

ONUNCU SÖZ ŞERHİ

Yazar: Sinan Yılmaz

Instagram: sinanyilmazhoca

www.risaleizah.com

Rabbimizin ihsanı ve inayetiyle Onuncu Söz'ün mütalaasına başlıyoruz. Onuncu Söz haşre ait olup, bu risalede haşir ve neşir iki kere iki dört eder katiyetinde ispat edilmektedir.

İlk önce mütalaa usulümüz üzerine konuşalım:

Onuncu Söz iki makamdan oluşmaktadır. Birinci Makamda, bir temsilî hikâyecik ile birlikte 12 suret var. İkinci Makamda ise bir mukaddime ile birlikte 12 hakikat var. Birinci Makamda geçen suretler, İkinci Makamdaki hakikatlerin temsilleridir. Yani Birinci Makamdaki suretler, İkinci Makamdaki hakikatler ile izah edilmektedir.

Bu sebeple, bu eserin mütalaasında şöyle bir yol takip edeceğiz:

- İlk önce Birinci Makamdaki temsilî hikâyeciği okuyup, hikâyeye dair izahlar yapacağız.
- Daha sonra suretlere geçmeden direkt İkinci Makama geçeceğiz ve İkinci Makamın mukaddimesini okuyacağız. Bu mukaddimeyi mütalaa ve şerh edeceğiz.
- Birinci Makamın temsilî hikâyeciği ve İkinci Makamın mukaddimesi bittikten sonra şu şekilde mütalaaaya devam edeceğiz: İlk önce Birinci Hakikati, daha sonra Birinci Sureti; sonra İkinci Hakikati ve İkinci Sureti; sonra Üçüncü Hakikati ve Üçüncü Sureti...

Bu şekilde bir hakikat ve bir suret okuyarak eserin tamamını mütalaa edeceğiz. Bunun sebebi, suretteki manaların hakikatlerde izah edilmesidir. Birinci Hakikat, Birinci Suretin izahıdır. İkinci Hakikat, İkinci Suretin izahıdır. Üçüncü Hakikat, Üçüncü Suretin izahıdır. Dördüncü Hakikat, Dördüncü Suretin izahıdır. Ve hakeza...

O hâlde diyebiliriz ki: Hakikatler anlaşıldığında suretler de anlaşılmış olacaktır.

Burada çok önemli bir noktaya dikkat çekmek istiyorum:

Onuncu Söz Haşir Risalesi, Risale-i Nurlar içinde anlaşılması en zor eserlerden biridir. Bu risalenin anlaşılmasını zorlaştıran en büyük âmil, Üstadımızın eserde takip ettiği metodun bilinmemesi ve Üstadımızın eserde uyguladığı basamaklardan habersiz olunmasıdır.

Unutmayın! Üstad Hazretlerini iyi anlayabilmek için ilk önce Üstadımız gibi düşünmeli ve onun penceresinden bakmalıyız. Onun penceresinden bakmadığımız müddetçe Risaleleri hakkıyla anlayamayız. Risaleleri en iyi anlayanımız, Üstadımızın bakış penceresini en iyi bilenimizdir. Üstadı anlamak, Üstad gibi düşünmekten geçer!

O hâlde burada sormamız gereken soru şudur:

— Üstadımız Onuncu Söz'de nasıl bir yol takip etmiştir?

Bu sorunun cevabı bulunduğunda, Onuncu Söz'ü anlamak, Birinci Söz'ü anlamak kadar kolay olacaktır. Buna siz de hakka'l-yakîn şahit olacaksınız.

Onuncu Söz’de Üstadımız şöyle bir yol takip etmiştir:

Haşrin ispatına dair 12 hakikat vardır. Her hakikatte üç basamaklı bir yol takip edilmiştir.

Birinci basamak: Üstadımız birinci basamakta, ilgili ismin kâinattaki tecellisini göstermektedir. Bu basamakta Allah’ın varlığına ya da ahiretin vücuduna dair hiçbir şey yoktur. Bu basamakta olan tek şey, gözün de gördüğü şu âlemdeki fiiller ve tecellileridir.

Mesela Birinci Hakikatte “Sultan” isminin, İkinci Hakikatte “Kerim” ve “Rahim” isimlerinin, Üçüncü Hakikatte “Hakîm” ve “Âdil” isimlerinin tecellileri gösterilmiştir. Bu basamakta anlatılanlara kişinin itiraz edebilmesi mümkün değildir. Zira anlatılan her şey göz önündedir.

Demek birinci basamakta sadece kâinattaki fiillerden ve tecellilerinden bahsedilmektedir.

İkinci basamak: Bu basamakta Üstadımız fiilden faile, isimden müsemmaya ve sıfattan mevsufa geçmektedir. Malumdur ki fiiller failsiz, isimler müsemmasız ve sıfatlar mevsufsuz olamaz.

Demek her bir hakikatte aynı zamanda ispat-ı vücud da yapılmaktadır. Yani her bir hakikat hem haşri hem de Allah’ın varlığını ispat etmektedir. Hatta Allah’ın varlığının ispatı, haşrin ispatından önce ikinci basamakta yapılmaktadır.

Hülasa bu basamak, birinci basamakta bahsedilen fiilin veya ismin gösterilerek, “Bu fiilin faili ve bu ismin müsemması kimdir?” sorusunun sorulduğu basamaktır.

Üçüncü basamak: Birinci basamakta fiil ve tecellisi anlatılıp, ikinci basamakta faile ve müsemmaya çıkıldıktan sonra, üçüncü basamakta o ismin ahireti gerektirdiği ve o sıfatın ahireti iktiza ettiği ispat edilmektedir. Demek bu basamak, ahiretin varlığının ispat edildiği basamaktır.

Dolayısıyla diyebiliriz ki: Ahireti inkâr edebilmek için ilk önce faili ve müsemmayı yani Allah’ı inkâr edebilmek gerekir. Allah’ı inkâr edebilmek için de kâinatta gözüken fiilleri ve isimleri inkâr edebilmek gerekir. İsim ve fiilleri inkâr edebilmek ise mümkün değildir; zira göz önündedir.

Başka bir ifadeyle: Fiili inkâr edemeyen, faili inkâr edemez. Faili inkâr edemeyen, o fiilde gözüken faile ait isim ve sıfatları inkâr edemez. İsim ve sıfatları inkâr edemeyen de ahireti inkâr edemez. Çünkü bu isim ve sıfatlar ahireti iktiza etmektedir.

Sözün özü: Üstadımız her bir hakikatte öyle bir yol takip etmiş ki ahireti inkâr edebilmek için, şu göz önündeki âlemi inkâr etmek ve akıldan istifa etmek gerekir. Üstadımızın takip ettiği bu usulü hakikatlerin izahı bölümünde göreceğiz ve burada anlattığımız meseleyi daha net kavrayacaksınız.

“İhtar: Şu risalelerde teşbih ve temsilleri, hikâyeler suretinde yazdığımın sebebi hem teshil hem hakaik-i İslamiye ne kadar makul, mütenasip, muhkem, mütesanid olduğunu göstermektir.” (10. Söz)

(Teshil: Kolaylaştırmak / Hakaik-i İslamiye: İslami hakikatler / Mütenasip: Birbirine uygun / Muhkem: Sağlam / Mütesanid: Birbirine dayanıp kuvvet alan)

İlk önce teşbihin manasını öğrenelim:

Bir kelime kendi manasında kullanılırsa "hakikat" olur. Eğer asıl manasından başka bir manada kullanılır ve kendi manasında kullanılmasına engel bir hâl bulunursa "mecaz" olur.

Mesela "bülbül" kelimesini kuş için kullandığımızda "hakikat" olur; güzel sesli biri hakkında kullandığımızda "mecaz" olur.

Teşbih ise aralarında maddi veya manevi bir münasebet bulunan iki şeyi birbirine benzetme sanatıdır.

Avam ülfetlerinde olan ifade ve lafızlardan fikirlerini ayıramadıkları için çıplak hakikatleri tam anlayamaz. O yüksek hakikatler onlara ülfet ettikleri ifadelerle anlatılmalıdır. Teşbih ve temsiller hakikate geçebilmek için birer vesile ve en derin incelikleri görmek için insanların gözüne bir dürbün veya numaralı birer gözlüktür. Bundan dolayıdır ki edipler ve ehl-i belagat ince hakikatleri tasavvur, dağınık manaları tasvir ve ifade için temsil ve teşbihlere müracaat ederler.

Üstad Hazretleri de bu sırdan dolayı Risale-i Nurlarda temsillere çokça başvurmuş ve bu yolla hakikatleri akla yaklaştırmıştır.

“Hikâyelerin manaları, sonlarındaki hakikatlerdir. Kinaiyat kabilinden yalnız onlara delalet ederler. Demek hayalî hikâyeler değil, doğru hakikatlerdir.” (10. Söz)

(Kinaiyat: Bir şeyi temsille ve dolaylı olarak anlatan sözler)

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Onuncu Söz iki makamdan oluşmaktadır. Birinci Makamda, bir temsilî hikâyecik ile birlikte 12 suret var. İkinci Makamda ise bir mukaddime ile birlikte 12 hakikat var. Birinci Makamda geçen suretler, İkinci Makamdaki hakikatlerin temsilleridir. Yani hakikatler önce hikâye tarzında Suretlerde işlenmiş, daha sonra hikâye karşılıkları Hakikatlerde izah edilmiş.

Buna göre, **“Hikâyelerin manaları, sonlarındaki hakikatlerdir.”** sözü, “Birinci Makamdaki hikâyelerin manaları, İkinci Makamdaki hakikatlerdir.” manasındadır. Birinci Hakikat, Birinci Suretin izahıdır. İkinci Hakikat, İkinci Suretin izahıdır. Üçüncü Hakikat, Üçüncü Suretin izahıdır. Dördüncü Hakikat, Dördüncü Suretin izahıdır. Ve hakeza...

“Kinaiyat kabilinden yalnız onlara delalet ederler.” sözü, “Hikâyedeki temsiller Hakikatlerde işlenen manaya delalet eder.” manasındadır. Dolayısıyla Hakikatler anlaşıldığında Suretler de anlaşılmış olur.

Bundan da şu çıkıyor: **Demek hayalî hikâyeler değil, doğru hakikatlerdir.** O hâlde bizler Birinci Makamı ve bu makamdaki hikâyeyi okurken, bir hikâye olarak değil, hakikatlerin birer temsili olarak okumalıyız. Çünkü zikredilen hikâye hayalî bir hikâye değildir. Belki hakikatin temsil ve teşbih ile anlatılmasıdır.

Üstadımızın beyan buyurduğu bu usulü, Suretleri ve Hakikatleri tahlil ederken daha net anlayacağız. Bu sebeple, bu makamda sözü daha fazla uzatmaya gerek duymuyoruz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Birader, haşir ve ahireti basit ve avam lisanıyla ve vazıh bir tarzda beyanını istersen öyle ise şu temsilî hikâyecige nefsimle beraber bak, dinle...”

(Haşir: Ölülerin diriltilmesi / Avam: Halkın ekseriyeti, havas olmayan / Vazıh: Açık)

Ayet meali: “Allah'ın rahmetinin eserlerine bak; yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor? Şüphesiz O, ölüleri de diriltecektir. O her şeye güç yetirendir.” (Rum 50)

“Bir zaman iki adam, cennet gibi güzel bir memlekete -şu dünyaya işarettir- gidiyorlar.” (10. Söz)

Hikâyeyi okurken temsilin hakikat karşılıklarını vere vere ilerleyeceğiz. Buradaki iki adamdan birisi insan-ı mümindir; Cenab-ı Hakk'ı tanır ve O'nu tasdik eder. Diğeri ise insan-ı kâfirdir; Allahu Teâlâ'yı tanımaz ve O'nu tekzip eder.

“Bakarlar ki herkes ev, hane, dükkân kapılarını açık bırakıp muhafazasına dikkat etmiyorlar. Mal ve para, meydanda sahipsiz kalır.” (10. Söz)

Ev, hane ve dükkân kapılarının açık bırakılıp malın ve paranın meydanda olması, kişinin bu âlemdeki eşya üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunabilmesinden kinayedir. Hani bazen bir arazi üzerinde şu tabelayı görürsünüz: Özel mülkiyettir, izinsiz girilmez!

Bu tabelayı gördüğünüz bir araziye girmezsiniz, çünkü orası başkasının mülküdür.

Beşerin parsellediği araziler dışındaki hiçbir mülkün üzerinde “Özel mülkiyettir, izinsiz girilmez!” yazısı bulunmamakta, âdetâ her şey sahipsiz gibi gözükmetedir. Yani sanki:

– Özel mülkiyetteki havuzun bir sahibi var; ama denizlerin sahibi yok.

- Özel bir bahçedeki ağaçların sahibi var; ama dağlardaki, ormanlardaki ağaçların sahibi yok.
- Boynunda tasmaı olan bir köpeğın sahibi var; ama tasmaı olmayanların sahibi yok, onlar başıboş.
- Bir lambanın sahibi var; ama gökyüzünün lambaları olan yıldızların sahibi yok.
- Bir bardak suyun sahibi var; ama akarsuların, nehirlerin sahibi yok. Ve hakeza...

İşte imtihan sırrı sebebiyle, şu âlemdeki eşyanın tasarrufu insana verildiğı ve insan o eşyada dilediğı gibi tasarruf edebildiğı için, âdeta her şey sahipsiz gibi gözükmemekte ve dileyen haddini aşarak hırsızlık ya da gasp yapabilmektedir.

Temsildeki adam da şöyle düşünmektedir: Bu hayvanlar, ağaçlar, denizler, dağlar ve diğerk bütün eşya üzerinde “Özel mülkiyettir, izinsiz girilmez!” tabelası yok. Öyleyse dilediğim gibi tasarruf edebilirim.

Aslında tabela var ama o görememektedir. Ona göre, bu varlıklar başıboş olup sahipsizdir ve dilediğı gibi tasarruf edebilir.

Diğerk kişı ise bunların bir sahibi olduğunu bilmekte, kör olan arkadaşına bunların sahipsiz olmadığını anlatmaya çalışmaktadır.

“O adamlardan birisi, her istediğı şeye elini uzatıp ya çalıyork, ya gasbediyor. Hevesine tebaiyet edip her nevi zulmü, sefaheti irtikâp ediyor. Ahali de ona çok ilişmiyorlar.” (10. Söz)

(Tebaiyet edip: Tabi olup / Sefahet: Haramlara dalma / İrtikâp: işlemek)

Yani kişı bazen hayvanlara zulmediyork, bazen bir ormanı içindekilerle beraber yakıyor ve bazen de bir memleketi harap ediyor; ama zulme maruz kalan hayvanlar ve bitkiler bu zulmü onun yanına bırakıyor ve ondan haklarını almıyor.

Hatta değıl hayvanlar ve bitkiler, ekseriyetle mazlum insanlar bile zalimlere ilişemiyor; beşerî kanunlara sığınarak haklarını isteyenler ise -beşerî kanunların eli kısa olduğundan dolayı- haklarını tam olarak alamıyor. Yani zalim izzetinde, mazlum zilletinde yaşıyork ve zahiren ikisi de aynı şekilde bu dünyadan göçüyor. (Hakikatin böyle olmadığı, bunun sadece işin zahirî olduğu ileride izah edilecek. Zaten bu izah aynı zamanda haşrin ispatına dair bir delildir.)

“Diğerk arkadaşına ona dedi ki: Ne yapıyorsun? Ceza çekeceksin, beni de belaya sokacaksın.” (10. Söz)

İyi arkadaşın bu endişesinin sebebi, kötü arkadaş sebebiyle bir musibetin gelmesi ve kendisinin de o musibetin içinde olmasıdır. Zira şu ayet-i celile, musibetlerin insanların işlemiş oldukları günahlar sebebiyle gönderildiğine bir delildir:

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

“İnsanların kendi elleriyle yaptıkları şeyler yüzünden karada ve denizde fesat ortaya çıktı. Onlara yaptıklarının bazılarını tattıracağız. Umulur ki onlar (bu günahlarından) dönerler.” (Rum 41)

Bu endişeyi taşıyan bizlere de Kur’an şu duayı öğretmektedir:

قُلْ رَبِّ إِنَّمَا تُرِيّٰ مَا يُوعَدُونَ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

“De ki: Ey Rabbim! Eğer onlara vaat edileni (azabını) bana da göstereceksen; Rabbim, beni o zalimler topluluğunun içinde bulundurma!” (Mü’minun 93-94)

İyi arkadaş nasihate şöyle devam ediyor:

“Bu mallar mîrî malıdır. Bu ahali çoluk çocuğuyla asker olmuşlar veya memur olmuşlar, şu işlerde sivil olarak istihdam ediliyorlar. Onun için sana çok ilişmiyorlar.” (10. Söz)

(Mîrî: Devlete ait)

“Bu ahali” ifadesiyle kastedilen, hayvanlar ve bitkilerdir. Hakkını alamayan mazlum insanlar da bu ahaliye dâhildir. Mezkûr cümleyi hayvanlar ve bitkiler hakkında düşündüğümüzde manası şöyle olur: Senin zulmettiğin ve haklarına tecavüz ettiğin şu mahlukat, bu yerlerin sultanı olan zatın askeri ve memurudur. Onun emriyle ve onun namına bu işlerde çalışıyorlar. Kendi kendilerine malik olmadıkları için senin zulmüne karşılık vermiyorlar. Çünkü asker, kumandanının; memur da amirinin izni olmadan bir şey yapamaz ve hareket edemez.

İyi arkadaş nasihate devam ediyor:

“Fakat intizam şeditir. Padişahın her yerde telefonu var ve memurları bulunur. Çabuk git, dehalet et, dedi.” (10. Söz)

(Dehalet: Aman dileme)

Burada anlatılmak istenen şey şudur: Cenab-ı Hakk’ın iki tane kitabı ve iki farklı şeriatı vardır:

1. Kelam sıfatından gelen Kur’an ve onun hükümlerinden oluşan Şeriat-ı Muhammediye (a.s.m.).

2. İrade sıfatından gelen kâinat kitabı ve onun hükümlerinden oluşan fitrat kanunları.

Nasıl ki birinci kitap olan Kur’an’ın kendine has hükümleri ve bu hükümleri çiğneyenlere karşı cezaları var; aynen bunun gibi, ikinci kitap olan kâinat kitabının da kendine has hükümleri ve bu hükümleri çiğneyenlere karşı cezaları var. Âlemdeki her bir kanun, bu ikinci kitap olan kâinat kitabının bir hükmüdür.

Mesela bu ikinci kitabın bir hükmü “temizlik”tir. Her tarafıyla tertemiz olan şu âlem, temizliği emretmektedir. Eğer siz bu emre karşı gelir ve mesela dişlerinizi temiz tutmazsanız, bu emre muhalefetin cezasını dişlerinizin çürümesiyle çekersiniz.

Yine mesela “şefkat” bu ikinci kitabın bir hükmüdür. Eğer siz bu hükme karşı gelerek mahlukata şefkat göstermezseniz, düşüp başınızı kırarak şefkatsizliğinizin cezasını çekersiniz.

Yine mesela “iktisat” bu ikinci kitabın bir hükmüdür. Bu âlemde her şeyde bir iktisat vardır. Eğer siz israf ederek bu hükme karşı gelerseniz, bu sefer de fakirlikle cezalandırılırsınız.

Misalleri çoğaltmak mümkün. “Arife işaret yeter.” sırrınca sözü uzatmıyor ve **“İntizam şeditir.”** cümlesinin izahına geçiyoruz:

İyi arkadaş bu sözüyle şöyle demek istiyor: İkinci kitap olan kâinat kitabının bir hükmü de intizamdır. Bak, her şey bir intizam tahtında hareket ediyor; kocaman yıldızlar bu intizama muhalefet edemiyor. Öyleyse sen de başıboş olamazsın. Eğer başıboşlar gibi hareket ederek bu intizamın hükmüne muhalefet edersen, diğer kanunlara muhalefet ettiğinde tokat yediğin gibi, yine tokat yersin. Zira bu memleketin intizamperver sahibi, kimsenin intizamdan çıkmasına ve başıbozuk gibi dolaşmasına müsaade etmez. İntizam şeditir yani her yeri kuşatmıştır ve hiçbir şey o intizamdan çıkamamaktadır. Koca güneşler bile bu intizama boyun eğmişken sen mi bu intizamı delip geçeceksin? Haddini bil, aklını başına al.

“Fakat o sersem inat edip dedi: ‘Yok, mîrî malı değil, belki vakıf malıdır, sahipsizdir. Herkes istediği gibi tasarruf edebilir. Bu güzel şeylerden istifadeyi menedecek hiçbir sebep görmüyorum. Gözümle görmezsem inanmayacağım.’ dedi. Hem feylesofane çok safsatiyatı söyledi.” (10. Söz)

(Feylesofane: Filozofça, filozof gibi / Safsatiyat: Safsatalar, yalan ve uydurma şeyler)

Mîrî: Devlete ait, devlet arazisine mensup olan demektir.

Vakıf malı: Başka bir şeye tebdil olunmamak şartı ile mülkü Allah yoluna verilen mal demektir.

Burada akla şu soru gelebilir:

— Vakıf malında kişi istediği gibi tasarruf edemez. Hâl böyle iken, Üstadımız niçin **“Belki vakıf malıdır, sahipsizdir.”** dedi. Bu cümlede, kişinin vakıf malından dilediği gibi tasarruf edebileceği manası var?

Elcevab: Üstadımızın burada kastettiği mana şudur: Vakıf mallarının fıkhen belirli bir sahibi yoktur. Hatta bu sebeple İmam-ı Azam Hazretlerine göre, vakıf mallarından zekât vermek gerekmez. Zira zekât kişiye farzdır. Vakıf mallarının ise sahibi yoktur ve o mal kimsenin mülkü değildir.

İşte her ne kadar vakıf mallarında kişi dilediği gibi tasarruf edemese de bu malların belirli bir maliki olmadığı için sahipsizdir. Misaldeki kişi de bu malın sahipsizliğini kastederek dünyayı bir vakıf malına benzetmiştir. Yani ona göre, dünya özel mülkiyet değil, sahibi olmayan bir maldır.

“İkisi arasında ciddi bir münazara başladı. Evvela o sersem dedi:

— Padişah kimdir? Tanımam.

Sonra arkadaşı ona cevaben:

— Bir köy muhtarsız olmaz. Bir iğne ustasız olmaz, sahipsiz olmaz. Bir harf kâtipsiz olmaz, biliyorsun. Nasıl oluyor ki nihayet derecede muntazam şu memleket hâkimsiz olur?” (10. Söz)

“Bir köyün muhtarsız olmayacağı” cümlesi intizam delilidir. **“Bir iğnenin ustasız olamayacağı”** ve **“Bir harfin kâtipsiz olamayacağı”** ise hudus delilidir. Gerçi bu cümlelere başka cihetlerden bakmak da mümkündür. Mesela “Bir köyün muhtarsız olamayacağı” cümlesine, “hâkimiyet” cihetinden, “tedbir” cihetinden veya daha başka bir cihetten bakabiliriz. Bizler mezkûr cümlelere sadece belirttiğimiz cihetlerden bakacak ve bu cihetleri izah edeceğiz. Diğer cihetleri sizlerin fehmine havale ediyoruz.

Bir köy muhtarsız olmaz: Allah’ın varlığına en büyük delillerden biri de intizam hakikatidir. Zira şu kâinatta, sinek kanadından tutun semavatın kandillerine, atomdan tutun denizlerin diplerine kadar öyle bir intizam vardır ki intizamı yaratan zatın varlığını güneş gibi gösterir.

Evet, intizam ancak tek bir elden sudur edebilir. Birçok eller bir işe karışırsa, karıştırır. Bir memlekette iki padişah, bir ilde iki vali ve bir köyde iki muhtar olmaz. Eğer olursa karışıklık olur.

Madem bu âlemde bir karışıklık yoktur ve intizam vardır; o hâlde bu intizamın kurucusu olan Allah da vardır ve birdir. Göz önündeki şu hassas intizam, Allah'ın varlığından başka hiçbir şeyle izah edilemez.

Kur’an-ı Hakîm, bu hakikate şu ayetiyle dikkat çekmiştir:

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَافُوتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ
كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ حَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ

“O Allah ki yedi kat gökleri kat kat yaratmıştır. Rahman’ın yaratmasında bir düzensizlik göremezsin. Gözünü çevir de bak, bir çatlak görüyor musun? Sonra gözünü tekrar tekrar çevir ve bak! Göz (aradığı bozukluğu bulmaktan) âciz ve bitkin bir hâlde sana dönecektir.”
(Mülk 3-4)

Şu kâinattaki intizamı anlatmak için ciltler dolusu kitap yazılabilir ve yazılmıştır da. Hatta değil kâinat, bir sineğin vücudundaki intizam için bile bir kitap yazılabilir. Bizler, âlemdeki ve içinde bulunan eşyadaki intizamı ilgili fenlerin kitaplarına havale ederek, sadece eşyanın en küçük yapı taşı olan atomdaki intizamı bir parça inceleyeceğiz:

Hava, su, dağlar, hayvanlar, bitkiler, vücudumuz, oturduğumuz koltuk; en küçüğünden en büyüğüne kadar gördüğünüz, dokunduğunuz, hissettiğiniz her şey atomlardan meydana gelmiştir. Atomlar öyle küçük parçacıklardır ki en güçlü mikroskoplarla dahi görmek mümkün değildir.

Atomun küçüklüğünü bir örnekle açıklamaya çalışalım:

Bir anahtar düşünelim... Kuşkusuz bu anahtarın içindeki atomları görebilmemiz mümkün değildir. Görebilmek için, bu anahtarı dünyanın boyutlarına getirdiğimizi farz edelim. Elimizdeki anahtar dünya kadar büyürse, işte ancak o zaman anahtarın içindeki her bir atom bir kiraz büyüklüğüne ulaşır ve biz de onları görebiliriz.

Her atom, bir çekirdek ve çekirdeğin çok uzağındaki yörüngelerde dönüp dolaşan elektronlardan oluşur. Çekirdeğin yarıçapı ise atomun yarıçapının on binde biri kadardır.

Şimdi, elimizdeki anahtarı dünya kadar büyüttüğümüzde ortaya çıkan kiraz büyüklüğündeki atomların içinde çekirdeği arayalım... Bu arayış boşunadır. Çünkü böyle bir ölçekte bile çok daha küçük olan çekirdeği gözlemleme imkânımız kesinlikle yoktur. Çekirdeği görebilmemiz için, atomumuzu temsil eden kiraz yeniden büyüyüp iki yüz metre yüksekliğinde kocaman bir top olmalıdır. Bu akıl almaz boyuta karşı atomumuzun çekirdeği yine de çok küçük bir toz tanesinden daha iri bir duruma gelmeyecektir.

Şimdi, bu küçük yapıdaki intizamı görelim:

Atomda bulunan elektronlar, sahip oldukları elektrik yükü nedeniyle çekirdeğin etrafında sürekli olarak dönerler. Bütün elektronlar eksi (-) elektrik yükü ile yüklüdür. Bütün protonlar da artı (+) yüklüdür. Atomun çekirdeğindeki artı yük, elektronları kendisine doğru çeker. Bu nedenle elektronlar çekirdeğin etrafından ayrılamazlar.

Atomun merkezinde ne kadar proton varsa, dışında da o kadar elektron olur. Bu sayede atomların elektriksel yükü dengelenir. Ancak protonun hacmi de kütlesi de elektrondan çok daha fazladır. Eğer bir karşılaştırma yapmak gerekirse aralarındaki fark, bir insanla bir fındık arasındaki fark gibidir. Ama yine de elektrik yükleri birbirinin aynıdır.

— Peki, acaba proton ve elektronun elektriksel yükleri eşit olmasaydı ne olurdu?

Bu durumda evrendeki tüm atomlar, protondaki fazla artı elektrik sebebiyle, artı elektrik yüküne sahip olacaklardı. Bunun sonucunda da evrendeki her atom birbirini itecekti.

— Acaba evrendeki atomların her biri birbirini itseydi ne olurdu?

Atomlardaki bu değişikliğin olduğu anda elleriniz ve kollarınız birden paramparça olurdu. Sadece elleriniz ve kollarınız da değil; gövdeniz, bacaklarınız, başınız, gözleriniz, dişleriniz, kısaca vücudunuzun her parçası bir anda havaya uçardı. İçinde oturduğunuz oda, pencereden gözüken dış dünya da bir anda havaya dağılırdı. Yeryüzündeki tüm denizler, dağlar, Güneş Sistemi'ndeki tüm gezegenler ve evrendeki bütün gök cisimleri aynı anda sonsuz parçaya ayrılıp yok olurdu. Ve bir daha da evrende gözle görülür hiçbir cisim var olmazdı.

Üstelik canlılar için böyle bir olayın yaşanması, elektron ve protonların elektrik yükleri arasındaki dengenin sadece ve sadece 100 milyarda bir oranında değişmesiyle gerçekleşir. Evrenin yok olması ise bu dengedeki milyar kere milyarda bir oynama ile meydana gelir. Yani evrenin ve canlıların varlığı, böyle hassas bir intizam ile mümkündür.

Buraya kadar anlattıklarımız tek bir atomun içindeki kusursuz intizamın sadece birkaç küçük detayydı. Aslında atom, üzerine ciltlerce kitap yazılabilecek kadar kapsamlı bir yapıya ve intizama sahiptir.

Şimdi, yıldızların intizamlı hareketlerinden varlıkların intizamlı vücutlarına, azaların intizamlı yaratılışından dişlerin intizamlı dizilişine kadar, kâinattaki ve eşyadaki intizamı düşünün. Daha sonra da şu sorunun cevabını verin:

— Düz yoldaki bir arabanın intizamlı hareketi gibi basit bir intizamı dahi şoförün varlığına bağlamak zorunda olan insan, nasıl olur da şu kâinattaki intizamı tesadüfe ve sebeplere havale edebilir?

Bir iğne ustasız ve bir harf kâtipsiz olamaz: Şöyle sorsak:

— Bir kalem ile kâğıdı yan yana koysak ve ikisini tam bin sene baş başa bıraksak, acaba tek bir A harfinin kâğıtta vücut bulması mümkün müdür?

— Ya da bir odaya bir parça tahta, biraz çivi ve bir de çekiç koysak ve bunları yine tam bin sene baş başa bıraksak, acaba bu bin senede bir masanın kendi kendine oluşması mümkün müdür?

— Ya da biraz boya ile bir tuvali yan yana koysak ve yine onları bin sene hatta on bin sene baş başa bıraksak, bir resmin kendi kendine oluşması mümkün müdür?

Ya da şöyle sorsak:

— Bir tek A harfinin veya bir masanın ya da bir resmin tesadüfen oluştuğuna sizi inandırabilirler mi?

Yani deseler ki:

— Bu A harfi, kalemin kendi kendine tesadüfen hareket etmesiyle oluştu.

— Ve bu sanatlı masa, tahtaların üst üste gelmesi ve çekicin bu tahtalara tek başına çivi çakmasıyla oluştu.

— Ve bu harika resim de rüzgâr esti ve boyalar tuvalin üzerine dökülerek oluştu.

Bu fikre sizi ikna edebilirler mi? Elbette hayır! Zira tesadüf, bir esere sanatkâr olamaz ve bir eserin ustası olarak asla gösterilemez. Çünkü sanatla yapılmış bir eser, kendisini sanatla yapan ve varlığını yokluğuna tercih eden bir sanatkârı gerektirir. Sanatkâr olmaksızın bir eserin meydana çıkması mümkün değildir. Evet, bir harf kâtipsiz, bir masa ustasız ve bir resim ressamsız olamaz. İşte bu hakikate "hudus delili" denir.

Hudus: Sonradan yaratılma demektir. Sonradan yaratılana "hâdis" ve sonradan yaratana da "muhtdis" denir. Her hâdisin bir muhtdisi, yani her sonradan yaratılanın bir yaratıcısı gerektirmesine de "hudus delili" denir.

Bu delili şu misalle daha iyi kavrayabiliriz:

Elimize bir kalem alıp bir kâğıda "A" harfi yazdığımızı farz edelim. Yazdığımız bu "A" harfi hâdisdir yani sonradan olmuştur. Birkaç dakika önce yoktu, şimdi ise var. Madem "A" harfi birkaç dakika önce yoktu ve şimdi var oldu; o hâlde onu yazan bir muhtdis olmalıdır. Kâtip olmaksızın "A" harfinin vücut bulması mümkün değildir. Çünkü kaidemiz şuydu: Sonradan yaratılan her sanatlı eser, kendisini yapan ve varlığını yokluğuna tercih eden bir sanatkârın varlığını ispat eder.

Aynen bunun gibi, gözümüz önünde yaratılan varlıklar da bir "A" harfi hükmündedir. Kuştan çiçeğe, kelebekten ağaca, balıktan arıya kadar her bir varlık "A" harfi hükmündedir. Hatta "A" harfi değil, belki bir kitap hükmündedir. Bir tek "A" harfi bile varlık âlemine çıkabilmek için bir kâtime ihtiyaç duyuyor ve o olmadan var olamıyorsa, elbette şu âlemde yaratılan hadsiz eşyanın da kendi kendine var olması mümkün değildir. Hem nasıl ki tek bir "A" harfi, varlığı ile kâtibinin varlığını ispat ediyor ve onun varlığını haykırıyorsa; aynen bunun gibi, kitap hükmünde olan hadsiz varlıklar da kâtipleri olan Allah'ın varlığını ispat ederler ve lisan-ı hâllerıyla Allah'ın varlığına şehadet ederler.

— Bir harfin kâtipsiz, bir resmin ressamsız ve bir fiilin failsiz var olamayacağını kabul eden insan, nasıl olur da şu kâinat kitabının kâtipsiz ve içindeki hayattar manzaraların sahipsiz ve kâinatta cereyan eden bunca fiilin failsiz olabileceğine hükmeder? Ve bu hükmü verene nasıl insan denilir?

Hudus delilini, kâinatın yoktan var edildiğini göstererek de kullanabiliriz. Zira misalimizdeki "A" harfi gibi, kâinat da bir zamanlar yoktu ve sonradan yaratıldı. Madem sonradan yaratılan her şey, bir yaratıcıya muhtaçtır; o hâlde şu kâinatın da bir yaratıcısı olmalıdır. O yaratıcıdır ki kâinatın varlığını yokluğuna tercih etmiş ve bu âlemi yokluk karanlıklarından varlık âlemine çıkarmıştır.

Metne devam edelim. İyi arkadaş sözüne şöyle devam ediyor:

“Ve bu kadar çok servet ki her saatte bir şimendifer (Haşiye) gaibden gelir gibi kıymettar, musanna mallarla dolu gelir. Burada dökülüyor, gidiyor. Nasıl sahipsiz olur?” (10. Söz)

(Haşiye: Seneye işarettir. Evet, bahar, mahzen-i erzak bir vagondur, gaibden gelir.)

(Şimendifer: Tren / Musanna: Sanat yapılmış, sanatlı / Mahzen-i erzak: Erzak mahzeni)

Sene bir tren, bahar ise bu trenin bir vagonudur. Bahar vagonu âdetâ bir erzak mahzeni olmuş, çeşit çeşit erzakı zihayata taşımış.

Evet, bahar mevsimi öyle bir vagondur ki bir baharda yaratılan yiyecekleri -gücümüz olsa da- vagonlarda toplayabilseydik, bu vagonların uzunluğu Dünya ile Ay arasındaki mesafenin 130 katı, Dünya ile Güneş arasındaki mesafenin ise üçte biri kadar olurdu.

— Bu kadar kıymettar ve sanatlı olan mallar nasıl sahipsiz olur?

“Ve her yerde görünen ilannameler ve beyannameler ve her mal üstünde görünen turra ve sikkeler, damgalar ve her köşesinde sallanan bayraklar nasıl maliksiz olabilir?” (10. Söz)

Turra: Padişah mührüdür.

Sikke: Madenî paranın üzerine vurulan damgadır. Bu damgayla o paranın devlete ait olduğu ispat edilir.

İlannameler, beyannameler, her mal üstünde görünen turrarlar, sikkeler, damgalar ve her köşede sallanan bayraklar ile kastedilen mana, Cenab- Hakk’ın varlığına ve birliğine ait delillerdir. Demek her bir delil; bir ilanname, bir beyanname, ilahî bir turra, bir sikke, bir damga ve vahdet bayrağıdır.

Bu ilannamelerden bazılarını şöyle sayabiliriz: İnşa delili, imkân delili, hudus delili, suret verme delili, isimlerin bir müsemmayı gerektirmesi delili, hayat delili, ruh verme delili, intizam delili, sevk-i ilahî delili, yardımlaşma delili, hikmet delili, rızık verme delili, denge delili, terbiye delili, fiillerdeki mükemmellik delili, yaratılıştaki mana delili, tabiatın aczi delili, tedbir delili, vazife görme delili, vicdan delili, nübüvvet delili, Kur’an delili, ehl-i ihtisasın ittifakları delili, mevt delili, ibadet delili, ziynetler delili, mümaselet (birbirine benzeme) delili, tesanüd (birbirine dayanma) delili, inayet delili, rahmet delili, tasarruf delili, tahvil (hâlden hâle girme) delili, zaaf delili, cehl (cehalet) delili, hâkimiyet delili, icatta kolaylık delili, azamet delili, güzellik delili, infial delili ve daha bunlar gibi onlarca delil...

Bu delillerin izahları Katre Risalesi’nde yapılmıştır. Dileyenler başvurabilir.

İyi arkadaş sözüne devam ediyor:

“Sen anlaşıyor ki bir parça Frengî okumuşsun, bu İslam yazılarını okuyamıyorsun hem de bilenden sormuyorsun. İşte gel, en büyük fermanı sana okuyacağım. (10. Söz)

(Frengî: Batı dili)

Bu cümle ile kastedilen mana şudur: Cenab-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine ait bütün deliller ancak iman sayesinde okunabilir ve görülebilir. Bu delilleri okumak isteyen ilk önce iman gözlüğünü takmalı ve eşyaya bu gözlük ile bakmalıdır. Mahlukat üzerinde yazılan onca delil ancak bu şekilde okunabilir.

Demek, **“Firengî okumuşsun!”** sözü ile kastedilen mana, kişinin İslam yazıları olan ilahî delilleri okuyamamasından kinayedir ve eşyaya felsefe nazarı ile bakmayı temsil etmektedir.

“En büyük ferman” ile kastedilen şey **“Kur’an-ı Kerim”** olabilir. Zira Kur’an en büyük fermanıdır. Ya da **“kâinat kitabı”** olabilir. Zira kâinat kitabı da ilahî bir ferman olup Kur’an’ın manalarının tecessüm etmiş hâlidir.

“O sersem döndü, dedi: Haydi padişah var fakat benim cüz’î istifadem ona ne zarar verebilir, hazinesinden ne noksan eder? Hem burada hapis mapis yoktur, ceza görünmüyor.” (10. Söz)

Mezkûr ifadeden anlaşılıyor ki: Hikâyedeki kişinin küfrü, küfr-ü mutlakdan küfr-ü meşkûka dönmüştür. Yani temsildeki kişi işin başında mutlak olarak kâfirdi ve Allah’ın varlığını inkâr ediyordu. Daha sonra diğer arkadaşı ona Allah’ın varlığı hakkında izahlar yaptı ve deliller sundu. Bu izahları dinleyen o kişi, küfr-ü mutlakı bırakarak küfr-ü meşkûk olan şüpheli küfre döndü ve Cenab-ı Hakk’ın var olma ihtimalini kabul etti.

İşte bundan sonra her küfr-ü meşkûk sahibinin sorduğu soruyu sordu:

— Benim cüz’î istifadem ona ne zarar verebilir? Hazinesinden ne noksan eder?

Bu soru Tabiat Risalesi’nin Hatimesinde daha geniş olarak şöyle geçmektedir:

“Tabiat fikr-i küfrîsini terk eden ve imana gelen zat diyor ki: Elhamdülillah, benim şüphelerim kalmadı. Yalnız merakımı mucip olan birkaç sualim var.

Birinci sual: Çok tembellerden ve târiküssalâtlardan işitiyoruz, diyorlar ki: Cenab-ı Hakk’ın bizim ibadetimize ne ihtiyacı var ki Kur’an’da çok şiddet ve ısrarla, ibadeti terk edenı zecredip cehennem gibi dehşetli bir cezayla tehdit ediyor? İtidalli ve istikametli ve adaletli olan ifade-i Kuranîyeye nasıl yaklaşıyor ki ehemmiyetsiz bir cüz’î hataya karşı nihayet şiddeti gösteriyor?” (23. Lem’a)

(Tabiat fikr-i küfrîsi: Eşyayı tabiatın yarattığını kabul eden küfür düşüncesi / Târiküssalât: Namazı terk eden / Zecr: Kovmak / İtidal: Ölçülü)

Ana metnin mütalaasından uzaklaşmamak için cevabı burada kaydetmiyoruz. Dileyenler mezkûr sorunun cevabını Yirmi Üçüncü Lem’a’nın Hatimesinde bulabilir.

“Arkadaşı ona cevaben dedi: Yahu şu görünen memleket bir manevra meydanıdır. Hem sanayi-i garibe-i sultaniyenin meşheridir. Hem muvakkat, temelsiz misafirhaneleridir. Görmüyor musun ki her gün bir kafil gelir, biri gider, kaybolur. Daima dolar, boşalır. Bir

zaman sonra şu memleket tebdil edilecek, bu ahali başka ve daimî bir memlekete nakledilecek. Orada herkes hizmetine mukabil ya ceza ya mükâfat görecek, dedi.” (10. Söz)

(Sanayi-i garibe-i sultaniye: Sultanın antika sanatları / Meşher: Teşhir yeri, sergi / Muvakkat: Geçici)

Burada zikredilen üç cümle haşrin varlığına dair birer delildir. Şöyle ki:

Şu görünen memleket bir manevra meydanıdır: Manevra: Öğrenmek ve öğretmek maksadıyla ve nazarî bilgilerin tatbikini görmek gayesiyle yapılan muharebe oyunudur. Bu âleme bir manevra meydanı gözüyle bakıldığında haşrin varlığının nasıl ispat edildiğı “Altıncı Hakikat”te anlatılmaktadır. O uzun bahsi burada kaydetmiyor ve makamına havale ediyoruz.

Sanayi-i garibe-i sultanienin meşheridir: Bu cümlemin haşre olan delaleti “Dördüncü Hakikat”te anlatılmaktadır. O uzun bahsi de burada kaydetmiyor, yine makamına havale ediyoruz.

Muvakkat, temelsiz misafirhaneleridir: Bu cümlemin haşre olan delaleti ise “Altıncı Hakikat”in temsilinde anlatılmaktadır. O uzun bahsi de burada kaydetmiyor ve yine makamına havale ediyoruz.

Metne devam edelim:

“Yine o hain sersem temerrüd edip: “İnanmam. Hiç mümkün müdür ki bu memleket harap edilsin, başka bir memlekete göç etsin.” dedi.

Bunun üzerine emin arkadaşı dedi: Madem bu derece inat ve temerrüd edersin. Gel, hadd ü hesabı olmayan delail içinde On İki Suret ile sana göstereceğim ki bir mahkeme-i kübra var, bir dâr-ı mükâfat ve ihsan ve bir dâr-ı mücazat ve zindan var ve bu memleket her gün bir derece boşaldığı gibi bir gün gelir ki bütün bütün boşalıp harap edilecek.” (10. Söz)

(Temerrüd: İnat, dikbaşlılık / Hadd ü hesabı olmayan: Sayılamayacak kadar çok olan / Delail: Deliller / Mahkeme-i kübra: Büyük mahkeme / Dâr-ı mükâfat ve ihsan: Mükâfat ve ihsan yeri / Dâr-ı mücazat ve zindan: Zindan ve ceza yeri)

Temsilî hikâyeciğın şerhini tamamladık. Sıra geldi İkinci Makamın Mukaddimesinin şerhine. Mukaddime bittikten sonra Suret ve Hakikatlerin şerhine girişip, Suretlerin mütalaasını Hakikatler ile birlikte yapacağız. İneyet ve tevfiğ Allah’tandır.

MUKADDİME

“Birkaç işaretle, başka yerlerde yani Yirmi İkinci, On Dokuzuncu, Yirmi Altıncı Sözlerde izah edilen birkaç meseleye işaret ederiz.

Birinci İşaret: Hikâyedeki sersem adamın o emin arkadaşıyla üç hakikatleri var:

Birincisi: Nefs-i emmarem ile kalbimdir.

İkincisi: Felsefe şakirdleriyle Kur’an-ı Hakîm tilmizleridir.

Üçüncüsü: Ümmet-i İslamiye ile millet-i küfriyedir.” (10. Söz)

(Şakird: Talebe / Tilmiz: Talebe / Millet-i küfriye: Küfür milleti, kâfirler)

Hikâyedeki sersem adamın dediklerini insanın nefs-i emmaresi söylüyor, felsefeciler söylüyor ve millet-i küfriyenin şahs-ı manevisi ve bu şahs-ı manevinin fertleri olan kâfirler söylüyor.

Emin arkadaşın dediklerini ise insanın -fıtratı bozulmamış insanın- kalbi söylüyor, Kur’an-ı Hakîm’in tilmizleri söylüyor ve ümmet-i İslamiyenin şahs-ı manevisi ve bu şahs-ı manevinin fertleri olan Müslümanlar söylüyor.

Dolayısıyla temsildeki sersem adam; nefs-i emmarenin, felsefe şakirdlerinin, millet-i küfriyenin ve kâfirlerin karşılığıdır.

Temsildeki emin adam da kalbin, Kur’an-ı Hakîm’in tilmizlerinin, ümmet-i İslamiyenin ve Müslümanların karşılığıdır.

“Felsefe şakirdleri ve millet-i küfriye ve nefs-i emmarenin en müthiş dalaleti, Cenab-ı Hakk’ı tanımamaktadır.” (10. Söz)

İnsan, kendisini yaratanı tanımasa, hâlıkını inkâr etse ve eşyayı tesadüfe ve tabiata isnat etse; bundan daha büyük bir cinayet var mıdır?

— İnsan Allah’ı nasıl inkâr eder?..

— Bütün mahlukatın lisan-ı hâl ile varlığına şehadet ettiği bir Zata nasıl “Yok.” der?

— Bir harfin kâtipsiz ve bir iğnenin ustasız olamayacağını bilen insan, nasıl olur da şu kâinatın sahipsiz ve maliksiz olabileceğine ihtimal verir?

— Bundan daha büyük bir dalalet var mıdır?

Vallahi yoktur. Kâfir en büyük dâl ve en büyük canidir.

“Hikâyede nasıl emin adam demişti: Bir harf kâtipsiz olmaz, bir kanun hâkimsiz olmaz.

Biz de deriz: Nasıl ki bir kitap, bahusus öyle bir kitap ki her kelimesi içinde küçük kalemle bir kitap yazılmış, her harfi içinde ince kalem ile muntazam bir kaside yazılmış. Kâtipsiz olmak, son derece muhaldir.” (10. Söz)

(Muhâl: İmkânsız)

Sayfadaki bir A harfi gösterilip şöyle denilse:

— Bu A harfi kendi kendine oldu.

Bu söze güler, sahibine de akılsız deriz.

Peki, şöyle bir kitap olsa: Her kelimesi içinde ince yazıyla bir kitap yazılmış ve her harfi içinde ince kalemle muntazam bir kaside yazılmış.

— Böyle bir kitabın kâtipsiz olması ve kendi kendine vücut bulması mümkün müdür?

Elbette değildir. Değil böyle bir kitabın, bir harfin dahi kâtipsiz olması mümkün değildir.

Üstad Hazretleri bu misalden şu hakikate çıkıyor:

“Öyle de şu kâinat nakkaşsız olmak, son derece muhal ender muhaldir. Zira bu kâinat öyle bir kitaptır ki her sahifesi çok kitapları tazammun eder... Hatta her kelimesi içinde bir kitap vardır... Her bir harfi içinde bir kaside vardır... Yeryüzü bir sahifedir, ne kadar kitap içinde var... Bir ağaç bir kelimedir, ne kadar sahifesi vardır... Bir meyve, bir harf; bir çekirdek, bir noktadır. O noktada koca bir ağacın programı, fihristesi var... İşte böyle bir kitap, evsaf-ı celal ve cemal, nihayetsiz kudret ve hikmete malik bir Zat-ı Zülcelal’in nakş-ı kalem-i kudreti olabilir. Demek, âlemin şuhuduyla bu iman lazım gelir. İlla ki dalaletten sarhoş olmuş ola.” (10. Söz)

(Nakkaş: Nakış yapan (Her şeyi sanatlı bir şekilde nakış nakış işleyen Allah) / Muhâl ender muhâl: İmkânsızlık içinde imkânsızlık / Tazammun: İçine almak / Evsaf-ı celal ve cemal: Celalî ve cemalî sıfatlar / Nakş-ı kalem-i kudret: Kudret kaleminin nakşı / Şuhud: Görme, görünme)

Kitab-ı kâinat üzerine şöyle bir tefekkür yapabiliriz:

— Kâinat, kalem-i kudretle yazılmış bir kitaptır.

— Dünya bu kitabın bir babı ve bölümüdür.

— Yeryüzü bu kitabın bir sayfasıdır.

— Her bir nev -mesela elma ağacı nevi- bu kitabın bir cümlesidir.

— Bir nevin tek bir ferdi -mesela tek bir elma ağacı- bu kitabın bir kelimesidir.

— O ferdin bir uzvu -mesela ağaçtaki bir elma- bu kitabın bir harfidir.

– Meyvenin çekirdeği ise bu kitabın noktasıdır. Bu öyle bir noktadır ki koca kitabın bütün manası bu noktada kaydedilmiştir.

Kâinat kitabına başka cihetlerden bakıp daha farklı tasnifler de yapabiliriz. Üstadımızın ifadelerine bakacak olursak:

Yeryüzü bir sahifedir, ne kadar kitap içinde var: Her nevi bir kitap kabul ettiğimizde, yeryüzü sayfasında üç yüz bin kitap yazılmıştır. Tabii bu rakam Üstad Hazretlerinin zamanına aittir. Şu andaki rakamlar milyonlarla ifade ediliyor. Buna göre, -her nev bir kitap olsa- yeryüzü sayfasında milyonlar kitap yazılmış... Bir nevin fertleri, o kitabın sayfaları olsa; bu kitapların da milyonlar hatta milyarlar sayfası var...

Bir ağaç bir kelimedir, ne kadar sahifesi vardır: Ağaca kelime olarak baktığımızda; dallarına, çiçeklerine ve meyvelerine sahife olarak bakabiliriz. Bu durumda, bir kelimenin binlerce sayfası olur.

Bir meyve, bir harf; bir çekirdek, bir noktadır. O noktada koca bir ağacın programı, fihristesi var: Ağacın, çekirdeğinde yazılması misillü, kâinat kitabı da en küçük bir zihayatta yazılmıştır. Yani kâinatta büyük ölçekte tecelli eden esmâ-i ilahîye, en küçük bir fertte de tecelli etmektedir. Yine âlemde ne varsa küçük bir numunesi zihayatta bulunmakta, bu cihetle her bir zihayat bir misal-i musaggar-ı kâinat olmaktadır. Bu ciheti örnekleriyle şöyle izah edebiliriz:

Mesela insanı ele alalım. Kâinatta ne varsa küçük bir numunesi insanda vardır:

- Yeryüzünün dörtte üçü sudur. İnsan vücudunun da dörtte üçü sudur.
- Toprakta demir, bakır, çinko, fosfor gibi elementler var. Bedenimizde de bu elementlerin hepsi mevcut.
- Yeryüzünde dağlar, toprak var. Buna mukabil bizde kemikler ve et var.
- Yeryüzünde nehirler var. Buna mukabil bizde kılcal damarlar var.
- Yeryüzünde ormanlar var. Buna mukabil bizde saç ve kıllar var.
- Âlemde itme ve çekme kuvveti var. Bizde dâfia ve cazibe kuvveti var.
- Yeryüzünde kasırgalar, fırtınalar var. Bizde öfke var.
- Yeryüzünde bahar var, bizde neşe.
- Âlemde şeytan var, bizde nefis ve lümme-i şeytaniye.
- Âlemde melek var, bizde ilhamlar.
- Âlemde levh-i mahfuz var, bizde hafıza kuvveti.

– Âlemde Arş var, bizde kalp.

– Âlemde Kürsî var, bizde akıl.

– Âlemde misal âlemi var, bizde hayal kuvveti...

Bunlar ve daha birçok benzerlikler ispat eder ki insan şu kâinatın küçük bir misalidir. İnsanı büyütsek kâinat olur, kâinatı küçültsek insan olur. İnsan kâinata küçük bir misal olduğu gibi, her bir canlı varlık da böyle küçük bir misaldir.

Meseleye şöyle de bakabiliriz:

İnsan ve her bir hayat sahibi hikmetli bir şekilde, belirli ölçülerle şu kâinattaki âlemlerden sağlanmış bir damla veya noktadır. Yani mesela:

– Cenab-ı Hak levh-i mahfuzu sağdı, bir damlasını alıp insana koydu, o damla insanda hafıza oldu.

– Arş'ı sağıp bir damlasını insana koydu, o damla insanda kalp oldu.

– Kürsî'yi sağıp bir damlasını insana koydu, o damla insanda akıl oldu.

– Âlem-i misali sağıp bir damlasını insana koydu, o damla insanda hayal kuvveti oldu.

– Ormanları sağıp bir damlasını insana koydu, o damla insanda saç, sakal ve kıllar oldu.

– Dağları, toprakları sağıp bir damlasını insana koydu, o damla insanda kemik şeklini aldı. Ve hakeza...

Sözün özü: Şu kitab-ı kâinatın noktası hükmünde olan bir insanda ve her bir zihayatta, kitab-ı kâinatın ekser mesaili yazılmış; bir nokta, kitabın manasını kendinde cemetmiştir. **İşte böyle bir kitap, evsaf-ı celal ve cemale, nihayetsiz kudret ve hikmete malik bir Zat-ı Zülcelal'in nakş-ı kalem-i kudreti olabilir.**

“Evsaf-ı celal ve cemal” ifadesini de biraz açalım:

Allah'ın lütfuna, merhametine, affına ve ihsanına ait sıfatlar cemalîdir. Allah'ın azabına, ikabına, kibriyasına ve azametina ait sıfatlar ise celalîdir. Mesela:

– Rızık verme manasındaki “terzik” sıfatı cemalîdir. Yok etme manasındaki “ifna” sıfatı ise celalîdir.

– Hayat verme manasındaki “ihya” sıfatı cemalîdir. Öldürme manasındaki “imâte” sıfatı ise celalîdir.

– Bağışlamak manasındaki “gufran” sıfatı cemalîdir. Azap etme manasındaki “ta'zib” sıfatı ise celalîdir.

Bunlar gibi, Allah'ın merhamet ve ihsanına delalet eden sıfatlar cemalî; şiddet ve azabına delalet eden sıfatlar ise celalîdir.

Metne devam edelim:

“Hem nasıl ki bir hane ustasız olmaz. Bahusus öyle bir hane ki harika sanatlarla, acib nakışlarla, garib ziynetlerle tezyin edilmiş. Hatta her bir taşında, bir saray kadar sanat dercedilmiş... Ustasız olmak, hiçbir akıl kabul edemez, gayet mahir bir sanatkâr ister.” (10. Söz)

Ben bazen Allah'ın varlığı hakkında şüphesi olan birisiyle karşılaşıyorum. Ona diyorum ki:

— Sen Allah'ı görmediğin için inanmakta zorlanıyorsun. Peki, şu binaya bak. Şu binanın ustasını gördün mü? Bu bina yapılırken burada hazır mıydın?

Bana diyor ki: Yok, görmedim.

Ben de ona diyorum ki:

— Madem gözünle görmediğini inkâr ediyorsun, o hâlde bu binanın ustasını da inkâr et. De ki: “Bu bina tesadüfen oldu, kendi kendine vücut buldu.” Bunu diyebilir misin, bu binanın ustasını inkâr edebilir misin?

Diyor ki: Yok, edemem. Usta olmadan bina olmaz.

Ben de diyorum ki:

— Şu basit bina bile ustasız olamıyor. Sen ustasını görmediğin hâlde kabul ediyorsun. Peki, şu kâinat bu binadan daha mı sanatsız daha mı basit? Binanın ustasını -görmediğin hâlde- kabul ediyorsun da kâinatın Sâniini neden kabul edemiyorsun? Göz sanatı görür, akıl sanatkârına intikal eder. Sen aklın yapacağı işi gözden bekliyorsun...

Basit bir hane bile kendi kendine tesadüfen olamaz. Hele şöyle bir saray:

“Bahusus o saray içinde sinema perdeleri gibi her saatte hakiki menziller teşkil edilip kemal-i intizamla elbise değiştirdiği gibi değiştiriyor. Hatta her bir hakiki perde içinde, müteaddid küçük küçük menziller icad ediliyor.” (10. Söz)

Bu öyle bir saray ki her dakika bir taş dökülüyor, yerine başka bir taş koyuluyor. Bir odası harap ediliyor, yerine başka bir oda yapılıyor. Her dakika farklı farklı menziller teşkil edilip kemal-i intizamla idare ediliyor.

Elbette böyle bir sarayın tesadüfen var olması mümkün değildir! Değil sarayın, tek bir taşının bile tesadüfen varlığı muhaldir.

Üstad Hazretleri misali hakikate şöyle bağlıyor:

“Öyle de şu kâinat nihayetsiz hakîm, alîm, kadîr bir Sâni ister.” (10. Söz)

Bu hakikate şu misalle bakalım:

Bir kâğıda A harfi yazıldığını farz edelim. Bu A harfi birçok isim ve sıfatı kendisinde göstermekte, kâtibinin bu isim ve sıfatlara sahip olduğunu ispat etmektedir.

– Mesela bu A harfi yoktu, var oldu. Varlığı yokluğuna tercih edildi. Varlığının yokluğuna tercihi ancak irade sahibi bir kâtibin tercihiyle olabilir. İradesi olmayan, A harfinin varlığını yokluğuna tercih edemez. İşte bu durum, kâtibinin irade sahibi olduğunu göstermektedir.

– İrade sahibi olabilmek için ilk önce hayat sahibi olmak gerekir. Hayatı olmayanın iradesi olur mu? Elbette olmaz. İşte A harfi varlığıyla kâtibinin hayat sahibi olduğunu göstermektedir.

– Yine bu A harfi manalı bir harftir, alelade bir çizgi değildir. Demek onu yazan, harfleri tanıyor ve biliyor. Bu da ispat eder ki A harfinin kâtibinin bir ilmi vardır.

– Sadece ilim sahibi olmak da yetmez. Kudret sahibi de olmalıdır. Eğer kâtibinin hayatı olsa, iradesi olsa, ilmi olup A harfini yazmayı da bilse ama kâtibi felçli olsa, elini oynatamasa yani kudreti olmasa A harfini yazamazdı. İşte A harfi varlığıyla kâtibinin kudret sahibi olduğunu göstermektedir.

– Yine A harfi o kadar düzgün yazılmış ki bunu yazanın görmesi gerekir. Eğer kör olsaydı bu kadar düzgün yazamaz; A harfinin bir yeri uzun, diğer yeri kısa olurdu. Ama olmamış, tam bir intizam var. Demek A harfinin kâtibi görme sahibidir.

– A harfi manalı bir harftir, gelişigüzel çizilmiş bir şey değildir. Demek A harfinin kâtibi hikmet sahibidir. Bu harfi bir gayeye matuf yazmış. Bir gayeyi takip etmek ancak hikmet sahibi olmakla mümkündür.

İşte bunlar gibi daha birçok sıfatla A harfi kâtibini gösterir, onu tarif eder ve lisan-ı hâliyle der ki:

— Bu sıfatlara sahip olamayan bana kâtip olamaz.

Şimdi biri çıksa ve: “Bu A harfinin kâtibi yoktur. A harfi kendi kendine oldu.” dese, bu durumda, A harfinde gözüken isim ve sıfatları harfin kendisine vermek zorunda kalır. Çünkü ortada isim ve sıfatlar vardır ve bu isim ve sıfatlara sahip olunmadan A harfine sahip olunamaz. Bu isim ve sıfatlar muhakkak birisine verilmelidir. Eğer A harfinin kendi kendini yazdığı kabul edilirse, bu harfin irade sahibi, hayat sahibi; ilim, kudret ve hikmet sahibi olduğu ve diğer isim ve sıfatları taşıdığı kabul edilmek zorunda kalınır. Yani kâtibinde olan bütün sıfatlar A harfinin kendisine verilir.

Eğer “A harfini kalemin kendisi yazmış.” denilirse, bu durumda da mezkûr sıfatlar kaleme verilmek zorundadır.

— Gördünüz mü kâtibi kabul etmeyen neyi kabul etmek zorunda kalıyor?

Aynen bunun gibi, şu âlemdeki her bir varlık A harfi gibi bir harf hükmündedir ve kudret kalemiyle yazılmış İlahî bir kelimedir. Üzerinde Allah'ın binbir ismi ve sıfatları yazılmıştır. Eğer Allah inkâr edilirse, bu isim ve sıfatlar varlıklara, tabiata veya sebeplere verilmek zorundadır. Bu durumda da nihayetsiz ilahları kabul etme mecburiyeti ortaya çıkar. Çünkü bu sıfatları taşıyana ilah denir. Kim taşıyorsa ilah odur. Biz, "Allah taşıyor, bizim İlahımız odur." diyoruz. Birisi "Allah yok." derse, bu isim ve sıfatları varlıklara vermeli ve varlıkları ilah kabul etmelidir. Bu her varlık için böyledir. İşte bu cihetle, **şu kâinat nihayetsiz hakîm, alîm, kadîr bir Sâni ister.** Ve ister ki bu Sâni, uluhiyetin bütün isimleriyle müsemma ve sıfatlarıyla mevsuf olsun.

Üstad Hazretleri, kâinatı şöyle tasvir ediyor:

"Çünkü şu muhteşem kâinat öyle bir saraydır ki Ay, Güneş lambaları... Yıldızlar mumları... Zaman bir ip, bir şerittir ki o Sâni-i Zülcelal her sene bir başka âlemi ona takıp gösteriyor... O taktığı âlemin içinde üç yüz altmış tarzda muntazam suretlerini tecdid ediyor. Kemal-i intizamla ve hikmetle değiştiriyor... Yeryüzünü bir sofrayı nimet yapmış ki her bahar mevsiminde, üç yüz bin envayı masnuatıyla tezyin ediyor... Hadd ü hesaba gelmez envayı ihsanatıyla dolduruyor... Öyle bir tarzda ki nihayet ihtilat içinde ve karışmış oldukları hâlde, nihayet derecede imtiyaz ve farkla birbirlerinden ayrılıyor... Başka cihetleri buna kıyas et. Nasıl, böyle bir sarayın Sâniinden gaflet edilebilir?" (10. Söz)

(Tecdid: Yenileme / Envayı masnuat: Sanat eseri olan varlık türleri / Tezyin: Süsleme / Hadd ü hesaba gelmez: Sayılamayacak kadar çok / İhtilat: Karışıklık / İmtiyaz: Ayırt edici özellik)

Metin gayet açık ve izahına gerek yok... Sadece **"O taktığı âlemin içinde üç yüz altmış tarzda muntazam suretlerini tecdid ediyor."** cümlesinde **"üç yüz altmış tarzda"** ifadesi belki izah isteyebilir.

Bunun manası şudur: "Üç yüz altmış" rakamı senenin günlerini ifade etmektedir. Cenab-ı Hak her bir günde mahlukatın suretlerini yeniliyor. Kimi mahlukat ölüyor, kimisi yeni dünyaya geliyor; kiminin de vücudunda birçok hücre ölüp ertesi gün yenileri yaratılıyor. İşte bu hadise, **"üç yüz altmış tarzda muntazam suretlerini tecdid ediyor."** şeklinde ifade edilmiş.

Diğer cümlelerin manası gayet açık ve izaha gerek yok. Ancak metnin açık olması, okuyup geçelim manasında değildir. Cümleler üzerinde derinlemesine tefekkür edilmeli, konu iyice anlaşılmalı ve ezberden özeti yapılabilmelidir. Cümleleri şu şekilde maddelemek tefekkürünü kolaylaştıracaktır:

- **şu kâinat nihayetsiz hakîm, alîm, kadîr bir Sâni ister.**
- **şu muhteşem kâinat öyle bir saraydır ki Ay, Güneş lambaları; yıldızlar mumlarıdır.**
- **Zaman bir ip, bir şerittir ki o Sâni-i Zülcelal her sene bir başka âlemi ona takıp gösteriyor.**
- **O taktığı âlemin içinde üç yüz altmış tarzda muntazam suretlerini tecdid ediyor. Kemal-i intizamla ve hikmetle değiştiriyor.**

– Yeryüzünü bir sofraya nimet yapmış ki her bahar mevsiminde, üç yüz bin enva-ı masnuatıyla tezyin ediyor.

– Hadd ü hesaba gelmez enva-ı ihsanatıyla dolduruyor.

– Nihayet ihtilat içinde ve karışmış oldukları hâlde, nihayet derecede imtiyaz ve farkla birbirlerinden ayrılıyor.

– Nasıl, böyle bir sarayın Sâniinden gaflet edilebilir!

Bu cümleler üzerinde derinlemesine tefekkür edilmeli ve konu ezberden anlatılabilmelidir. Ben kendi özetimi ezberden şöylece yazayım, sizlere bir örnek olsun:

Nasıl ki bir hane ustasız olamaz. Bahusus öyle bir hane ki harika sanatlarla, acayip nakışlarla ve garip ziynetlerle tezyin edilmiş; her bir taşına bir saray kadar sanat dercedilmiş... Ve o saray içinde her vakit hakiki menziller teşkil ediliyor, kemal-i intizamla yıkılıp yenisiyle değiştiriliyor; elbette bu sarayın ustasız olması mümkün değildir.

Aynen bunun gibi, şu kâinat sarayının da ustasız olması mümkün değildir. Bu kâinat öyle bir saraydır ki:

– Ay ve güneş lambalarıdır.

– Yıldızlar mumlarıdır.

– Zaman bir ip ve bir şerittir ki o Sâni-i Zülcelâl her sene bir başka âlemi ona takıp gösterir; kemal-i hikmet ve intizamla değiştirir.

– Yeryüzü bu sarayın bir sofrasıdır ki bahar mevsiminde üç yüz bin envâ-ı masnuatla tezyin edilir; had ve hesaba gelmez envâ-ı ihsanatla doldurulur.

Bütün bu işler de nihayet karışıklık içinde tam bir imtiyaz ve tefrik ile yapılır.

İşte kâinat böyle muhteşem bir saraydır ve böyle bir sarayın ustasız ve sânisiz olması mümkün değildir. O Sâni ki hem hakîmdir, hem alîmdir, hem kadîrdır, hem de bütün evsaf-ı kemaliye ve cemaliye ile muttasıftır. Âmennâ ve saddeknâ.

Metne devam edelim:

“Hem nasıl ki bulutsuz, gündüz ortasında, güneşin deniz yüzünde bütün kabarcıklar üstünde ve karada bütün parlak şeylerde ve karın bütün parçalarında cilvesi görüldüğü ve aksi müşahade edildiği hâlde güneşi inkâr etmek, ne derece acib bir divanelik hezeyanıdır. Çünkü o vakit bir tek güneşi inkâr ve kabul etmemekle; katarat sayısınca, kabarcıklar miktarınca, parçalar adedince, hakiki ve bi’l-asâle güneşçikleri kabul etmek lazım geliyor.”
(10. Söz)

(Katarat: Damlalar / Bi’l-asâle: Bizzat, kendisi)

Bu misali çok iyi anlamalıyız. Zira sonrasında gelecek hakikat bu misal üzerine oturacak.

Güneş denizlerdeki her bir damlayı ve her bir şeffaf eşyayı ışıyla aydınlatıyor, sıcaklığıyla ısıtıyor. Bu cihetle, her bir şeffaf eşyada güneşin bir yansıması bulunuyor.

Şimdi birisi, “Güneş yoktur.” dese ve güneşi inkâr etse, ona denilir ki:

— Peki, bu şeffaf eşyada gözüken yansımalar nereden geliyor? Ortada bir yansıma var, ılık var, sıcaklık var. Bunun bir sahibi olmalı. Ya bir yerden gelmeli veya şeffaf eşyanın bizzat kendisine ait olmalı.

Eğer güneş inkâr edilirse, her bir şeffaf şeyin içinde hakiki bir güneşin var olduğu kabul edilmek zorunda kalınır. Çünkü ortada gözün gördüğü yansıma var. Bu yansıma ya güneşindir ya da şeffaf eşyanın kendisininindir. Eğer kendisininse o zaman içinde bir güneş vardır hatta kendisi bir güneştir. Zira böyle yedi renge ve ısıya sahip olabilmek için güneş gibi bir cisim olmak gerekir.

Bir daha vurgulayalım. Yol iki:

— Ya gökteki güneş kabul edilip bütün şeffaf eşyadaki yansımaların ona ait olduğu ve ondan geldiği kabul edilecek.

— Ya da “Her bir şeffaf eşyanın içinde hakiki bir güneş vardır.” denilecek.

Ancak bu iki şekilden biriyle yansımaların varlığı izah edilebilir.

Üstadımız bu misalden şu hakikate çıkıyor:

“Her zerrecikte -ki ancak bir zerre sıkışabildiği hâlde- koca bir güneşin hakikatini içinde kabul etmek lazım geldiği gibi... Aynen öyle de şu sıravari içinde her zaman hikmetle değişen ve düzgünlük içinde her vakit tazelenen şu muntazam kâinatı görüp Hâlık-ı Zülcelal’i evsaf-ı kemâlîyle tasdik etmemek, ondan daha berbat bir dalalet divaneliğidir, bir mecnunluk hezeyanıdır. Zira her şeyde hatta her bir zerrede bir uluhiyet-i mutlaka kabul etmek lazımdır.” (10. Söz)

(Sıravari: Sıralı hâlde / Evsaf-ı kemâlî: Kemâlî sıfatlar / Uluhiyet-i mutlaka: Sonsuz ve sınırsız ilahlık)

Nasıl ki güneş inkâr edildiğinde, her bir şeffaf eşyanın içinde hakiki bir güneşin bulunduğu kabul edilmek zorunda kalınıyordu. Aynen bunun gibi, eğer Allah inkâr edilirse, sinekten çiçeğe kadar her bir varlığın, her bir hayat sahibinin, Allah’ın kudreti gibi nihayetsiz bir kudrete; ilmi gibi her şeyi kuşatan bir ilme; iradesi gibi sınırsız bir iradeye sahip olduğu ve diğer uluhiyet sıfatlarına haiz olduğu kabul edilmek zorunda kalınır. Hâlbuki bu sıfatlar vacibu’l-vücud olan Allah’tan başka hiçbir şeyde bulunmaz.

Bu hakikati anlayabilmek için şu kaideyi bilmeliyiz: İsimler müsemmasız, sıfatlar mevsufsuz olamaz. Yani bir isim varsa, o ismi taşıyan bir fert olmak zorundadır. Bir sıfat varsa, o sıfatın sahibi olmalıdır. İsimler ve sıfatlar sahipsiz olamaz.

Her bir varlık üzerinde bilhassa hayat sahiplerinde Allah'ın isim ve sıfatları gözükmemektedir. Allah inkâr edilse de bu isim ve sıfatlar inkâr edilemez, çünkü bunları göz görmemektedir. Allah'ın inkâr edilmesi durumunda bu isim ve sıfatların varlıklara verilmesi gerekir. Çünkü isimler müsemmasız, sıfatlar mevsufsuz olamaz. Ortada bir isim ve sıfat var. Bunun sahibi Allah değilse kimdir? Ya varlığın kendisidir ya tabiattır ya da sebeplerdir. İlla bir sahibi olmalı. Meseleyi somutlaştırdığımızda daha iyi anlaşılacaktır:

Sanatla yapılmış bir masa farz edelim. Bu masa birçok isim ve sıfatı kendisinde göstermekte, ustasının bu isim ve sıfatlara sahip olduğunu ispat etmektedir.

– Mesela bu masa yoktu, var oldu. Varlığı yokluğuna tercih edildi. Varlığının yokluğuna tercihi ancak irade sahibi bir ustanın tercihiyle olabilir. İradesi olmayan, masanın varlığını yokluğuna tercih edemez. İşte bu durum, ustasının irade sahibi olduğunu göstermektedir.

– İrade sahibi olabilmek için ilk önce hayat sahibi olmak gerekir. Hayatı olmayanın iradesi olmaz. İşte masa, varlığı ile ustasının hayat sahibi olduğunu göstermektedir.

– Yine bu masa sanatlı bir eserdir, alelade bir odun parçası değildir. Demek onu yapan, usta bir marangozdur ve masanın nasıl yapılacağını iyi bilmektedir. Bu da ispat eder ki masanın ustasının bir ilmi vardır.

– Sadece ilim sahibi olmak da yetmez. Kudret sahibi de olmalıdır. Eğer ustanın hayatı olsa, iradesi olsa, ilmi olup masayı yapmayı da bilse ama felçli olsa, elini oynatamasa yani kudreti olmasa masayı yapamazdı. İşte masa, varlığı ile ustasının kudret sahibi olduğunu göstermektedir.

– Yine masa o kadar düzgün yapılmış ki bunu yapanın görmesi gerekir. Eğer kör olsaydı bu kadar düzgün yapamaz; masanın bir ayağı uzun, diğer ayağı kısa olurdu. Ama olmamış, tam bir intizam var. Demek masanın ustası görme sahibidir.

İşte bunlar gibi daha birçok sıfatla masa ustasını gösterir, onu tarif eder ve lisan-ı hâliyle der ki:

— Bu sıfatlara sahip olamayan bana usta olamaz.

Şimdi biri çıksa ve: “Bu masanın ustası yoktur. Masa kendi kendine oldu.” dese, bu durumda, masada gözüken isim ve sıfatları masanın kendisine vermek zorundadır. Çünkü ortada isim ve sıfatlar vardır ve bu isim ve sıfatlara sahip olunmadan masaya sahip olunamaz. Bu isim ve sıfatlar muhakkak birisine verilmelidir. Eğer masanın kendi kendini yaptığı kabul edilirse, masanın irade sahibi, hayat sahibi; ilim, kudret ve hikmet sahibi olduğu ve diğer isim ve

sıfatları taşıdığı kabul edilmek zorunda kalınır. Yani ustasında olan bütün isim ve sıfatlar masanın kendisine verilir.

Eğer “Masayı çekiç ve çivi yapmış.” denilirse, bu durumda da mezkûr sıfatlar çekice ve çiviye verilmek zorundadır.

— Gördünüz mü ustayı kabul etmeyen neyi kabul etmek zorunda kalıyor?

Aynen bunun gibi, şu âlemdeki her bir varlık üzerinde Allah’ın binbir ismi ve sıfatları gözükmektedir. Eğer Allah inkâr edilirse, bu isim ve sıfatlar varlıklara, tabiata veya sebeplere verilmek zorundadır. Bu durumda da nihayetsiz ilahları kabul etme mecburiyeti ortaya çıkar. Çünkü bu sıfatları taşıyana ilah denir. Kim taşıyorsa ilah odur. Biz, “Allah taşıyor, bizim ilahımız odur.” diyoruz. Birisi “Allah yok.” derse, bu isim ve sıfatları varlıklara vermeli ve varlıkları ilah kabul etmelidir.

“Çünkü mesela, havanın her bir zerresi; her bir çiçek ile her bir meyveye, her bir yaprağa girer ve işleyebilir. İşte şu zerre, eğer memur olmazsa bütün girebildiği ve işlediği masnuların tarz-ı teşkilatını ve suretlerini ve heyetlerini bilmek lazımdır, ta içinde işleyebilsin. Demek muhit bir ilim ve kudrete malik olmalı ki böyle yapsın.” (10. Söz)

(Masnu: Sanatla yapılmış eser / Muhit: Kuşatan)

Eğer kişi Allahu Teâlâ’yı kabul etmezse iki muhalden birini kabul etmek zorundadır. Bu muhallerden birisi şudur:

Havanın her bir zerresinde nihayetsiz bir ilim ve sonsuz bir kudret olmalı. İlmiyle bütün ağaçların yapraklarını, çiçeklerini, meyvelerini ve bütün özelliklerini bilmeli; kudretiyle de bunları icat etmeli.

Meseleyi biraz daha açalım:

Topraktan çıkan nebatat; çiçeğiyle, meyvesiyle ve yaprağıyla bir kalıptan çıkmış gibi gayet mizanlı ve dengeli yaratılıyor. Bir kalıptan çıkmış gibi düzgün olabilmek için şu iki şeyden biri gerekir:

— Ya maddi bir kalıp olmalı ve eşya o maddi kalıbın içinde şekil almalı.

— Ya da manevi bir kalıp olmalı. Kudret sahibi bir zat atomları kudretiyle hareket ettirmeli ve manevi kalıbın içine sokmalı.

Eşyanın icadını izah edebileceğimiz başka bir yol yok.

Bu durumda, eğer nebatatı hava zerreleri icat etmişse; her bir zerrenin nihayetsiz bir ilmi olmalı. Bu ilimleriyle her bir nebat için manevi bir kalıp belirlemeli. Ayrıca sonsuz bir kudreti de olmalı ki atomları bu ilmî ve manevi kalıpların içine girmeye zorlayabilsin.

Ya bu muhali kabul edecekler ya da şunu:

“Mesela toprakta her bir zerresi kabildir ki muhtelif bütün tohumlar ve çekirdeklere medar ve menşe olsun. Eğer memur olmazsa lazım geliyor ki otlar ve ağaçlar adedince manevi cihazat ve makineleri tazammun etsin.” (10. Söz)

Mesela toprağa bir elma ağacı diktiniz. Ağaç büyüdü, çiçek ve meyve verdi. Ağacın ne yaprakları birbirinin tamamen aynı, ne çiçekleri aynı, ne de meyveleri aynı. Eğer bu ağacı toprak yaratmışsa; bu durumda, bir saksı kadar toprak içinde ağacın dal, yaprak, çiçek ve meyveleri adedince maddi kalıplar lazım. Hatta toprağın her bir zerresi içinde bu maddi kalıpların var olması lazım.

— Niçin maddi kalıplar lazım?

Sebebi şu: Mesela bir pinpon topu yapmak istesenez, ilk önce ona bir kalıp yapmak zorundasınız. Kalıp olmadan pinpon topunu üretemezsiniz. Bu, bütün eşya için geçerlidir. Bir şeyi üretecekseniz, ilk önce onun kalıbını yapmalısınız.

Eğer elma ağacını ve üzerindeki yaprağı, çiçeği ve meyveyi toprak yaratmışsa; bu durumda, toprağın her bir cüzünde elma ağacının dalları, yaprakları, çiçek ve meyveleri adedince maddi kalıplar olması lazım.

İş bununla da bitmiyor. Biz o saksının içine başka bir şey diksek diktiğimiz şey bitiyor. Bu durumda, o saksının içinde hatta toprağın her bir zerresinde, onda biten nebatat adedince; o nebatatın dalları, yaprakları, çiçekleri, meyveleri ve diğer cüzleri adedince maddi kalıpların olduğunu kabul etmek lazım gelir. Ancak bu durumda toprak o nebatatı bitirebilir. Eğer küçücük saksının ve zerrenin içinde, dünya kadar maddi kalıpların olduğunu kabul eden varsa Allah'ı inkâr etsin ve “Nebatatı toprak yapıyor.” desin.

Ya da hava zerresi için üstte yaptığımız mütalaayı toprak zerresi için de yapsın ve şunu kabul etsin:

“Veyahut onların bütün tarz-ı teşkilatını bilir, yapar, bütün onlara giydirilen suretleri tanır, dikebilir bir sanat ve kudret vermek lazım gelir.” (10. Söz)

Yani toprakta ya nebatat adedince maddi kalıplar olmalı ya da toprağın her bir zerresinin nihayetsiz bir ilmi olmalı ve ilminde manevi kalıplar bulunmalı; kudretiyle de zerreleri bu kalıplara girmeye mecbur etmeli.

Şimdi sorumuz şu:

— Toprağın ve havanın zerreleri içinde eşya adedince maddi kalıplar yoksa, nihayetsiz ilimleri olmadığı için manevi kalıpları da yoksa, kudretleri olmadığı için atomları sevk ve idare de edemiyorlarsa; bu ağaçlar, çiçekler ve meyveler nasıl yaratılıyor? Nebatat nasıl icat ediliyor?

İş “Allah yok.” demekle bitmiyor. Bize eşyanın nasıl yaratıldığını izah etmek zorundalar. Hadi etsinler de görelim. Ya diyecekler ki:

— Bir saksı kadar toprağın içinde yüz milyonlar maddi kalıp var.

Ya da diyecekler ki:

— Bu toprak ve havanın her bir zerresinde nihayetsiz bir ilim var. İlimlerinde nihayetsiz manevi kalıplar var. Sonsuz kudretleriyle atomları bu kalıplara girmeye mecbur ediyorlar.

Bu iki şıktan birini kabul edemeyen, Allah’ı kabul etmek zorundadır.

Üstadımız şöyle devam ediyor:

“Daha sair mevcudatı da kıyas et. Ta anlayacaksın ki her şeyde aşikâre, vahdaniyetin çok delilleri var. Evet, bir şeyden her şeyi yapmak ve her şeyi bir tek şey yapmak, her şeyin hâlıkına has bir iştir.” (10. Söz)

“Bir şeyden her şeyi yapmak ve her şeyi bir tek şey yapmak” hakikatini biraz mütalaa edelim:

Bir şeyden çok şeyleri yapmaya şunları misal gösterebiliriz.

— İnsanın mebdai bir damla sudur. Allahu Teâlâ bir damla sudan insanı yaratmış ve insana yüzlerce aza ve cihaz takmış; o su damlası yüzlerce azaya menşe olmuş. Yani bir şeyden çok şeyler icat edilmiş.

— Bir yumurtadan tavus kuşu çıkarılmış. Tek bir yumurta pek çok uzuv ve azalara menşe olmuş. Menşe olduğu uzuv ve azalar da seyredenleri hayrete düşürmüş.

— Bunun gibi, bütün hayvanlar yumurtalardan veya nutfe denilen su damlacıklarından yaratılmış. Tek bir şeyden sanatlı, hikmetli, şekilli yüzlerce aza ve cihaz icat edilmiş.

— Yine kocaman incir ağacı tek bir çekirdekten çıkarılmış. O küçücük çekirdek ağacın bütün yapraklarına, çiçeklerine, meyvelerine, kök ve dallarına menşe olmuş.

— Bunun gibi, bütün ağaçlar yine tek bir çekirdekten yaratılmış.

— Yine gül gibi güzel bir çiçek basit bir tohumdan yaratılmış. Gülün dalı, yaprağı, dikenini ve her şeyi tohumdan çıkarılmış. Tek bir tohum onlarca cihaza menşe olmuş.

— Bunun gibi, bütün çiçekler ve nebatat çekirdek ve tohumlardan icat edilmiş.

İşte tek bir şeyden onlarca hatta yüzlerce şeyi çıkarmak ve tek bir şeyi yüzlerce aza ve cihazata menşe yapmak öyle bir sikke-i i’cazdır ki taklidi mümkün değildir.

İkinci sikke-i i’caz, çok şeylerden tek bir şey yapmaktır. Mesela:

– İnsan onlarca farklı şey yer ama bütün yedikleri tek bir şeye inkılap eder, insan ortaya çıkar. Yediği her şey insanın vücudunda bir parça olur ve insanın varlığını devam ettirmesinde bir vazife görür.

– İnsanın vücudunda 60’a yakın element vardır. 60 element bir araya gelmiş ve tek bir insan ortaya çıkmış.

– Yine mesela ağaç birçok maddeyi topraktan süzer alır. Vücuduna onlarca madde girer, o maddeler tek bir şeye döner, ağaç olur. Ağacın vücudunda 15 element vardır. 15 element bir araya gelmiş tek bir varlık olarak ağaç ortaya çıkmış; çok şey tek bir şeye inkılap etmiş.

Bir şeyden çok şeylerin icat edilmesi ve çok şeylerin tek bir şeye inkılâp etmesi çiçekler için, hayvanlar için, bitkiler için ve bütün hayat sahipleri için geçerlidir.

Üstadımız bu mütalaa üzerine şöyle diyor:

“ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ ” ferman-ı zîşanına dikkat et. Demek, Vâhid-i Ehad’ı kabul etmemek ile mevcudat adedince ilahları kabul etmek lazım gelir.” (10. Söz)

(Ayetin manası: Hiçbir şey yoktur ki (Allah’ı) hamdiyle tesbih etmesin.)

Cümlelerin mütalaaı üstte yapıldığından dolayı izahına gerek duymuyoruz.

“İkinci İşaret: Hikâyede bir yaver-i ekremden bahsedilmiş ve denilmiş ki: “Kör olmayan herkes onun nişanlarını görmekle anlar ki o zat, padişahın emriyle hareket eder ve onun has bendesidir.” İşte o yaver-i ekrem, Resul-ü Ekrem’dır (a.s.m.).

Evet, şöyle müzeyyen bir kâinatın, öyle mukaddes bir Sâniine böyle bir Resul-ü Ekrem, ı ışık şemse lüzumu derecesinde elzemdir. Çünkü nasıl güneş, ziya vermeksizin mümkün değildir. Öyle de uluhiyet de peygamberleri göndermekle kendini göstermeksizin mümkün değildir.” (10. Söz)

(Yaver-i ekrem: Yüksek rütbeli ve çok değerli memur / Bende: Hizmetçi / Müzeyyen: Süslenmiş, süslü / Sâni: Sanatkâr / Şems: Güneş)

Nasıl ki ateş dumana delalet eder; eğer ateş varsa dumanı da olmalıdır. Hem dumanın varlığı bir ateşin vücudunu ispat eder; eğer duman varsa bu dumanın kaynağı olan bir ateş olmalıdır. Ateşin dumana delaleti “burhan-ı limmî”; dumanın ateşe olan delaleti ise “burhan-ı innî”dir.

Aynen bunun gibi, uluhiyet de nübüvveti gerektirmekte ve onu ispat etmektedir. Üstadımız bu İkinci İşarete, uluhiyetin nübüvveti iktizası ile ilgili farklı deliller sunuyor. Bu delilleri çok iyi öğrenmeli hatta ezberlemeliyiz. Çünkü bu deliller Deizmin bel kemiğini kırarak delillerdir.

Malumunuz deistler Allah'ı -onlara göre bir yaratıcıyı- kabul ediyorlar ancak peygamberleri inkâr ediyorlar. Bu dersler onlara tam bir cevap mahiyetindeki derslerdir. Bu dersleri deistlere karşı kullanmış biri olarak diyorum ki:

— Bu hakikatlere karşı söyleyecek hiçbir söz bulamıyorlar ve ilzam oluyorlar.

Sizler de Deizm bataklığına düşen gençlerimizi oradan kurtarmak için bu dersleri çok iyi kavramalı ve muhtaçların imdadına koşmalısınız.

Bu girizgâhtan sonra şimdi, Üstadımızın mezkûr beyanının mütalaasına başlayalım:

Üstadımız dedi ki: **Nasıl güneş, ziya vermeksizin mümkün değildir. Öyle de uluhiyet de peygamberleri göndermekle kendini göstermeksizin mümkün değildir.**

Evet, nasıl ki güneş zıyasız olamaz ve güneşin vücudu ziyanın vücudunu iktiza eder; aynen öyle de uluhiyet de tezahürsüz olamaz.

İşte bu sırdan dolayı Şems-i Ezel ve Ebed olan Allahu Teâlâ bu âlemi yaratmış ve bu şekilde tezahür etmiştir. Yani şöyle sorsak:

— Şu nakış nakış süslenmiş kuşlar, kelebekler, çiçekler, ağaçlar ve diğer bütün varlıklar niçin yaratılmıştır?

Elcevab: Bütün bunlar uluhiyetin tezahür etmek istemesi sebebiyle yaratılmıştır. Çünkü uluhiyet tezahürsüz olamaz; güneşin zıyasız olamayacağı gibi... Allahu Teâlâ kendini bildirmek istiyor, tanıttirmek istiyor, varlığından haberdar etmek istiyor; bu sebeplerden dolayı da şu kâinatı icat ediyor.

— Peki, mezkûr gaye sadece kâinatın icadıyla tahakkuk eder mi?

Hayır, etmez. Zira birçok kişi şirk bataklığına düşer; eşyanın icadını Allah'tan değil, sebeplerden bilir. İşte ateşe tapanlar, puta tapanlar, güneşe tapanlar; tabiatı ve sebepleri fail-i hakiki zannedenler...

— Bu durumda ne gerekli?

Bir peygamber vasıtasıyla nazarların kesretten vahdete çevrilmesi gerekli. Yani bir peygamberin şirke düşen ahaliye şöyle demesi gerekli:

— Ey insanlar! Şu âlemin yegâne sahibi Allahu Teâlâ'dır. Sizi de taptıklarınızı da O yaratmıştır. Şu eşya O'nun icadıyla vücud bulmuş ve O'nun iradesiyle yokluk karanlıklarından varlık âlemine çıkmıştır. Bu eşyayla O'nun uluhiyetini tasdik edin ve hiçbir şeyi O'na şirk koşmayın...

Eğer peygamberin bu dersi olmazsa kâinatın yaratılış gayesi yok olur. Çünkü kâinat uluhiyetin bilinmesi için yaratılmıştır. Bu da ancak peygamberlerin dersi ve talimiyle gerçekleşir.

Yani madem Allahu Teâlâ kendisini tanıttırmak ve bildirmek istiyor, o hâlde peygamberler göndermeli ve onlara kitaplar inzal ederek kendini tanıtmalıdır. Aksi takdirde bizler O’nu tanıyamayız. Mesela bakın, yaratıcıya “Allah” dedik. O’nun isminin Allah olduğunu bize peygamberler öğretti. Bir düşünün, peygamberler olmasaydı yaratıcımızın adını bile bilemezdik.

— Zâtının bilinmesi ve uluhiyetinin tezahürü için şu âlemi yaratan ve bu sebeple her varlığı nakış nakış süsleyen Zâtın, peygamberler vasıtasıyla kendini bildirmemesi hiç mümkün müdür?

— Kendini bildirmek için bu kadar masraf yapan Zat, nasıl olur da bilinmenin en kısa yolu olan peygamberleri göndermez ve kitapları indirmez?

Sözün özü: Allahu Teâlâ, uluhiyetinin tezahürü -yani ilahlığının bilinmesi- için şu âlemi yaratmıştır. Elbette bu gayenin tahakkuku peygamberlerin gönderilmesine bağlıdır.

Uluhiyetin risaleti iktiza etmesi bahsinin ikinci ciheti şu:

“Hem hiç mümkün olur mu ki nihayet kemalde olan bir cemal, gösterici ve tarif edici bir vasıta ile kendini göstermek istemesin?” (10. Söz)

(Kemal: Mükemmellik, kusursuzluk / Cemal: Güzellik)

Cenab-ı Hak nihayetsiz bir cemalin sahibidir. Ondan daha öte bir cemal ve ondan daha ileride bir güzellik yoktur. Zira cemali sınırsızdır. Sınırsızlığın bir haddi ve ötesi yoktur ki ondan daha güzeli olsun.

Elbette sınırlı olan insan Allah’ın sınırsızlığını ve cemalinin kemalini hakkıyla idrak edemez. Biz daha bu dünyadaki varlıkların güzelliğini idrak edemiyor ve “Bundan daha güzeli olur mu?” diyoruz. Hâlbuki güzel olarak bildiğimiz her şey, Cenab-ı Hakk’ın cemalinin milyonlar perdelerden geçmiş zayıf gölgeleridir. Hatta koca cennet -bütün güzellikleriyle- o cemalin bir lem’a-i tecellisidir.

Nihayet kemaldeki bu cemal, bilinmek ve görünmek istemiş ve bu kâinatı yoktan icat etmiş. Her varlığı nakış nakış dokumuş, ziynetlerle süslemiş, farklı renklere boyamış ve her bir varlığı cemalinin bir aynası yapmış. Mahlukatın bu kadar güzel ve süslü yaratılmasının bir sebebi de Allahu Teâlâ’nın cemalini göstermek ve bildirmek istemesidir.

Lakin insanlar bu cemali görmekten ve idrakten çok âcizdir. Belki zahirî küçük bir kısmını görse de hakikatini göremez. Zahirde gördüğünü de -küçük bir çirkinlik görse- inkâr eder. Mesela insanın yüzü ne kadar güzeldir. Ama insan aynaya baktığında yüzündeki güzelliğe değil, yanağındaki sivilceye bakar; “Ne kadar çirkinim.” der.

— Peki, bu durumda ne olmalı?

Bu cemalin hakikatini bizlere gösterecek ve ders verecek elçiler olmalı. Bu güzelliği bize onlar göstermeli, gördüğümüz nisbî çirkinliklerin sebebini onlar izah etmeli ve Allah'ın nihayetsiz cemalini onlar bize tarif etmeli...

Yoksa eşyanın böyle nakış nakış süslenmesinin hiçbir manası olmaz. Çünkü biz o nakış ve güzelliklerden Zat-ı Zülcemal'in cemaline ulaşamayız.

O hâlde bu delili şöylece maddeleyebiliriz:

1. Cenab-ı Hakk'ın cemali nihayet kemaldedir ve sınırsızdır. Bu cemalden daha öte bir cemal yoktur.
2. Cenab-ı Hak bu nihayet kemaldeki cemalini göstermek için şu kâinatı ve içindeki eşyayı yaratmış ve her bir mahluku cemalinin bir aynası yapmıştır.
3. Ancak insanlar şu kısa fehimleriyle bu cemali görmekten ve takdir etmekten âcizdirler. Hatta hikmetini bilmedikleri çirkinlikler sebebiyle bu cemali çoğu kez inkâr ederler.
4. Bu durumda, bu cemali insanlara gösterecek, tarif edecek, nazar-ı dikkatleri bu cemale celbedecek elçiler lazımdır ki kâinatın yaratılışındaki hikmet tahakkuk etsin.

Sözün özü: Şu âlemi, nihayetsiz cemalini göstermek için yaratan Zat-ı Zülcemal elbette elçilerini gönderecek ve onlar vasıtasıyla nazar-ı dikkatleri cemaline celbedecektir. Yoksa kâinata yapılan bu kadar masraf boşa gider ve israf olur ki O Zat-ı Hakîm israftan ve abes iş yapmaktan münezzehtir.

Uluhiyetin risaleti iktiza etmesi bahsinin üçüncü ciheti şu:

“Hem mümkün olur mu ki gayet cemalde bir kemal-i sanat, onun üzerine enzar-ı dikkati celbeden bir dellâl vasıtasıyla teşhir istemesin?” (10. Söz)

(Cemal: Güzellik / Kemal-i sanat: Mükemmel sanat / Enzar-ı dikkat: Dikkatli bakışlar / Dellâl: İlan edici)

Cenab-ı Hak her bir varlığı kemal-i hüsn-ü sanatla (güzel sanatın en mükemmel hâliyle) yaratmıştır. Bu kemal-i hüsn-ü sanat, kemal-i cemale bâliğdir yani güzelliğin en kemal noktasındadır.

Elbette güzelliğin en kemal noktasına ulaşan bu kemal-i hüsnü sanat ancak resullerin delaletiyle olur. Eğer resuller bu hüsn-ü sanata dikkat çekmez ve bu sanatı göstermezse, akıl tek başına bu sanatı keşfedemez ve neticede sanat gizlenir hatta zıddına inkılap eder.

Meseleyi daha iyi kavramak için şu sorunun cevabını bulalım:

— Neden kemal-i hüsn-ü sanat resullerin delaletiyle oluyor? Sanat eserleri önümüzde, onlar göstermeden biz görüp anlayamaz mıyız?

Üstad Hazretleri bu meseleyi Yirmi Üçüncü Söz'ün Birinci Mebhasının Birinci Noktasında izah etmiş. Evvela bu izahı okuyalım, daha sonra üzerine tahlil yapalım. (Bazı Osmanlıca kelimelerin manasını bilmeyenler olabilir. Onları düşündüğümüzden metni bölerek ve kelimeleri altına yazarak ilerledik. Kelimelerin manasını sayfanın altına kaydetseydik, kelimenin manasına alttan bakmak ve sonra başı kaldırıp tekrar metinde odaklanmak zor olurdu. Bu sebeple alttaki usulü takip ettik.)

“İnsan nur-u iman ile âlâ-yı illiyyîne çıkar, cennete layık bir kıymet alır. Ve zulmet-i küfür ile esfel-i sâfilîne düşer, cehenneme ehil olacak bir vaziyete girer. Çünkü iman insanı Sâni-i Zülcelal'ine nisbet ediyor. İman bir intisaptır.”

(Âlâ-yı illiyyîn: En yüksek makam / Zulmet-i küfür: Küfür karanlığı / Esfel-i sâfilîn: aşağıların en aşağısı / Sâni-i Zülcelal: Celal sahibi sanatkâr (Allah) / İntisap: Bağlanma)

“Öyle ise insan, iman ile insanda tezahür eden sanat-ı İlâhiye ve nukuş-u esmâ-i Rabbâniye itibarıyla bir kıymet alır. Küfür o nisbeti kateder. O kat'tan sanat-ı Rabbâniye gizlenir, kıymeti dahi yalnız madde itibarıyla olur. Madde ise hem fâniye, hem zâile, hem muvakkat bir hayat-ı hayvanî olduğundan kıymeti hiç hükmündedir. Bu sırrı bir temsil ile beyan edeceğiz.”

(Sanat-ı İlâhiye: İlahî sanat / Nukuş-u esmâ-i Rabbâniye: Rab olan Allahu Teâlâ'nın isimlerinin nakışları / Katetmek: Kesmek / Fâniye: Geçici, yok olucu / Zâile: Son bulan / Muvakkat: Geçici)

“Mesela insanların sanatları içinde nasıl ki maddenin kıymeti ile sanatın kıymeti ayrı ayrıdır; bazen müsavi, bazen madde daha kıymettar, bazen oluyor ki beş kuruşluk demir gibi bir maddede beş liralık bir sanat bulunuyor. Belki bazen antika olan bir sanat bir milyon kıymeti aldığı hâlde maddesi beş kuruşa da değmiyor.

İşte öyle antika bir sanat, antikacıların çarşısına gidilse, hârikapîşe ve pek eski hünerver sanatkârına nisbet ederek, o sanatkârı yâd etmekle ve o sanatla teşhir edilse, bir milyon fiyatla satılır. Eğer kaba demirciler çarşısına gidilse, beş kuruşluk bir demir pahasına alınabilir.”

(Hârikapîşe: Harika eserler yapan / Hünerver: Becerikli / Nisbet etmek: İlişkilendirmek)

“İşte insan Cenab-ı Hakk'ın böyle antika bir sanatıdır ve en nazik ve nazenin bir mucize-i kudretidir ki insanı bütün esmasının cilvesine mazhar ve nakışlarına medar ve kâinata bir misal-i musaggar suretinde yaratmıştır.”

(Nazenin: Nazlı / Mucize-i kudret: Allah'ın kudretinin mucizesi / Medar: Çevresinde dönülen nokta, yörünge / Misal-i musaggar: Küçültülmüş misal)

“Eğer nur-u iman içine girse, üstündeki bütün manidar nakışlar o ışıkla okunur. O mümin şuurla okur ve o intisabla okutur. Yani “Sâni-i Zülcelal'in masnuuyum, mahlukuyum,

rahmet ve keremine mazharım.” gibi manalarla, insandaki sanat-ı Rabbâniye tezahür eder. Demek, Sâniine intisaptan ibaret olan iman insandaki bütün âsâr-ı sanatı izhar eder...” (23. Söz)

(Masnu: Sanatla yapılmış eser / Âsâr-ı sanat: Sanat eserleri)

Metnin devamını Yirmi Üçüncü Söz’den okursunuz. Biz bu makamda, bize lazım olan bölümü okuduk. En son cümleye dikkat edelim: **İnsandaki sanat-ı Rabbâniye tezâhür eder. Demek, Sâniine intisaptan ibaret olan iman insandaki bütün âsâr-ı sanatı izhar eder.**

İşte bize lazım olan cümle bu... İnsandaki ve diğer varlıklardaki kemal-i hüsn-ü sanatı gösterecek şey imandır. Çünkü iman o varlığı Allah’a nisbet ediyor; bu nisbet sayesinde de o varlıktaki hüsn-ü sanat tezahür ediyor.

Varlıkların hüsn-ü sanatı mana-yı harfisinde gizlidir, mana-yı ismîsinde değil. Mana-yı harfisi, Allah’ın isim ve sıfatlarına bakan yüzüdür. Bu yüze bakan cihetiyle, her bir varlık antika bir sanat eseri, Rabbânî bir mektup ve İlahî bir kasidedir.

Mana-yı ismî ciheti ise zatına bakan yüzüdür. Bu yüze bakan cihetiyle sadece zahîrî bir nakış ve fânî bir süsten ibarettir. Bu cihetiyle, her bir varlık yokluğa mahkûm ve zevale gidicidir. Bu da ondaki sanatın gizlenmesine ve görünmemesine sebep olur.

Şimdi sorumuz şu:

— Bizler varlıkların bu mana-yı harfî cihetine nasıl bakacağız? Bunu bize kim öğretecek?

— Bize imanı kim ders verecek? O iman ki varlıklardaki hüsn-ü sanatın gözükmesinin sebebidir. Bunu bize kim öğretecek?

Bunu bize resuller öğretecek ve onlar ders verecek. Yoksa insanın bunları tek başına keşfetmeye ne gücü vardır ne de kabiliyeti. Bir resul gelmeli, iman nurunu yakmalı, varlıklar üzerinde tecelli eden İlahî isimleri öğretmeli ve bu cihetle mahlukatın nasıl bir kıymet kazandığını ve her birinin antika bir sanat eseri hükmüne geçtiğini ders vermeli.

Bu olmazsa Allah’ın sanat gizlenir. Bu durumda, eşyanın bu kadar sanatlı yaratılmasının hiçbir manası kalmaz. Hatta bu kadar masraf israfa döner.

O hâlde bu delili şöylece maddeleyebiliriz:

1. Cenab-ı Hak Sâni ismiyle müsemmadır ve bu ismin tecellisini göstermek için her bir varlığı antika bir sanat eseri hükmünde yaratmıştır.
2. Varlıklar Allah’ın Sâni isminin tecellisiyle kemal-i hüsn-ü sanata mazhardır.
3. Ancak varlıklardaki bu sanatın gözükmesi, onlarda tecelli eden İlahî isimlerin okunmasıyla ve onların Allah’a nispet edilmesiyle mümkündür. Eğer eşya tesadüfün oyuncağı kabul edilirse, bu sanat kaybolur ve nazarlardan gizlenir.

4. Bu durumda, bu hüsn-ü sanata dikkatleri celbedecek, varlıklarda tecelli eden ilahî isimleri öğretecek ve eşyaya iman gözüyle bakılmasını ders verecek resullerin vücudu lazımdır. Onlar olmalı ki sanat sanatsızlığa ve güzellik çirkinliğe inkılap etmesin.

5. O hâlde resullerin vücudu, göz önündeki hüsn-ü sanatın vücudu kadar katidir. Göz önündeki kemal-i hüsn-ü sanatı inkâr edemeyen, resullerin varlığını da inkâr edemez. **Zira böyle gayet cemalde bir kemal-i sanat, onun üzerine enzar-ı dikkati celbedecek dellâlları iktiza eder.**

Uluhiyetin risaleti iktiza etmesi bahsinin dördüncü ciheti şu:

“Hem hiç mümkün olur mu ki bir rububiyet-i âmmenin saltanat-ı külliyesi, kesret ve cüz’iyat tabakatında vahdaniyet ve samedâniyetini, zülcenaheyn bir mebus vasıtasıyla ilanını istemesin?” (10. Söz)

(Rububiyet-i âmme: Umumi rububiyet / Saltanat-ı külliye: Küllî ve kapsamlı saltanat / Kesret: Çokluk / Zülcenaheyn: İki kanatlı / Mebus: Allah tarafından peygamberlik göreviyle gönderilmiş kimse)

Rububiyet: Allahu Teâlâ’nın mahlukatı yaratması, öldürmesi, beslemesi, ona suret vermesi, onu aza ve cihazlarla donatması, vazifesini öğretmesi, hâlden hâle şekilden şekle sokması, onu evirmesi, çevirmesi ve onda tasarrufta bulunmasıdır.

“Rububiyet-i âmmenin saltanat-ı külliyesi” ise bu rububiyetin kâinatın tamamında gözükmesi ve zerreden şemse kadar her şeyin bu rububiyete mazhar olmasıdır. Kim şu kâinata dikkatli bir nazarla bakarsa, bu rububiyet-i âmmenin saltanat-ı külliyesini tasdik eder.

Zerreden şemse kadar her şeyde bu rububiyet-i âmme gözüktüğü gibi, bu rububiyet-i âmmede Allah’ın vahdaniyeti ve samedâniyeti gözüktür. Vahdaniyet Allah’ın birliği, samedâniyet ise Allah’ın hiçbir şeye muhtaç olmayıp her şeyin Allah’a muhtaç olmasıdır.

Evet, her şeyde Allah’ın vahdaniyeti ve samedâniyeti gözüktür; ancak bunu her göz göremez ve her akıl keşfedemez.

İşte Allahu Teâlâ, kesret ve cüz’iyat tabakatında gözüken vahdaniyetini ve samedâniyetini bir resul vasıtasıyla ilan etmek istiyor. Bu resul de zülcenaheyn olmalıdır. Yani hem kul hem resul olmalıdır. Kul olması cihetiyle ubudiyet-i külliyei eda etmeli, resul olması cihetiyle de bu ubudiyet-i külliyei insanlara ders vermelidir. Bu meseleyi birazdan açacağız.

Metinde **“kesret ve cüz’iyat tabakatı”** ifadesi geçiyor. Biraz bu ifade üzerinde duralım:

Kesret ile “geniş daire” ve “büyük mahlukat”, cüz’iyat ile “dar daire” ve “küçük mahlukat” kastedilmiştir. Mesela:

– “Deniz” kesrete, “balık” cüz’iyata dâhildir.

– “Dağ” kesrete, “ağaç” cüz’iyata dâhildir.

– “Yeryüzü” kesrete, “çiçek” cüz’iyata dâhildir.

Bunlar gibi, büyük varlıklar kesrete, küçük varlıklar cüz’iyata dâhildir. Hem kesrette hem cüz’iyatta, hem nevde hem fertte, hem zerrede hem şemste, çiçekten galaksilere kadar her şeyde Allah’ın vahdaniyeti ve samedâniyeti tecelli eder. Bu vahdaniyet ve samedâniyet de bir resul vasıtasıyla ilan edilir ve nazar-ı dikkatler buna celbedilir.

Metne devam edelim:

“Yani o zat, ubudiyet-i külliye cihetiyle kesret tabakatının dergâh-ı İlahiye elçisi olduğu gibi, kurbiyet ve risalet cihetiyle dergâh-ı İlahînin kesret tabakatına memurudur.” (10. Söz)

İlk önce **“ubudiyet-i külliye”** kavramını açalım ve bunun rububiyet-i âmme ile ilişkisini beyan edelim:

Rububiyet-i âmmenin odak noktası insandır. Bütün mahlukat insanın hizmetine verilmiş, ona teshir edilmiş ve insanın faydasına uygun bir şekilde terbiye edilmiştir.

– Zehirli bir böcek insan için bal yapar.

– Elsiz bir böcek onun için ipeği dokur.

– Keçi, koyun, inek ve deve ona bir süt çeşmesi olur.

– Toprak bir kazan olur, onun için kaynar.

– Ağaçlar elleri hükmündeki dallarıyla meyveleri ona uzatır.

– Güneş lamba ve sobası; Ay kandili ve yıldızlar mumları olur.

Bunlar gibi, her bir mahluk insana musahhar olmuş ve ona hizmet eder. Âdeta şu koca kâinatın terbiyesi insana göre yapılmış. Şu göz önündeki rububiyet-i âmmenin odak noktası insandır.

— Peki, bu rububiyet-i âmme neyi iktiza ediyor?

— Bütün mahlukatı insanın emrine veren Allahu Teâlâ insandan ne istiyor?

— Bu rububiyet-i âmmeye mukabil insanın vazifesi nedir?

— İnsan bu teshirin şükrünü nasıl eda edecek?

Elcevab: Bu rububiyet-i âmme insandan ubudiyet-i külliye ister.

Ubudiyet-i külliye şudur: Şu âlemdeki her bir varlık kendine mahsus bir ibadetle meşguldür. Lakin hiçbirinin ibadeti külli değildir. İnsan ise kendisine verilen -başta akıl olarak- aza ve latifeleri cihetiyle külli bir ibadete namzettir. Namazından orucuna, haccından zekâtına,

rükûsundan secdesine, duasından zikrine kadar, bir ibadetle meşguldür. Hatta insanın her bir aza ve latifesinin ayrı bir ibadeti vardır.

İşte göz önündeki şu rububiyet-i âmme, insandan bütün aza, cihaz ve latifeleriyle bir ubudiyet-i külliye ister. Zaten bu kadar aza, cihaz ve latifelerle teçhiz edilmesinin bir sebebi de bu ubudiyet-i külliye eda edebilmesi içindir.

Şimdi sorumuz şu:

- İnsan bu ubudiyet-i külliye kimden ve nasıl öğrenecek?
- Ona namaz kılmayı, oruç tutmayı, tavaf etmeyi, zikir çekmeyi vs. kim öğretecek?
- Aza, cihaz ve latifelerinin ibadetini ona kim ders verecek?
- Aklın ibadeti ne? Muhabbetin ibadeti ne? Gözün, dilin, kulağın ibadeti ne? Kalbin ibadeti ne? Bunları kim öğretecek?

Bütün bunları öğretecek olan zülcenaheyn resullerdir. Resullerin zülcenaheyn olması hem kul hem resul olmalarıdır. Kul olmaları cihetiyle ubudiyet-i külliye muhataptırlar, resul olmaları cihetiyle de bu ubudiyet-i külliye insanlara ders vermekle muvazzaftırlar.

Evet, resuller gelmeli ve insanların nazarını kesretten vahdete çevirmeli. Allah'ın birliğini halka ilan edip, ubudiyet-i külliye öğretmeli.

O hâlde bu delili şöylece maddeleyebiliriz:

1. Cenab-ı Hakk'ın şu kâinatta bir rububiyet-i âmmesi var. Bu rububiyetin odak noktası da insandır. Her şey insana teshir edilmiş ve onun hizmetine verilmiş.
2. "Rububiyet-i âmme ubudiyet-i külliye ister." kaidesince, bu rububiyetin sahibi olan Allahu Teâlâ da insanlardan bir ubudiyet-i külliye istemekte ve onları ibadette görmeyi murad etmektedir.
3. İnsan tek başına ibadetin nevlerini keşfedemez, Rabbü'l-âlemin olan Allah'a nasıl ibadet edeceğini bilemez ve bunun yolunu bulamaz.
4. Bu durumda, ubudiyet-i külliye insanlara ders verecek resullerin vücudu lazımdır. Bu resuller:
 - Âlemdeki rububiyet-i âmmeyi insanlara göstermeli,
 - Bu rububiyet-i âmmenin sahibini tanıtmalı,
 - Vahdet-i ilâhiyeyi ve samedâniyeti halka ders vermeli,
 - Rububiyet-i âmmeye mukabil insanlardan ubudiyet-i külliye istendiğini anlatmalı,
 - Ve bu ubudiyet-i külliye nasıl yapılacağını insanlara öğretmelidir.

Bunlar olmazsa, şu göz önündeki rububiyet-i âmme manasını kaybeder hatta inkârı lazım gelir.

Uluhiyetin risaleti iktiza etmesi bahsinin beşinci ciheti şu:

“Hem hiç mümkün olur mu ki nihayet derecede bir hüsn-ü zatî sahibi, cemalinin mehasinini ve hüsnünün letaifini âyinelerde görmek ve göstermek istemesin? Yani bir habib resul vasıtasıyla ki hem habibdir, ubudiyetiyle kendini ona sevdire, âyinedarlık eder. Hem resuldür; onu mahlukatına sevdire, cema-i esmasını gösterir.” (10. Söz)

(Hüsn-ü zatî: Zatî güzellik, güzelliğinin başkasından olmayıp zatî olması / Cemal: Güzellik / Mehasin: Güzellikler / Hüsn: Güzellik / Cemal-i esma: Allah’ın isimlerinin güzelliğİ)

Üstad Hazretleri, bir hüsnün gözükmesini üç şarta bağladı:

1. Hüsn sahibinin gözükme istemesi.
2. Güzelliğini gösteren bir aine bulunması.
3. Güzelliğini tarif edecek bir zatın olması.

Şimdi, bu şartları Allahu Teâlâ hakkında düşünelim:

1. Allahu Teâlâ güzelliğini göstermek istiyor. Zaten kâinatın yaratılmasının bir sebebi de Allah’ın bu muradıdır.
2. Allah’ın güzelliğinin aynaları mevcuttur. Şu âlemdaki her bir varlık bir ayna hükmünde olup, o cema lin tecellisine -bir nebze- mazhardır.
3. Geriye, bu güzelliğİ gösterecek zat kaldı. Bu zat evvela kendisi bu güzelliğİ ayna olmalı; sonra nazar-ı dikkatleri kendindeki ve diğ er aynalardaki güzelliklere celbetmeli ve bu güzelliklerin Allah’a ait olduğunu, belki O’nun güzelliğinin milyonlarca perdelerden geçmiş zayıf gölgeleri olduğunu anlatmalı.

Bu vazifeyi yapacak zat da ancak bir resul olabilir. O resul ubudiyetiyle -yani Allah’ın isim ve sıfatlarına mazhar olması ve bu isim ve sıfatlarla ahlaklanması cihetiyle- Allah’ın hüsnüne ayna olur; risaleti cihetiyle de bu hüsnü halka izhar ve ilan eder.

Şimdi, bu delili daha geniş bir kadrajla tefekkür edelim:

Allahu Teâlâ nihayetsiz güzelliğ in sahibidir. Hem zatı güzeldir hem isim ve sıfatlarının tecellisi güzeldir.

“Her cema l sahibi kendi cema linı görmek ve göstermek ister.” sırrınca, nihayetsiz cema lin sahibi olan Allahu Teâlâ da kendi hüsnü ve cema linı görmek ve göstermek istemiştir. İşte bu sırdan dolayı şu kâinatı yaratmış ve her varlığı cema linin bir aynası yapmıştır. Varlıkların böyle güzel bir surette yaratılması, nakış nakış dokunması, farklı renklere boyanması, görenlere

“Mâşâallah, Tebârekâllah, Sübhanallah” dedirtecek kadar güzel olması, hep Allah’ın, zatî cemalini görmek ve göstermek istemesi sırrındandır.

Lakin insanın fikri kısadır, nazarı kâsırdır, muhakemesi eksiktir ve düşüncesi dardır. Şu eşyadaki güzelliğe bakıp, Cemil-i Zülcemal’in güzelliğine ulaşamaz ve O’nun güzelliğini takdir edemez. Bırakın ulaşmayı ve takdir etmeyi, zahirde bir çirkinlik görse, hikmetini bilmediğinden dolayı o güzelliği inkâr eder. Bu inkârıyla da öyle bir cinayet işler ki cinayetinin büyüklüğünden Arş-ı Azam titrer.

— Peki, bu durumda ne olmalı?

Şu olmalı: Bir resul gelmeli, o ilahî hüsne evvela bizzat kendisi ayna olmalı; sonra zahirî çirkinliklerin sebebini anlatmalı ve halkın nazarını kendindeki ve aynalardaki güzelliğe çekmeli. Bu güzellikten de güzelliğin hakiki sahibi olan Allah’a intikal ettirmeli; gönül ve nazarları o Cemil-i Baki’ye celbetlemeli...

Eğer bu olmazsa, varlıkların bu kadar güzel yaratılmasının hikmeti kaybolur. Allah’ın, güzelliğini gösterme muradı tahakkuk etmez. Her şey abesiyete ve israfa döner. Allah ise abes iş yapmaktan ve israftan son derece münezzehtir.

İşte bu münezzezhliğin bir neticesi olarak resuller göndermeli ve güzelliğini halka tarif ettirmelidir.

O hâlde bu delili şöylece maddeleyebiliriz:

1. Allahu Teâlâ nihayetsiz bir güzelliğin sahibidir.
2. “Her cemal sahibi kendi cemalini görmek ve göstermek ister.” sırrınca, Allahu Teâlâ da nihayetsiz cemalini görmeyi ve göstermeyi murad etmiştir.
3. Bu muradı sebebiyle âlemi yaratmış ve her varlığı güzelliğinin bir aynası ve tarif edicisi yapmıştır.
4. İnsan ise aynalardaki bu güzelliği görmekten ve bu güzellerin tarifini anlamaktan âcizdir. Her bir ayna sahip olduğu güzelliğin lisan-ı hâliyle insana bir şeyler demekte, insan ise bu sözleri işitememektedir.
5. Bu durumun zaruri bir neticesi olarak resuller gönderilmeli; o resuller evvela kendileri o ilahî güzelliğe bir ayna olmalı; sonra diğer aynaların lisan-ı hâlleriyle söylediklerini insanlara tercüme etmeli; o aynalardaki güzelliğe dikkatleri çekmeli ve bu güzelliğin hakiki sahibi olan Allahu Teâlâ’ya gönülleri celbetmelidir.

Eğer bu olmazsa, şu göz önündeki güzelliğin hiçbir kıymeti olmaz. Zira bu güzellik zatı için değil, Allah’a olan delaleti sebebiyle yaratılmıştır. Delaleti gösterecek resuller olmazsa, güzelliğin kıymeti de olmaz.

Not: Üstad Hazretleri mezkûr cümlesinde, Allah'ın hüsnüne ayna olmaları cihetiyle sadece resulleri zikretti ve onların ubudiyetleri cihetiyle Allah'ın hüsnüne ayna olduklarını beyan etti. Bizler mütalaada resullerin ayna olmasıyla birlikte, diğer varlıkların da ayna olmasından bahsettik. Zira Üstadımız Risalelerin başka yerlerinde işin bu cihetine de dikkat çekiyor. Biz iki ciheti cemettik. Demek, resuller ubudiyetleri cihetiyle (yani Allah'ın isim ve sıfatlarına ayna olup, o isimlerle ahlaklanmaları cihetiyle) Allah'ın hüsnüne aynadır; risaletleri cihetiyle de hem kendilerindeki hüsnü hem de eşyadaki hüsnü halka izhar ve ilanla vazifelidir.

Uluhiyetin risaleti iktiza etmesi bahsinin altıncı ciheti şu:

“Hem hiç mümkün olur mu ki acib mucizelerle, garib ve kıymettar şeylerle dolu hazineler sahibi, sarraf bir tarif edici ve vassaf bir teşhir edici vasıtasıyla enzar-ı halka arz ve başlarında izhar etmekle gizli kemalatını beyan etmek irade etmesin ve istemesin?” (10. Söz)

(Vassaf: Vasfedici / Enzar-ı halk: Halkın bakışları / İzhar: Göstermek)

Bir zat düşünüyoruz: Son derece zengin ve hazineler sahibi... Hazinelerinde her türlü mücevher ve kıymetli eşya var... Bu zat zenginliğini, kudretini ve saltanatını halka göstermek istiyor. Bu maksatla da hazinelerini açıp, halkı seyir ve temaşaya davet ediyor.

Bu zatın, hazinelerini açmasının tek sebebi, kendi kudret ve zenginliğini göstermek istemesi ve saltanatının haşmetini izhar etmeyi arzu etmesi. Hazinelerdeki cevherler sadece bu maksada hizmet etmek için var.

Yani hazineler sahibi bu zengin zat istiyor ki cevherlere bakanlar mana-yı harfîyle baksın, mana-yı ismîyle değil. Bakan, baktığı cevherde onun kudretini, zenginliğini ve saltanatının haşmetini görsün. Cevherin sûrî güzelliğinde takılıp kalmasın.

Şimdi sorumuz şu:

— Mezkûr maksatlar için hazinelerini halka arz eden bu zat, halkın nazarını cevherlerin sûrî güzelliğinden kendine çevirmek için ne yapmalı?

Elcevab: Hazinelerin başına bir memur atamalı. O memur hazineleri gezen ahaliye o zatın kudretini, zenginliğini, saltanatını anlatmalı; ahalinin nazarını cevherlerden çekip ona celbetmeli; cevherlerdeki kıymet ve nakışları o zatın zenginliğine delil yapmalı. Ancak bu şekilde, hazinelerin açılmasındaki hikmet tahakkuk edip maksat hasıl olur. Yoksa hazineleri gezen ahali cevherlerin sûrî güzelliğinde takılıp kalır; ne o zatın zenginliğini, ne kudretinin büyüklüğünü ve ne de saltanatının haşmetini düşünür.

Aynen bunun gibi, Sultan-ı Ezel ve Ebed olan Allahu Teâlâ da murad etti ki ahali zatının kemalini görsün. Kudretinin büyüklüğünü, zenginliğinin genişliğini, saltanatının haşmetini ve zatına ait diğer kemali temaşa etsin.

İşte bu sebeple, şu âlemi icat etti ve gizli hazinelerini açıp halkı seyir ve temaşaya davet etti. Âdeta her bir masnuu esmâ-i hüsnasının bir hazinesi yaptı. O masnu ilahî isimlere ayna olmakla kıymet kazandı ve neredeyse bir cevher oldu.

Lakin insanlar o cevherlerin zahirî süsünde takılıp kaldı. Hâlbuki bu cevherler zatları için değil, delaletleri için yaratılmıştı. Bunlara mana-yı ismîyle değil, mana-yı harfîyle bakmak gerekiyordu. “Ne güzel.” demeye bedel, “Ne güzel yapılmış.” demek gerekiyordu. Lakin cevherlere bakanlar işin hakikatini kaybetti, cevherlerin süsünde boğulup kaldı?

Şimdi sorumuz şu:

— Her bir masnuu esmâ-i hüsnasının gizli bir hazinesi yapan Allahu Teâlâ halkın nazarını kendine celbetmek için ne yapacak?

Elcevab: Resuller gönderecek. O resuller hazinelerdeki güzelliği O’nun kudretine, zenginliğine, saltanatına ve diğer evsafına delil yapacak. Eşyaya mana-yı harfîyle bakmayı öğretecek. Fiilden faile, sanattan sanatkâra, eserden müessire, isimden müsemmaya, sıfattan mevsufa geçmeyi ders verecek. Ve hakeza...

Eğer bu olmazsa, şu dünya sergisinin açılmasının ve hazinelerin arzının hiçbir kıymeti kalmaz ve hikmeti kaybolur. Murad olan maksatlar tahakkuk etmez. Hikmet abesiyete, icat israfa inkılap eder. Hakîm-i Mutlak olan Allahu Teâlâ ise buna asla müsaade etmez.

Uluhiyetin risaleti iktiza etmesi bahsinin yedinci ciheti şu:

“Hem mümkün olur mu ki bu kâinatı bütün esmasının kemalâtını ifade eden masnuatla tezyin ederek seyir için garib ve ince sanatlarla süslenilmiş bir saraya benzetsin de rehber bir muallim tayin etmesin?” (10. Söz)

(Masnuat: Sanatla yapılmış eserler / Tezyin: Süsleme)

Bu cihet önceki cihete benziyor. Şöyle farklı bir tefekkür edelim:

Bu âlemdeki her bir varlık ilahî bir kitap hükmünde olup, sahibinin çok isim ve sıfatlarını kendinde okutmaktadır. Şimdi dilerseniz bir çiçeği bir parça okuyalım. Bu okumakla da anlayalım ki Allahu Teâlâ her varlığı bir kitap gibi yaratmış ve ekser isimlerini bu kitaplarda yazmıştır.

— Bu çiçek yoktan yaratılması cihetiyle, Allah’ın Hâlık, Mübdi ve Mucid isimlerini gösterir.

— Güzelliğiyle Mücemmil ismini; ziynetiyle Müzeyyin ismini gösterir.

— Rızıklanması ve her ihtiyacının karşılanmasıyla Rezzak, Mukît ve Vehhab isimlerini gösterir.

— Rengiyle Mülevvin ismini; suretiyle Musavvir ismini gösterir.

- Kendisine takılan hikmetlerle Hakîm ismini; bütün programının tohumunda yazılmasıyla Hafîz ismini gösterir.
- Hayatıyla Muhyi ismini, ölümüyle Mümit ismini gösterir.
- Sanatıyla Sâni ismini, yavaş yavaş kemal bulmasıyla Mükemmil ismini gösterir.
- Çiçek olup açmasıyla Fettah ismini, şekilden şekle girmesiyle Muhavvil ismini gösterir.
- Bu çiçeği yapan elbette bilecek, bununla Alîm ismini; gücü her şeye yetecek, bununla Kadîr ismini gösterir.

Daha bunlar gibi onlarca ismi gösterir. Âdetâ bu çiçek, esmâ-i hüsnanın bir kitabıdır, tezgâhıdır ve antika bir sanattır. (Bizler uzun kaçmasın diye okumayı kısa kestik. Yoksa hakkıyla okumaya kalksak üzerinde saatlerce konuşulur.)

İşte Allahu Teâlâ her bir eşyayı esmasının kemalatıyla tezyin etmiş ve antika bir sanat eseri hükmüne getirmiş. Bu antika eserleri de şu dünya meşherinde teşhir edip; bu cihetle dünyayı, içinde antika sanatların teşhir edildiği bir saraya benzetmiş.

Bu makamda soruyoruz:

- Bu sanat eserlerinin manasını bize kim öğretecek?
- Kıymetlerini kim ders verecek?
- Her masnuda kemalatı gözüken zatı bize kim tanıtacak?
- Ve bu eserleri onun kemaline kim delil yapacak?

Elbette peygamberler. Zira akıl bu manaları tek başına keşfedemez. Demek peygamberlerin gönderilmesi, şu göz önündeki sanat eserlerinin vücudu kadar katidir ve kesindir. Eğer gönderilmezse, bütün antika sanatlar manasını kaybeder ve kıymetleri binden bire iner.

Uluhiyetin risaleti iktiza etmesi bahsinin sekizinci ciheti şu:

“Hem hiç mümkün olur mu ki bu kâinatın sahibi, şu kâinatın tahavvûlatındaki maksat ve gaye ne olacağını müş’ir tılsım-ı muğlakını hem mevcudatın “Nereden? Nereye? Necisin?” üç sual-i müşkülün muammasını bir elçi vasıtasıyla açtırmasın?” (10. Söz)

(Tahavvûlat: Değişimler / Müş’ir: Haber veren / Tılsım-ı muğlak: Kapalı ve kilitli sır)

Gece gündüzü takip ediyor, gündüz geceyi... Yazdan sonra kış geliyor, kıştan sonra yaz... Her an bir kafil geliyor, bir kafil göçüyor... Şu âlem her daim bir tahavvül içinde çalkalanıyor; her dem değişiyor, başka bir şekle bürünüyor.

- Acaba bunun hikmeti nedir?
- Buradaki tılsım-ı muğlak nedir?

— Niçin gelenler durmuyor, hemen zevale düşüyor?

Hatta bir kısım varlık sadece bir gün yaşıyor. Gözünü şu dünyaya açar açmaz kayboluyor.

— Bu işlerdeki sır nedir?

Yine şu dünyaya gelen her misafir şöyle soruyor:

— Ben kimim?

— Nereden geldim ve nereye gidiyorum?

— Beni bu misafirhaneye kim gönderdi?

— Ben burada neciyim?

Felsefenin cevabından âciz kaldığı bu sorulara cevap verecek, şu âlemdeki tahavvülatın sırrını açıklayacak ve insana vazifesini öğretecek bir zat lazımdır. Yoksa bu tahavvülat -manası bilinmediğinden dolayı- abesiyete inkılap eder ve bu misafirhanenin açılması israfa döner.

İşte bu abesiyetin ve israfın olmaması için, şu âlemin sahibi olan Zat elbette bir elçisini gönderecek ve bunların manasını insanlara ders verecek. Bu, şu göz önündeki tahavvülat kadar katidir ve misafirlerin vücudu kadar kesindir.

Uluhiyetin risaleti iktiza etmesi bahsinin dokuzuncu ciheti şu:

“Hem hiç mümkün olur mu ki bu güzel masnuat ile kendini zîşuura tanıttıran ve kıymetli nimetler ile kendini sevdiren Sâni-i Zülcelal, onun mukabilinde zîşuurdan marziyatı ve arzuları ne olduğunu bir elçi vasıtasıyla bildirmesin?” (10. Söz)

(Zîşuur: Şuur sahibi / Marziyat: Allah’ı razı olduğu şeyler)

Bu delilin mütalaasına bir soruyla başlayalım:

— Siz, yapmış olduğunuz iyiliklerin başkasına verilmesine razı olur musunuz?

Mesela ziyafetler verdiğiniz büyük bir yemekhaneniz olsa. Her gün yüzlerce fakire yederseniz ve içirseniz... Sonra bu fakirler, onlara yaptığınız bu iyiliği başkasından bilip ona teşekkür etse ve ona minnettar olsa, buna razı olur musunuz?

Herhâlde olmaz ve şöyle dersiniz:

— Ey fakirler topluluğu! Bu yemekhane benim, sizlere yediren içiren benim. Ona değil, bana teşekkür edin ve bana minnettar olun...

Ya da şunu düşünelim:

Büyük bir fabrikaınız olsa ve her gün yüzlerce kişiyi baştan aşağı giydirderseniz... Sonra bu kişiler, sizin hediyeniz olan bu elbiseleri başkasından bilip ona teşekkür etse ve ona minnettar olsa, buna razı olur musun?

Herhâlde olmaz ve şöyle dersiniz:

— Bu fabrika benim, sizi baştan aşağı giydiren benim, bunlar benim mallarım. Ona değil, bana teşekkür edin ve bana minnettar olun...

Bir misal daha verelim:

Büyük bir hastaneniz olsa, her gün yüzlerce hasta buraya gelip ücretsiz tedavi olsa ve şifa bulsa... Daha sonra bu hastalar, onlara yaptığınız bu iyiliği başkasından bilse ve o kişiye gidip, “İyi ki sen varsın, senin cömertliğin olmasa biz nerede tedavi olurduk, bize kim bakardı; ilacımızı kim verir, bizi kim iyileştirirdi?” dese, buna razı olur musunuz?

Herhâlde olmaz ve şöyle dersiniz:

— Bu hastane benim; sizi tedavi eden, ilacınızı veren ve sizlere bakan benim. Ona değil, bana teşekkür edin ve bana minnettar olun...

Şimdi size bir soru daha soracağım: Biz en basit iyiliklerimizin dahi başkasına verilmesine razı olmazken, Allahu Teâlâ bizlere yaptığı sonsuz iyilik ve ihsanların başkasına verilmesine, onlara teşekkür edilip minnet gösterilmesine razı olur mu?

Elbette razı olmaz ve nimetin kendinden bilinmesini ister. Madem nimetin kendinden bilinmesini ister, o hâlde peygamberler göndermeli ve kitaplar indirmeli ki bizler nimetin hakiki sahibi olarak O’nu tanıyalım. Eğer peygamberler olmazsa nimeti O’ndan bilemeyiz.

Kendilerine peygamber ulaşmayan kavimlere veya peygamber ulaşmış olsa bile onlara uymayanlara baksanıza... Bir kısmı puta tapmış. Yani kendilerine verilen nimetleri putlardan bilmiş. Bir kısmı da ateşe tapmış, güneşe tapmış. Yani bütün nimetlerin sahibi olarak bunları bilmiş. Demek insan, bir peygamberi tanımazsa, onun dersini dinlemezse, Allah’ın nimetlerini batıl ilahlara böyle paylaştırıyor.

İşte Allahu Teâlâ, kullarının nazarlarını bu batıl ilahlardan kendisine çevirmek için peygamberler göndermiş, kitaplar indirmiş ve şöyle demiştir:

— Ey kullarım! Sizler nimetin yaratıcısı ve hakiki sahibi olmadığınız hâlde, yaptığınız iyiliklerin kendinizden bilinmesini istiyor ve başkasına verilmesine razı olamıyorsunuz. O hâlde ben ki nimetin yoktan yaratıcısı ve hakiki sahibiyim. Hiç nimetlerimin başkasından bilinmesine ve bana bedel onlara minnettar olunmasına razı olur muyum? Elbette olmam. O hâlde nimetlerimi ancak benden bilin ve sadece bana minnet edin...

Evet, Allahu Teâlâ nimetini kendisinden bilmemizi istiyor, çünkü kendisini tanımamızı ve sevmemizi istiyor. “İnsan ihsanın kuludur.” kaidesince, insan nimet vereni sever ve ona perestîş eder.

Ayrıca Allahu Teâlâ insandan marziyatına tabi olmasını istiyor. Helalini helal ve haramını haram bilmesini istiyor.

İşte bütün bunların tahakkuku peygamberlerin gönderilmesine bağlıdır. Peygamberler gönderilmezse insan ne Allah’ı tanır, ne O’nu sever, ne nimetlerini O’ndan bilir ve ne de Allah’ın marziyatına tabi olur!

Uluhiyetin risaleti iktiza etmesi bahsinin onuncu ciheti şu:

“Hem hiç mümkün olur mu ki nev-i insanı, şuurca kesrete müptela, istidatça ubudiyet-i külliyye müheyya suretinde yaratıp, muallim bir rehber vasıtasıyla onları kesretten vahdete yüzlerini çevirmek istemesin?” (10. Söz)

(Kesret: Çokluk / İstidat: Kabiliyet / Müheyya: Hazır, amade)

İnsan fıtraten kesrete müpteladır. Bunun sebebi, ihtiyaçlarının âleme yayılması ve her şeye muhtaç olmasıdır. Zaten insanın şirke düşmesinin bir sebebi de budur.

Bu durumda, insanın yüzünü kesretten vahdete, esbattan Müsebbibü’l-esbab’a çevirecek resuller lazımdır. Eğer resul olmazsa insan kesrette boğulur, şirk bataklığında helak olur.

Yine insan ubudiyet-i külliyye müheyya bir surette yaratılmıştır. Üstadımız bu hakikati, Yirmi Üçüncü Söz’de şöyle beyan ediyor: (Osmanlıca kelimelerin manasını bilmeyenler olabilir düşüncesiyle metni bölerek ve kelimeleri altına yazarak ilerledik. Kelimelerin manasını sayfanın altına yazsaydık, manaya alttan bakmak ve sonra başı tekrar kaldırıp metinde odaklanmak zor olurdu. Bu sebeple alttaki usulü takip ettik.)

“Bir adam, bir hizmetkârına on altın verip ‘Mahsus bir kumaştan bir kat elbise yaptır.’ emreder. İkincisine bin altın verir, bir pusula içinde bazı şeyler yazılı o hizmetkârın cebine koyar, bir pazara gönderir. Evvelki hizmetkâr, on altın ile a’lâ kumaştan mükemmel bir elbise alır. İkinci hizmetkâr, divanelik edip evvelki hizmetkâra bakıp, cebine konulan hesap pusulasını okumayarak bir dükkâncıya bin altın vererek bir kat elbise istedi. İnsafsız dükkâncı da kumaşın en çürüğünden bir kat elbise verdi. O bedbaht hizmetkâr, seyyidinin huzuruna geldi ve şiddetli bir te’dib gördü ve dehşetli bir azap çekti. İşte edna bir şuuru olan anlar ki ikinci hizmetkâra verilen bin altın, bir kat elbise almak için değildir. Belki mühim bir ticaret içindir.”

(Te’dib: Edeplendirme / Edna: Cüz’î, azıcık)

“Aynen onun gibi insandaki cihazat-ı maneviye ve letaif-i insaniye ki her birisi hayvana nisbeten yüz derece inbisat etmiş.”

(Cihazat-ı maneviye: Akıl ve hayal gibi manevi cihazlar / Letaif-i insaniye: Muhabbet ve hırs gibi insanın latif duyguları)

“Mesela, güzelliğin bütün meratibini fark eden insan gözü... ve taamların bütün çeşit çeşit ezvak-ı mahsusalarını temyiz eden insanın zaika-i lisaniyesi... ve hakaikin bütün inceliklerine nüfuz eden insanın aklı... ve kemalâtın bütün envainna müştak insanın kalbi gibi sair cihazları, aletleri nerede? Hayvanın pek basit, yalnız bir iki mertebe inkişaf etmiş âletleri nerede? Yalnız şu kadar fark var ki hayvan, kendine has bir amelde (münhasıran o hayvanda bir cihaz-ı mahsus) ziyade inkişaf eder. Fakat o inkişaf, hususidir.”

(Meratib: Mertebeler / Ezvak-ı mahsusa: Kendine has özel zevkler / Temyiz: Ayırt etme / Zaika-i lisaniye: Dilin tat alma duyusu / Münhasıran: Hususi olarak / Cihaz-ı mahsus: Hususi bir cihaz)

“İşte şu derece cihazatça zenginlik ve sermayece kesret, elbette ehemmiyetsiz muvakkat şu hayat-ı dünyeviye için verilmemiştir. Belki şöyle bir insanın vazife-i asliyesi, nihayetsiz makasıda müteveccih vezaifini görüp... acz ve fakr ve kusurunu ubudiyet suretinde ilan etmek... ve küllî nazarıyla mevcudatın tesbihatını müşahede ederek şehadet etmek... ve nimetler içinde imdadat-ı Rahmaniye'yi görüp şükretmek... ve masnuatta kudret-i Rabbaniyenin mucizatını temaşa ederek nazar-ı ibretle tefekkür etmektir.” (23. Söz)

(Kesret: Çokluk, bolluk / Vazife-i asliye: Asıl vazife / Makasid: Maksatlar / Vezaif: Vazifeler / Küllî: Kapsamlı / İmdadat-ı Rahmaniye: Rahman olan Allah'ın yardımları / Masnuat: Sanatla yapılmış eserler / Kudret-i Rabbaniye: Rab olan Allah'ın kudreti)

Şu cümlelere bir daha dikkat edelim:

Belki şöyle bir insanın vazife-i asliyesi:

- Nihayetsiz makasıda müteveccih vezaifini görüp...**
- Acz ve fakr ve kusurunu ubudiyet suretinde ilan etmek...**
- Küllî nazarıyla mevcudatın tesbihatını müşahede ederek şehadet etmek...**
- Nimetler içinde imdadat-ı Rahmaniye'yi görüp şükretmek...**
- Masnuatta kudret-i Rabbaniyenin mucizatını temaşa ederek nazar-ı ibretle tefekkür etmektir...**

İşte bunlar ve benzeri ameller insanın ubudiyet-i külliyesidir. İnsanın bu ubudiyeti kendi başına keşfetmesi mümkün değildir. Bu hâl de ispat eder ki: İnsanı kesrete müptela bir surette yaratıp, onu ubudiyet-i külliye ile vazifedar kılan Allahu Teâlâ, insanın yüzünü kesretten vahdete çevirecek ve ona ubudiyet-i külliye'yi ders verecek resulleri gönderecektir. Zira ubudiyet-i külliye ancak resullerin dersi ve talimiyle öğrenilir.

Üstadımız, mütalaasını yaptığımız on delili şu neticeye bağlıyor:

Daha bunlar gibi çok vezaif-i nübüvvet var ki her biri bir burhan-ı kat'îdir ki uluhiyet risaletsiz olamaz. (10. Söz)

(Vezaif-i nübüvvet: Peygamberlik vazifeleri / Burhan-ı kat'î: Kati ve kesin delil)

Üstad Hazretleri 10 delille nübüvvet mesleğini ispat etti ve Deizmin bel kemiğini kırdı. Bizler bu delilleri kullanarak “Deizm Yanılgısı” isimli bir video hazırladık. Bu videoya feyyaz.tv sitemizden ulaşabilirsiniz.

Şimdi mesele şu: Madem 10 delilin delaletiyle nübüvvet haktır ve hakikattir. O hâlde şuna bakacağız:

— Bu vazifeleri en iyi kim yapmış ve en mükemmel şekilde kim eda etmiş?

Bu sorunun cevabını bulursak, Allah katında en makbul kulun ve en mahbub resulün kim olduğunu da buluruz.

Üstad Hazretleri cevabı şöyle veriyor:

“Şimdi, acaba âlemde Muhammed-i Arabî aleyhissalâtü vesselâmdan -beyan olunan evsaf ve vezaife- daha ehil ve daha câmi kim zuhur etmiş? Ve rütbe-i risalete ve vazife-i tebliğ e ondan daha elyak, daha evfak hiç zaman göstermiş midir? Hayır, asla ve kat'â!” (10. Söz)

(Evsaf: Vasıflar / Vezaif: Vazifeler / Rütbe-i risalet: Peygamberlik rütbesi / Vazife-i tebliğ: Tebliğ vazifesi / Elyak: Daha layık / Evfak: Daha muvafık, daha uygun)

Peygamberimiz (a.s.m.) beyan olunan evsafa ve vezaife en layık zattır. Allah'ın sanatını teşhir etmiş, dinini tebliğ etmiş, isim ve sıfatlarını tarif ve tavsif etmiş; kudretini, zenginliğini, saltanatını vs. ilan etmiş ve bunlar gibi risalete terettüp eden bütün vazifeleri icra etmiş.

Madem bütün vazifeleri en câmi, en kâmil, en fâzıl şekilde yapan Hz. Muhammed (a.s.m.)'dir; o hâlde Hz. Muhammed (a.s.m.) Allah'ın resulüdür, O'nun elçisidir ve bu vazifelerle muvazzaf bir memurudur.

Üstad Hazretleri bu makamda, Peygamberimiz (a.s.m.)'in vasıflarını sayıyor:

“Belki o, bütün resullerin seyyididir... bütün enbiyanın imamıdır... bütün asfiyanın serveridir... bütün mukarrebînin akrebidir... bütün mahlukatın ekmelidir... bütün mürşidlerin sultanıdır.

Evet, ehl-i tahkikatın ittifakıyla, şakk-ı kamer ve parmaklarından su akması gibi bine bâliğ mucizatından hadd ü hesaba gelmez delail-i nübüvvetinden başka, Kur'an-ı Azîmüşşan gibi bir bahr-i hakaik ve kırk vecihle mucize olan mucize-i kübra, güneş gibi risaletini göstermeye kâfidir. Başka risalelerde ve bilhassa Yirmi Beşinci Söz'de Kur'an'ın kırka karib vücut-u i'cazından bahsettiğimizden burada kısa kesiyoruz.” (10. Söz)

(Mukarrebîn: Allah yakın olanlar / Akreb: En yakın / Ekmel: En mükemmel / Şakk-ı kamer: Ay'ın yarılması / Bâliğ: Ulaşan / Bahr-i hakaik: Hakikatler denizi / Mucize-i kübra: En büyük mucize / Karib: Yakın / Vücut-u i'caz: Mucizeviliğinin vecihleri)

Metin açık olduğundan izahına gerek duymuyoruz. Sadece metni maddeleyerek nelerin tefekkür edilmesi gerektiğini gösterelim:

1. Hazreti Muhammed (a.s.m.) bütün resullerin seyyididir.
2. Bütün enbiyanın imamıdır.
3. Bütün asfiyanın serveridir.
4. Bütün mukarrebînin akrebidir (Allah'a yakın olan kulların en yakınıdır).
5. Bütün mahlukatın ekmelidir.
6. Bütün mürşidlerin sultanıdır.
7. Bine baliğ mucizelerin sahibidir.
8. Kur'an-ı Azîmüşşan gibi bir bahr-i hakaik ve kırk vecihle mucize olan bir kitabın mübelliğidir.

Bu maddeler üzerinde derinden derine tefekkür edilmeli. İşin tefekkür kısmını sizlere havale ediyoruz.

Bu makamda, Kur'an'ın kırk vecihle mucize olması üzerine biraz konuşalım:

i'caz: Âciz bırakmak ve acze düşürmek demektir. Üstad Hazretlerine göre, Kur'an'ın kırk i'caz vechi vardır. Üstadımız bu kırk vechi misalleriyle birlikte Yirmi Beşinci Söz'de beyan etmiştir. Bu kırk vecih şunlardır:

1. Manasındaki belâgat.
2. Nazmındaki cezâlet.
3. Hüsn-ü metaneti.
4. Üslûplarının bedâati.
5. Garâbeti.
6. Müstahsenliği.
7. Beyanının berâati.
8. Fâik oluşu ve üstünlüğü.
9. Safveti.

10. Manasının kuvveti.
11. Lafzının fesâhati.
12. Selâseti.
13. Lafzındaki câmiyeti.
14. Manasındaki câmiyeti.
15. İlmindeki câmiyeti.
16. Mebahisindeki câmiyeti.
17. Üslup ve icazındaki câmiyeti.
18. Üslub-u Kur'an'ın cem'iyeti.
19. Âyât-ı Kur'anîyenin câmiyeti.
20. İ'caz-kârâne îcâzı.
21. Câmi ve hârık olması.
22. Makâsıd-ı câmiyeti.
23. Meâni-i câmiyeti.
24. Esâlib-i câmiyeti.
25. Letâif-i câmiyeti.
26. Mehâsin-i câmiyeti.
27. Mesâil-i câmiyeti.
28. Maziye ait ihbarat-ı gaybiyesi.
29. İstikbale ait ihbarat-ı gaybiyesi.
30. Hakâik-ı İlâhiyeye dair ihbarat-ı gaybiyesi.
31. Hakâik-ı kevniyeye dair ihbarat-ı gaybiyesi.
32. Umur-u uhreviyeye dair ihbarat-ı gaybiyesi.
33. Şebabeti.
34. Tabakat-ı beşerin hususi hisse-i fehmi.
35. Heyet-i mecmuasında râik selâseti.

36. Fâik selameti.

37. Metin bir tesanüdü.

38. Muhkem bir tenasübü.

39. Meziyet-i i'caziyesi.

40. Temsilat-ı Kur'anîyesi.

Bu cihetlerin hepsi örnekleriyle birlikte Yirmi Beşinci Söz'de izah edilmiştir. Bu kırk vech-i i'cazın izahını Yirmi Beşinci Söz'e havale ediyoruz.

Şu nokta üzerinde de biraz duralım:

Üstad Hazretleri, **“Kur'an-ı Azîmüştan gibi bir bahr-i hakaik ve kırk vecihle mucize olan mucize-i kübra, güneş gibi risaletini göstermeye kâfidir.”** diyerek Kur'an'ı Peygamberimiz (a.s.m.)'in risaletine delil yaptı. Demek, Kur'an bütün hakikatleriyle ve bütün i'caz yönleriyle Efendimiz (a.s.m.)'in nübüvvetini ispat ediyor.

— Peki, nasıl ispat ediyor?

İspatının vechi şudur: Nasıl ki Hz. Muhammed (a.s.m.)'in peygamberliğini ispat eden bütün deliller aynı zamanda Kur'an'ın da Allah'ın kitabı olduğunu ispat eder. Şöyle ki:

— Madem bu zat Allah'ın peygamberidir, o hâlde yalan söylemez ve yalana tenezzül etmez.

— Madem yalana tenezzül etmez, elbette Allah'a iftira etmez ve buna cüret edemez.

— Ve madem Allah'a iftira etmez, o hâlde “Allah'ın kelimidir.” dediği ferman elbette Allah'ın kelamı olacaktır.

Dolayısıyla Efendimizin risaletini ispat eden bütün deliller aynı zamanda, Kur'an'ın Allah'ın kelamı olduğunu da ispat eder.

Aynen bunun gibi, Kur'an da bütün mucizeleriyle ve Allah'ın kelamı olduğunu ispat eden bütün delilleriyle, Hz. Muhammed (a.s.m.)'in peygamberliğini ispat eder. Zira Allah'ın kitabını ancak Allah'ın peygamberi tebliğ eder. Kur'an Allah'ın kelamıysa, bu kitabı tebliğ eden zat da Allah'ın peygamberi olmalıdır. Başka bir şey olamaz.

O hâlde şöyle bir söz söylesek:

— Kur'an Allah'ın kelimidir, zira Hz. Muhammed (a.s.m.) birçok mucizeler göstermiştir.

Böyle deyip, Kur'an'ın Allah'ın kitabı olduğuna Peygamberimizin mucizelerini delil yapsak, bu son derece doğrudur. Zira:

— Madem mucize göstermiştir, o hâlde Allah'ın peygamberi olmalıdır.

– Madem peygamberdir, elbette yalan söylemez ve yalana tenezzül etmez.

– Ve madem yalan söylemez, o hâlde elindeki kitap Allah’ın kitabı olmalıdır. Zira bu zat (a.s.m) “Bu kitap Allah’ın kitabıdır.” demektedir.

Gördüğünüz gibi, Efendimizin peygamberliğine iman etmek, Kur’an’ın Allah’ın kitabı olduğuna inanmayı iktiza ediyor.

Aynen bunun gibi, şöyle bir söz daha söylesek:

– Hz. Muhammed (a.s.m.) Allah’ın peygamberidir, zira Kur’an kırk cihetten mucizedir.

Böyle deyip Kur’an’ı Peygamberimizin risaletine delil yapsak, bu son derece doğrudur. Zira madem Kur’an kırk vechin tasdikiyle Allah’ın kelimidir; elbette onu tebliğ eden zat da Allah’ın resulü olmalıdır. Zira Allah’ın kitabının O’nun resulünden başkasına inmesi mümkün değildir. Kur’an Allah’ın kitabı iken, onu tebliğ eden zatın Allah’ın resulü olmaması mümkün değildir.

Netice: Hz. Muhammed (a.s.m.) Allah’ın peygamberidir. Zira elindeki Kur’an kırk vech-i i’cazın tasdikiyle Allah’ın kelimidir.

“Üçüncü İşaret: Hatıra gelmesin ki bu küçücük insanın ne ehemmiyeti var ki bu azim dünya onun muhasebe-i a’mali için kapansın, başka bir daire açılsın? Çünkü bu küçücük insan, câmiyet-i fitrat itibarıyla şu mevcudat içinde bir ustabaşı ve bir dellâl-ı saltanat-ı İlahiye ve bir ubudiyet-i külliye mazhar olduğundan büyük ehemmiyeti vardır.” (10. Söz)

(Muhasebe-i a’mal: Amellerin muhasebesi / Câmiyet-i fitrat: Yaratılışın toplayıcılığı / Dellâl-ı saltanat-ı İlahiye: Allah’ın saltanatının ilan edicisi / Ubudiyet-i külliye: Külli ve kapsamlı ibadet)

Üstad Hazretleri insanın kıymetine üç şeyle dikkat çekti:

1. İnsan câmiyet-i fitratı itibarıyla şu mevcudat içinde bir ustabaşıdır.
2. Saltanat-ı İlahiyenin dellâlıdır.
3. Bir ubudiyet-i külliye mazhardır.

Bu hakikatleri daha önce mütalaa ettiğimizden dolayı izahına girişmiyor, tefekkürünü sizlere havale ediyoruz.

“Hem hatıra gelmesin ki kısacık bir ömürde nasıl ebedî bir azaba müstahak olur? Zira küfür, şu mektubat-ı Samedâniye derecesinde ve kıymetinde olan kâinatı manasız, gayesiz bir derekeye düşürdüğü için bütün kâinata karşı bir tahkir olduğu gibi, bu mevcudatta cilveleri, nakışları görünen bütün esma-i kudsiye-i İlahiye-i inkâr ile red ve Cenab-ı Hakk’ın

hakkaniyet ve sıdkını gösteren gayr-ı mütenahi bütün delillerini tekzip olduğundan nihayetsiz bir cinayettir. Nihayetsiz cinayet ise nihayetsiz azabı icab eder.” (10. Söz)

Bu bölümde, insanın az bir ömürde işlediği günahlara bedel ebedî cehennemi nasıl hak ettiği meselesi izah edilmiş. Üstad Hazretleri bu makamda, küfrün içindeki üç büyük cinayeti nazara veriyor. Bu cinayetleri teker teker mütalaa edelim:

1. Mektubat-ı Samedâniye derecesinde ve kıymetinde olan kâinatı manasız, gayesiz bir derekeye düşürdüğü için bütün kâinata karşı bir tahkir olması:

“Samed” Allah’ın bir sıfatı olup, “Hiçbir şeye muhtaç olmadığı hâlde her şeyin kendisine muhtaç olduğu zat” manasındadır. “Mektubat-ı Samedâniye” ise “Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan ve her şeyin kendisine muhtaç olduğu zatın mektupları” demektir.

Şu âlemdeki her bir varlık Samedânî bir mektuptur. Dilerseniz bu makamda, bir kelebek mektubunu beraber okuyalım:

- Kelebek yok idi var oldu. Varlığı ile Allah'ın "Mucid", "Mübdi", "Hâlık" ve "Mükevvin" isimlerine ayna oldu.
- Allah kelebeğe hayat verdi. Hayatıyla "Muhyi" ismine ayna oldu.
- Allah kelebeği besledi. Beslenmesiyle "Rezzak", "Rahman", "Münevvil" ve "Mukit" isimlerine ayna oldu.
- Sanatlı vücuduyla "Sâni" ismine, hikmetli cihazlarıyla "Hakîm" ismine, suretiyle "Musavvir" ve "Fettah" isimlerine ayna oldu.
- Vücudunda onlarca maddenin toplanmasıyla "Cami" ismine, rengiyle "Mülevvin" ismine, diğer kelebeklere benzememesiyle "Mufassıl" ismine ayna oldu.
- Vazifesinin ve hayat şartlarının kendisine öğretilmesiyle "Rab", "Mülakkın" ve "Sâik" isimlerine ayna oldu.
- Her ihtiyacının karşılanmasıyla "Rahim", "Vehhab" ve "Muhsin" isimlerine ayna oldu.
- Hâlden hâle, şekilden şekle sokulmasıyla "Muhavvil", "Mükemmil" ve "Mübeddil" isimlerine ayna oldu.
- Tırtıl hâliyle "Evvel" ismine, son şekliyle "Ahir" ismine, varlığıyla "Zahir" ismine, içinde çalışan fabrikayla "Bâtın" ismine ayna oldu.
- Yapan elbette yaptığını bilecek. Kudreti onu yapmaya yetecek. Yaptığını görecektir ve yapmayı irade edecek. Bütün bunlarla kelebek, Allah'ın "Alîm", "Kadîr", "Basîr" ve "Mürîd" isimlerine ayna oldu.

Daha bunlar gibi, onlarca ilahî isme ayna oldu, mazhar oldu. Kâfir ise mektubat-ı Samedâniye derecesinde ve kıymetinde olan bu keleşi manasız ve gayesiz bir derekeye düşürüp kıymetini tahkir etti. Ve bu tahkiri bütün kâinat için yaptı. Elbette böyle bir tahkir ve cinayet bir haps-i ebedî ister.

2. Mevcudatta cilveleri, nakışları görünen bütün esma-i kudsîye-i ilahîyeyi inkâr ile reddetmesi:

Kâfirin ikinci cinayeti, Allah'ın isimlerini inkâr etmesidir. Mesela biraz evvel keleş mektubunda okuduğumuz bütün isimler kâfir için yok hükmündedir. Esmâ-i hüsnaya karşı yapılan bu inkâr öyle büyük bir cinayettir ki bunu ancak bir haps-i ebedî temizler.

3. Cenab-ı Hakk'ın hakkaniyet ve sıdkını gösteren gayr-ı mütenahi bütün delillerini tekzip etmesi:

Her bir mevcut, onlarca delille Allah'ın vücub-u vücuduna şehadet eder ve lisan-ı hâliyle şöyle der:

— Allah vardır, birdir ve her şeyin sahibidir.

Kâfir ise bu delilleri tekzip ederek mevcudatı yalancılıkla itham eder. İnsan kendisine “yalancı” diyene nasıl kızar ve ondan hakkının alınmasını nasıl isterse; mevcudat da kendisine “yalancı” diyen ve delillerini tekzip eden kâfire öyle kızar ve ondan hakkının alınmasını ister. (Bu delilleri Katre Risalesi'nin mütalaasında tahlil etmiştik. Dileyenler sitemizden Katre Risalesi'nin şerhine müracaat edebilir.)

Netice: Küfür nihayetsiz bir cinayettir. Nihayetsiz cinayet ise nihayetsiz azabı icab eder.

“Dördüncü İşaret: Nasıl ki hikâyede on iki suretle gördük ki hiçbir cihetle mümkün değil, öyle bir padişahın, öyle muvakkat misafirhane gibi bir memleketi bulunsun da müstekar ve haşmetine mazhar ve saltanat-ı uzmasına medar diğer daimî bir memleketi bulunmasın.”
(10. Söz)

(Muvakkat: Geçici / Müstekar: Sabit, değişmez / Saltanat-ı uzma: Büyük saltanat)

Üstadımız, “**Hikâyede on iki suretle gördük ki**” dedi. Bizler mütalaada hikâyenin giriş kısmını tamamlamış ve suretleri okumadan ikinci makama geçmiştik. Suretleri hakikatlerin peşinden okuyacağız.

Metne devam edelim:

“Öyle de hiçbir vecihle mümkün değil ki bu fânî âlemin baki Hâlıkı, bunu icad etsin de bâkî bir âlemi icad etmesin.

Hem mümkün değil, şu bedî ve zâil kâinatın sermedî Sâniî bunu halk etsin de müstekar ve daimi diğer bir kâinatı icad etmesin.

Hem mümkün değil, bu meşher ve meydan-ı imtihan ve tarla hükmünde olan dünyanın Hakîm ve Kadîr ve Rahîm olan Fâtırını onu yaratsın, onun bütün gayelerine mazhar olan dâr-ı ahireti halk etmesin.

Bu hakikate on iki kapı ile girilir. On iki hakikat ile o kapılar açılır. En kısa ve basitten başlarız.” (10. Söz)

(Bedî: Eşsiz derecede güzel, benzersiz / Zâil: Geçici, devamlı olmayan / Sermedî: Ebedî, baki / Müstekar: Sabit, değişmez / Meşher: Sergi, teşhir yeri)

Başta şöyle demiştik:

“Onuncu Söz iki makamdan oluşmaktadır. Birinci Makamda, bir temsilî hikâyecik ile birlikte 12 suret var. İkinci Makamda ise bir mukaddime ile birlikte 12 hakikat var. Birinci Makamda geçen suretler, İkinci Makamdaki hakikatlerin temsilleridir. Yani Birinci Makamdaki suretler, İkinci Makamdaki hakikatler ile izah edilmektedir.

Bu sebeple, bu eserin mütalaasında şöyle bir yol takip edeceğiz:

- İlk önce Birinci Makamdaki temsilî hikâyeciği okuyup, hikâyeye dair izahlar yapacağız.
- Daha sonra suretlere geçmeden direkt İkinci Makama geçeceğiz ve İkinci Makamın mukaddimesini okuyacağız. Bu mukaddimeyi mütalaa ve şerh edeceğiz.
- Birinci Makamın temsilî hikâyeciği ve İkinci Makamın mukaddimesi bittikten sonra şu şekilde mütalaaya devam edeceğiz: İlk önce Birinci Hakikati, daha sonra Birinci Sureti; sonra İkinci Hakikati ve İkinci Sureti; sonra Üçüncü Hakikati ve Üçüncü Sureti...

Bu şekilde bir hakikat ve bir suret okuyarak eserin tamamını mütalaa edeceğiz. Bunun sebebi, suretteki manaların hakikatlerde izah edilmesidir. Birinci Hakikat, Birinci Suretin izahıdır. İkinci Hakikat, İkinci Suretin izahıdır. Üçüncü Hakikat, Üçüncü Suretin izahıdır. Dördüncü Hakikat, Dördüncü Suretin izahıdır. Ve hakeza...

O hâlde diyebiliriz ki: Hakikatler anlaşıldığında suretler de anlaşılmış olacaktır.”

Böyle demiş ve mütalaaya başlamıştık. En başta temsilî hikâyeciği mütalaa ettik. Sonra İkinci Makamın mukaddimesini bitirdik. Şimdi sıra Hakikatleri ve Suretleri mütalaaya geldi. Hakikatleri ve Suretleri de üstte beyan ettiğimiz şekilde mütalaa edeceğiz.

Yine Hakikatleri mütalaada üç basamaklı bir usul takip edeceğiz:

1. İlk önce Hakikatlerde anlatılan mananın genel mütalaasını yapacağız. Bu mütalaa, akılları ve kalpleri Hakikatte zikredilen delile yaklaştırmak ve meseleyi kavratmak için.

2. Hakikat ve Suretlerde geçen kavram ve ibarelerin izahını yapacağız. Yani metni okumaya başlamadan önce metinde geçen kavram ve ibarelerin manasını öğreneceğiz.

3. Hakikat ve Suretleri teenni ve tefekkür ile okuyacağız. Bu basamakta izah ve şerh yapmayacak, sadece kelimelerin manasını paragrafın altına yazacağız.

O hâlde diyebiliriz ki: Birinci ve ikinci basamaktaki mütalaa, üçüncü basamaktaki mütalaaaya çıkabilmek için birer merdiven vazifesi görecek.

Hakikat ve Suretleri sizler mütalaa edeceksiniz. Ben sadece sizleri bu mütalaaaya hazırlayacak ve metinde geçen ibare ve kavramların izahını yapacağım. Birinci Hakikat ve Birinci Sureti mütalaa ettiğimizde bu usulü daha net anlayacaksınız.

Mütalaaaya başlamadan önce -başta da dikkat çektiğimiz- şu noktaya tekrar dikkat çekmek istiyorum:

Onuncu Söz’de Üstadımız şöyle bir yol takip etmiştir:

Haşrin ispatına dair 12 hakikat vardır. Her hakikatte üç basamaklı bir yol takip edilmiştir.

Birinci basamak: Üstadımız birinci basamakta, ilgili ismin kâinattaki tecellisini göstermektedir. Bu basamakta Allah’ın varlığına ya da ahiretin vücuduna dair hiçbir şey yoktur. Bu basamakta olan tek şey, gözün de gördüğü şu âlemdeki fiiller ve tecellileridir.

Mesela Birinci Hakikatte “Rab” ve “Sultan” isminin, İkinci Hakikatte “Kerim” ve “Rahim” isimlerinin, Üçüncü Hakikatte “Hakîm” ve “Âdil” isimlerinin tecellilerinden bahsedilmiştir. Bu basamakta anlatılanlara kişinin itiraz edebilmesi mümkün değildir. Zira anlatılan her şey göz önündedir.

Demek birinci basamakta sadece kâinattaki fiillerden ve tecellilerinden dem vurulmuştur.

İkinci basamak: Bu basamakta Üstadımız fiilden faile, isimden müsemmaya ve sıfattan mevsufa geçmektedir. Malumdur ki fiiller failsiz, isimler müsemmasız ve sıfatlar mevsufsuz olamaz.

Demek her bir hakikatte aynı zamanda Allah’ın ispat-ı vücudu da yapılmaktadır. Yani her bir hakikat hem haşri hem de Allah’ın varlığını ispat etmektedir. Hatta Allah’ın varlığının ispatı, haşrin ispatından önce ikinci basamakta yapılmaktadır.

Hülâsa bu basamak, birinci basamakta bahsedilen fiilin veya ismin gösterilerek, “Bu fiilin faili ve bu ismin müsemması kimdir?” sorusunun sorulduğu basamaktır.

Üçüncü basamak: Birinci basamakta fiil ve tecellisi anlatılıp, ikinci basamakta faile ve müsemmaya çıkıldıktan sonra, üçüncü basamakta o ismin ahireti gerektirdiği ve o sıfatın ahireti iktiza ettiği ispat edilmektedir. Demek bu basamak, ahiretin varlığının ispat edildiği basamaktır.

Şimdi, Birinci Hakikat ile Birinci Suretin mütalaasına başlayalım. Üstadımız Birinci Hakikatte, Cenab-ı Hakk'ın “Rab” ve “Sultan” ismini kullanarak ahiretin varlığını ispat ediyor.

BİRİNCİ BASAMAK: KÂİNATTA GÖZÜKEN SALTANAT-I RUBUBİYET

Şimdi, gözümüz önündeki şu kâinatta küçük bir gezinti yapalım ve bu âlemde hükmeden saltanatı görelim:

Bilinen yaklaşık 500 milyar galaksi -bu sadece büyük boyutlu galaksilerin sayısıdır- ve her galakside de yaklaşık 300 milyar yıldız vardır. Bu yıldızlar hem kendi etrafında dönmekte hem de bağlı oldukları sistemle birlikte belirli yörüngelerde dönmektedir.

Üstelik evrendeki hız kavramı -dünya ölçüleriyle karşılaştırıldığında- akıl almaz boyutlardadır. Milyonlarca ton ağırlığındaki yıldızlar, gezegenler ve galaksiler uzay içinde müthiş bir süratle hareket ederler.

Üzerinde yaşadığımız Dünya saatte 1.670 km hızla kendi eksenini etrafında ve 108.000 km hızla da Güneş'in etrafında döner. Güneş Sistemi'nin galaksi merkezi etrafındaki dönüş sürati saatte 720.000 km iken, Samanyolu Galaksisi'nin uzaydaki hızı saatte 950.000 km'dir. Durmaksızın devam eden hareket öylesine yoğunudur ki Dünya ve Güneş Sistemi her sene, bir önceki sene bulunduğu yerden 500 milyon kilometre uzakta bulunur.

— Acaba böyle intizamlı bir hareketin tesadüfen olması hiç mümkün müdür?

— Düz yoldaki bir arabanın intizamlı hareketi gibi basit bir intizamı dahi şoförün maharetine bağlamak zorunda olan insan, nasıl olur da kâinattaki şu intizamı tesadüfe ve sebeplere havale edebilir?

Kâinata başka bir cihetten baksak:

Kâinat öyle bir saraydır ki yıldızlar bu sarayın kandilleridir. Dünya ise bu sarayda sadece küçücük bir odadır. Güneş bu odanın lambası ve sobası; Ay ise gece lambasıdır.

Dünyanın lambası olan Güneş, Dünya'mızdan 1.300.000 defa daha büyüktür.

Bizim galaksimiz olan Samanyolu Galaksisi'nde ise iki yüz milyar ile üç yüz milyar arasında yıldız vardır.

— Her biri Güneş büyüklüğünde üç yüz milyar yıldızın kapladığı alanı hayal edebilir misiniz?

— Acaba bu kadar yıldız birbirine çarptırmadan gezdiren kimdir?

Güneş'in merkez sıcaklığı 20 milyon santigrat derecedir. (Suyun 100 derecede kaynadığı malumdur.) Eğer Güneş'ten toplu iğne ucu kadar bir madde getirebilseydik, 160 km uzaklıktaki bir maddeyi yakabilirdi. Eğer bütün dünya odun ve kömür olsaydı, Güneş'in bir günlük ihtiyacını karşılayamazdı.

— Acaba Güneş sobasını söndürmeden yakan kimdir?

Güneş'in Dünya'ya uzaklığı 150 milyon km'dir. Samanyolu Galaksisi'nin çapı ise 100.000 ışık yılıdır. (Işığın saniyedeki hızı 300.000 km'dir.) Eğer saniyede 10.000 km hızla giden bir roketle binseydik, Samanyolu Galaksisi'nin bir yanından öbür yanına gitmek için 15 milyar 800 milyon yıla ihtiyacımız olurdu.

Bilim adamları 7.000 civarında kuyruklu yıldız tespit etmiştir. Bu sayılar her geçen gün artmaktadır. En kısasının kuyruk uzunluğu 300 milyon km'dir.

Şimdi dikkat edin! Size hayalin dahi tasavvurdan âciz kalacağı bir yıldızdan bahsedeceğiz:

Canis Majoris... Bu yıldız o kadar büyüktür ki içine tam bu kadar Dünya sığmaktadır:
7.000.000.000.000.000.000.000.000.000.000

Telaffuzunu yapamadığımız bu kadar Dünya'yı içine koysak Canis Majoris Yıldızı ancak o zaman doluyor. Bu nasıl bir büyüklüktür!..

Dilerseniz, biraz da dünyamıza bakalım:

Dünyamızda 1.000.000 farklı tür vardır. Her bir türü bir tabura benzetirsek, dünya ordugâhında 1.000.000 tabur ve her bir taburun da hadsiz efradı vardır. Sadece sinek taburunda bir yaz mevsiminde yaratılan fertler, kıyamete kadar yaratılacak bütün insanlardan daha fazladır.

Evet, dünya öyle bir ordugâhtır ki her taburun milleti farklı, silahları farklı, elbiseleri farklı, talimatları farklı, suretleri farklı ve erzakları farklıdır.

Kâinatta ve dünyada hüküm süren saltanatı anlatmak için ne zaman yeter ne de söz... Bu kadarla iktifa edip ikinci basamağa geçelim:

İKİNCİ BASAMAK: BU SALTANATIN SULTANI KİMDİR?

Biliyoruz ki bir köy muhtarsız, bir şehir valisiz ve bir memleket sultansız olmaz ve olamaz.

— Acaba hiç mümkün müdür ki şu kâinatta gözüken muhteşem saltanat sultansız ve meliksiz olsun?

Nasıl ki muhteşem bir saray görsek, o sarayın sultansız ve sahipsiz olması mümkün değildir. Biz sultanı görmesek de o saray, varlığı ve ihtişamı ile sultanın varlığına ve ihtişamına delalet eder. Aynen bunun gibi, bu kâinat sarayı dahi maliki, sahibi ve sultanı olan Allahu Teâlâ'nın vücuduna delalet eder.

— Acaba basit bir saray bile maliksiz, sultansız olamazsa; kâinat sarayının sultansız, şu âlem memleketinin padişahsız ve şu mülkün maliksiz ve sahipsiz olması mümkün müdür?

Hem intizamla hareket eden muhteşem bir ordu görsek, bu ordunun meliksiz, sahipsiz ve başıboş olabileceğine ihtimal vermeyiz. Çünkü askerlerin terbiyesi, düzenli hareketleri, silahlarının verilmesi, elbiselerinin değiştirilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması gibi hâller ispat eder ki bu ordu bir kumandana bağlıdır ve onun emriyle hareket etmektedir.

— Acaba böyle küçücük bir ordunun idaresi, terbiyesi, beslenmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması gibi hâller kumandansız ve meliksiz olmaz ve tesadüfe havale edilemezse, şu yeryüzünde yüz binler muhtelif taburlardan oluşan hayvanat ve nebatat ordusunun kumandansız ve meliksiz olması mümkün müdür?

Hem dediğimiz gibi, bu öyle bir ordudur ki milletleri farklı, silahları farklı, elbiseleri farklı, talimatları farklı, suretleri farklı ve erzakları farklıdır.

— Böyle bir ordunun meliksiz ve kumandansız olması hiç mümkün müdür?

Bu ordunun öyle bir meliki vardır ki hiç birini unutmaz ve hiçbir işi birbirine karıştırmaz. Bu ordu misalimizdeki ordudan ne kadar büyükse, büyüklüğü ve mükemmelliği nispetinde, kumandanları olan Allah'ı Melik ve Sultan isimleriyle bizlere tanıttırır.

Bu ordunun sultanı olan Cenab-ı Hakk'ı inkâr etmek ancak göz önündeki saltanatı inkâr etmekle mümkündür. Göz önündeki saltanatı inkâr edemeyen, Sultan-ı Ezel ve Ebed olan Allahu Teâlâ'yı da inkâr edemez. Demek Cenab-ı Hakk'ın varlığı, göz önündeki şu kâinatın varlığı kadar açıktır ve bedihidir.

ÜÇÜNCÜ BASAMAK: RAB VE SULTAN İSİMLERİNİN AHİRETİ GEREKTİRMESİ

Birinci basamakta, kâinattaki saltanatı bir nebze de olsa gördük ve kâinatta küçük bir gezinti yaptık.

İkinci basamakta, “Fiiller failsiz, isimler müsemmasız olamaz.” kaidelerini kullanarak, göz önündeki saltanattan bu saltanatın sahibi olan Allah'ın varlığına ve O'nun Rab ve Sultan ismine ulaştık.

Bu üçüncü basamakta ise Allah'ın Rab ve Sultan isimlerinin ahireti iktiza etmesi üzerine konuşacağız:

Malumdur ki en küçük sultanlar dahi saltanatlarının izzetini korumak ve haşmetini muhafaza etmek için, kendilerine güzel hizmet edenlere mükâfat ve isyan edenlere ceza verir. Mükâfat ve ceza, saltanatın ve terbiyenin olmazsa olmazıdır.

Hatta bir asi, sultana isyan edip, “Sultan beni yakalayamaz, bana ceza veremez, gücü bana yetmez...” dese, o sultan saltanatının haşmetini korumak için o asiye yakalamalı ve onu hapse atmalıdır. Faraza memleketinde bir hapishane olmasa bile saltanatının haşmetini muhafaza etmek için o asiye bir hapis yapmalı ve onu yakalayarak o hapse atmalıdır. Ta ki saltanatının izzeti muhafaza edilsin ve izzet zillate inkılap etmesin!

Madem her sultan saltanatının izzetini korumak için, kendisine hizmet edenlere mükâfat ve isyan edenlere ceza vermek zorundadır. O hâlde şimdi soruyoruz:

— Acaba Sultan-ı Ezel ve Ebed olan Allahu Teâlâ, kendisine hizmet edenlere bu dünyada hakkıyla mükâfat veriyor mu?

— Ve kendisine isyan edenleri bu dünyada hakkıyla cezalandırıyor mu?

Hayır, vermiyor ve cezalandırmıyor! Ne O'na hizmet edenler bu dünyada hakkıyla mükâfat görüyor ve ne de O'na isyan edenler hak ettikleri cezaya uğruyor.

O hâlde şimdi yine soruyoruz:

— Sultan-ı Ezel ve Ebed olan Allahu Teâlâ'nın, saltanatının izzetini ve haşmetini koruması için ne yapması gerekir?

Elcevab: Bir mükâfat ve ceza yeri açması; bu dünyada kendisine hüsn-ü hizmet edenlere orada mükâfat vermesi, isyan edenleri de orada cezalandırması gerekir. Bu olmazsa, Cenab-ı Hak -hâşâ- saltanatının izzetini muhafaza etmemiş olur.

Zira bir kâfir küfrünün lisan-ı hâliyle der ki: Ey Sultan olduğunu bildiren Allah! Sen beni yakalayamazsın, beni cezalandıramazsın, beni hapsine atamazsın; sen cehennemi yaratamazsın, senin gücün ahireti yaratmaya yetmez...

Evet, bütün bu sözler ve daha yazmaya cesaret edemediklerimiz, kâfirin lisan-ı hâliyle söylediği ve küfrün neticesi olan sözlerdir. Eğer -faraza- Allahu Teâlâ'nın cehennemi yaratmak için hiç bir sebebi olmasaydı, sadece kâfirin bu sözlerinden dolayı cehennemi yaratır ve onu oraya atarak saltanatının izzetini muhafaza ederdi.

Şimdi, bu delili maddeler hâlinde özetleyerek meseleyi biraz daha kavrayalım:

1. Zerrelerden yıldızlara ve atomlardan galaksilere kadar, şu kâinatta muhteşem bir rububiyet ve saltanat gözükmekte ve bu saltanat her yerde hükmetmektedir.
2. Bir köyün muhtarsız, bir şehrin valisiz, bir memleketin sultansız ve bir sarayın meliksiz olması mümkün olmadığı gibi, bu kâinatta hükmeden saltanat-ı rububiyetin de sultansız olması mümkün değildir. Bu sultanı kabul etmemek ancak göz önündeki şu saltanatı inkâr etmekle mümkündür. Göz önündeki saltanatı inkâr etmek ise akıllı olan hiç kimse için mümkün değildir.
3. Sultanlar kendilerine hizmet edenlere mükâfat verir. Bu, saltanatın izzetini muhafaza etmek içindir. Hâlbuki bu âlemin Sultanına hizmet edenler bu dünyada hakkıyla mükâfat görmemektedir. O hâlde bu mükâfatın verileceği başka bir memleket olmalıdır. Ta ki saltanatın izzeti muhafaza edilebilsin.

4. Sultanlar kendilerine isyan edenlere de ceza verirler. Bu, saltanatlarının haşmet ve izzetlerini korumak içindir. Hâlbuki bu âlemin Sultanı olan Allahu Teâlâ'ya isyan edenler bu dünyada hakkıyla ceza görmemektedir. O hâlde bu cezanın verileceği başka bir memleket olmalıdır. Ta ki saltanatın izzeti ve haşmeti muhafaza edilebilsin.

5. Ahireti inkâr edebilmek için, ilk önce Cenab-ı Hakk'ın "Rab" ve "Sultan" isimlerini inkâr etmek gerekir. Cenab-ı Hakk'ın "Rab" ve "Sultan" isimlerini inkâr edebilmek için de şu kâinatta gözüken haşmetli saltanat-ı rububiyeti inkâr etmek gerekir. Demek, kâinatta gözüken haşmetli saltanatı inkâr edemeyen, bu saltanatın sultanı olan Zatı inkâr edemez. Ve bu Sultanı inkâr edemeyen de ahireti inkâr edemez. Zira saltanatın izzeti ancak ahiretin gelmesiyle muhafaza edilebilir.

Birinci Hakikatin genel mütalaasını tamamladık. Şimdi, Birinci Hakikatte geçen kavram ve ibarelerin izahını yapacağız. Üzerinde durmak istediğimiz iki madde var:

1. "Bab-ı rububiyet" ifadesi: Rububiyet: Allah'ın mahlukatı yaratması, öldürmesi, beslemesi, suret vermesi, aza ve cihazlarla donatması, vazifesini öğretmesi, hâlden hâle şekilden şekle sokması; mahlukunu evirmesi, çevirmesi ve onda tasarrufta bulunmasıdır.

Biraz daha açalım: Cenab-ı Hakk'ın fiilî sıfatları vardır. Bu sıfatlar; tahlîk (yaratma), terzik (rızk verme), inşa (ilk başta yaratma), ibda (eşsiz bir şekilde yaratma), ihya (diriltme), ifna (yok etme), tasvir (şekil verme), inma (büyütme), tezyin (süsleme), tanzim (nizama koyma), tekmil (kemale ulaştırma), ba's (öldürdükten sonra diriltme), in'am (nimetlendirme), gufran (affetme), terbib (terbiye etme) gibi fiille ilgili olan sıfatlardır. Bütün bu sıfatların tecellisine Allah'ın rububiyeti denir.

"Bab-ı rububiyet" ise "rububiyet kapısı" demektir. Üstadımız ahiretin ispatı için, **"On iki kapı ile girilir. On iki hakikat ile o kapılar açılır."** demişti. Birinci Hakikatte ahiretin ispatına rububiyet kapısından giriyor; rububiyetin de saltanatını ahirete delil yapıyor.

2. Böyle bir kâinatı, kemalâtını göstermek için gayet âlî gayeler ve yüksek maksatlarla icad etsin: Her cemel ve kemal sahibi kendi cemalini ve kemalini görmek ve göstermek ister. Bu sırdan dolayı, sonsuz cemalin ve kemalin sahibi olan Allahu Teâlâ da zatî cemalini ve nihayetsiz kemalini görmek ve göstermek istemiş ve bu hikmetle şu âlemi icat etmiş.

Kemalâtını hakkıyla göstermek için de hiçbir abesiyete ve israfa müsaade etmemiş, eşyayı gayet âlî gayeler ve yüksek maksatlarla icat etmiş. Her bir varlığı bir mektub-u Rabbânî, bir kaside-i Sübhânî ve bir âyine-i esmâ-i İlahî tarzında yaratmış; bir ağaca, meyveleri adedince hikmetler takmış ve her şeyde bir gaye ve maksat takip etmiş.

Konumuz bu gaye ve maksatların izahı olmadığından bu kapıyı burada açmıyor, kendi makamına havale ediyoruz.

Mütalaa usulünü izah ederken demiştik ki:

Mütalaada üç basamaklı bir usul takip edeceğiz:

1. İlk önce Hakikatlerde anlatılan mananın genel mütalaasını yapacağız. Bu mütalaa, akılları ve kalpleri Hakikatte zikredilen delile yaklaştırmak ve meseleyi kavratmak için.

Birinci Hakikatin genel mütalaasını yaptık ve bu basamağı geçtik.

2. Hakikat ve Suretlerde geçen kavram ve ibarelerin izahını yapacağız. Yani metni okumaya başlamadan önce metinde geçen kavram ve ibarelerin manasını öğreneceğiz.

Birinci Hakikatte geçen -belki bir nebze kapalı olan- iki maddenin izahını yaptık ve bu basamağı da geçtik.

3. Hakikat ve Suretleri teenni ve tefekkür ile okuyacağız. Bu basamakta izah ve şerh yapmayacak, sadece kelimelerin manasını paragrafın altına yazacağız.

Şimdi bu basamağa geldik. Bu basamakta Birinci Hakikati teenni ile okuyacağız. Bu basamak sizin basamağınız. Ben gücüm nispetinde -Allah'ın inayetiyle- metni açtım ve sizi metne hazırladım. Metinde geçen kelimelerin manasını da metnin altına kaydettim. Eğer birinci ve ikinci basamaktaki bilgileri iyi kavramışsanız Üstadımızın beyanını kolayca anlayabilirsiniz. Şimdi metni yavaş yavaş okuyalım:

BİRİNCİ HAKİKAT

Bab-ı rububiyet ve saltanattır ki ism-i Rabbin cilvesidir. Hiç mümkün müdür ki: Şe'n-i rububiyet ve saltanat-ı uluhiyet, bahusus böyle bir kâinatı, kemalâtını göstermek için gayet âlî gayeler ve yüksek maksatlarla icad etsin, onun gayat ve makasıdına karşı iman ve ubudiyetle mukabele eden müminlere mükâfatı bulunmasın ve o makasıdı red ve tahkir ile mukabele eden ehl-i dalalete mücazat etmesin? (10. Söz)

(Bab-ı rububiyet ve saltanat: Saltanat ve rububiyet kapısı / Şe'n-i rububiyet: Rububiyetin şanı / Saltanat-ı uluhiyet: Allah'ın ilahlılığının saltanatı / Bahusus: Bilhassa / Âlî: Yüksek / Makasıd: Maksatlar / Mücazat: Cezalandırma)

Şimdi Birinci Sureti okuyacağız. Birinci Suret, Birinci Hakikatin hikâyedeki karşılığıdır. Birinci Hakikati anlayan Birinci Sureti de anlar. Suretleri okuma sebebimiz, eserin tamamını okumuş olmak içindir. Yani suretleri mütalaa için değil, teberrük için okuyoruz. Zira asıl olan, Hakikatlerdeki manalardır. Suretler sadece Hakikatlere çıkmak için bir temsildir.

BİRİNCİ SURET

Hiç mümkün müdür ki: Bir saltanat, bahusus böyle muhteşem bir saltanat, hüsn-ü hizmet eden mutîlere mükâfatı ve isyan edenlere mücazatı bulunmasın. Burada yok hükmündedir. Demek başka yerde bir mahkeme-i kübra vardır. (10. Söz)

(Hüsn-ü hizmet: Güzel hizmet / Mutî: İtaat eden / Mahkeme-i kübra: En büyük mahkeme)

Birinci Hakikatin mütalaasını tamamladık. Mütalaadaki usulü daha iyi kavramanız için Birinci Hakikatin mütalaasını bir daha okumanızı tavsiye ediyorum. Zira her bir hakikati bu usulle işleyeceğiz. Usulü burada iyi kavrayın ki sonraki mütalaalarda kolaylık olsun.

İKİNCİ HAKİKAT VE İKİNCİ SURET

Hakikatlerin mütalaasında üç basamaklı bir usul takip ediyorduk:

Birinci basamak: İlk önce Hakikatte anlatılan mananın genel mütalaasını yapıyoruz. Bu mütalaa, akılları ve kalpleri Hakikatte zikredilen delile yaklaştırmak ve meseleyi kavratmak için.

Hakikatleri de kendi içinde üç başlıkta mütalaa ediyorduk:

1. İlgili ismin kâinattaki tecellisi.
2. Fiilden faile, isimden müsemmaya ve sıfattan mevsufa geçerek Allah'ın varlığının ispatı.
3. İlgili ismin ahireti gerektirdiği ve o sıfatın ahireti iktiza ettiği.

Bu mütalaadan sonra ikinci basamağa geçiyoruz.

İkinci basamak: Bu basamakta, Hakikat ve Surette geçen kavram ve ibarelerin izahını yapıyoruz. Yani metni okumaya başlamadan önce metinde geçen kavram ve ibarelerin manasını öğreniyoruz.

Üçüncü basamak: Bu basamak, Hakikat ve Suretin teenni ve tefekkür ile okunduğu basamaktır. Bu basamakta izah ve şerh yapmıyor, sadece kelimelerin manasını paragrafın altına yazıyoruz.

Mütalaadaki bu usulümüzü bir daha tekrar etmeyeceğim. Bu usulü iyi kavramalısınız, çünkü mütalaadan istifadeniz bu usulü kavrama şartına bağlıdır.

Üstadımız İkinci Hakikatte, âlemde gözüken rahmeti ve izzeti ahiretin delili yapıyor. Bizler ilk önce rahmet ve keremin ahireti iktizasını mütalaa edecek, sonra da izzetin iktizasına geçeceğiz. Bu şekilde ayırmamızın sebebi meselenin daha kolay anlaşılması içindir.

BİRİNCİ BASAMAK: KÂİNATTA GÖZÜKEN RAHMET

Üstadımız İkinci Hakikatte, rahmet tecellisi olarak dokuz şeyi nazara veriyor:

1. En âciz, en zayıftan tut, ta en kaviye kadar her canlıya layık bir rızık veriliyor. En zayıf, en âcize en iyi rızık veriliyor.

2. Her dertliye ummadığı yerden derman yetiştiriliyor.
3. Öyle ulvi bir keremle ziyafetler ve ikramlar olunuyor ki nihayetsiz bir kerem eli içinde işlediğini bedaheten gösteriyor.
4. Bahar mevsiminde bütün ağaçlara cennet hurileri tarzında elbiseler giydiriliyor; çiçek ve meyvelerin murassaatıyla (süsleriyle) süslendiriliyor.
5. Ağaçların latif elleri olan dallarıyla, çeşit çeşit, en tatlı, en musanna meyveler bizlere takdim ediliyor.
6. Zehirli bir sineğin eliyle, şifalı ve tatlı bir bal bizlere yediriliyor.
7. Elsiz bir böceğin eliyle, en güzel ve yumuşak bir elbise bizlere giydiriliyor.
8. Rahmetin büyük bir hazinesi olan ağaçlar küçücük bir çekirdek içinde bizim için saklanıyor.
9. Gerek nebatî, gerek hayvanî ve gerek insanî bütün validelerin şefkatleriyle ve süt gibi latif bir gıda ile âciz ve zayıf yavruları terbiye ediliyor.

Bu maddelere binler madde eklemek mümkündür. Hatta değil âlemi, insan kendini mütalaa etse, rahmetin binler izini ve keremin binler süsünü kendinde görebilir. Bizler bu maddelerin tefekkürünü sizlere havale ediyor ve ikinci basamağa geçiyoruz.

İKİNCİ BASAMAK: BU RAHMETİN VE KEREMİN SAHİBİ KİMDİR?

Şimdi soruyoruz:

- Merhametiyle şu âlemi yoktan kim icat etmiş?
- Her varlığa kendine mahsus elbiseyi kim giydirmiş?
- Her birini farklı şekillerde kim terbiye etmiş?
- Vazifelerini kim öğretmiş?
- Hayatını devam ettirebilmesi için lazım olan cihazlarla kim teçhiz etmiş?
- Maddi ve manevi bütün ihtiyaçlarını şefkatle kim karşılamış?
- Buluttan suyu kim indirmiş, zehirli böcekten balı kim çıkarmış?
- Böceği bir ipek fabrikası, inek ve koyun gibi hayvanları birer süt çeşmesi kim yapmış?
- Kimdir yeryüzünü bir sofra yapıp, baharı bu sofraya bir gül destesi yapan?
- Kimdir bahçeleri kazan gibi kaynatan ve içlerinde her türlü nebatatı pişiren?

— Kimdir ağaçların kuru dallarını rahmetin eli yapan ve her türlü meyveyi o ellerle takdim eden?

— Kim, kim, kim?..

Allah’tan başka bu “kim”lere verilebilecek bir cevap var mıdır? Allah’tan başka kimin haddi var ki mahlukata böyle rahîmâne muamele etsin ve onların her türlü ihtiyacını görüp ikram etsin?

Nasıl ki güneşin ışığı güneşin vücudunu ispat eder ve güneşi gösterir; aynen bunun gibi, şu emsalsiz rahmet dahi perde arkasındaki bir Zatı, “Rahîm” ve “Kerîm” isimleriyle bize tanıtır ve O’nun vücudunu ispat eder.

ÜÇÜNCÜ BASAMAK: RAHİM VE KERİM İSİMLERİNİN AHİRETİ GEREKTİRMESİ

— Nihayetsiz bir rahmet ve hadsiz bir kerem neyi ister ve neyi iktiza eder?

Elcevab: Kendine layık bir tarzda ihsan etmek ve merhamet etmeyi iktiza eder.

Hâlbuki şu fâni dünyaya ve bu kısa ömre, bu rahmet ve keremin, denizden bir damla gibi, milyonlar cüzünden ancak bir cüzü yerleşir ve tecelli eder.

Demek bu dünya, o hadsiz merhamete ve kereme mahal olabilecek bir yer değildir. Bu da ispat eder ki: O merhamete layık ve o kereme şayeste bir saadet diyarı olmalıdır ve vardır.

Bunu inkâr edebilmek için, gündüzü ışıyla dolduran güneşin vücudunu inkâr etmek gibi, göz ile görünen şu rahmetin ve keremin vücudunu inkâr etmek lazım gelir. Çünkü eğer ahiret gelmezse, şu göz önündeki rahmet ve keremin hiçbir manası kalmaz. Manası kalmadığı gibi zıddına inkılap eder.

Mesela akıl rahmetin bir hediyesidir. Eğer ahiret gelmeyecek olursa akıl hediye değil, insanın başına bir bela olur. Geçmişin hüznlerini ve geleceğin korkularını şimdiki zamanda toplar ve sahibini âdeta bir yılan gibi sokar.

Yine insanın kalbindeki merhamet ve şefkat duygusu bir hediyedir. Eğer ahiret gelmez ve ölüm son olursa, bu duygu da hediye olmaktan çıkar ve insanın başına bir bela olur. Her vakit sevdiklerini kaybeden ve onları hiçliğe gömen bir insanı şefkat duygusu nasıl yakar, herhâlde izaha ihtiyaç yoktur.

Bunlar gibi, bütün nimetler -eğer ahiret gelmezse- azaba ve eleme döner.

Demek, bu dünyada gözüken rahmetin ve keremin zıddına inkılap etmemesi için ahiretin gelmesi gerekmektedir. Elbette bu rahmetin sahibi olan Zat-ı Zülcemal, rahmetini ve keremini zıtlarına inkılap ettirmeyecek ve bir çiçeği yaratmak kadar kendisine kolay olan cenneti yaratacaktır.

Şimdi şunu hayal edin:

Bir biçare yüksekçe bir dağdan yuvarlanmış ve tam uçuruma düşecek iken dağın ortasındaki bir ağaca tutunmuş...

Şimdi, biz ona bir ip uzatsak ve onu yukarıya doğru çeksek... Ve tam kurtulacak iken birden ipi bırakarak onu uçuruma düşmeye mahkûm etsek,

— Acaba bu kişiye o ana kadar yaptığımız şefkatli muamelenin bir önemi kalır mı?

— O şefkat istihza ve alaya dönmez mi?

— Hem onu kurtarmaya bizi teşvik eden şefkat hissi, hiç ipi bırakmamıza müsaade eder mi?

İşte bu misal gibi, bizler de Allahu Teâlâ'nın kudret ipine tutunarak yokluktan varlığa çıktık ve yokluk âlemlerine düşmekten kurtulduk. Evet, Allahu Teâlâ bize bu vücudu verdi ve bizi bu âleme çıkardı. Bu âlemde de türlü türlü ihsanına bizleri mazhar etti. Eğer ahiret gelmez ve biz ölüm ile yokluğa gidersek, bu, misaldeki ipin tekrar bırakılması hükmünde olur. Bu durumda da Allah'ın nimeti nikmete, şefkati zahmete, muhabbeti musibete, lezzeti eleme ve rahmeti merhametsizliğe döner.

— İdama mahkûm ettiğimiz bir insanın hücrelerine her türlü yiyeceklerle dolu bir tepsi göndersek, bu ona bir iyilik ve ikram olur mu?

Elbette olmaz!

— Eğer ahiret gelmezse o mahkûmdan ne farkımız olur?

— Hem Allahu Teâlâ şefkat ve merhametini inkâr ettirecek bu olaya hiç müsaade eder mi?

Hâşâ ve kellâ!

Yine şu misalin dürbünüyle merhametin ahireti iktizasına bakabiliriz:

Denizde boğulmakta olan birini görsek... Herhâlde biraz merhametimiz varsa ve yüzmeyi de biliyorsak hemen denize atlar ve onu kurtarız.

Şimdi sorumuz şu:

— Acaba bu kişiyi binler zahmet ile kurtardıktan sonra onu darağacında asar mıyız? Ya da ateşe atıp yakar mıyız?

Elbette hayır! Zira merhametimiz buna müsaade etmez. Eğer etseydi zaten onu denizden kurtarmaz ve oracıkta ölüme terk ederdik.

Onu denizden kurtarmamız bizdeki merhameti, bizdeki merhamet de onu asla öldürmeyeceğimizi ispat eder.

Aynen bunu gibi, Cenab-ı Hak da bizi yokluk denizinden kurtararak bu âleme getirdi. Bu âlemde de bizi rahmetiyle bir çocuk gibi besledi.

— Acaba hiç mümkün müdür ki bu rahmetin sahibi olan Allahu Teâlâ insanı diriltmemek üzere öldürsün ve ona rahmetini inkâr ettirsin?

Hâşâ ve kellâ! Zira -hâşâ- eğer diriltmemek üzere bizleri öldürecek kadar merhametsiz olsaydı zaten bizi yokluktan varlığa çıkarmaz ve bize böyle nâzeninâne bir bebek gibi muamele etmezdi.

Şimdi bu delili maddeler hâlinde toplayalım:

1. Şu âlemde nihayetsiz bir rahmet ve kerem gözükmemektedir. Bu rahmet ve kerem, sinekten seyyarata kadar her şeyi kuşatmış ve her yeri ihata etmiştir.
2. Fiiller failsiz olamayacağına göre, bu rahmet ve keremin de bir sahibi olmalıdır. Elbette kör kuvvet, şuursuz tabiat, mevhum kanunlar ve hayatsız sebepler bu merhamete ve kereme fail olamazlar. Bu fiillerin faili ancak ve ancak Rahîm ve Kerîm olan Cenab-ı Hak olabilir.
3. Madem Cenab-ı Hakk'ın nihayetsiz bir merhameti ve keremi vardır, o hâlde ahiret de olmalıdır. Zira nihayetsiz merhamet ve kerem, kendine layık bir tarzda ihsan ve ikram etmek ister. Hâlbuki şu fânî dünyaya bu merhamet ve kerem sığmamakta, bu âlemde hakkıyla tecelli edememektedir. Demek, bu sonsuz rahmetin ve keremin hakkıyla tecelli edebileceği baki diyarlar ve sermedî meskenler lazımdır. Bu baki diyarlar da ancak ahirette ve cennettedir.
4. Ahireti inkâr edebilmek için, önce Rahîm ve Kerîm olan Allahu Teâlâ'yı inkâr etmek gerekir. Allah'ı ve Allah'ın Rahîm ve Kerîm isimlerini inkâr edemeyen, ahireti inkâr edemez. Zira ispat ettiğimiz gibi, rahmet ve kerem ahiretin varlığını iktiza etmektedir.
5. Allah'ı inkâr edemeyen, ahireti inkâr edemeyeceği gibi; göz önündeki şu rahmeti ve keremi inkâr edemeyen de Allah'ı inkâr edemez. Zira isimler müsemmasız ve sıfatlar mevsufsuz olamaz. Göz önündeki şu rahmet ve kerem, Rahîm ve Kerîm olan bir Zatın varlığını ispat etmektedir. Şuursuz tabiat, kör kuvvet ve serseri tesadüf bu sıfatlara sahip olamayacağına göre, bu sıfatların sahibi Allahu Teâlâ'dır ve başkası olamaz.
6. Madem ahireti inkâr etmek, Allah'ı inkâr etmekle mümkün ve madem Allah'ı inkâr etmek de göz önündeki şu rahmeti ve keremi inkâr etmekle mümkün; o hâlde diyebiliriz ki: Ahireti inkâr edebilmek için, göz önündeki şu merhameti ve keremi inkâr etmek gerekir. Bunu ise akli başında olan ve vicdanı bulunan hiç kimse yapamaz.
7. Eğer ahiret gelmezse, göz önündeki şu rahmet ve kerem zıtlarına -yani merhametsizliğe ve acımasızlığa- inkılap eder ve bütün bu rahmet ve kerem istihza ve alaya döner. Yine nimet nikmete, muhabbet musibete ve lezzet eleme döner. Böyle nihayetsiz bir rahmetin ve keremin sahibi olan Allahu Teâlâ elbette rahmetini merhametsizliğe ve keremini acımasızlığa

inkılap ettirmeyecek ve bütün bu tecellilerini alaya ve istihzaya çevirmeyecektir. Bunun da tek yolu ahireti getirmektir.

Şimdi aynı mantıkla, Allah'ın izzetinin ahireti gerektirmesini mütalaa edelim:

BİRİNCİ BASAMAK: KÂİNATTA GÖZÜKEN İZZET

Şu kâinata bakıyor ve görüyoruz ki: Zerreden şemse kadar her şey bir itaat üzere hareket ediyor. Mesela:

- Güneş, Ay ve yeryüzünden tutun, ta en küçük mahlukata kadar her şey kemal-i dikkatle vazifesinde çalışıyor.
- Hiçbir mahluk zerre miktar haddinden tecavüz etmiyor.
- Koca güneşler ve yıldızlar intizamı bozamıyor.
- Hiçbir varlık vazifesinden geri kalmıyor ve itaatsizlik yapmıyor.
- Her şey bir itaat tahtında hareket ediyor ve umumi nizamın muhafazası için hamil olduğu vazifeyi yapıyor.

Aziz ve Celil isimlerinin tecellisini fazla uzatmaya gerek görmüyoruz. Kim bu isimleri derinden tefekkür etmek isterse, yüksek dağlara, engin denizlere, denizlerdeki fırtınalara, uçsuz bucaksız çöllere; Aylara, Güneşlere, yıldızlara nazar etsin!

Ya da Aziz ve Celil isimlerinin başka bir tecellisini görmek isterse, helak olmuş asi kavimlerin kalıntılarına baksın. Ya da bakamıyorsa Kur'an'ın lisanıyla dinlesin! Zira helak olan bütün bu kavimlerde Aziz isminin tecellisi gözükmemektedir.

İKİNCİ BASAMAK: BU İZZET VE CELALİN SAHİBİ OLAN AZİZ VE CELİL KİMDİR?

- Bu mahlukatı itaat üzere kim hareket ettiriyor?
- Güneşleri, Ayları ve yıldızları emrine kim musahhar ediyor?
- En büyükten en küçüğe kadar, bütün mahlukatı kemal-i dikkatle vazifesinde kim çalıştırıyor?
- Yıldızların ve galaksilerin dizgini kimin elinde? Onların intizamı bozmasına kim müsaade etmiyor?
- Bütün varlıklara umumi nizamın muhafazası için hamil olduğu vazifeyi kim gördürüyor?
- Asi ve günahkâr kavimleri azabıyla kim yakalamış ve onları kim helak etmiş?

Bütün bu “kim”lerin tek bir cevabı vardır, o da Allah’tır. Saydığımız ve sayamadığımız bütün bu faaliyetler Allah’ın varlığını ispat eder ve Allah’ı bizlere Aziz ve Celil isimleriyle tanıtır.

Evet, perde arkasında Aziz ve Celil olan bir Zat var. Bütün mahlukatı emrine boyun eğdiren O’dur. Perçeminden tutularak itaatkâr kılınan her bir varlık buna delil ve şahittir.

ÜÇÜNCÜ BASAMAK: AZİZ VE CELİL İSİMLERİNİN AHİRETİ GEREKTİRMESİ

— Hiç mümkün müdür ki şu âlemin izzet ve celal sahibi olan mutasarrıfı, izzetinin hukukunu çiğneyen ve celalinin haşmetine karşı hürmetsizlik eden edepsizleri edeplendirmesin; izzet ve celaline yakışır bir tarzda onları cezalandırmasın?

Hayır, asla olamaz! Zira nihayetsiz celal ve izzet edepsizlerin tedibini ister. Hâlbuki şu dünyada o izzet ve celale yakışır bir ceza yoktur. Ekseriya zalim izzetinde, mazlum ise zilletinde kalıp bu dünyadan göçüp gidiyor. Demek bir mahkeme-i kübraya bırakılıyor ve tehir ediliyor; yoksa bakılmıyor değil.

Hem bazen dünyada dahi ceza verir. Geçmiş asırlardaki asi ve inatçı kavimlerin başına gelen azaplar gibi... İşte bu cezalar gösterir ve ispat eder ki insan başıboş değildir; bir celal ve gayret sillesine her vakit maruzdur.

Acaba hiç mümkün müdür ki insanın umum mevcudat içinde ehemmiyetli bir vazifesi ve ehemmiyetli bir kabiliyeti olsun ve daha sonra:

— Cenab-ı Hakk’ın bu kadar muntazam eserleriyle kendini tanıttırmasına mukabil, insan iman ile O’nu tanımasın,

— Hem rahmetinin bu kadar süslü meyveleriyle kendini sevdirmesine mukabil, insan O’nu sevmesin ve ibadetle kendini O’na sevdirmesin,

— Hem bu kadar türlü nimetleriyle muhabbet ve rahmetini insana göstermesine mukabil, insan şükür ve hamd ile O’na hürmet etmesin ve bu cinayetleri cezasız kalsın, insan başıboş bırakılsın; izzet ve celal sahibi olan Zat-ı Zülcelal bir dâr-ı ceza hazırlamasın? Hâşâ ve kellâ!

Şimdi, bu delili maddeler hâlinde toplayalım:

1. Kâinatta gözüken umumi itaat ve asi kavimlere gelen semavi tokatlar, perde arkasındaki bir zatı “Aziz” ve “Celil” isimleriyle bizlere tanıtır.

2. İzzet ve celal, edepsizleri edeplendirmek ve asilere ceza vermek ister. İzzetin ve celalin haşmeti ancak bu şekilde muhafaza edilir.

3. Şu dünyada ise -her ne kadar bazen zalimlere ve asilere tokatlar gelse de- birçok zaman zalim insanlar ve asi kavimler ceza görmeden bu âlemden göçüp gidiyorlar.

4. İşte bu hâl ispat eder ki başka yerde bir mahkeme-i kübra ve bir dâr-ı ceza olmalıdır. Olmalıdır ki izzet ve celal haşmetini muhafaza edebilsin.

5. Demek ahireti inkâr etmek, Cenab-ı Hakk'ın "Aziz" ve "Celil" isimlerini inkâr etmekle mümkündür. "Aziz" ve "Celil" isimlerini inkâr etmek ise gözümüzle gördüğümüz şu âlemdeki umumi itaati ve asi kavimlere gelen cezaları inkâr etmekle mümkündür. Zira umumi itaat ve asi kavimlere gelen cezalar inkâr edilemezse, "Fiiller failsiz olamaz." kaidesince, bu itaatin hâkimi ve bu semavi tokatların sahibi olan Zatın varlığı kabul edilecektir. O Zatın varlığı kabul edildikten sonra da izzetinin ve celalinin hakkı için ahireti getireceği tasdik edilecektir.

Sözün özü: Göz önündeki şu izzet ve celali inkâr edemeyen, ahireti inkâr edemez. Gözüyle gördüğünü inkâr edecek kadar akıldan istifa edene ise zaten diyecek bir sözümüz yoktur!

İkinci Hakikatin genel mütalaasını tamamladık. Şimdi, İkinci Hakikatte geçen kavram ve ibarelerin izahını yapacağız. Üzerinde durmak istediğimiz 6 madde var:

1. "Bab-ı kerem ve rahmet" ifadesi: Bab-ı kerem ve rahmet "cömertlik ve rahmet kapısı" manasındadır. Üstadımız ahiretin ispatı hususunda, **"On iki kapı ile girilir. On iki hakikat ile o kapılar açılır."** demişti. İkinci Hakikatte ahiretin ispatına kerem ve rahmet kapısından giriyor; Kerim ve Rahim isimlerini ahirete delil yapıyor.

2. Büyük bir celal ve izzet sahibinin emriyle hareket ettiklerini gösteriyor: Celal ve izzet kavramları üzerinde biraz duralım:

İmam Gazzâlî Hazretlerinin beyanına göre: Celal, Allah'ın isim ve sıfatlarının kemalidir. El-Celil ismi, Allah'ın isim ve sıfatlarının nihayet kemalde olduğu manasına gelir.

Azamet ise Allah'ın hem zatının hem de isim ve sıfatlarının kemalidir. El-Azim ismi, Allah'ın zatının, isim ve sıfatlarının nihayet kemalde olduğu manasındadır.

Bu isimlere benzeyen bir de El-Kebir ismi vardır. El-Kebir ismi ise Allah'ın zatının kemaline işaret eder.

Bir daha tekrar edelim: Kebir ismi Allah'ın zatının kemaline, Celil ismi isim ve sıfatlarının kemaline, Azim ismi ise her ikisinin de kemaline işaret eder.

İzzet ise "emrine itaat ettirmek, mağlup olmayan galip olmak ve kudret sahibi olmak" manasındadır. Allahu Teâlâ azizdir. Bütün mahlukatı emrine itaat ettirmiştir. Mağlup olmayan galiptir ve nihayetsiz kudret sahibidir.

3. Bir daha dönmek üzere zeval ise şefkati musibete, muhabbeti hırkate ve nimeti nikkete ve akıllı meş'um bir alete ve lezzeti eleme kalbettirmekle hakikat-i rahmetin intıfası lazım gelir: İnsandaki şefkat, muhabbet, akıl ve insana verilen her bir nimet Cenab-ı Hakk'ın bir lütfu ve ihsanıdır. Bütün bunlar Allah'ın rahmetinin bir tecellisidir.

Eğer ahiret gelmez ve ölüm son olursa, insana verilen şefkat musibete, muhabbet yangına döner. Evladını kabre koyan bir anneyi şefkati nasıl yakar ve muhabbeti nasıl üzer, izaha gerek var mıdır?

Yine insana verilen nimetler istihza ve alaya döner. Akıl ise uğursuz bir alete inkılap eder. Geçmişin hüznünü ve geleceğin korkularını hâlihazırda toplar, insanı yılan gibi sokar.

Bu durumda, rahmetin tecellileri olan şefkat, muhabbet, nimet ve akıl insanın başına bela olur. İnsanın, aklını atası, şefkat ve muhabbetini yok edesi ve nimetleri tekzip edesi gelir. Bütün bunlarla da hakikat-i rahmetin intıfası lazım gelir.

Elbette rahmeti sonsuz olan Allahu Teâlâ, rahmetini inkâr ettirmeyecek ve zevaline müsaade etmeyecek. Bunun da tek yolu ahireti getirmektir.

4. Hiç mümkün müdür ki insan umum mevcudat içinde ehemmiyetli bir vazifesi, ehemmiyetli bir istidadı olsun da: İnsanın şu mevcudat içinde çok önemli vazifeleri vardır. Saltanat-ı İlahiyeyi temaşa ve tasdik etmek, sanat-ı Rabbâniyeyi seyretmek, mahlukatın tesbihatına şehadet etmek, esmâ-i İlahiyeyi keşfetmek ve birbirinin nazarına arz etmek, Allah'ın varlığına ve birliğine ait delilleri tefekkür etmek, nimetlere mukabil külli şükretmek gibi umurlar insana ait vazifelerden birkaçıdır.

Üstad Hazretleri On Birinci Söz'de, **“Senin hayatının gayelerinin icmalî dokuz emirdir.”** diyerek insana ait vazifeleri tatad ediyor. Bu vazifeleri “On Birinci Söz Şerhi” eserinde mütalaa ettik. Dileyenler sitemizden bu eserin PDF'ini indirip bu mütalaaları okuyabilir.

Sözün özü: Allahu Teâlâ insana birçok vazife yüklemiş ve bu vazifeleri eda edebilmesi için ehemmiyetli bir istidadı insana vermiş.

5. Rızık-ı helal, iktidar ile alınmadığına, belki iftikara binaen verildiğine: Üstad Hazretleri bizlere, rızık kolay ele geçirmenin yolunu öğretiyor. Bunun yolu iftikardır. İftikar: Allah'a karşı fakirliğini açığa vurmaktır. Yani kişinin, fakrını derk etmesi ve Allah'a karşı bu fakrı ilan etmesidir.

İnsan Allah'a karşı fakrını ne kadar hissedebilir ve fakr elbisesini ne kadar giyebilirse rızık ona o kadar kolay gelir. Kendini ne kadar kavi ve güçlü bilirse rızık ona o kadar zorlaşır. Tabii bu mesele helal rızık içindir. Haram rızık mevzuumuzdan hariçtir.

6. Rızık, iktidar ve ihtiyar ile ma'kûsen mütenasiptir: Eğer helal rızık sebebi güç ve zekâ olsaydı aslanlar ve tilkiler her daim tok olur, kurtçuklar ve balıklar ise açlıktan ölürdü. Ama kaziye bunun tam tersine...

Aslanlar ve tilkiler çoğu zaman aç, kurtçuklar ve balıklar ise her daim tok. Bu da ispat eder ki helal rızık vasıtası kuvvet ve zekâ değildir. Rızık, iktidar ve ihtiyar ile ma'kûsen (zıt olarak) mütenasiptir. Yani ne kadar güçlüyse rızık ona o kadar zorlaşır; ne kadar zekiye rızık ondan o

kadar kaçır. Ne kadar âcizse rızık ona o kadar kolaylaşır. Bu sırdan dolayı, kurtçuk meyvenin içinde yaşar, balık tuzlu suda rızıkını bulur; aslan ve tilki ise günlerce aç dolaşır.

İkinci Hakikatte geçen -bir derece kapalı olan- ibare ve cümlelerin izahını tamamladık. Sıra geldi İkinci Hakikati teenni ile okumaya. Eğer buraya kadar olan bilgilere iyi çalışıp tam kavradıysanız İkinci Hakikati kolayca anlayabilirsiniz. Metni okurken paragraf paragraf ilerleyin. Önce bir paragrafı iyice anlayın, üzerinde tefekkür edin, sonra diğer paragrafa geçin. (Bizler, kelimelerin manasını bilmeyenler olabilir düşüncesiyle metni bölerek ve manayı altına yazarak ilerledik. Manaları metnin sonuna yazsaydık, manaya alttan bakmak ve sonra başı tekrar kaldırıp metinde odaklanmak zor olurdu. Bu sebeple alttaki usulü takip ettik.)

İKİNCİ HAKİKAT

Bab-ı kerem ve rahmettir ki Kerîm ve Rahîm isminin cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Gösterdiği âsâr ile nihayetsiz bir kerem ve nihayetsiz bir rahmet ve nihayetsiz bir izzet ve nihayetsiz bir gayret sahibi olan şu âlemin Rabbi; kerem ve rahmetine layık mükâfat, izzet ve gayretine şayeste mücazatta bulunmasın?

(Kerem: Cömertlik / Kerîm: Lütuf ve ihsanı bol olan (Allah) / Âsâr: Eserler / Gayret: Aziz ve mukaddes bir şeye yabancıların el uzattığını ve göz diktiğini görmeye tahammül edememe / Şayeste: Layık / Mücazat: Ceza)

Evet, şu dünya gidişatına bakılsa görülüyor ki en âciz, en zayıftan tut (Haşiye-1) ta en kaviye kadar her canlıya layık bir rızık veriliyor. En zayıf, en âcize en iyi rızık veriliyor. Her dertliye ummadığı yerden derman yetiştiriliyor. Öyle ulvi bir keremle ziyafetler, ikramlar olunuyor ki nihayetsiz bir kerem eli içinde işlediğini bedaheten gösteriyor.

(Kavi: Güçlü / Kerem: Cömertlik / Bedaheten: Apaçık bir şekilde)

Mesela bahar mevsiminde cennet hurileri tarzında bütün ağaçları sündüs-misal libaslar ile giydirip... çiçek ve meyvelerin murassaatıyla süslendirip hizmetkâr ederek... onların latif elleri olan dallarıyla, çeşit çeşit, en tatlı, en musanna meyveleri bize takdim etmek... hem zehirli bir sineğin eliyle şifalı en tatlı balı bize yedirmek... hem en güzel ve yumuşak bir libası elsiz bir böceğin eliyle bize giydirmek... hem rahmetin büyük bir hazinesini küçük bir çekirdek içinde bizim için saklamak... ne kadar cemil bir kerem, ne kadar latif bir rahmet eseri olduğu bedaheten anlaşılır.

(Sündüs-misal: İpekten yapılmış gibi / Libas: Elbise / Murassaat: Süsler, işlemeler / Musanna: Sanatla yapılmış / Cemil: Güzel / Kerem: Cömertlik / Bedaheten: Apaçık bir şekilde)

Hem insan ve bazı canavarlardan başka, Güneş ve Ay ve arzdan tut, ta en küçük mahluka kadar her şey kemal-i dikkatle vazifesine çalışması... zerrece haddinden tecavüz

etmemesi... bir azim heybet tahtında umumi bir itaat bulunması... büyük bir celal ve izzet sahibinin emriyle hareket ettiklerini gösteriyor.

Hem gerek nebatî ve gerek hayvanî ve gerek insanî bütün validelerin o rahîm şefkatleriyle... (Haşiye-2) ve süt gibi o latif gıda ile... o âciz ve zayıf yavruların terbiyesi ne kadar geniş bir rahmetin cilvesi işlediği bedaheten anlaşılır.

Bu âlemin mutasarrıfının madem nihayetsiz böyle bir keremi... nihayetsiz böyle bir rahmeti... nihayetsiz öyle bir celal ve izzeti vardır... Nihayetsiz celal ve izzet, edepsizlerin tedibini ister... Nihayetsiz kerem, nihayetsiz ikram ister... Nihayetsiz rahmet, kendine layık ihsan ister... Hâlbuki bu fânî dünyada ve kısa ömürde, denizden bir damla gibi milyonlar cüzden ancak bir cüzü yerleşir ve tecelli eder.

(Mutasarrıf: Tasarruf eden / Kerem: Cömertlik / Tedib: Edeplendirme)

Demek o kereme layık ve o rahmete şayeste bir dâr-ı saadet olacaktır. Yoksa gündüzü ışıyla dolduran güneşin vücudunu inkâr etmek gibi, bu görünen rahmetin vücudunu inkâr etmek lazım gelir. Çünkü bir daha dönmek üzere zeval ise şefkati musibete, muhabbeti hırkate ve nimeti nikmete ve aklı meş'um bir alete ve lezzeti eleme kalbettirmekle hakikat-i rahmetin intıfası lazım gelir.

(Şayeste: Uygun / Dâr-ı saadet: Saadet yeri / Zeval: Yok olma / Hırkat: Ayrılık ateşi, yanma / Nikmet: Azap, ceza / Meş'um: Uğursuz / Kalbettirmek: Değiştirmek / İntifa: Yok olma)

Hem o celal ve izzete uygun bir dâr-ı mücazat olacaktır. Çünkü ekseriya zalim izzetinde, mazlum zilletinde kalıp buradan göçüp gidiyorlar. Demek bir mahkeme-i kübraya bırakılıyor, tehir ediliyor. Yoksa bakılmıyor değil. Bazen dünyada dahi ceza verir. Kurûn-u sâlifede cereyan eden asi ve mütemerrid kavimlere gelen azaplar gösteriyor ki insan başıboş değil, bir celal ve gayret sillesine her vakit maruzdur.

(Dâr-ı mücazat: Ceza yeri (cehennem) / Ekseriya: Çoğunlukla / Kurûn-u sâlife: Geçmiş asırlar / Mütemerrid: İnatçı)

Evet, hiç mümkün müdür ki insan umum mevcudat içinde ehemmiyetli bir vazifesi, ehemmiyetli bir istidadı olsun da... insanın Rabbi de insana bu kadar muntazam masnuatıyla kendini tanıttırsa, mukabilinde insan iman ile onu tanımazsa... hem bu kadar rahmetin süslü meyveleriyle kendini sevdirse, mukabilinde insan ibadetle kendini ona sevdirmese... hem bu kadar bu türlü nimetleriyle muhabbet ve rahmetini ona gösterse, mukabilinde insan şükür ve hamdle ona hürmet etmese... cezasız kalsın, başı boş bırakılsın; o izzet, gayret sahibi Zat-ı Zülcelal bir dâr-ı mücazat hazırlamasın?

(İstidat: Kabiliyet / Masnuat: Sanatla yapılmış eserler)

Hem hiç mümkün müdür ki: O Rahman-ı Rahîm'in kendini tanıttırmasına mukabil, iman ile tanımakla... ve sevdirmesine mukabil, ibadetle sevmek ve sevdirmekle... ve rahmetine

mukabil, şükür ile hürmet etmekle... mukabele eden müminlere bir dâr-ı mükâfatı, bir saadet-i ebediyeyi vermesin? (10. Söz)

Haşiye-1: Rızk-ı helal, iktidar ile alınmadığına, belki iftikara binaen verildiğine delil-i kat'î: İktidarsız yavruların hüsn-ü maişeti ve muktedir canavarların diyk-ı maişeti; hem zekâvetsiz balıkların semizliği ve zekâvetli, hileli tilki ve maymunun derd-i maişetle vücutça zayıflığıdır. Demek rızık, iktidar ve ihtiyar ile ma'kûsen mütenasiptir. Ne derece iktidar ve ihtiyarına güvense o derece derd-i maişete müptela olur.

(Rızk-ı helal: Helal rızık / İftikar: Allah'a karşı fakirliğini açığa vurmak / Hüsn-ü maişet: Güzel ve rahat geçim / Diyk-ı maişeti: Geçim darlığı / Zekâvet: Zeki olma / Derd-i maişet: Geçim derdi / Ma'kûsen: Ters olarak)

Haşiye-2: Evet, aç bir aslan, zayıf bir yavrusunu kendi nefesine tercih ederek, elde ettiği bir eti yemeyip yavrusuna vermesi... hem korkak tavuk, yavrusunu himaye için ite, aslana saldırmaması... hem incir ağacı kendi çamur yiyerek yavrusu olan meyvelerine halis süt vermesi... bilbedahe nihayetsiz Rahîm, Kerîm, Şefîk bir zatın hesabıyla hareket ettiklerini kör olmayana gösteriyorlar. Evet, nebatat ve behimiyat gibi şuursuzların gayet derecede şuurkârane ve hakîmane işler görmesi bizzarure gösterir ki: Gayet derecede alîm ve hakîm birisi vardır ki onları işlettiriyor. Onlar onun namıyla işliyorlar.

(Bilbedahe: Apaçık bir şekilde / Şefîk: Çok şefkatli / Behimiyat: Hayvanlar / Bizzarure: Zaruri olarak)

Şimdi İkinci Sureti okuyacağız. İkinci Suret, İkinci Hakikatin hikâyedeki karşılığıdır. İkinci Hakikati anlayan İkinci Sureti de anlar. Suretleri okuma sebebimiz, eserin tamamını okumuş olmak içindir. Yani suretleri mütalaa için değil, teberrük için okuyoruz. Zira asıl olan, Hakikatlerdeki manalardır. Suretler sadece Hakikatlere çıkmak için birer temsildir.

İKİNCİ SURET

Bu gidişata, icraata bak! Nasıl en fakir, en zayıftan tut, ta herkese mükemmel, mükellef erzak veriliyor... Kimsesiz hastalara çok güzel bakılıyor... Hem gayet kıymettar ve şahane taamlar, kaplar, murassa nişanlar, müzeyyen elbiseler, muhteşem ziyafetler vardır...

(Murassa: Süslü / Müzeyyen: Ziyetli)

Bak, senin gibi sersemlerden başka, herkes vazifesine gayet dikkat eder. Kimse zerrece haddinden tecavüz etmez. En büyük şahıs, en büyük bir itaatle mütevâziâne bir havf ve heybet altında hizmet eder.

Demek, şu saltanat sahibinin pek büyük bir keremi... pek geniş bir merhameti var... Hem pek büyük izzeti... pek celalli bir haysiyeti, namusu vardır...

Hâlbuki kerem ise in'am etmek ister... Merhamet ise ihsansız olamaz... İzzet ise gayret ister... Haysiyet ve namus ise edepsizlerin te'dibini ister...

Hâlbuki şu memlekette o merhamet, o namusa layık binden biri yapılmıyor. Zalim izzetinde, mazlum zilletinde kalıp buradan göçüp gidiyorlar. Demek bir mahkeme-i kübraya bırakılıyor.

ÜÇÜNCÜ HAKİKAT VE ÜÇÜNCÜ SURET

Onuncu Söz'ün anlaşılmasını zorlaştıran amillerden birisi de bir hakikatte bazen iki ismin tecellisinin beraber işlenmesi ve önceki hakikatlerin tekit için bir daha zikredilmesidir. Üstadımızın geniş tefekkür ufkunu yakalamakta zorlanan bizler, bu genişliği ihata edemiyor ve meseleyi anlarken bazen zorlanıyoruz.

Mesela Üstadımız bu Üçüncü Hakikatte “Hakîm” ve “Âdil” isimleriyle ahirete bir pencere açıyor ve aynı zamanda, **“Hiç mümkün müdür ki şöyle icraat-ı Rububiyette hâkim bir hikmet, o Rububiyetin kanadına iltica eden ve iman ile itaat edenlerin taltifini istemesin ve ebedî taltif etmesin?”** gibi ifadelerle, Birinci Hakikatteki “saltanat-ı rububiyet” delilini başka bir cihetten tekrar ediyor. Yani hikmet cihetine, “rububiyetteki hâkimiyetin hikmeti” cihetiyle bakıyor. Bu geniş açı da bizlerin ihatasına bazen zorlaştırıyor.

Hikmet penceresi ile ahiretin varlığı iki şekilde ispat edilebilir:

Birincisi: Eğer ahiret gelmezse, şu göz önündeki bütün icraatların israfa ve abesiyete inkılap edecek olması.

İkincisi: Rububiyette hâkim bir hikmetin, rububiyetin kanadına iltica eden ve iman ile itaat edenlerin taltifini istemesi; bunun hikmetin bir iktzası olması yani hikmet-i hükümetin ahireti gerektirmesi.

Üstadımız bu Üçüncü Hakikatte hikmetin bu ikinci cihetini izah etmiş. Hikmetin birinci cihetinin ahireti iktzası ise Onuncu Hakikatte işlenmiş.

Bizler, hikmetin bu iki cihetinin de ahireti iktzasını bu makamda işleyecek, daha sonra da “Âdil” isminin ahireti iktzasına geçeceğiz. Konuyu iki başlıkta incelemek anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Şimdi, ism-i Hakîm'in ahireti iktzasına geçiyoruz:

BİRİNCİ BASAMAK: KÂİNATTA GÖZÜKEN HİKMET

Hikmet: Her işte menfaatlara riayet edilmesi, boş ve abes bir işin yapılmamasıdır. Hikmetin zıttı israf ve abesiyettir.

Şu kâinatın hiçbir yerinde israf ve abesiyet olmayıp, her yerde nihayet derecede bir hikmet hükümfermadır. Şimdi, kâinattaki hikmeti bir parça tefekkür edelim:

İnsanın bütün azalarında, kemik ve damarlarında, bedeninin hücrelerinde, her yerinde ve her cüzünde faydalar ve hikmetler gözetilmiştir. Hatta bazı azasına bir ağacın meyveleri kadar hikmetler ve faydalar takılmıştır. Bu hâl ispat eder ki şu âlemde nihayetsiz bir hikmet eliyle iş görülmektedir.

Hem her şeyin sanatında nihayet derecede bir intizamın bulunması ispat eder ki nihayetsiz bir hikmetle iş görülüyor. Evet, bir çiçeğin programını küçücük tohumunda dercetmek; bir ağacın amel sahifelerini, tarihçe-i hayatını ve cihazlarının fihristini küçücük bir çekirdekte kader kalemıyla yazmak elbette nihayetsiz bir hikmetle iş görüldüğünü ispat eder.

Hem her şeyin yaratılışında güzel bir sanatın bulunması nihayet derecede bir hikmeti gösterir. Evet, şu küçücük insan bedeni içinde bütün kâinatın fihristini, bütün rahmet hazinelerinin anahtarlarını, bütün güzel isimlerinin aynalarını cemetmek elbette nihayet derecede bir hüsn-ü sanat içinde bir hikmeti gösterir.

Eşyadaki hikmet üzerine ciltler dolusu kitap yazılabilir. Çünkü yaratılan her mahluk, vücudu ile bu hikmetin varlığına şahadet etmektedir. Bizler bu makamda sadece bir sivrisineğe bakacağız. Aslında sivrisineğin vücudundaki hikmetle ilgili de özel bir kitap yazılabilir ve yazılmıştır da. Bizler hikmeti bir parça da olsa tefekkür edebilmek için sadece sineğin bir-iki özelliğinden bahsedeceğiz:

Sivrisinek son derece hassas ısı algılayıcılarıyla donatılmıştır. Binde birlik bir sıcaklık değişimini dahi hissedebilir. Bu algılama ışığa bağlı olmadığından dolayı karanlık bir odada bile kan damarını bulabilir.

Kan damarını buldu mu ilk önce hortumcukları vasıtasıyla noktayı seçer. Deriyi ise sanıldığı gibi basınçla değil, üst çene ve dişlerinin bulunduğu alt çenesi ile yarar. Testere gibi ileri geri hareketlerle deriyi keser ve açılan yarıktan iğnesini kan damarına sokar. Şırıngaya benzeyen iğnesi ise bir kılıfla korunmuştur. Kan emme sırasında bu kılıf iğneden sıyrılır.

Burada büyük bir problem vardır ki o da kanın pıhtılaşmasıdır. Zira insan vücudu -yine bir hikmetten dolayı- akan kanı pıhtılaştırma özelliğine sahiptir. Bu sayede, bir yeri kanayan insan kan kaybından ölmez ve akan kan bir müddet sonra pıhtılaşarak durur.

Eğer sinek kanı emerken kan pıhtılaşırsa sinek beslenemez. Sivrisinek bunun da önlemini almıştır. Kandaki pıhtılaşmayı önleyecek bir sıvıyı damardan açtığı deliğe bırakır ve bu sıvı kanın pıhtılaşmasını önler. İşte kaşıntıya sebep olan da bu enzimdir.

En hakir gördüğümüz sinek dahi böyle hikmetle yaratılmış ve hikmetli azalarla donatılmıştır. Herhâlde kâinattaki hikmeti hiçbir akıl sahibi inkâr edemez ve ilim sahibi reddedemez.

İKİNCİ BASAMAK: BU HİKMETİN SAHİBİ KİMDİR?

- Bu hikmetli faaliyetlerin faili olan hakîm zat kimdir?
- Şu âlemin hiçbir yerinde hiçbir abesiyete müsaade etmeyen kimdir?
- Eşyaya bu menfaatleri kim takmış?
- İnsanın azalarından tutun semanın yıldızlarına kadar, her şeyde maslahat ve faydaları kim gözetmiş?

Bu sorulara verilebilecek tek cevap Allah'tır.

Bırakın kâinattaki hikmeti tesadüflerle izah etmeyi, acaba bir sineğin vücudundaki hikmet tesadüfle izah edilebilir mi?

Evet, yaratılan her varlıkta kendine mahsus bir gaye, bir maksat, bir fayda ve bir netice takip edilmektedir. Hiçbir varlıkta bir abes, bir gayesizlik, bir manasızlık ve israf sayılabilecek bir şey yoktur.

Elbette akılsız ve şuursuz sebeplerin bu gayeleri ve maksatları kendi başlarına takip etmeleri ve eşyayı bu şekilde hikmetle yaratmaları mümkün değildir. Bu durum da ispat eder ki perde arkasında hikmet sahibi bir Zat var ve bu eşyayı hikmetle icat eden O'dur.

ÜÇÜNCÜ BASAMAK: HAKÎM İSMİNİN AHİRETİ GEREKTİRMESİ

Farz edelim ki büyük bir şeker fabrikanız var. Tarladan topladığınız şeker pancarlarını fabrikaya getirerek bir sürü işlemde geçiriyor ve nihayet şeker imal ediyorsunuz. Daha sonra da bu şekerleri yine binbir zahmetle kamyonlara yüklüyorsunuz.

- Acaba bu kadar zahmetten ve hikmetli faaliyetten sonra bu şekerleri denize döker misiniz?

Elbette dökmezsiniz. Zira eğer denize dökcek olsaydınız, ilk önce fabrikayı kurmaz, daha sonra sırasıyla; şeker pancarlarını tarladan toplamaz, bir sürü işleme tabi tutmaz ve kamyonu yüklemeyiniz. Demek, sizin mezkûr fiilleriniz şekeri denize dökmeyeceğinizin ispatıdır.

Aynen bunun gibi, Cenab-ı Hak da şu dünya fabrikasını bu kadar masrafla kurdu. Her bir taşında binlerce hikmeti yarattı. Eğer ahiret gelmez ve bu fabrikanın semereleri ahiret pazarına çıkmazsa nihayetsiz bir israf yapılmış olur.

- Bir sinek kanadını bile onlarca hikmetle donatan Allahu Teâlâ, hiç mümkün müdür ki ahireti getirmemekle böyle bir israfa ve hikmetsizliğe müsaade etsin?

Hâşâ ve kellâ! Eğer müsaade edecek olsaydı, bu âlemi bu kadar hikmetle yaratmaz ve bu derece ehemmiyet vermezdi. Demek ahireti inkâr etmek, göz önündeki hikmeti inkâr etmek gibidir. Zira ahireti getirmemek tam bir hikmetsizliktir ve şu âlemde gözüken hikmeti zıddına inkılâp ettirmektir.

Göz önündeki şu hikmetin şehadetiyle nihayetsiz bir hikmetin sahibi olan Hakîm-i Zülcemal ise böyle bir hikmetsizlikten münezze ve müberradır.

— Acaba hiç mümkün müdür ki Allahu Teâlâ, her bir eşyayı hikmetle yaratarak nihayetsiz hakîm olduğunu göstere; sonra bütün hikmetlerin en büyüğü ve bütün maslahatların en mühimi ve bütün neticelerin en lüzumulu olan ve hikmeti hikmet yapan ahireti getirmeyip bütün işlerini abesiyet ve israf derecesine düşürsün?

— Ve kendini o zata benzetsin ki: O zat öyle bir saray yapar ki her taşında binler nakışlar, her tarafında binler ziynetler ve her odasında binler kıymetli cevherler bulunur; sonra o saraya dam yapmaz, her şey çürür, beyhude bozulur?

Hâşâ ve kellâ!..

Eğer ahiret gelmezse, bu dünyanın damı yok demektir ve içinde yapılan bunca hikmetli faaliyetin hiçbir kıymeti yoktur.

— Acaba hiç akıl kabul eder mi ki Allahu Teâlâ insanın başına ve içindeki duygularına, saçları adedince vazifeler ve hikmetler yüklesin; sonra ona sadece bir saç hükmünde olan bir ücret-i dünyeviye vermekle hikmetine bütün bütün zıt olan manasız bir iş yapsın?

Hayır, akıl bunu kabul etmez. Tabii o akıl, akıl ola...

Cömertten ihsan ve güzelden ancak güzellik geldiği gibi, hikmet sahibinden de sadece hikmetli iş gelir. Hikmet sahibi bir zat abes iş yapmaz. Allahu Teâlâ ise nihayetsiz bir hikmetin sahibidir. Eğer ahireti getirmeyecek olursa bütün işlerini abesiyete inkılap ettirmiş olur. Bu ise Allah hakkında düşünülemez.

Ahiretin gelmemesi, âdeta küçük bir taş büyük bir dağ kadar hikmetler ve gayeler takmaya; büyük bir dağa ise küçük bir taş kadar cüzi bir gaye takmaya benzer ki bunu hiçbir akıl ve hikmet kabul etmez.

İsterseniz hikmet deliline bir de duygularımız cihetiyle bakalım:

İnsandaki zahîrî ve bâtînî duyguların her biri bu dünyadan daha kıymetlidir. İnsan ne işitmesini, ne görmesini, ne aklını, ne hafızasını, ne sevgisini, ne de herhangi bir hissini dünya saltanatıyla hatta cennetle bile değişmez.

Mesela bize şöyle dense:

— Aklını ver, sana cenneti vereceğiz.

— Hafıza kuvvetini ver, cennete gir.

Acaba aklımızı ve hafızamızı cennete mukabil satar mıyız?

Elbette hayır! Zira akıl ve hafıza olmazsa cennet neye yarar?

O hâlde diyebiliriz ki: Bizdeki cihazlar cennetten daha kıymetli ve pahalıdır.

Bu durum da ispat eder ki: İnsanın cihazatı sadece bu dünyanın cüzi meselelerine sarf edilmek için yaratılmamıştır. Böyle nihayetsiz hikmetlerle donatılmış cihazat, sadece şu kısacık hayat için verilmiş olamaz. Böyle bir masraf kısacık bir ömür için değildir. Bu pahalı cihazların kısacık bir hayat için olduğunu iddia etmek, şu âlemdeki hikmeti ve bu hikmetin sahibi olan Zatı inkâr etmekle mümkündür. Bu durumda da hikmetle yaratılmış her bir eşya parmağını o kişinin gözüne sokar ve ona der ki:

— Bu âlemin nihayet derecede hikmet sahibi olan Sâni sadece kısacık bir hayat için bu kadar masraf yaparak israf etmez. Bak, sen küfrünle büyük bir cinayet işliyor ve inkârının lisan-ı hâliyle diyorsun ki: “Şu âlemde her şey boştur ve abestir.” Bu sözünle Allah’ın hikmetine iliştiriyor ve Allah’ı israf etmekle itham ediyorsun. Allah senin ithamından münezzehtir ve mukaddestir. Bizlerdeki hikmetin şehadetiyle hakîmdir ve bu hikmetinin hürmetine ahireti yaratacaktır.

Yine hikmet deliline duyguların şu penceresinden bakabiliriz:

Farzımuhal, Karadeniz’den daha büyük bir balık görseniz, hemen anlarsınız ki bu balık bu denizin balığı değil; bu denizden çok daha büyük başka bir denizin balığıdır.

Aynen bunun gibi, insanın istidatları da bu dünyaya sığmamakta ve bu dünya denizi insana küçük gelmektedir. O hâlde bu insan balığı başka bir denize namzettir ki o da ahirettir.

Hem insandaki akıl, hafıza, dil, kulak gibi terazilerle bunların tarttıkları şeyleri mukayese edersek, terazilerin tartılan şeylerden daha kıymetli olduğunu görürüz. Demek bu teraziler, sadece bu fâni dünyayı kazanmak için verilmemiştir. Bunun tersini iddia etmek, ancak göz önündeki şu hikmeti inkâr etmekle mümkündür. Bunu da hiçbir akıl sahibi yapamaz.

Hikmetin ahireti iktiza etmesinin bir başka yönü de şudur: (Üçüncü Hakikatte Üstadımız sadece bu manayı kastetmiştir. Bizler Onuncu Hakikatten istifade ederek mütalaayı biraz geniş tuttuk.)

Rububiyetinde ve idaresinde nihayet derece hâkim olan bir hikmet, elbette o rububiyetin kanadına iltica eden ve iman ile itaat edenlerin taltifini ister. Zira hikmet-i hükümet, kendisine iltica edenleri muhafaza etmeyi ve onlara ikram etmeyi iktiza eder. Hükümetin hikmeti ancak bu şekilde muhafaza olunabilir.

Hâlbuki bu dünyada o taltif ve iltifatın değil binde biri, milyonda biri bile gözükmemektedir. Demek başka bir âlem vardır ve bu ikram ve iltifat o âleme bırakılmıştır. Bunu inkâr etmek, göz önündeki şu hikmeti inkâr etmek gibi mümkün değildir.

Dilerseniz, hikmet delilini maddeleyerek meseleyi biraz daha kavrayalım:

1. Şu âlemde yaratılan her varlıkta kendine mahsus bir gaye, bir maksat, bir fayda ve bir netice takip edilmektedir. Hiçbir varlıkta bir abes, bir gayesizlik, bir manasızlık ve israf

sayılabilecek herhangi bir şey yoktur. Yani kâinatta nihayet derecede bir hikmet vardır ve her fen bu hikmetin şahididir.

2. Elbette akılsız ve şuursuz sebeplerin bu gayeleri ve maksatları kendi başlarına takip etmesi ve eşyayı bu şekilde hikmetle yaratması mümkün değildir. İşte bu durum ispat eder ki perde arkasında hikmet sahibi bir Zat vardır ve bu eşyayı hikmetle icat eden de O'dur.

3. Hikmetin hikmet olabilmesi ve israfa ve abesiyete dönmemesi ancak ahiretin gelmesi ile mümkündür. Eğer ahiret gelmeyecek olursa, bütün bu hikmet israfa ve abesiyete döner. Bu bahsin misallerini biraz önce verdik. Daha iyi anlaşılabilmesi için bir misal ile tekit edeceğiz:

— Her bir yaprağı elli bin lira olan bir ağaç yapsanız, bu ağacı koyunların yemesine müsaade eder miydiniz?

Elbette etmezsiniz. Zira eğer edecek olsaydınız, bu ağaca bu kadar ehemmiyet verip uğraşmazdınız. Sizin bu ağacı yapmanız hikmetinizi ve sanata olan düşkünlüğünüzü ispat etmektedir. Koyunlara yedirmek ise hikmetsizlik ve sanatsızlıktır. Elbette sizdeki hikmet ve sanata düşkünlük sıfatı böyle hikmetsiz bir işe müsaade etmeyecektir.

Aynen bunun gibi, şu insan da her bir yaprağı elli bin lira kıymetinde olan bir ağaç hükmündedir. Hatta -önceden bahsettiğimiz gibi- insanın yaprağı hükmünde olan aza ve cihazlar değil elli bin, cennetten daha kıymetlidir. Elbette hikmeti sonsuz olan Cenab-ı Hak bu insan ağacının kurtlara yem olmasına, bir daha kalkmamak üzere kabre yatmasına ve çürümesine müsaade etmeyecektir.

4. Rububiyetinde ve idaresinde nihayet derecede hâkim olan bir hikmet, elbette o rububiyetin kanadına iltica eden ve iman ile itaat edenlere iltifat etmek ister. Zira hikmet-i hükümet kendisine iltica edenleri muhafaza etmek ve onlara ikram etmeği iktiza eder. Hükümetin hikmeti ancak bu şekilde muhafaza olunur. Hâlbuki bu dünyada bu iltifat ve ikram yoktur. Demek başka bir âleme bırakılmıştır.

5. Ahireti inkâr etmek, Cenab-ı Hakk'ın "Hakîm" ismini inkâr etmekle mümkündür. Hakîm ismini inkâr etmek de şu kâinatta gözüken ve her şeyi kuşatan hikmeti inkâr etmekle mümkün olabilir. Bu da akıl sahipleri için mümkün değildir. Aklını çıkarıp atan da zaten bizim muhatabımız değildir.

Şimdi, ism-i Âdil'in ahireti iktizasına geçiyoruz:

BİRİNCİ BASAMAK: KÂİNATTA GÖZÜKEN ADALET

Adalet: Her hak sahibine hakkını vermek ve her şeyi hikmet ve maslahata uygun olarak yerli yerine koymak demektir. Adaletin zıttı zulümdür.

Şimdi, şu âleme bakıyor ve görüyoruz ki:

Bütün mahlukatın erzak ve teçhizatı layık-ı veçhiyle veriliyor. Hiçbir mahluk unutulmuyor ve karıştırılmıyor. Bir sineğe kartal kanadı takılmadığı gibi, kartala da sinek kanadı takılmıyor. Mahlukatın hangi cihazlara ihtiyacı varsa o cihazlar ile donatılıyor. Bizlerin basit ve hakir gördüğü mahlukların bile hukuku bu cihette muhafaza ediliyor. Bir sineğin ya da bir böceğin vücudunu incelediğinizde sözümüzü tasdik edeceksiniz.

Her bir varlığa hassas mizanlarla ve mahsus ölçülerle vücut vermek, suret giydirmek, her şeyi yerli yerine koymak, en münasip cihazlarla teçhiz etmek ve her hak sahibine kabiliyeti nispetinde hakkını vermek nihayetsiz bir adaletle iş görüldüğünü ispat eder.

Mesela sineğe 5.000 petekli bir gözün verilmesi bu adaletin neticesidir; balığa yüzgeç, kuşa kanat takılması bu adaletin neticesidir; file hortum, deveye hörgüç verilmesi bu adaletin neticesidir.

Sözün özü: Her mahluka hayatının devamı için cihazlar verilmesi bu adaletin bir cilvesidir.

Şimdi de adaletin başka bir veçhine bakalım:

Adaletin bir ciheti de mazlumların intikamını zalimlerden almaktır. Adaletin bu manasıyla da tarih sayfaları zalimlerin feci akıbetleriyle doludur. Firavunlar, Nemrutlar, Karunlar gibi nice zalimlere Âdil ismi ile semavi tokatlar vurulmuş ve mazlumların hakları onlardan alınmıştır.

Ancak üçüncü başlıkta da izah edileceği gibi, dünya bu adaletin tecellisine hakkıyla mahal olamamakta ve adaletin bu tecellisi başka bir âleme bırakılmaktadır. Zaten Âdil ismiyle ahirete kapı açarken adaletin bu cihetinin hakkıyla bu dünyada gözükmemesi delil yapılacaktır.

Ancak şu kadar deriz ki: Halk arasında zalimler için sıklıkla kullanılan “Etti de buldu.” sözü zalimlerin her vakit semavi tokatlara maruz ve muhatap olduklarına delildir. Zalimlere gelen bir tokat dahi perde arkasında bir Âdil-i Mutlak’ın olduğunu ispat eder. Böyle binler tokat ise o zatın varlığını güneş gibi gösterir ve inkâra bir yol bırakmaz.

Adaletin bir diğer veçhi de şudur: Âlemdeki dengenin muhafaza edilerek diğer canlıların haklarının korunması adaletin bir tecellisidir. Mesela sadece ıstakoz bir yılda yedi milyon yumurta yumurtlamaktadır. Bu yumurtaların hepsi ıstakoz olsaydı, denizler ıstakozla dolar ve başka hayvanların yaşaması mümkün olmazdı. Bazı engellerle ıstakozun çoğalmasının önüne geçilmiş ve diğer canlıların hakları korunmuştur. İşte bu, adaletin bir tecellisidir.

İKİNCİ BASAMAK: BU ADALETİN SAHİBİ KİMDİR?

Şimdi soruyoruz:

— Bir sineğin dahi hakk-ı hayatını muhafaza ederek hayatının devamı için onu aza ve cihazlarla teçhiz eden kimdir?

— Kim bütün mahlukları hikmetli cihazlarla donatarak hakk-ı hayatlarını koruyor?

— Kim o cihazları en uygun yerlere yerleştiriyor?

— Kim onlara hikmetli vücutları ve maslahatlı suretleri veriyor?

— Kim şu âlemdeki dengeyi muhafaza ediyor?

Sözün özü: Göz önündeki şu adaletin sahibi olan Âdil zat kimdir?

Elbette Allah'tır ve bu tecelliler O'nun adaletinin bir cilvesidir.

Yine soralım:

— Âlemdeki bu dengenin tesadüfen oluşması ve binlerce yıldır tesadüfen devam etmesi mümkün müdür?

— Eğer mümkün değilse, kâinattaki hayret verici bu dengeyi kim kurdu?

— Varlıkların kâinatı istila etme meylini durduran ve onların âlemi istila etmesine mâni olan adalet sahibi zat kimdir?

Elbette Allah'tır! Şu âlemde gözüken kusursuz denge, bu dengeyi kuran Cenab-ı Hakk'ın varlığına ve O'nun Âdil ismine güneş gibi bir delildir.

ÜÇÜNCÜ BASAMAK: ÂDİL İSMİNİN AHİRETİ GEREKTİRMESİ

— Acaba hiç mümkün müdür ki böyle en küçük bir mahlukun, en küçük bir hakkını muhafaza edip onun imdadına koşan bir adalet, insan gibi en büyük bir mahlukun hukukunu muhafaza etmesin ve muhafaza etmemekle adaletini hiçe indirsın?

Bu hiç mümkün müdür? Elbette mümkün değildir!

O hâlde madem insanın hukukunu muhafaza edecek ve adaletini hiçe indirmeyecek, elbette bunun için bir mahkeme-i kübrayı kurmalı ve bir adalet diyarını açmalıdır. Zira şu fâni dünyada kısa bir hayat geçiren insan, o büyük adaletin hakikatine mazhar olamaz ve olamıyor. Şu fâni ve geçici dünya, böyle bir adaletle mazhariyetten çok uzaktır. Bu dünyada zalim izzetle, mazlum ise zilletle yaşayıp gidiyor.

Hâlbuki hakiki adalet ister ki mazlumun hakkı zalimden alınsın ve şu küçücük insan, küçüklüğü nispetinde değil, belki cinayetinin büyüklüğü, mahiyetinin ehemmiyeti ve vazifesinin azameti nispetinde bir mükâfat ve ceza görsün. Bütün bunlar da ancak ahiretin gelmesi ile mümkündür.

Madem dünya var ve dünya içinde bir adalet var, elbette dünyanın vücudu gibi kati olarak ahiret de var ve oraya gidiliyor. Ahireti inkâr etmek için, dünyada gözüken adaleti inkâr etmek gerekir. Şu göz önündeki adaleti inkâr edemeyen, ahireti de inkâr edemez.

Şimdi, adalet delilini maddeleyerek meseleyi biraz daha kavrayalım:

1. Şu âlemde nihayet derecede bir adalet hükmetmektedir. Yaratılan her varlığa hassas mizanlarla ve mahsus ölçülerle vücut vermek, suret giydirmek, her şeyi yerli yerine koymak, en münasip cihazlarla teçhiz etmek, dengeyi muhafaza etmek, her hak sahibine istidadı nispetinde hakkını vermek ve zalimleri semavi tokatlarla tokatlamak nihayetsiz bir adaletle iş görüldüğünü ispat eder.

2. Fiiller failsiz ve isimler müsemmasız olamayacağına göre, göz önündeki şu adaletin de “Âdil” ismiyle müsemma bir faili olmalıdır. Bu fail de ancak ve ancak Allahu Teâlâ’dır.

3. Madem Allahu Teâlâ nihayetsiz bir adaletin sahibidir ve her işinde nihayetsiz adaletle iş görmektedir, o hâlde elbette bir mahkeme-i kübra ve adalet diyarı olmalıdır. Zira şu fânî dünya o adaletin hakikatine mazhar olmaktan âcizdir. Mesela yüz kişiyi öldüren bir zalimden bu dünyada nasıl hak alınabilir? En fazla onu bir kere öldürebilirsiniz ki bu da ancak öldürülen bir masumun kisası olabilir. Peki, diğer mazlumların hakkı ne olacak? Eğer ahiret gelmezse insanın hukuku muhafaza edilmemiş olur ki nihayetsiz bir adaletin sahibi olan Allahu Teâlâ buna asla müsaade etmez.

4. Hem şu dünyanın gidişatını bakılsa görülür ki: Zalim izzetle ve mazlum zilletle yaşıyor ve her ikisi de aynı şekilde ölüp gidiyor. Eğer ahiret gelmez ve zalimin yaptığı yanına kâr kalırsa, bu, mazumlara nihayetsiz bir zulüm olur. Allahu Teâlâ ise böyle bir zulümden nihayet derecede münezzeh ve mukaddestir.

5. Demek ahireti inkâr etmek, Cenab-ı Hakk’ın varlığını ve O’nun Âdil ismini inkâr etmekle mümkündür. Allah’ı ve Âdil ismini inkâr etmek ise göz önünde tecelli eden şu adaleti inkâr etmekle mümkündür. Adaleti inkâr etmek içinse ya manen kör olmalı ya da aklı baştan atarak bir akılsız olmalı. Bunlar da bizim muhatabımız değildir.

6. Şunu da ilave etmek isteriz ki: Bu dünyada adaletin hakkıyla gözükmemesinin sebebi imtihan sırrıdır. İmtihan sırrından dolayı Allahu Teâlâ -razı olmamasına rağmen- zulümlere müsaade etmektedir. Zira müsaade etmezse imtihanın sırrı bozulur ve bu dünyanın kurulmasının hikmeti kaybolur. Bu, insanlarda da hayvanlarda da böyledir. İmtihan sırrından dolayı birçok zulümlere müsaade edilmekte ve hak sahiplerinin hakları ahirete bırakılmaktadır.

Evet, bir gün gelecek, zalim zulmünün cezasını, mazlum da zilletinin mükâfatını görecektir. Hatta boynuzsuz koyun dahi boynuzlu koyundan hakkını alacak. Âmennâ ve saddeknâ.

Üçüncü Hakikatin genel mütalaasını tamamladık. Şimdi, Üçüncü Hakikatte geçen kavram ve ibarelerin izahını yapacağız. Üzerinde durmak istediğimiz 7 madde var:

1. Zerrelerden güneşlere kadar cereyan eden hikmet ve intizam, adalet ve mizanla rububiyetin saltanatını gösteren Zat-ı Zülcelal: Rububiyet: Allahu Teâlâ’nın mahlukatı yaratması, öldürmesi, beslemesi, ona suret vermesi, onu aza ve cihazlarla donatması,

vazifesini öğretmesi, hâlden hâle şekilden şekle sokması, onu evirmesi, çevirmesi ve onda tasarrufta bulunmasıdır. (Rububiyetin daha geniş izahını önceki derslerde yapmıştık.)

Rububiyetin saltanatı ise bu rububiyetin âlemin her köşesinde gözükmesi ve zerre miskal bir eşyanın bu rububiyetin haricinde kalmamasıdır. Zaten tek bir zerre bu kabza-i rububiyetten ayrılrsa şirk vukua gelir. Tevhid, rububiyet-i ilahiyenin bütün eşyayı ihata etmesiyle mümkündür. (Saltanat-ı rububiyetin daha geniş mütalaasını Birinci Hakikatte yapmıştık. Dileyenler aynı mütalaayı okuyabilir.)

Üstad Hazretleri bu makamda, saltanat-ı rububiyetteki dört şeye dikkat çekti: Hikmet, intizam, adalet ve mizan. Bunların manası açık olduğundan izahına girişmiyoruz.

Bu dört hakikat zerrelere güneşlere kadar her şeyi kuşatmış; her hadise ve her eşya bu hakikatlere havi bir şekilde vücuda gelmiş.

2. Rububiyetin cenah-ı himayesine iltica eden ve hikmet ve adaletle iman ve ubudiyetle tevfik-i hareket eden müminleri taltif etmesin ve o hikmet ve adaletle küfür ve tuğyan ile isyan eden edepsizleri te'dib etmesin: Nasıl ki insan bazen bir beşer sultanına iltica eder; sultan da -eğer hakiki sultansa- onu himaye edip muhafaza eder. Bu sayede saltanatının haşmetini izhar edip, izzetini muhafaza eder.

Aynın bunun gibi, Allahu Teâlâ da rububiyetinin cenah-ı himayesine iltica eden, kendisine sığınan ve kendisinden yardım bekleyen kullarına -bahusus hikmet ve adaletle muamelesine mukabil, iman ve ubudiyetle tevfik-i hareket eden mümin kullarına- taltif etmek ister. Yine o hikmet ve adaletle küfür ve isyanla mukabele edenlere azap etmek ister. Ta rububiyetinin haşmeti gözüksün ve izzeti muhafaza edilsin. Bu da ahiretin vücudunu iktiza eder.

3. Şu küçücük insan bedeni içinde bütün kâinatın fihristesini, bütün hazain-i rahmetin anahtarlarını, bütün esmalarının âyinelerini dercetmek nihayet derecede bir hüsn-ü sanat içinde bir hikmeti gösterir: Bu cümlede üç madde ve bir netice var:

1. İnsan bedeninin bütün kâinatın fihristesi olması.

2. Hazain-i rahmetin anahtarlarını taşıması.

3. Esmâ-i ilahiyenin âyinelerine havi olması.

Netice: Bütün bunlar nihayet derecede bir hüsn-ü sanat içinde bir hikmeti gösterir.

İlk önce, **insan bedeninin bütün kâinatın fihristesi olması** meselesini mütalaa edelim:

Kâinatta ne varsa küçük bir numunesi insanda vardır:

– Yeryüzünün dörtte üçü sudur. İnsan vücudunun da dörtte üçü sudur.

– Toprakta demir, bakır, çinko, fosfor gibi elementler var. Bedenimizde de bu elementlerin hepsi mevcut.

- Yeryüzünde dağlar, toprak var. Buna mukabil bizde kemikler ve et var.
- Yeryüzünde nehirler var. Buna mukabil bizde kılcal damarlar var.
- Yeryüzünde ormanlar var. Buna mukabil bizde saç ve kıllar var.
- Âlemde itme ve çekme kuvveti var. Bizde dâfia ve cazibe kuvveti var.
- Yeryüzünde kasırgalar, fırtınalar var. Bizde öfke var.
- Yeryüzünde bahar var, bizde neşe.
- Âlemde şeytan var, bizde nefis ve lümme-i şeytaniye.
- Âlemde melek var, bizde ilhamlar.
- Âlemde levh-i mahfuz var, bizde hafıza kuvveti.
- Âlemde Arş var, bizde kalp.
- Âlemde Kürsî var, bizde akıl.
- Âlemde misal âlemi var, bizde hayal kuvveti...

Sözün özü: Şu kitab-ı kâinatın fihristi hükmünde olan insanda, kitab-ı kâinatın ekser mesaili yazılmış ve insan bu kitabın bir fihristi olmuştur.

Şimdi, ikinci madde olan, **insanın hazain-i rahmetin anahtarlarını taşımasını** mütalaa edelim:

- Dil bir anahtardır. Hazain-i rahmetten taamlar hazinesini açar.
- Kulak bir anahtardır. Hazain-i rahmetten sesler hazinesini açar.
- Burun bir anahtardır. Hazain-i rahmetten kokular hazinesini açar.
- Göz bir anahtardır. Hazain-i rahmetten görüntüler hazinesini açar.
- Akıl bir anahtardır. Hazain-i rahmetten marifetullah hazinesini açar.
- Muhabbet bir anahtardır. Hazain-i rahmetten muhabbetullah hazinesini açar.

Bunlar gibi, insanın her bir uzvu ve latifesi birer anahtar olup, Allah'ın rahmet hazinelerinden bir hazineyi açmaktadır.

Şimdi, üçüncü madde olan, **esmâ-i ilahiyenin âyinelerinin insana dercedilmesini** mütalaa edelim:

İnsanın her bir uzvu ve latifesi bir esma-i ilahiyenin âyinesidir. Mesela yüzü Musavvir isminin, dili Rezzak isminin, imanı Mümin isminin, kalbi Rahim isminin, aklı Fettah isminin bir

âyinesidir ve hakeza. Elbette yüzde tecelli eden Musavvir ismi, elde de tecelli eder. Yine dilde tecelli eden Rezzak ismi, gözde de tecelli eder.

İnsan: Esmâ-i İlahiyenin küçük küçük binlerce aynasına havi olan büyük bir âyine-i esmâ-i İlahiyedir.

Mütalaasını yaptığımız üç maddenin neticesi de şudur: Bütün bunlar nihayet derecede bir hüsn-ü sanat içinde bir hikmeti gösterir.

4. İcraat-ı rububiyette hâkim bir hikmet, o rububiyetin kanadına iltica eden ve iman ile itaat edenlerin taltifini istemesin ve ebedî taltif etmesin: Bu cümlelerin manasını ikinci maddede bir parça mütalaa etmiştik. Öneme binaen farklı bir şekilde tekrar mütalaa edelim:

Âciz bir insana zalimlerin saldırdığını görseniz -eğer gücünüz yetiyorsa- ona yardım etmek ve zalimlerden kurtarmak istersiniz. Hatta değil bir insan, mesela köpeklerin bir kediye saldırdığını görseniz, kediye yardım etmek ve köpeklerin şerrinden onu kurtarmak istersiniz. Hele bir de kedi size sığınsa ve gözlerinize bakıp yardım dilese, hayatınızı tehlikeye atıp onu kurtarmaya çalışırsınız.

— Acaba âciz bir insan, mazluma böyle yardım etmek isteyip hayatını bu yolda tehlikeye atarsa; icraat-ı rububiyette hâkim olan bir hikmet ne yapar?

Hem bu rububiyetin kanadına iltica edenler, o rububiyetin sahibine iman ve itaat ediyorlar. Rububiyetin sahibinin de nihayetsiz bir kudreti ve hâkimiyeti var.

Böyle âdil ve hâkim olan bir rububiyet, elbette kendisine iltica edenlere, iman ve itaatle mukabele edenlere taltif etmek isteyecektir. Bu, hikmet-i rububiyetin olmazsı olmaz şartıdır.

5. İstidat lisanıyla, ihtiyac-ı fıtrî lisanıyla, ızdırar lisanıyla sual edilen ve istenilen her şeye daimî cevap vermek, nihayet derecede bir adl ve hikmeti gösteriyor: Dua iki kısma ayrılır:

Birincisi: Dil ile yapılan duadır ki buna “lisan-ı kâl” denir.

İkincisi: Hâl lisanı ile yapılan duadır ki buna da “lisan-ı hâl” denir. Lisan-ı hâl ile yapılan dualar da üçe ayrılır:

1. Lisan-ı ihtiyaç ile yapılan dualar: Mesela bir çiftçinin toprağı kazması lisan-ı ihtiyaçla yapılan bir duadır. Çifti o hâliyle ihtiyacını Allah’a arz eder. Yine bir kuşun kanat için, bir balığın yüzgeç için, bir ağacın yaprak ve meyve için yaptığı hâlî dualar lisan-ı ihtiyaçla yapılan dualardır.

2. Lisan-ı istidat ile yapılan dualar: Bu dualar kabiliyetin lisan-ı hâliyle yapılan dualardır. Bir yumurtanın kuş olabilmek için, bir tohumun çiçek olabilmek için ve bir çekirdeğin ağaç olabilmek için yaptığı hâlî dualar lisan-ı istidat ile yapılan dualara misaldir.

3. Lisan-ı ızdırar ile yapılan dualar: Bütün ümitlerin kesildiği, bütün sebeplerin sükût ettiği, bütün umutların kaybolduğu ve son derece sıkıntılı anlarda hâl lisanıyla yapılan dualardır. Bu durumda kişi âdeta hâli ile Allah'a yalvarmakta ve bir çıkış yolu istemektedir.

Demek dua ikiye ayrılıyor: Lisan-ı kâl ve lisan-ı hâl.

Lisan-ı hâl de kendi içinde üçe ayrılıyor: Lisan-ı ihtiyaç, lisan-ı istidat ve lisan-ı ızdırar.

Ancak şunu da belirtelim ki: Yapılan bütün dualar hikmet-i İlahiye sebebiyle kabul olmuyor. Mesela bir istakoz bir yılda yedi milyar yumurta yumurtluyor. Bütün bu yumurtalar lisan-ı istidat ile Allah'a dua edip istakoz olmak istiyor. Eğer hepsinin duasına icabet edilse ve hepsi istakoz olsaydı, bir senede denizler istakozla dolacak ve diğer hayat sahiplerinin hakları zayi olacaktı. Diğer hayat sahiplerinin haklarının korunması ve zayi olmaması için, yapılan dualar bir hikmet tahtında kabul edilmektedir.

Üstad Hazretlerinin dualara icabeti zikretmesi, Allah'ın adaletini ve hikmetini ispat sadedindedir. Meseleye ism-i Mûcib canibinden değil, ism-i Adl ve Hâkim canibinden bakmalısınız. Dualara icabetin ism-i Mûcib canibinden tahlili Beşinci Hakikatte yapılmıştır.

6. Ekser küfür ve dalalet, istib'addan ileri gelir: Kâfir, Allah'ın yokluğuna dair bir delil bulmuş da küfrünü bu delil üzerine bina etmiş değildir. Küfür delilden değil, istib'addan ileri gelir:

İstib'ad: Akıldan uzak görme, ihtimal vermeme, mümkün görmeme, olmasını uzak sayma manalarındadır.

Kâfir, şu âlemin tek bir zat tarafından idaresini aklına sığdıramamakta, bunu akıldan uzak görmekte ve bu sebeple Allah'ı inkâr etmektedir. Hâlbuki kendi küfrünün iç yüzüne bir baksa ve Allah'ı inkâr ettiğinde neleri kabul etmek zorunda olduğunu bir bilse, küfüründen utanıp Allah'a firar eder.

7. Hikmet-i hükümet ise saltanatın cenah-ı himayesine iltica eden mültecilerin taltifini

ister: Surette geçen bu cümle üzerinde de biraz duralım:

Şöyle bir hükümet hayal ediyoruz: Hırsızlar, ahalsinin malını çalıyor. Caniler ahaliyi katlediyor. Zalimler her yerde mazlumlara saldırıyor. Hiç kimsenin can ve mal güvenliği yok...

Bunu görsek şöyle deriz: Bu nasıl bir hükümet!.. Hükümetin hikmeti ahaliyi himaye etmeyi iktiza eder. Bu ahali bu hükümete sığınmış ama hükümet onları korumuyor, zalimlerin eline terk etmiş onlarla ilgilenmiyor. Bu hükümetin hikmeti yok olmuş, adaleti kaybolmuş. Hatta varlık sebebi olan, kendisine sığınanları korumak dahi sönüp gitmiş...

Evet, hikmet-i hükümet yani hükümetin hikmeti ve varlık sebebi, kendi raiyetini muhafaza etmek ve saltanatın cenah-ı himayesine iltica eden mültecilere taltif etmektir.

En basit hükümetler dahi hükümetlerinin hikmetini muhafaza için bunu yaparken, Allahu Teâlâ iman ve itaatle kendisine sığınanları muhafaza etmese, onlara taltif edip onları korumasa saltanat-ı rububiyetin hikmeti yok olmaz mı?

Üçüncü Hakikatte geçen -bir derece kapalı olan- ibare ve cümlelerin izahını tamamladık. Sıra geldi Üçüncü Hakikati teenni ile okumaya. Eğer buraya kadar olan bilgilere iyi çalışıp tam kavradıysanız Üçüncü Hakikati kolayca anlayabilirsiniz. Metni okurken paragraf paragraf ilerleyin. Önce bir paragrafı iyice anlayın, üzerinde tefekkür edin, sonra diğer paragrafa geçin. (Bizler, kelimelerin manasını bilmeyenler olabilir düşüncesiyle metni bölerek ve manayı altına yazarak ilerledik. Manaları metnin sonuna yazsaydık, manaya alttan bakmak ve sonra başı tekrar kaldırıp metinde odaklanmak zor olurdu. Bu sebeple alttaki usulü takip ettik.)

ÜÇÜNCÜ HAKİKAT

Bab-ı hikmet ve adalet olup ism-i Hakîm ve Âdil'in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki (Haşiye) zerrelere güneşlere kadar cereyan eden hikmet ve intizam, adalet ve mizanla rububiyetin saltanatını gösteren Zat-ı Zülcelal... rububiyetin cenah-ı himayesine iltica eden ve hikmet ve adalete iman ve ubudiyetle tevfik-i hareket eden müminleri taltif etmesin... ve o hikmet ve adalete küfür ve tuğyan ile isyan eden edepsizleri te'dib etmesin?.. Hâlbuki bu muvakkat dünyada o hikmet, o adalete layık binden biri insanda icra edilmiyor, tehir ediliyor. Ehl-i dalaletin çoğu ceza almadan... ehl-i hidayet de çoğu mükâfat görmeden buradan göçüp gidiyorlar... Demek bir mahkeme-i kübraya, bir saadet-i uzmaya bırakılıyor.

(Cenah-ı himaye: Koruma kanadı / Tefvik-i hareket: Uygun hareket / Te'dib: Edeplendirme, cezalandırma / Mahkeme-i kübra: En büyük mahkeme / Saadet-i uzma: En büyük saadet)

Evet, görünüyor ki şu âlemde tasarruf eden zat, nihayetsiz bir hikmetle iş görüyor. Ona burhan mı istersin? Her şeyde maslahat ve faydalara riayet etmesidir... Görmüyor musun ki insanda bütün aza, kemikler ve damarlarda... hatta beden hüceyratında... her yerinde, her cüzünde... faydalar ve hikmetlerin gözetilmesi... hatta bazı azası, bir ağacın ne kadar meyveleri varsa o derece o uzva hikmetler ve faydalar takması... gösteriyor ki nihayetsiz bir hikmet eliyle iş görülüyor.

(Burhan: Delil / Maslahat: Menfaat)

Hem her şeyin sanatında nihayet derecede intizam bulunması gösterir ki nihayetsiz bir hikmet ile iş görülüyor... Evet, güzel bir çiçeğin dakik programını, küçücük bir tohumunda dercetmek... büyük bir ağacın sahife-i a'malini, tarihçe-i hayatını, fihriste-i cihazatını küçücük bir çekirdekte manevi kader kalemiyle yazmak... nihayetsiz bir hikmet kalemi işlediğini gösterir.

(Dakik: İnce / Dercetmek: Yerleştirmek / Sahife-i a'mal: Amellerin yazıldığı sayfalar / Fihriste-i cihazat: Cihazların listesi)

Hem her şeyin hilkatinde gayet derecede hüsn-ü sanat bulunması, nihayet derecede hakîm bir Sâniin nakşı olduğunu gösterir... Evet, şu küçücük insan bedeni içinde bütün kâinatın fihristesini... bütün hazain-i rahmetin anahtarlarını... bütün esmalarının âyinelerini dercetmek... nihayet derecede bir hüsn-ü sanat içinde bir hikmeti gösterir.

(Hilkat: Yaratılış / Hüsn-ü sanat: Güzel sanat / Hakîm: Hikmetli / Sâni: Sanatkâr)

şimdi hiç mümkün müdür ki şöyle icraat-ı rububiyette hâkim bir hikmet, o rububiyetin kanadına iltica eden ve iman ile itaat edenlerin taltifini istemesin ve ebedî taltif etmesin?

Hem adalet ve mizan ile iş görüldüğüne burhan mı istersin? Her şeye hassas mizanlarla, mahsus ölçülerle vücud vermek... suret giydirmek... yerli yerine koymak... nihayetsiz bir adalet ve mizan ile iş görüldüğünü gösterir.

(Mizan: Ölçü)

Hem her hak sahibine istidadı nisbetinde hakkını vermek... yani vücudunun bütün levazımâtını... bekasının bütün cihazatını en münasip bir tarzda vermek... nihayetsiz bir adalet elini gösterir.

(İstidat: Kabiliyet / Levazımat: Lüzumlu maddeler)

Hem istidat lisanıyla, ihtiyac-ı fıtrî lisanıyla, ıztırar lisanıyla sual edilen ve istenilen her şeye daimi cevap vermek, nihayet derecede bir adl ve hikmeti gösteriyor.

şimdi hiç mümkün müdür ki böyle en küçük bir mahlukun en küçük bir hacetinin imdadına koşan bir adalet ve hikmet, insan gibi en büyük bir mahlukun beka gibi en büyük bir hacetini mühmel bıraksın? En büyük istimdadını ve en büyük sualini cevapsız bıraksın? Rububiyetin haşmetini, ibadının hukukunu muhafaza etmekle muhafaza etmesin?

(Mühmel: İhmal edilmiş / İstimdat: Yardım dileme)

Hâlbuki şu fâni dünyada kısa bir hayat geçiren insan, öyle bir adaletin hakikatine mazhar olamaz ve olamıyor. Belki bir mahkeme-i kübraya bırakılıyor. Zira hakiki adalet ister ki: şu küçücük insan, şu küçüklüğü nisbetinde değil, belki cinayetinin büyüklüğü, mahiyetinin ehemmiyeti ve vazifesinin azameti nisbetinde mükâfat ve mücazat görsün.

Madem şu fâni geçici dünya, ebed için halk olunan insan hususunda öyle bir adalet ve hikmete mazhariyetten çok uzaktır. Elbette âdil olan o Zat-ı Celil-i Zülcemal'in ve hakîm olan o Zat-ı Cemil-i Zülcelal'in daimi bir cehennemi ve ebedî bir cenneti bulunacaktır. (10. Söz)

Haşîye: Evet, “Hiç mümkün müdür ki” şu cümle çok tekrar ediliyor. Çünkü mühim bir sırrı ifade eder. Şöyle ki: Ekser küfür ve dalalet, istib’addan ileri gelir. Yani akıldan uzak ve muhal görür, inkâr eder. İşte Haşîr Söz’ünde kat’iyen gösterilmiştir ki hakiki istib’ad... hakiki muhaliyet... ve akıldan uzaklık... ve hakiki suubet... hatta imtina derecesinde müşkülât... küfür yolundadır ve dalaletin mesleğindedir. Ve hakiki imkân... ve hakiki makuliyet... hatta vücub derecesinde suhulet... iman yolundadır ve İslamiyet caddesindedir. Elhasıl, ehl-i felsefe istib’ad ile inkâra gider. Onuncu Söz, istib’ad hangi tarafta olduğunu o tabir ile gösterir. Onların ağızlarına bir şamar vurur.

(Ekser: Çoğunlukla / İstib’ad: Akıldan uzak görme / Muhaliyet: İmkânsızlık / Suubet: Güçlük, zorluk / İmtina: İmkânsızlık / Vücub: Vacip ve lazım olma / Suhulet: Kolaylık)

Şimdi Üçüncü Sureti okuyacağız. Üçüncü Suret, Üçüncü Hakikatin hikâyedeki karşılığıdır. Üçüncü Hakikati anlayan Üçüncü Sureti de anlar. Suretleri okuma sebebimiz, eserin tamamını okumuş olmak içindir. Yani suretleri mütalaa için değil, teberrük için okuyoruz. Zira asıl olan, Hakikatlerdeki manalardır. Suretler sadece Hakikatlere çıkmak için birer temsildir.

ÜÇÜNCÜ SURET

Bak, ne kadar âlî bir hikmet, bir intizamla işler dönüyor. Hem ne kadar hakiki bir adalet, bir mizanla muameleler görülüyor. Hâlbuki hikmet-i hükümet ise saltanatın cenah-ı himayesine iltica eden mültecilerin taltifini ister. Adalet ise raiyetin hukukunun muhafazasını ister; ta hükümetin haysiyeti, saltanatın haşmeti muhafaza edilsin.

Hâlbuki şu yerlerde o hikmete, o adalete layık binden biri icra edilmiyor. Senin gibi sersemler, çoğu ceza görmeden buradan göçüp gidiyorlar. Demek bir mahkeme-i kübraya bırakılıyor.

(Cenah-ı himaye: Koruma kanadı / Taltif: İltifat etmek, ödüllendirmek / Raiyet: Halk)

DÖRDÜNCÜ HAKİKAT VE DÖRDÜNCÜ SURET

Üstad Hazretleri Dördüncü Hakikatte, âlemde gözüken cömertliği ve cemali ahiretin delili yapıyor. Bizler ilk önce cömertliğin ahireti iktizasını mütalaa edecek, sonra da cemalin iktizasına geçeceğiz. Bu şekilde ayırmamızın sebebi meselenin daha kolay anlaşılması içindir.

Şimdi, ism-i Cevvad’ın ahireti iktizasına geçiyoruz:

BİRİNCİ BASAMAK: KÂİNATTA GÖZÜKEN CÖMERTLİK

Kim şu âleme dikkat ile baksa görür ki bu âlemde nihayetsiz bir cömertlik eli iş görüyor. Buna delil mi istersin? O hâlde bak:

- Yeryüzünü bir sofraya-i nimet yapıp, o sofraya-i nimeti yiyeceklerin her çeşidiyle doldurmak,
- Meyveli ağaçları birer kap yapıp, her mevsimde birçok defalar bu kapları tecdit etmek,
- Kemik gibi kuru ağaçları cennet hurileri tarzında süsleyip, o incecik dallarına gayet nakışlı ve müzeyyen çiçekler takmak,
- Zehirli bir böceğin eliyle balı yedirmek, elsiz bir böceğin eliyle ipeği giydirmek,
- Koyun, keçi, inek gibi hayvanları birer süt fabrikası yapmak,
- Dünya yüzünü hadsiz sanat eserleriyle donatmak,
- Güneş’i bir lamba ve Ay’ı bir kandil yapmak,
- Her bir mahluku yoktan icat edip, o mahluka son derece kıymetli aza ve cihazları takmak elbette hadsiz bir cömertliği ve nihayetsiz bir ikramı gösterir.

Acaba şu âlemdeki cömertliği anlatmaya gerek var mıdır? İnsan değil âleme, sadece kendine baksa ve kendisine takılan cihazları, azaları ve duyguları tefekkür etse, bu cömertliği tasdik eder; nihayetsiz bir ikram eli işlediğini kabul eder.

İKİNCİ BASAMAK: BU CÖMERTLİĞİN VE ZENGİNLİĞİN SAHİBİ KİMDİR?

Şimdi soruyoruz:

- Kimdir bu cömertliğin ve ikramın sahibi?
- Kim şu yeryüzünü bir sofraya ve baharı bu sofraya bir gül destesi yapmış?
- Kim ağaçları çiçeklerle, meyvelerle ve yapraklarla süslemiş?
- Kim zehirli bir böcekten balı çıkarıyor ve elsiz bir böceğin eliyle ipeği giydiriyor?
- Kim hayvanatı bize birer süt çeşmesi yapmış?
- Kim Güneş’i bir lamba ve Ay’ı kandil yapmış?
- Kim dünya yüzünü böyle antika sanat eserleriyle donatmış?
- Kim şu mahlukatı yoktan icat ederek her türlü aza ve cihazlarla onları teçhiz etmiş?
- Kim, kim, kim?

Allah’tan başka bu “kim”lere verilebilecek bir cevap var mıdır? Allah’tan başka kimin haddi var ki mahlukata böyle cömertçe muamele etsin ve onların her türlü ihtiyacını görüp onlara ikram etsin? Allah’tan başka kimde vardır böyle tükenmez hazineler ve bitmez servetler?

Nasıl ki güneşin ışığı güneşin vücudunu ispat eder ve güneşi gösterir; aynen bunun gibi, şu emsalsiz cömertlik ve hadsiz ikram dahi perde arkasında bir Zatı, “Cevvad” (cömert) ve “Ganiyy” (zengin) isimleriyle bizlere tanıtır ve O’nun vücudunu ispat eder.

ÜÇÜNCÜ BASAMAK: CEVVAD İSMİNİN AHİRETİ GEREKTİRMESİ

Böyle nihayetsiz bir cömertlik ve ikram, böyle tükenmez hazineler ve rahmet, hem daimî hem arzu edilen her şeyin içinde olduğu bir dâr-i ziyafet ve mahall-i saadet ister.

Hem kati ister ki: O ziyafetten mütelezziz olanlar o mahall-i saadette devam etsinler, ebedî kalsınlar; ta ayrılık ve ölüm ile elem çekmesinler. Çünkü elemin zevali lezzet olduğu gibi, lezzetin zevali dahi elemidir. Böyle bir cömertlik ise zeval-i lezzetin bu elemine müsaade etmez.

Demek nihayetsiz cömertlik, bitmez ve tükenmez hazineler ebedî bir cenneti ve içinde ebedî muhtaçları ister. Çünkü nihayetsiz cömertlik nihayetsiz ihsan etmek ve nimetlendirmek ister. Nihayetsiz ihsan ve nimetlendirmek ise bu ihsana mazhar olacak şahsın devam-ı vücudunu ister. Yoksa ölüm ile acılaştan cüzi bir telezzüz, hem de kısacık bir zamanda, öyle bir cömertliğin muktezasıyla kabil-i tevfiğ değildir.

– Madem o nihayetsiz cömertlik, nihayetsiz bir ikram ve ikram edeceği zatların bekasını istiyor.

– Ve madem şu misafirhane-i dünyada görüyoruz ki herkes çabuk gidip kayboluyor; o cömertliğin ve ihsanın ancak az bir parçasını tadıyor; iştihası açılıyor fakat doymadan gidiyor.

O hâlde başka ve baki bir memleket olmalıdır ve o memleketin baki misafirlerine nihayetsiz ikram ve ihsan edilmelidir. Ta ki bu cömertlik hakkıyla tezahür edebilsin.

Şimdi, bu delilde öğrendiklerimizi maddeleyerek bir daha tefekkür edelim:

1. Şu âlemde nihayetsiz bir cömertlik ve hadsiz bir ikram gözükmemektedir.
2. Bu nihayetsiz cömertlik ve ikram ispat eder ki perde arkasında bir Zat var ve O’nun bitmez ve tükenmez hazineleri var.
3. Bitmez ve tükenmez hazineler ve nihayetsiz cömertlik elbette nihayetsiz ikram etmek ister.
4. Nihayetsiz ikram edebilmek için de hem misafirhanenin hem de misafirhanedeki muhtaç misafirlerin devam-ı vücudları gerekir.
5. Dünya ise bahsedilen misafirhane olamaz. Zira hem kendisi fânidir hem de içindeki misafirler fânidir.

6. O hâlde başka bir memleket olmalıdır. O baki ve daimî memlekette baki misafirler olmalı ve göz önündeki şu cömertliğin sahibi olan Zat, o baki misafirlerine cömertliğinin şanına yakışır bir şekilde ikram etmelidir.

7. O hâlde diyebilir ki: Ahireti inkâr etmek, Cenab-ı Hakk'ı ve O'nun cömertliğini inkâr etmekle mümkündür. Allah'ı ve cömertliğini inkâr etmek ise göz önündeki şu kerîmâne muameleye göz kapamakla ve gözün gördüğünü aklın inkâr etmesiyle mümkündür. Bu da akıl sahipleri için mümkün değildir.

Şimdi, ism-i Cemil'in ahireti iktizasına geçiyoruz:

BİRİNCİ BASAMAK: KÂİNATTA GÖZÜKEN GÜZELLİK

Şu âlemdeki her varlık -zerreden şemse kadar- nihayet derecede güzeldir.

- Rengârenk boyanmış kuşlar güzeldir; tavus kuşu başka bir güzeldir.
- Ağacın çiçek, yaprak ve meyveleri güzeldir; ağaç başka bir güzeldir.
- Denizin dibindeki balıklar güzeldir; mercanlar başka bir güzeldir.
- Yağmur damlaları güzeldir; kar taneleri başka bir güzeldir.
- Güneşin doğuşu güzeldir; batışı başka bir güzeldir.
- Yaz güzeldir; kış başka bir güzeldir.
- Bahar güzeldir; baharda açan çiçekler daha başka bir güzeldir.

Hülasa: Her şey güzeldir. Her varlık vücuduyla güzeldir, suretiyle güzeldir, rengiyle güzeldir, elbisesiyle güzeldir, aza ve cihazlarıyla güzeldir, güzeldir de güzeldir.

Kimin ki gözü var ve akıllı ola, elbette bu güzelliği görüp tasdik ede!..

İKİNCİ BASAMAK: BU GÜZELLİĞİN SAHİBİ KİMDİR?

- Acaba bu güzelliğin sahibi kimdir?
- Bu güzellik nereden gelmektedir?
- Varlıkları bu kadar güzel kim yaratmıştır?

Bu güzellik Allahu Teâlâ'nın güzelliğinden gelmektedir ve O'nun cemalinin milyonlar perdelerden geçmiş zayıf gölgeleridir. Zira güzellik güzelden gelir, mükemmellik kemalden gelir; ihsan cömertlikten ve servet zenginlikten gelir.

Bu âlem bütün güzelliğiyle Cenab-ı Hakk'ın nihayetsiz cemaline işaret eder. Göz önüne serilmiş olan şu güzel ve süslü mevcudat, ışık güneşi bildirdiği gibi, misilsiz manevi bir cemalin güzelliğini bildirir.

Evet, bu âlem bütün güzelliği ile Cenab-ı Hakk'ın güzelliğine işaret eder ve O'nun misilsiz ve ebedî cemalini ispat eder. Lakin bizler şu kısa aklımızla Allah'ın bu mücerred manevi cemalini idrak edemeyiz, bundan âciziz. Ancak imanla kabul eder ve âlem aynalarında seyirle keyif ederiz. Ve biliriz ki: Bu sath-ı arz her asırda, her mevsimde, her vakitte, daima tecelli etmekte olan o cilvelerin gölgelerini teşhir, tavsif, ilan ve izhar eder. Bununla da müştak seyircileri seyre davet eder.

ÜÇÜNCÜ BASAMAK: CEMİL İSMİNİN AHİRETİ GEREKTİRMESİ

Bu makamda sorumuz şu:

— Cemal sahibi zat ne ister?

Elcevab: Kendi cemalini görmek ve göstermek ister. Bir güzelin aynaya bakması ve güzelliğini göstermek için süslenmesi bu sırdan ileri gelmektedir.

— Peki, cemal sahibi zat ebedî ve baki ise ne ister?

Elcevab: Ebedî bir şekilde gözükmek ve daimî bir şekilde tezahür etmek ister.

— Peki, ebedî bir şekilde gözükmek için ne gerekir?

Elcevab: İki şey gerekir:

1. Cemalinin gözükeceği memleketin ebedî olması.

2. Müştak seyircilerin baki olması.

Ebedî bir cemal fâni bir tecelliye ve fâni seyircilere razı olmaz. Tecelli etmek için baki bir memleket istediği gibi, cemalini seyredecek baki seyirciler de ister. Zira seyirci olmazsa cemalinin tezahürünün bir manası olmaz.

Şimdi bu dünyaya bakıyoruz: Bu dünya fâni olduğu gibi, içindeki seyirciler de fânidir. Dünya o baki cemalin tezahürüne ne hakkıyla mahal olabilmekte, ne de müştak seyirciler şu kısa ömürde o cemali hakkıyla görebilmektedir. Bu durumda, bu cemalin gözükeceği baki ve daimî bir memleket ve misilsiz cemali seyredecek baki seyirciler lazımdır. Bu da ahireti iktiza eder.

Şimdi, bu delilde öğrendiklerimizi maddeleyelim. Bu sayede daha net anlaşılacaktır:

1. Bu âlemde gözümüzle görüyoruz ki nihayetsiz bir güzellik vardır. Her bir eşya âdeta antika bir sanat eseri olup, bu güzelliği kendinde göstermektedir.

2. Güzelliğin güzelden ve mükemmelliğin kemalden gelmesi sırrınca, şu göz önündeki güzellik, perde arkasında bir Cemil-i Bâkî'yi gösterir ve O'nun vücudunu ispat eder.

3. Her cemel sahibi cemalini göstermek ister. Eğer cemali ebedî ise ebedî görünmek ister. Madem Cenab-ı Hakk'ın cemali ebedîdir, o hâlde ebedî bir şekilde görünmek isteyecektir. Ebedî görünmek için de ebedî ve daimî bir memleket lazımdır. Burası da ahirettir.

4. Ebedî bir cemel elbette bu cemali seyredecek müştak seyircilerin de ebedî ve baki olmasını ister. Zira edebî bir cemel fânî bir seyirciye razı olamaz. Baki seyircilerin lüzumu da ahireti iktiza eder.

5. Her cemel ve kemal sahibi kendi cemalini ve kemalini göstermek istediği gibi, kendisi de bizzat o cemel ve kemali görmek ister. Bir ressamın kendi resmine bakması, bir âlimin kendi kitabını okuması ve bir sanatkârın kendi sanatını seyretmesi hep bu sırdandır.

İşte bu sırdan dolayı, Allahu Teâlâ da kendi cemel ve kemalini görmek isteyecektir. Madem cemali ve kemali bakidir, o hâlde onları baki bir şekilde görmek isteyecektir. Bunun için de baki bir memleket lazımdır. Orası da ancak ahirettir.

Dördüncü Hakikatin genel mütalaasını tamamladık. Şimdi, Dördüncü Hakikatte geçen kavram ve ibarelerin izahını yapacağız. Üzerinde durmak istediğimiz sekiz madde var:

1. Bab-ı cûd ve cemaldir. İsm-i Cevvad ve Cemil'in cilvesidir: Bab-ı cûd ve cemel "cömertlik ve güzellik kapısı" demektir. Üstadımız ahiretin ispatı hususunda, "**On iki kapı ile girilir. On iki hakikat ile o kapılar açılır.**" demişti. Bu Dördüncü Hakikatte ahiretin ispatına cûd ve cemel kapısından giriyor; Cevvad ve Cemil isimlerinin tecellisiyle ahireti ispat ediyor.

2. Zeval-i elem lezzet olduğu gibi, zeval-i lezzet dahi elemdir: Bu cümleyi anlamak için maziye bakalım: Maziye baktığımızda kalbimize nice ohlar ve ahlar gelir. Geçmişteki bazı hatırat bize oh dedirtip şükür ettirirken, bazıları of dedirtip üzer.

Mesela geçirdiğimiz şiddetli bir hastalığı, maddi sıkıntı içinde olduğumuz bir hâli ve bunlar gibi yaşadığımız bir zorluğu bugün hatırladığımızda, "Elhamdülillah, ya Rabbi sana sonsuz şükürler olsun. O zor zamanlar bitti gitti." diyoruz. Geçmiş musibetleri düşünmek bugün bize lezzet veriyor. Bunun sebebi, zeval-i elemin lezzet olmasıdır. Yani elemin bitmesi ve sona ermesi bir lezzettir.

Geçmişte geçirdiğimiz güzel günler ve yaşadığımız keyifli anlar ise bugün bizi üzüyor. Ben bu hâli en çok gençliğini şöhretle geçirmiş ehl-i dünyada görüyorum. Onlara bir dokunsanız bin ah iştirsiniz. Bunun sebebi, zeval-i lezzetin elem olmasıdır. Yani lezzetin bitmesi ve sona ermesi bir elemdir.

3. Yeryüzündeki nebatat ve hayvanatın ellerinde olan ilanât-ı Rabbaniyeye dikkat et: Nebatat ve hayvanatın ellerinde olan ilanât-ı Rabbaniye, onların aza ve cihazatıdır. Ağacın

ilanatı; meyvesi, çiçeği, yaprağı, dalı, gövdesi ve diğer cihazatıdır. Kuşun ilanatı; kanadı, gözü, ayağı, gagası ve diğer uzuvlarıdır. Ve hakeza...

Her bir mahluk kendine mahsus ilanet ile Allah'ın vücub-u vücudunu ve vahdetini ilan eder; esmâ-i hüsnasını inşad eder.

4. Mehâsin-i rububiyetin dellâlları olan enbiya ve evliyaya kulak ver: Rububiyet: Allah'ın mahlukatı yaratması, öldürmesi, beslemesi, ona suret vermesi, onu aza ve cihazlarla donatması, vazifesini öğretmesi, hâlden hâle şekilden şekle sokması, onu evirmesi, çevirmesi ve onda tasarrufta bulunmasıdır.

Mesela bir kelebeği ele alalım:

- Kelebeğin yaratılması rububiyetin tecellisidir.
- Ona hayat verilmesi; göz, kanat, ayak gibi azaların takılması rububiyetin tecellisidir.
- Ona uçmanın öğretilmesi, yolunun ilham edilmesi ve yaşam şartlarına uygun terbiye edilmesi rububiyetin tecellisidir.
- Ona bir şekil ve suret verilmesi, vazifesinin öğretilmesi, duygularla teçhiz edilmesi rububiyetin tecellisidir.
- Rızıklandırılması, hâlden hâle sokulup son şeklini alması ve vakti geldiğinde öldürülmesi rububiyetin tecellisidir.

Bunlar gibi, kelebeğin üzerinde saymakla bitiremeyeceğimiz kadar çok rububiyet tecellisi vardır.

Mehâsin-i rububiyet ise rububiyetin bu tecellilerindeki güzelliklerdir. Yani Allah'ın, mahlukatı en güzel şekilde yaratması, en güzel sureti vermesi, en nakışlı elbiseyi giydirmesi, en iyi rızık yedirmesi, mükemmelen terbiye etmesi; hiçbir şeyi unutmaması, karıştırmaması, hatasız ve eksiksiz muamelede bulunması gibi faaliyetlerdir.

Peygamberler ve evliya mehâsin-i rububiyetin dellâlları olmuş; kâinatı ihata eden bu rububiyetin bütün güzelliklerini insana ders vermiş.

5. Bu âlemin Sâniinin pek mühim ve hayret verici ve gizli kemalâtı vardır. Bu harika sanatlarla onları göstermek ister: Cemal ve kemal arasındaki farka işaret ederek bu cümlelerin tahlilini yapacağız:

Cemal-i ilahî, Allah'ın zatının güzelliği demektir. Bizler bu güzelliğin mahiyetini anlamaktan âciziz. Zira Allahu Teâlâ maddeden mücerred ve cisimden münezzehtir. İnsan ise maddeyle kaim ve cisimle mevcuttur. Maddeyle kaim olan insanın, maddeden mücerred olan bir güzelliği -hakkıyla- anlaması mümkün değildir. Zira insan maddeden mücerred düşünemez ve bildiği bütün güzellikler madde üzerinde gözükten güzelliklerdir.

Böyle bir insanın, maddeden ve cisimden münezzehtir olan Allah'ın zatî güzelliğini idrak etmesi ve mahiyetini kavraması mümkün değildir. Ancak iman eder ve bilir ki:

Güzellik ancak güzeldən gelir. Şu mahlukattaki eşsiz güzellikler Cemil-i Mutlak olan Allahu Teâlâ'nın güzelliğinin bir tecellisi ve binler perdelerden geçmiş zayıf gölgeleridir.

Kemal-i İlahî ise Allah'ın isim ve sıfatlarının kusursuzluğu ve bu isim ve sıfatlarda bir sınırın olmamasıdır. Mesela:

- Allah'ın iradesinin kayıtsız olması ve hiçbir şeyin bu iradeye müdahale edememesi.
- İlim sıfatının her şeyi ihata etmesi ve ona cehlin ârız olamaması.
- Kudretin her şeyi kuşatması ve aczin ona ilişememesi.
- Her şeyi görmesi ve hiçbir şeyin nazar-ı şuhudundan gizlenememesi...

Bunlar gibi, Allahu Teâlâ'nın bütün isim ve sıfatlarının sonsuz ve nihayetsiz oluşu Allah'ın kemalidir. İnsan bu kemali hakkıyla anlamaktan âcizdir. Zira sonlu olan insan sonsuzluğu anlayamaz; Allah'ın isim ve sıfatlarının nihayetsizliğini kavrayamaz. Ancak iman ve tasdik eder.

Demek, “cemal-i İlahî” dediğimizde Allah'ın zatının güzelliğini; “kemal-i İlahî” dediğimizde ise isim ve sıfatlarının kusursuzluğunu ve sonsuzluğunu anlıyoruz.

Cenab-ı Hak bu harika sanatlarla zatî cemalini ve gizli kemalâtını göstermek istemektedir.

6. O münezzehtir hüsün, o mukaddes cemalin cilvesinden, esmalarda, belki her isimde çok gizli defineler bulunduğunu işaret eder: “O münezzehtir hüsün” ve “o mukaddes cemal” ifadeleriyle Allah'ın zatî güzelliğine dikkat çekilmiş. Bu güzellik bütün kusurlardan münezzehtir ve bütün çirkinliklerden mukaddestir.

Allah'ın bu zatî güzelliğinin her bir isimde gizli defineleri vardır. Şöyle ki:

Eserin kemali fiilin kemaline, fiilin kemali ismin kemaline, ismin kemali sıfatın kemaline, sıfatın kemali şunun kemaline, şunun kemali de zatın kemalini delalet eder. Burada beş basamaklı bir netice vardır. Bu hakikati birkaç misal üzerinde mütalaa edelim:

1. Bir saray tasavvur ediyoruz... Sarayın nakış ve tezyinatındaki mükemmellik sanatkârının ve mühendisinin fiilindeki mükemmeliyete delalet eder. Zira “yapmak” ve “süslemek” fiilleri mükemmel olmasaydı, bu güzel nakışlar ve bu süslü tezyinat ortaya çıkmazdı. Hatta biz böyle bir tezyinatı gördüğümüzde, “Ne güzel süslemişler, ne güzel yapmışlar!” deriz. Bu sözle fiilin mükemmeliyetine dikkat çekeriz. Nakışlamak ve süslemek fiilleri mükemmel olmasaydı, mesela nakışlar gelişigüzel çizilseydi, bu güzel tezyinat olmazdı. Madem olmuş; bu, fiilin mükemmeliyetine delalet eder.

2. Nakışlamak ve süslemek fiillerinin mükemmeliyeti ismin mükemmeliyetine delalet eder. Yani bu fiilin sahibi mükemmel bir nakkaştır ve müzeyyindir. Eğer mükemmel bir nakkaş ve müzeyyin olmasaydı, süslemek ve nakışlamak işini bu kadar güzel yapamaz ve neticede bu ziynetli ve nakışlı eser ortaya çıkmazdı. Madem çıkmış, o hâlde hem fiilleri güzeldir hem de nakkaş ve müzeyyin isimleri güzeldir.

3. İsmi mükemmeliyeti sıfatın mükemmeliyetine delalet eder. Yani bu isimlerin sahibi, nakkaşlık ve tezyin için lazım olan sıfatlara sahiptir ve bu sıfatlar onda mükemmel bir derecede bulunur. Zira bu sıfatlara sahip olmasaydı, müzeyyin ve nakkaş olamazdı. Müzeyyin ve nakkaş olamayınca da süslemek ve nakışlamak işlerini güzel yapamazdı. Bunları güzel yapamayınca da bu ziynetli ve nakışlı eser ortaya çıkmazdı. Madem çıkmış, o hâlde hem fiilleri güzeldir, hem nakkaş ve müzeyyin isimleri güzeldir, hem de bu isimlere bakan sıfatları güzeldir.

4. Sıfatın mükemmeliyeti şunun mükemmeliyetine delalet eder. (Şunun en yakın karşılığı kabiliyettir. Cenab-ı Hak hakkında, “Kabiliyet sahibidir.” ya da “Kabiliyeti vardır.” gibi bir söz söylenemez. Allah hakkında kabiliyet kavramını kullanamadığımız için şunun kavramını kullanıyoruz.)

Sıfatın mükemmeliyeti şunun mükemmeliyetine delalet eder. Zira şunun mükemmel olmasaydı, nakışlamaya ve süslemeye ait sıfatları mükemmel olmazdı. Sıfatları mükemmel olmayınca müzeyyin ve nakkaş isimleriyle müsemma olamazdı. Müzeyyin ve nakkaş olamayınca da süslemek ve nakışlamak fiillerini güzel yapamazdı. Bunları güzel yapamayınca da bu mükemmel eser ortaya çıkmazdı. Madem çıkmış, o hâlde hem fiilleri güzel, hem nakkaş ve müzeyyin isimleri güzel, hem bu isimlere bakan sıfatları güzel, hem de bu sıfatların membaı olan kabiliyeti güzel.

5. Kabiliyetin güzelliği de zatın güzelliğine delalet eder. Zira güzellik ancak güzelden sudur eder. Eğer o zat çirkin olsaydı, kabiliyeti de kötü olurdu. Kabiliyeti kötü olunca sıfatları da kötü olurdu. Sıfatları kötü olunca isimleri de kötü olurdu. İsimleri kötü olunca fiilleri de kötü olurdu. Ve fiilleri kötü olunca eser de kötü olurdu. Bu ziynetli ve nakışlı eser yerine çok çirkin bir şey yapardı. Madem eser çirkin değil; gayet nakışlı ve süslü bir eser yapmış, o hâlde hem fiilleri güzel, hem isimleri güzel, hem sıfatları güzel, hem şunun güzel, hem de zatı güzeldir.

Dilerseniz, aynı mantığı kitap üzerinde düşünelim:

1. Mükemmel bir kitap, kâtibinin “yazmak” fiilindeki güzelliğe delalet eder.
2. Yazmak fiilinin güzelliği failinin “kâtip” isminin güzelliğine delalet eder.
3. Kâtip isminin güzelliği ilim, hikmet, irade gibi sıfatlarının güzelliğine delalet eder.
4. Bu sıfatların güzelliği kâtibin kabiliyetinin güzelliğine delalet eder.

5. Kabiliyetin güzelliği de zatın güzelliğine delalet eder. Eğer Üstad Hazretleri gibi güzel bir zatsa ondan Risale-i Nur Külliyyatı ortaya çıkar, Darwin gibi çirkin bir zatsa Darwinizm ile ilgili kitaplar ortaya çıkar.

Son bir örnek üzerinde kaideyi iyice pekiştirelim:

1. Mükemmel bir elbise, terzisinin “dikmek” fiilindeki güzelliğe delalet eder.
2. Dikmek fiilinin güzelliği failinin “terzi” isminin güzelliğine delalet eder.
3. Terzi isminin güzelliği terzilik sıfatlarının güzelliğine delalet eder.
4. Sıfatların güzelliği terzinin kabiliyetinin güzelliğine delalet eder.
5. Kabiliyetin güzelliği de zatın güzelliğine delalet eder. Güzel bir zatsa ondan İslam’ın ruhuna uygun elbiseler çıkar. Yok, güzel değilse, şeriatın yasak ettiği elbiseler çıkar.

Şimdi meseleyi Allah’ın cemali üzerinden mütalaa edelim:

1. Mesela bir kelebeğe baktığımızda onun nakış nakış süslendiğini ve tezyin edildiğini görüyoruz. Âdeta antika bir sanat eseri olmuş.

Eserin kemali fiilin kemalinden gelir. Demek kelebeğin yaratıcısı olan Zatın yaratmak, süslemek, nakışlamak, suret vermek, terbiye etmek gibi fiilleri mükemmeldir. Eğer bu fiilleri mükemmel olmasaydı, bu güzel kelebek vücut bulamazdı.

2. Fiilin kemali ismin kemaline delalet eder. Yaratmak, süslemek, nakışlamak, suret vermek, terbiye etmek gibi fiillerin kemali Hâlık, Müzeyyin, Nakkaş, Musavvir, Rab gibi isimlerin kemaline delalet eder.

3. Bu isimlerin kemali sıfatların kemaline delalet eder. Demek bu zatın ilim, irade, kudret, görme ve işitme gibi sıfatları nihayetsiz kemaldedir. Nihayetsiz kemaldedir ki ondan mükemmel isimler, mükemmel isimlerden mükemmel fiiller ve mükemmel fiillerden de mükemmel eser çıkmış.

4. Sıfatların kemali şüunatın kemaline delalet eder. Şüunatı mükemmel olmasaydı, sıfatları mükemmel olmazdı.

5. Şüunatın kemali Allah’ın zatının kemaline delalet eder.

Demek her bir varlık, nihayetsiz kemaliyle Allah’ın fiillerinin kemaline, isimlerinin kemaline; sıfatlarının, şüunatının ve zatının kemaline delalet ve şehadet eder.

Üstadımızın bu makamdaki ifadesiyle: **O münezzeh hüsün, o mukaddes cemalin cilvesinden, esmalarda, belki her isimde çok gizli defineler bulunduğunu işaret eder.**

7. İşte şu derece âlî, nazirsiz, gizli bir cemalet ise kendi mehasinini bir mir’atta görmek ve hüsnünün derecatını ve cemalinin mikyaslarını zîşuur ve müştak bir âyinede müşahade

etmek istediği gibi, başkalarının nazarıyla yine sevgili cemaline bakmak için görünmek de ister: Âlî, nazirsiz ve gizli bir cemaî üç şey istiyor:

1. Her cemaî sahibi kendi güzelliğini görmek ister sırrınca, kendi güzelliklerini bir mir'atta (aynada) görmek istiyor.

2. Güzelliğinin derecelerini şuur sahibi bir aynada müşahede etmek istiyor. Bu, önceki maddeye benziyor. Aradaki fark şudur: Şuur sahibi olmayan bir ayna, (mesela taş, kaya, dağ vs.) şuur sahibi bir ayna gibi o güzelliğin derecelerini gösteremez. İnsanın mazhar olduğu esmâ-i ilahî ile bir taşın mazhar olduğu esmâ-i ilahî arasında dağlar kadar fark vardır. Şuur sahibi mahlukat, Allah'ın hüsün ve cemaline daha parlak bir aynadır.

Bu sebeple, Allahu Teâlâ kendi cemalini bir aynada görmek istiyor; ama şuur sahibi aynada görmeyi daha fazla murad ediyor.

3. Her cemaî sahibi kendi güzelliğini göstermek ister sırrınca, Allahu Teâlâ, başkalarının nazarıyla yine sevgili cemaline bakmak için görünmek istiyor. “Baskalarının nazarıyla sevgili cemaline bakmak” ifadesini yanlış anlamayalım. Buradaki mana, başkasının vücuduna hulul ederek onun gözüyle bakmak değildir; Allah bundan münezzehtir. Buradaki mana, başkasına göstermektir.

Mesela bir ressam yaptığı bir tabloyu birisine gösterip, “Resmime bak ve ne hissettiğini söyle. Resme senin gözünle bakmak istiyorum.” dese, bundan muradı, seyredenin ne hissettiğini anlamak istemesidir. Yoksa o kişinin içine girip onun gözüyle bakmak istemesi değildir.

Aynen bunun gibi, “**başkalarının nazarıyla yine sevgili cemaline bakmak**” ifadesi de başkalarına cemalini göstermek ve o cemaî karşısında onları hayrete ve muhabbete sevk etmektir.

8. Âyine-misal mevcudatın birbiri arkasında zeval ve fenalarıyla beraber, arkalarından gelenlerin üstünde ve yüzlerinde aynı hüsün ve cemaîin cilvesinin bulunması gösterir ki cemaî onların değil; belki o cemaller, bir hüsn-ü münezzehe ve bir cemaî-i mukaddesin âyâtı ve emaratıdır: Mesela şeffaf bir şişe düşünelim. Bu şişe ışık saçıyor olsun, üzerinde ziya ve parıltı olsun...

Şişenin ışığı kendinden midir yoksa güneşten midir bunu anlamanın çok basit bir yolu var. Şişeyi alıp karanlık bir odaya koyarsınız. Şişedeki ışık devam ediyorsa ziya kendisine aittir. Yok, ışık kaybolup şişe karanlığa düşmüşse; ziya onun zatî malı olmayıp güneşindir. Bu durumda, şişe kendisindeki bu ışık ve ziyayla güneşin varlığını ispat eder ve onun esmasını gösterir.

Hiç kafayı kaldırıp güneş var mı yok mu diye semaya bakmaya gerek yok! Şişeye bak; onda bir ziya ve ışık varsa gökte güneş vardır. Zira ortada bir ışık var. Bu ışık ya güneşindir ya da şişenindir; sahipsiz olamaz. Eğer güneş kabul edilmezse, ışık ve ziya şişenin kendisine verilmek zorundadır.

İyi de bu durumda, karanlık bir odaya konulduğunda, üzerindeki ışığın kaybolmasını neyle izah edeceğiz? Hiçbir şeyle izah edemeyiz. Bunun izahının tek yolu, ışık ve ziyanın şişenin malı olmayıp güneşin malı olduğunu kabul etmektir.

Misalimizdeki şişe gibi, bütün şeffaf eşya, nehir ve denizlerdeki kabarcıklardan tutun, yeryüzündeki diğer bütün şeffaf eşyaya kadar, her birisi, üzerindeki ziya ve parlaklık cihetiyle güneşin varlığına ve esmasına şahadet ederler.

Her bir şeffaf eşya, kendisinde gözüken ışık ve ziya cihetiyle güneşin varlığına ve esmasına şahadet ettiği gibi; ölümleriyle birlikte, yeni gelenlerin aynı ziya ve timsalleri göstermesi cihetiyle de güneşin devamına ve bekasına şahadet eder. Bütün bu parıltılar, civelere, timsaller hepsi tek bir güneşin eseri olduğunu ilan eder. Çünkü güneş baki olmasaydı, yeni dünyaya gelenlerde, öncekilerde bulunan aynı ziya ve timsaller gözükmeydi.

Demek şeffaf eşya, varlığıyla güneşin varlığına; ölümleriyle de güneşin devam ve bekasına delalet ediyor.

Misaldeki güneşin, şeffaf eşyanın ve şeffaf eşyada gözüken ışığın hakikatteki karşılıkları şunlardır:

Güneş, Şems-i Ezel ve Ebed olan Allah'ı temsil ediyor. Şeffaf eşya, bütün varlıkları temsil ediyor. Sinekten tutun galaksilere kadar her bir varlık böyle şeffaf bir eşyadır. Şeffaf eşyada gözüken ziya ve timsaller de Cenab-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının tecellisini temsil ediyor.

Mesela bir kelebeği düşünelim: Muhyi isminden Müzeyyin ismine, Musavvir isminden Müllevvin ismine, Latif isminden Hakîm ismine kadar onlarca esmâ-i hüsnâ kelebeğin vücudunda tecelli etmektedir. Kelebek kendisinde tecelli eden bu isimlerle, isimlerin müsemması olan Allahu Teâlâ'nın her şeyden münezzeh olan hüsnüne ve bütün kusurlardan mukaddes olan cemaline şahadet eder.

Şimdi, bu kelebek öldü, yerine başka bir kelebek geldi. Peki, biraz evvel saydığımız isimler bu yeni kelebekte tecelli ediyor mu? Evet, ediyor. İşte yeni gelen kelebeğin, ölen kelebekte tecelli eden isim ve sıfatlara mazhar olması ispat eder ki bu isimlerin müsemması ve bu sıfatların mevsufu olan zat bakidir, ebedîdir, sermedîdir, ölümsüzdür. Ve yine kelebekte gözüken cemal ve hüsn kelebeğin zatî malı değil, Allah'ın cemalinin ve hüsnünün bir tecellisidir.

Hülasa: Her bir varlık, üzerinde tecelli eden esmâ-i ilahî cihetiyle Allah'ın cemaline delalet eder. Öldükten sonra yerine gelen varlıkta aynı isim ve sıfatların gözükmesi cihetiyle de **cemalin onların değil; belki o cemaller, bir hüsn-ü münezzeh ve bir cemal-i mukaddesin âyâtı ve emaratı olduğuna şahadet eder.**

Dördüncü Hakikatte geçen -bir derece kapalı olan- ibare ve cümlelerin izahını tamamladık. Sıra geldi Dördüncü Hakikati teenni ile okumaya. Eğer buraya kadar olan bilgilere iyi çalışıp tam kavradıysanız Dördüncü Hakikati kolayca anlayabilirsiniz. Metni okurken paragraf

paragraf ilerleyin. Önce bir paragrafı iyice anlayın, üzerinde tefekkür edin, sonra diğer paragrafa geçin. (Kelimelerin manasını bilmeyenler olabilir düşüncesiyle metni bölerek ve manayı altına yazarak ilerledik.)

DÖRDÜNCÜ HAKİKAT

Bab-ı cûd ve cemaldır. İsm-i Cevvad ve Cemil'in cilvesidir.

(Cûd: Cömertlik / Cemal: Güzellik / Cevvad: Sınırsız cömertlik sahibi (Allah) / Cemil: Sonsuz güzel olan ve bütün güzelliklerin sahibi bulunan Allah)

Hiç mümkün müdür ki: Nihayetsiz cûd u sehavet, tükenmez servet, bitmez hazineler... misilsiz sermedî cemal, kusursuz ebedî kemal... bir dâr-ı saadet ve mahall-i ziyafet içinde daimî bulunacak olan muhtaç şâkirleri, müştak âyinedarları, mütehayyir seyircileri istemesinler?

(Cûd u sehavet: Cömertlik ve eli açıklık / Misilsiz: Benzersiz / Sermedî: Ebedî, daimî / Cemal: Güzellik / Şâkir: Şükreden / Müştak: Arzulu, çok istekli / Mütehayyir: Hayrette kalan, şaşırان)

Evet, dünya yüzünü bu kadar müzeyyen masnuatıyla süslendirmek... Ay ile Güneş'i lamba yapmak... yeryüzünü bir sofra-i nimet ederek mat'umatın en güzel çeşitleriyle doldurmak... meyveli ağaçları birer kap yapmak... her mevsimde birçok defalar tecdid etmek... hadsiz bir cûd u sehaveti gösterir.

(Müzeyyen: Süslü, ziynetli / Masnuat: Sanatla yapılmış eserler / Mat'umat: Yenecek şeyler, yiyecekler / Tecdid: Yenileme)

Böyle nihayetsiz bir cûd u sehavet... öyle tükenmez hazineler ve rahmet... hem daimî hem arzu edilen her şey içinde bulunur bir dâr-ı ziyafet ve mahall-i saadet ister... Hem kat'î ister ki o ziyafetten telezzüz edenler, o mahall-i saadette devam etsinler, ebedî kalsınlar; ta zeval ve firakla elem çekmesinler... Çünkü zeval-i elem lezzet olduğu gibi, zeval-i lezzet dahi elemdir. Öyle sehavet, elem çekirmek istemez.

(Cûd u sehavet: Cömertlik ve eli açıklık / Dâr-ı ziyafet: Ziyafet yurdu / Mahall-i saadet: Saadet yeri / Telezzüz eden: Lezzetlenen, zevk alan / Zeval: Yok olma / Firak: Ayrılık / Zeval-i elem: Elemin sona ermesi / Zeval-i lezzet: Lezzetin sona ermesi / Sehavet: Cömertlik)

Demek, ebedî bir cenneti hem içinde ebedî muhtaçları ister... Çünkü nihayetsiz cûd u seha, nihayetsiz ihsan etmek ister, nimetlendirmek ister... Nihayetsiz ihsan ve nimetlendirmek ise nihayetsiz minnettarlık, nimetlenmek ister... Bu ise ihsana mazhar olan şahsın devam-ı vücudunu ister. Ta daimî tena'umla o daimî in'ama karşı şükür ve minnettarlığını gösterebilir... Yoksa zeval ile acılaşıp cüz'î bir telezzüz, kısacık bir zamanda öyle bir cûd u sehanın muktezasıyla kabil-i tevfiğ değildir.

(Cûd u seha: Cömertlik / Devam-ı vücudu: Varlığının devamı / Tena'um: Nimetlenme / İn'am: Nimet verme / Telezzüz: Lezzetlenme / Muktezasıyla: Gerektirdiği şeylerle / Kabil-i tevfik: Bir araya gelebilme)

Hem dahi meşher-i sanat-ı İlahiye olan aktar-ı âlem sergilerine bak... Yeryüzündeki nebatat ve hayvanatın ellerinde olan ilan-ı Rabbaniyeye dikkat et (Haşiye-1)... mehasin-i rububiyetin dellâlları olan enbiya ve evliyaya kulak ver... Nasıl müttefikan Sâni-i Zülcelal'in kusursuz kemalâtını, harika sanatlarının teşhiriyle gösteriyorlar, beyan ediyorlar, enzar-ı dikkati celbediyorlar.

(Meşher-i sanat-ı İlahiye: Allahu Teâlâ'nın sanat eserlerinin sergilendiği yer / Aktar-ı âlem: Âlemin dört bir tarafı / Mehasin-i rububiyet: Allah'ın rububiyetinin güzellikleri / Dellâl: İlan edici)

Demek, bu âlemin Sâniinin pek mühim ve hayret verici ve gizli kemalâtı vardır. Bu harika sanatlarla onları göstermek ister... Çünkü gizli, kusursuz kemalât ise takdir edici, istihsan edici, mâşâallah diyerek müşahede edicilerin başlarında teşhir ister... Daimî kemalât ise daimî tezahür ister... O ise takdir ve istihsan edicilerin devam-ı vücudunu ister... Bekası olmayan istihsan edicinin nazarında, kemalâtın kıymeti sukut eder. (Haşiye-2)

(İstihsan: Güzel bulma, beğenme / Devam-ı vücudu: Varlığının devamı)

Hem dahi kâinatın yüzünde serilmiş olan gayetle güzel ve sanatlı ve parlak ve süslü şu mevcudat, ışık güneşi bildirdiği gibi, misilsiz manevi bir cemalin mehasinini bildirir.... ve nazirsiz, hafi bir hüsnün letaifini iş'ar ediyor. (Haşiye-3) O münezzeh hüsn, o mukaddes cemalin cilvesinden, esmalarda, belki her isimde çok gizli defineler bulunduğunu işaret eder.

(Misilsiz: Benzersiz / Mehasin: Güzellikler / Nazirsiz: Benzersiz, eşsiz / Hafi: Gizli / Hüsn: Güzellik / Letaif: İncelikler, güzellikler / İş'ar: Bildirme)

İşte şu derece âlî, nazirsiz, gizli bir cemal ise kendi mehasinini bir mir'atta görmek... ve hüsnünün derecatını ve cemalinin mikyaslarını zîşuur ve müştak bir âyinede müşahade etmek istediği gibi... başkalarının nazarıyla yine sevgili cemaline bakmak için görünmek de ister.

(Nazirsiz: Benzersiz, eşsiz / Mehasin: Güzellikler / Mir'at: Ayna)

Demek iki vecihle kendi cemaline bakmak; biri her biri başka başka renkte olan âyinelerde bizzat müşahade etmek... diğeri müştak olan seyirci ve mütehayyir olan istihsancıların müşahadesi ile müşahade etmek ister.

(Müştak: Çok arzulu / Mütehayyir: Hayrette kalmış, şaşırılmış / İstihsancı: Beğenici)

Demek hüsün ve cemel, görmek ve görünmek ister... Görmek görünmek ise müştak seyirci, mütehayyir istihsan edicilerin vücudunu ister... Hüsün ve cemel, ebedî sermedî olduğundan müştakların devam-ı vücudlarını ister.

(Hüsün: Güzellik / Cemal: Güzellik / Müştak: Çok arzulu / Mütehayyir: Hayrette kalmış, şaşırılmış / Sermedî: Ebedî, sürekli / Devam-ı vücudları: Varlıklarının devamını)

Çünkü daimî bir cemel ise zail bir müştaka razı olamaz... Zira dönmemek üzere zevale mahkûm olan bir seyirci, zevalin tasavvuruyla muhabbeti adavete döner... hayreti istihfafa... hürmeti tahkire meyleder... Çünkü hodgâm insan, bilmediği şeye düşman olduğu gibi, yetişmediği şeye de zıttır... Hâlbuki nihayetsiz bir muhabbet, hadsiz bir şevk ve istihsan ile mukabeleye layık olan bir cemale karşı, zımnen bir adavet ve kin ve inkâr ile mukabele eder... İşte kâfir Allah'ın düşmanı olduğunun sırrı bundan anlaşılıyor.

(Zail: Yok olan / İstihfaf: Küçüksemek / Hodgâm: Kendi keyfini düşünen, bencil)

Madem o nihayetsiz sehavet-i cûd... o misilsiz cemel-i hüsün... o kusursuz kemalât... ebedî müteşekkirleri, müştakları, müstahsinleri iktiza ederler... Hâlbuki şu misafirhane-i dünyada görüyoruz; herkes çabuk gidip, kayboluyor. O sehavetin ihsanını ancak az bir parça tadar, iştihası açılır fakat yemez gider... O cemel, o kemalin dahi ancak biraz ışığına, belki bir zayıf gölgesine bir anda bakıp doymadan gider. Demek bir seyrangâh-ı daimîye gidiliyor.

(Sehavet-i cûd: Sınırsız cömertlik ve ikramseverlik / Müteşekkir: Teşekkür eden / Müstahsin: Beğenen / Seyrangâh-ı daimî: Daimî gezinti yeri)

Elhasıl: Nasıl ki şu âlem bütün mevcudatıyla Sâni-i Zülcelal'ine kat'î delalet eder... Sâni-i Zülcelal'in de sıfat ve esma-i kudsiyesi, dâr-ı ahirete delalet eder ve gösterir ve ister. (10. Söz)

Haşiye-1: Evet, kemik gibi bir kuru ağacın ucundaki tel gibi incecik bir sapta gayet münakkaş, müzeyyen bir çiçek... ve gayet musanna ve murassa bir meyve... elbette gayet sanatperver, mucizekâr ve hikmettar bir Sâniin mehasin-i sanatını zîşuura okutturan bir ilannamedir. İşte nebatata hayvanatı dahi kıyas et.

(Münakkaş: Nakışlı, işlemeli / Müzeyyen: Ziyetli / Musanna: Sanatlı / Murassa: Süslü / Sanatperver: Sanatsever / Hikmettar: Hikmetli / Sâni: Sanatkâr / Mehasin-i sanat: Sanatın güzellikleri / Zîşuur: Şuur sahibi)

Haşiye-2: Evet, durub-u emsaldendir ki: Bir dünya güzeli, bir zaman kendine meftun olmuş âdi bir adamı huzurundan tard eder. O adam kendine teselli vermek için, "Tüh, ne kadar çirkindir!" der. O güzelin güzelliğini nefyeder... Hem bir vakit bir ayı, gayet tatlı bir üzüm asması altına girer. Üzümleri yemek ister. Koparmaya eli yetişmez. Asmaya da çıkamaz. Kendi kendine teselli vermek için kendi lisaniyla "Ekşidir." der, gümler gider.

(Durub-u emsal: Misal olarak söylenen meşhur sözler / Tard: Kovma / Nefyetme: İnkâr etme)

Haşıye-3: Âyine-misal mevcudatın birbiri arkasında zeval ve fenalarıyla beraber, arkalarından gelenlerin üstünde ve yüzlerinde aynı hüsün ve cemalin cilvesinin bulunması gösterir ki cemal onların değil; belki o cemaller, bir hüsn-ü münezzehe ve bir cemal-i mukaddesin âyâtı ve emaratıdır.

(Âyine-misal: Aynaya benzeyen, ayna gibi / Âyât: Ayetler)

Şimdi Dördüncü Sureti okuyacağız. Dördüncü Suret, Dördüncü Hakikatin hikâyedeki karşılığıdır. Dördüncü Hakikati anlayan Dördüncü Sureti de anlar. Suretleri okuma sebebimiz, eserin tamamını okumuş olmak içindir. Yani suretleri mütalaa için değil, teberra için okuyoruz. Zira asıl olan, Hakikatlerdeki manalardır. Suretler sadece Hakikatlere çıkmak için birer temsildir.

DÖRDÜNCÜ SURET

Bak, hadd ü hesaba gelmeyen şu sergilerde olan misilsiz mücevherat, şu sofralarda olan emsalsiz mat'umat gösteriyorlar ki bu yerlerin padişahının hadsiz bir sehaveti, hesapsız dolu hazineleri vardır. Hâlbuki böyle bir sehavet ve tükenmez hazineler, daimî ve istenilen her şey içinde bulunur bir dâr-ı ziyafet ister. Hem ister ki o ziyafetten telezzüz edenler orada devam etsinler; ta zeval ve firak ile elem çekmesinler. Çünkü zeval-i elem lezzet olduğu gibi, zeval-i lezzet dahi elemidir.

Bu sergilere bak ve şu ilanlara dikkat et! Ve bu dellâllara kulak ver ki muciznüma bir padişahın antika sanatlarını teşkil ve teşhir ediyorlar. Kemalâtını gösteriyorlar. Misilsiz cemal-i manevisini beyan ediyorlar. Hüsn-ü mahfisinin letaifinden bahsediyorlar. Demek, onun pek mühim, hayret verici kemalât ve cemal-i manevisi vardır.

Gizli, kusursuz kemal ise takdir edici, istihsan edici, mâşâallah deyip müşahade edicilerin başlarında teşhir ister. Mahfî, nazirsiz cemal ise görünmek ve görmek ister. Yani kendi cemalini iki vecihle görmek: Biri, muhtelif âyinelerde bizzat müşahade etmek. Diğeri, müştak seyirci ve mütehayyir istihsan edicilerin müşahadesi ile müşahade etmek ister. Hem görmek hem görünmek hem daimî müşahade hem ebedî işhad ister.

Hem o daimî cemal, müştak seyirci ve istihsan edicilerin devam-ı vücudlarını ister. Çünkü daimî bir cemal, zail müştaka razı olamaz. Zira dönmemek üzere zevale mahkûm olan bir seyirci, zevalin tasavvuruyla muhabbeti adavete döner, hayret ve hürmeti tahkire meyleder. Çünkü insan, bilmediği ve yetişmediği şeye düşmandır. Hâlbuki şu misafirhanelerden herkes çabuk gidip kayboluyor. O kemal ve o cemalin bir ışığını belki zayıf bir gölgesini, bir anda bakıp doymadan gidiyor. Demek bir seyrangâh-ı daimîye gidiliyor.

BEŞİNCİ HAKİKAT VE BEŞİNCİ SURET

Üstad Hazretleri Beşinci Hakikatte, ahiretin varlığını “Mucîb” ism-i şerifi ile ispat ediyor. Bu ispatta şu basamakları takip ediyor:

Birinci basamak: Bu basamakta “Mucîb” isminin tecellisinden bahsediyor ve yapılan dualara icabeti gösteriyor.

İkinci basamak: Bu basamakta, “Fiiller failsiz, isimler müsemmasız ve sıfatlar mevsufsuz olamaz.” sırrınca, Mucîb isminin tecellisinden, perde arkasındaki Cenab-ı Mevla’ya ve O’nun “Mucîb” ismine ulaşıyor.

Üçüncü basamak: Bu basamakta şu mantığı kuruyor: En adi bir mahlukun, en küçük bir ihtiyacı için yaptığı duaya icabet eden Zat, elbette en büyük bir kulunun, en yüksek bir matlubu için yaptığı duaya icabet edecektir.

Üstadımız bu basamakta, Peygamberimiz (a.s.m.)’in duasını ahiretin varlığına delil yapıyor.

Dördüncü basamak: Bu basamakta, Peygamberimiz (a.s.m.)’in duasını ahirete delil yaparken, Efendimiz (a.s.m.)’in risaletinin delillerinden de bahsediyor ve bu sayede Efendimiz (a.s.m.) hakkında kalbe gelebilecek şüpheleri yok ediyor.

Bizler Mucîb isminin ahireti iktizasını üç başlıkta mütalaa edeceğiz.

BİRİNCİ BASAMAK: MAHLUKATIN DUASI VE BU DUALARA YAPILAN İCABET

Dua iki kısma ayrılır:

Birincisi: Dil ile yapılan duadır ki buna “lisan-ı kâl” denir.

İkincisi: Hâl lisanı ile yapılan duadır ki buna da “lisan-ı hâl” denir. Lisan-ı hâl ile yapılan dualar da üçe ayrılır:

1. Lisan-ı ihtiyaç ile yapılan dualar: Mesela bir çiftçinin toprağı kazması lisan-ı ihtiyaçla yapılan bir duadır. Çifti o hâliyle ihtiyacını Allah’a arz eder. Yine bir kuşun kanat için, bir balığın yüzgeç için, bir ağacın yaprak ve meyve için yaptığı hâlî dualar lisan-ı ihtiyaçla yapılan dualardır.

2. Lisan-ı istidat ile yapılan dualar: Bu dualar kabiliyetin lisan-ı hâliyle yapılan dualardır. Bir yumurtanın kuş olabilmek için, bir tohumun çiçek olabilmek için ve bir çekirdeğin ağaç olabilmek için yaptığı hâlî dualar lisan-ı istidat ile yapılan dualara misaldir.

3. Lisan-ı ızdırar ile yapılan dualar: Bütün ümitlerin kesildiğı, bütün sebeplerin sükût ettiği, bütün umutların kaybolduğı ve son derece sıkıntılı anlarda hâl lisanıyla yapılan dualardır. Bu durumda kişi âdeta hâli ile Allah’a yalvarmakta ve bir çıkış yolu istemektedir.

Demek dua ikiye ayrılıyor: Lisan-ı kâl ve lisan-ı hâl.

Lisan-ı hâl de kendi içinde üçe ayrılıyor: Lisan-ı ihtiyaç, lisan-ı istidat ve lisan-ı ızdırar.

Ancak şunu da belirtelim ki: Yapılan bütün dualar hikmet-i ilahiye sebebiyle kabul olmuyor. Mesela bir istakoz bir yılda yedi milyar yumurta yumurtluyor. Bütün bu yumurtalar lisan-ı istidat ile Allah'a dua edip istakoz olmak istiyor. Eğer hepsinin duasına icabet edilse ve hepsi istakoz olsaydı, bir senede denizler istakozla dolacak ve diğer hayat sahiplerinin hakları zayi olacaktı. Diğer hayat sahiplerinin haklarının korunması ve zayi olmaması için, yapılan dualar bir hikmet tahtında kabul edilmektedir.

Şimdi, delili mütalaaya başlayalım:

Her kim şu âleme dikkat ile baksa görür ki her dua edenin duasına icabet ediliyor ve her ses işitilip cevap veriliyor.

Mesela hayvanatın ve bitkilerin rızıkları mükemmelen veriliyor ve hiçbir aç bırakılmıyor. Hatta en zayıfların ve yavruların rızıkları daha mükemmel gönderiliyor. İşte bu, onların lisan-ı ihtiyaçla yaptıkları dualara bir icabettir.

Yine bir kuş kanat istiyor, ona kanat takılıyor. Bir sinek beş bin petekli göz istiyor, ona göz veriliyor. Bir karınca, arkadaşlarıyla konuşup haberleşebileceği bir telefon istiyor, ona anten takılıyor. İnsan göz istiyor, kulak istiyor, dil istiyor ve hadsiz maddi ve manevi cihazat ve duygular istiyor, ne isterse ona veriliyor. İnsan gibi, diğer bütün mahlukat da nihayetsiz şeyler istiyor, istedikleri bitamamiha onlara gönderiliyor. Bütün bu istemekler lisan-ı ihtiyaç ile hâlî bir duadır ki onların dualarına icabet ediliyor.

Yine bir tohum çiçek olmak istiyor. Bir çekirdek toprak altında yarılp büyümek ve kocaman bir ağaç olmak istiyor. Bir damla su insan olmak istiyor. Bir yumurta rengârenk bir tavus kuşuna inkılâp etmek istiyor. Bütün bunlar lisan-ı istidat ile yapılan hâlî dualardır ki hepsine bir hikmet tahtında icabet ediliyor.

Yine bazen oluyor ki bir bitki susuzluktan kurumaya yüz tutuyor; ona bulut orduları gönderiliyor. Bazen oluyor, bir hayvan nihayetsiz ihtiyaç içinde kıvranıyor; ona sebepler üzerinde hususi imdat ediliyor. Bazen oluyor, bütün dünya sanki insanın üzerine geliyor, her şey onu sıkıyor; hiç ummadığı yerden ona yardım yetiştiriliyor. Bezen oluyor, bütün sebepler sukut ediyor, bütün ins ve cin toplansa yardım edemeyecek oluyor; tam o anda ona yardım ediliyor. Bazen oluyor, bütün tabipler ümidini kesiyor; birden ona şifa veriliyor.

Sözün özü: Bazen oluyor, bütün sebepler sukut ediyor, bütün yardım elleri kayboluyor, bütün umutlar tükeniyor ve tam o anda bilinmedik bir yerden yardım ediliyor, imdada koşuluyor. İşte bu, lisan-ı ızdırar ile yapılan hâlî dualara cevaptır.

Yine bazen oluyor, insan ellerini açıp dua ediyor. Matlubunu ve maksudunu ilan edip Rabb-i Rahîm'inden istiyor. Bütün sebepleri sırtının arkasına atarak sadece O'na yöneliyor, O'nun huzurunda bükülüyor ve istediği matlubu o anda ona ihsan ediliyor.

Kim var ki “Ben istedim ama bana verilmedi.” diyebilisin. Hayır, yoktur! Zira hikmet tahtında lisan-ı kâl ile yapılan bütün dualara icabet edilir. İcabet edilmedi zannedilenlerin bir kısmı ya ahirete bırakılır ya da kişinin isteğinden daha güzel bir surette ona verilir.

Mesela o bir erkek çocuk ister, Allahu Teâlâ ona Hazreti Meryem gibi bir kız çocuk verir. Bu durumda, “Duası kabul olmadı.” denilmez; “Duasına daha güzel bir surette icabet edildi.” denilir.

Hem bazen olur, kişi kendisine zarar verecek bir şey ister. Mesela zenginlik ister ama zengin olunca azacağını bilmez. Her şeyin akıbetini en iyi bilen Allahu Teâlâ, kulunun azacağını bilir ve o kuluna merhameten, istediği zenginliği ona vermez; bu duasını ahirete bırakır, onu ahiretin zengini yapar.

Hem bazen kişi fâni dünyasının saadeti için dua eder ama duası ahireti için kabul olunur; ona ahiretin saadeti verilir. Bu durumda, “Duası reddedildi.” denilmez; belki “Daha faydalı bir surette kabul edildi.” denilir.

Madem Cenab-ı Hak hakîmdir; biz Ondan isteriz, O da bize cevap verir. Fakat hikmetine göre bize muamele eder. Hasta, tabibin hikmetini ittiham etmemeli. Hasta bal ister, tabip ona sıtması için sulfato verir. Bu durumda, “Tabip beni dinlemedi.” denilmez. Belki o tabip hastanın âh-ü fizârını dinledi, işitti ve cevap verdi; maksudunun en iyisini yerine getirdi.

Buraya kadar yaptığımız izahattan anlaşıldı ki: Lisan-ı kâl ve lisan-ı hâl ile yapılan bütün dualara bir hikmet tahtında icabet ediliyor. Her ses işitilip, her duaya cevap veriliyor. Hatta en küçük bir ihtiyaç, en küçük bir mahluktan gelse ona yardım edilip, duasına icabet ediliyor.

İKİNCİ BASAMAK: DUALARA İCABET EDEN MUCİB KİMDİR?

Şimdi soruyoruz:

— Hayvanatın ve nebatatın lisan-ı ihtiyaçla yaptıkları dualara icabet eden ve onları böyle nâzeninâne besleyen kimdir?

— Tohumu çiçek, çekirdeği ağaç, bir damla suyu insan yapan ve mahlukatın lisan-ı istidat ile yaptıkları dualara icabet eden kimdir?

— Kimdir sebepler sukut ettiğinde mahlukatın yardımına koşan? Zorda kalmışların lisan-ı ızdırarla yaptıkları dualara icabet eden?

— Kimdir her sesi işiten, her duaya cevap veren, her muhtarın yardımına koşan ve ona rahmet ile imdat eden?

Bütün bu “kim”lerin tek bir cevabı vardır, o da Allah’tır.

Mahlukatın lisan-ı kâl ve lisan-ı hâl ile yaptıkları dualara cevap verilmesi Allah’ın varlığının delili ve O’nun Mucîb isminin ispatıdır.

ÜÇÜNCÜ BASAMAK: MUCİB İSMİNİN AHİRETİ GEREKTİRMESİ

Bu âlemin sahibi olan Zat mucîbdir; her duaya cevap verir ve icabet eder. Her sesi işitir ve o sesin sahibine imdat eder.

— Acaba hiç mümkün müdür ki Allahu Teâlâ en küçük bir haceti, en küçük bir mahlukundan görüp kemal-i şefkatle ihtiyacını karşılasın; en gizli bir sesi en gizli bir mahlukundan işitip ona imdat etsin; hâl ve kâl lisanlarıyla yapılan bütün dualara bir hikmet tahtında icabet etsin ve bu muameleleriyle nihayetsiz şefkatini ve merhametini ispat etsin; sonra da en makbul kulları olan insanların dualarına icabet etmesin?

— Ve bilhassa insanlar içindeki en makbul kul ve en sevgili mahluk olan Hazreti Muhammed (a.s.m.)’ın ebedî saadet için yaptığı duaları görüp bilmesin, isteğini yerine getirmesin ve o en yüksek duayı işitip kabul etmesin? Hâşâ ve kellâ!

Evet, her kim kendi kalbini ve ruhunu dinlese, “ebed, ebed, ebed” sesini ve duasını ondan işitecektir. Nasıl ki midenin açlık lisanıyla yaptığı dualar hadsiz yiyeceklerin yaratılmasına bir sebep olmuş ve midenin lisan-ı ihtiyaçla yaptığı bu duaya yeryüzü bir sofraya yapılarak icabet edilmiş; aynen bunun gibi, kalp, ruh, akıl ve diğer bütün latifeler de ebed için dua etmekte ve ebedî saadeti hem lisan-ı ihtiyaçla, hem lisan-ı istidatla, hem de lisan-ı ızdırarla istemektedir.

— Acaba hiç mümkün müdür ki Cenab-ı Hak en hakir bir mahluk olan sineğin, kanat gibi en basit bir ihtiyacı için yaptığı duayı işitsin ve ona kanat takmakla duasına icabet etsin; sonra da bütün insanların lisan-ı kâl ve lisan-ı hâl ile yaptıkları ebedî saadet ve cennet duasını işitmesin, icabet etmesin? Yani sivrisineğin sesini işitsin ama gökyüzünün sesini işitmesin; bu hiç mümkün müdür?

Elbette değildir! Madem mümkün değildir, öyleyse icabet edecek ve etmiştir ve o duaların hürmetine -kendisine bir çiçeği yaratmak kadar kolay olan- ahireti ve cenneti yaratmıştır.

Bilhassa ebedî saadet için dua edenler içinde dostları olan peygamberler ve evliyalar vardır. Ve o peygamberler ve evliyaların içinde öyle bir zat vardır ki o zat şu âlemin yaratılışının bir sebebi ve şu âlemin sahibinin en sevgili ve makbul kuludur. O kul Hazreti Muhammed (a.s.m.)’dır.

— Hiç mümkün müdür ki Cenab-ı Hak “Habibim” dediği bu zatın ebed için yaptığı duayı kabul etmesin ve onun duasının hürmetine cenneti yaratmasın?

Eğer ahiretin yaratılması için hadsiz esbab olmasaydı, sadece şu zatın tek bir duası ahiretin yaratılması için kâfi gelirdi ve ahiretin varlığını ispata yeterdi. Zira öyle bir Zattan istiyor ki O’nun için cenneti yaratmak, bir çiçeği yaratmak kadar kolaydır.

Evet, bahar mevsimini bir mahşer meydanı yapan ve yüz binlerce mahlukatı hiçten icat ederek haşrin yüz binler numunesini gösteren bir Kadir-i Mutlak’a cennetin icadı nasıl ağır olabilir?

Demek, nasıl ki Peygamberimizin risaleti şu imtihan meydanının açılmasına sebebiyet verdi; aynen bunun gibi, ubudiyeti ve duası dahi ahiretin açılmasına sebebiyet verdi.

Şimdi, bu delili maddeleyerek pekiştirelim:

1. İnsanların, hayvanatın ve nebatatın lisan-ı hâl ve lisan-ı kâl ile yaptıkları dualara bir hikmet tahtında icabet ediliyor.
2. Bu icabet, perde arkasındaki bir Zatın vücudunu ispat eder ve bu Zatı bizlere “Mucîb” ism-i şerifiyle tanıtır.
3. Madem O zat mucîbtir, her duaya icabet eder ve en adi bir mahlukunun en basit bir isteğini yerine getirir, o hâlde ahiret için yapılan dualara da elbette icabet edecektir.
4. Bilhassa ahiret ve ebedî saadet için dua edenlerin içinde O zatın en sevgili kulu ve en makbul mahluku olan Hazreti Muhammed (a.s.m.) vardır. Bu zat bütün peygamberleri ve ümmetini duasında arkasına almış, o zatlara da “Âmin” dedirtmekte ve duasının kabulü için esmâ-i ilâhiyeyi şefaathî yapmaktadır. Elbette bu duanın reddolunması ve ahiretin yaratılmaması mümkün değildir.

Beşinci Hakikatin genel mütalaasını tamamladık. Şimdi, Beşinci Hakikatte geçen kavram ve ibarelerin izahını yapacağız. Üzerinde durmak istediğimiz 13 madde var:

1. Şu kâinatın maliki, nihayetsiz bir rahmetle rububiyet eder: Rububiyet: Allahu Teâlâ’nın mahlukatı yaratması, öldürmesi, beslemesi, ona suret vermesi, onu aza ve cihazlarla donatması, vazifesini öğretmesi, hâlden hâle şekilden şekle sokması, onu evirmesi, çevirmesi ve onda tasarrufta bulunmasıdır. (Rububiyetin daha geniş izahını önceki derslerde yapmıştık.)

Cenab-ı Hakk’ın **nihayetsiz bir rahmetle rububiyet etmesi**, rububiyete ait fiillerde rahmetle muamele etmesidir. Rububiyetin bütün fiillerinde Allah’ın rahmeti gözüktür ve bu ef’al rahmet-i ilâhiyeye dayanarak tecelli eder. Mesela bir kuşu ele alalım:

- Kuşun yoktan yaratılması rububiyetin tecellisidir.
- Ona hayat verilmesi; göz, kanat, ayak gibi azaların takılması rububiyetin tecellisidir.
- Ona uçmanın öğretilmesi, yolunun ilham edilmesi ve yaşam şartlarına uygun terbiye edilmesi rububiyetin tecellisidir.
- Ona bir şekil ve suret verilmesi, vazifesinin öğretilmesi, duygularla teçhiz edilmesi rububiyetin tecellisidir.
- Rızıklandırılması, hâlden hâle sokulup son şeklini alması ve vakti geldiğinde öldürülmesi rububiyetin tecellisidir.

Bunlar gibi, kuşun üzerinde saymakla bitiremeyeceğimiz kadar çok rububiyet tecellisi vardır. Bütün bu tecelliler Allah'ın rahmetine dayanmaktadır. Yani Allahu Teâlâ rahmetiyle rububiyet etmektedir.

2. O zat nasıl ki risaletiyle, hidayetiyle saadet-i ebediyenin sebep-i husulü ve vesile-i vusulüdür. Onun gibi, ubudiyetiyle ve duasıyla, o saadetin sebep-i vücudu ve cennetin vesile-i icadıdır: Efendimiz (a.s.m.)'ın risaleti ve insanları hidayete davet etmesi, saadet-i ebediyenin husulüne sebep ve vusulüne vesiledir.

Vusulüne vesile olmasının manası açık. Bunun manası şudur: Ebedî saadete ancak Efendimiz (a.s.m.)'a tabi olmakla ulaşılır. Onun sözünü dinlemeyen, sünnetinden yüz çeviren ve ona tabi olmayan; değil ebedi saadete ulaşmak, kokusunu bile duymaz.

Saadet-i ebediyenin husulüne sebep olması ise şudur: Cenab-ı Hak bu dünyayı bir imtihan yurdu olarak yaratmış; peygamberler göndermekle kendisini bildirmiş, insanları ve cinleri iman ve amelle mükellef kılmıştır. Buna mukabil de saadet-i ebediyeyi vaat etmiştir.

Eğer peygamberler gönderilmeseydi, insan iman ve ubudiyetle mükellef olmazdı. Nitekim Eş'arî itikadına göre, ehl-i fetret Allah'a imanla mükellef değildir. Çünkü onlara göre, akıl tek başına Allah'ı keşfedemez.

Şimdi sorumuz şu:

— İnsan iman ve amelle mükellef olmayınca, saadet-i ebediyeye nasıl namzet olacak ve bu saadeti neyle kazanacak?

Nitekim bir kısım âlimler ehl-i fetretin iman ve amelle mükellef olmaması sebebiyle, saadet-i ebediyeden mahrum kalacaklarını bildirmiş. Mesela İmam-ı Rabbani Hazretleri, “Onlar toprak olur.” demiş. Bir kısım âlimler, “Araf denilen yerde kalırlar, cennete giremezler.” demiş.

Şunu anlatmaya çalışıyoruz:

İnsanın saadet-i ebediyeye namzet olabilmesi için mükellef olması lazım. Mükellef olması için de bir peygamberin hidayet davetini işitmiş olması lazım.

O hâlde diyebiliriz ki:

— Eğer peygamberler gönderilmeseydi ahiret yurdu yaratılmaz, ebedî saadetin yurdu olan cennet icat edilmezdi. Cennetin icadının bir sebebi de peygamberlerin hidayet davetidir. Zira ancak bu daveti işitmekle insanlar mükellef olup ebedî saadete namzet olmuştur.

O zaman şöyle desek:

— Peygamberler hem bu imtihan yurdunun açılmasına hem de ebedî saadetin icadına bir sebeptir. Peygamberler olmasaydı, ne dünya, ne cennet, ne de ebedî saadet olurdu.

Bu söz doğrudur, haktır ve hakikattir.

Bütün peygamberlerin hidayet daveti ebedî saadetin icadına bir sebeptir. Eğer peygamberler olmasaydı bütün insanlar ehl-i fetret olup iman ve amelle mükellef olmazdı. Mükellef olmayınca da saadet-i ebediyeye nail olmazdı.

Üstad Hazretlerinin -bu makamda- diğer peygamberlerin davetini zikretmeyip bunu sadece Peygamberimize hasretmesi şu sebeplerdendir.

1. Konumuz Peygamberimiz (a.s.m.)'ın nübüvvetidir. Diğer peygamberlerin nübüvveti değildir.
2. Hidayete davet vazifesini en ekmel surette Peygamberimiz (a.s.m.) yapmıştır. Onun hidayet daveti diğer peygamberlerin davetinin fevkindedir.
3. Onun bu daveti kıyamete kadar devam edecektir. Hâlbuki diğer peygamberlerin daveti kesilmiştir.

İşte bu gibi sebeplerden dolayı, Üstadımız sadece Efendimizin hidayet davetini zikretmiş ve bu davetin saadet-i ebediyenin husulüne -yani icadına- vesile olduğunu beyan etmiş.

İşin özü: Saadet-i ebediyenin yaratılması peygamberlerin insanları hidayete davet etmesiyle oluyor. Peygamberlik mesleği olmasaydı cennet ve ebedî saadet olmazdı. Demek, hem diğer peygamberlerin daveti hem de Efendimiz (a.s.m.)'ın daveti saadet-i ebediyenin husulüne bir sebeptir.

Sonra Üstadımız dedi ki: **Ubudiyetiyle ve duasıyla, o saadetin sebab-i vücudu ve cennetin vesile-i icadıdır.**

Saadet-i ebediyenin ve cennetin yaratılışının birçok sebebi vardır. Faraza bu sebeplerin hiçbiri olmasaydı, sadece Efendimiz (a.s.m.)'ın duası ve ibadeti ahiretin icadına kâfi bir sebep olurdu. Peygamberimizin duası ve ubudiyeti saadet-i ebediyenin vücuduna ve cennetin icadına vesiledir.

3. Ubudiyeti ise ona ittiba eden ümmetin ubudiyetini tazammun ettiği gibi, muvafakat sırrıyla bütün enbiyanın sırr-ı ubudiyetini tazammun eder: Peygamber Efendimiz (a.s.m.)'ın ubudiyeti bütün ümmetin ubudiyetini tazammun eder ve içine alır. Çünkü ümmet ibadet hususunda onu taklit etmiş ve ibadeti ondan öğrenmiştir. İbadetleri farz, vacip, sünnet ve müstehap olarak dörde ayırsak, farzı da vacibi de sünneti de müstehabı da bizlere Peygamberimiz öğretmiş; ilk önce bu ibadetleri kendisi eda etmiş ve onun eda ettiği gibi eda etmemizi emretmiştir. Dolayısıyla Peygamberimiz (a.s.m.)'ın ibadeti bütün ümmetin ibadetini içine almıştır. Zaten bir ferd, aslı Peygamberimiz (a.s.m.)'dan alınmayan bir ibadeti icat etse, bu bidattır ve merduttur.

Peygamberimiz (a.s.m.)'ın ubudiyetinin **muvafakat sırrıyla bütün enbiyanın sırr-ı ubudiyetini tazammun etmesi** ise şudur: Muvafakat “uygun olma, tevafuk etme” manasındadır. Peygamberimiz (a.s.m.)'ın ubudiyeti ile diğer peygamberlerin ibadeti arasında bir tevafuk

vardır. Mesela -eda şekillerinde farklılık olsa da- diğer peygamberlerin de namazı vardı, orucu vardı, zikir ve virdleri vardı.

Diğer peygamberlerin ubudiyet namına neleri varsa ve hangi ibadetleri eda etmişlerse, onların tamamı -eda şekillerinde farklılık olmakla birlikte- Peygamberimiz (a.s.m.)'ın ubudiyetinde mündemiçtir. İşte bu cihetle, **Peygamberimiz (a.s.m.)'ın ubudiyeti muvafakat sırrıyla bütün enbiyanın sırr-ı ubudiyetini tazammun eder.**

4. Hem öyle beka gibi bir hâcet-i âmme için dua ediyor ki değil ehl-i arz, belki ehl-i semavat, belki bütün mevcudat niyazına iştirak edip lisan-ı hâl ile “Oh, evet. Ya Rabbena, ver, duasını kabul et. Biz de istiyoruz.” diyorlar: Bütün mevcudatın beka için yapılan duaya âmin demeleri, kıymetsizlikten ve manasızlıktan kurtulmaları içindir. Üstadımız Dördüncü Hakikatte şöyle demişti:

“Bekası olmayan istihsan edicinin nazarında, kemalâtın kıymeti sukut eder. Evet, durub-u emsaldendir ki: Bir dünya güzeli, bir zaman kendine meftun olmuş âdi bir adamı huzurundan tard eder. O adam kendine teselli vermek için, ‘Tüh, ne kadar çirkindir!’ der; o güzelin güzelliğini nefyeder. Hem bir vakit bir ayı, gayet tatlı bir üzüm asması altına girer. Üzümleri yemek ister. Koparmaya eli yetişmez. Asmaya da çıkamaz. Kendi kendine teselli vermek için kendi lisanıyla ‘Ekşidir.’ der, gümler gider.”

Üstad Hazretleri aynı hakikate metnin devamında şöyle dikkat çekiyor:

“Bütün mahlukatı esfel-i safilîn olan fena-yı mutlaka sukuttan, kıymetsizlikten, faydasızlıktan, abesiyetten; a'lâ-yı illiyyîn olan kıymete, bekaya, ulvi vazifeye, mektubat-ı Samedâniye olması derecesine çıkarıyor.”

Yine aynı hakikati şöyle ifade ediyor:

“Zat-ı Ahmediye'nin (a.s.m.) nuruyla âlemin şekli değişti. İnsan ve bütün kâinatın mahiyet-i hakikiyeleri o nur, o ziya ile inkişaf etti ve göründü ki şu kâinatın mevcudatı; esmâ-i İlahiyeyi okutan birer mektubat-ı Samedaniye, birer muvazzaf memur ve bekaya mazhar kıymettar ve manidar birer mevcuddurlar. Eğer o nur olmasa idi, mevcudat fena-yı mutlaka mahkûm ve kıymetsiz, manasız, faydasız, abes, karmakarışık, tesadüf oyuncağı bir zulmet-i evham içinde kalırdı. İşte şu sırdandır ki: İnsanlar Zat-ı Ahmediye'nin (a.s.m.) duasına âmin dedikleri gibi, arş ve ferş ve seradan Süreyya'ya kadar bütün mevcudat onun nuruyla iftihar edip, alâkadarlık gösteriyorlar.”

Hülâsa: Mevcudatın beka için yapılan duaya âmin demeleri kıymetsizlikten, manasızlıktan, abesiyetten ve tesadüfün oyuncağı olmaktan kurtulup, mektubat-ı Samedâniye derecesine çıkmak ve birer muvazzaf memur olmak içindir.

Tabii bu bir temsildir. Mevcudatın -mez-kûr hikmetlerin tahakkuku için- beka istemesi, onların âmin demeleriyle temsil edilmiştir. Yoksa mahlukat lisan-ı kâl ile âmin dememektedir.

5. Nev-i beşerin hülâsa-i ubudiyetini câmi hakikat-i ubudiyet-i Ahmediye (a.s.m.) içinde dua eden: Üçüncü maddede izah ettiğimiz bu meseleyi farklı bir şekilde tekrar izah edelim:

Peygamber Efendimiz (a.s.m.)'ın ubudiyeti, nev-i beşerin ubudiyetini havidir. Yani nev-i beşer ibadet namına ne yapmışsa, bütün bunların zübdesi, özü ve asılları Efendimiz (a.s.m.)'ın hakikat-i ubudiyeti içindedir.

Bunun sebebi şudur: İnsan fikri tek başına, ibadetin ne olduğunu ve eda edilme şekillerini keşfedemez. Hatta bu sırdan dolayı, ehl-i fetret ibadetle mükellef değildir.

İnsanın ibadetle mükellef olabilmesi için, bir peygamber gönderilmeli ve nev-i beşere ibadetlerin eda şekilleri öğretilmeli. O peygamber ibadetleri ve eda şekillerini hem öğretmeli hem de kendisi eda ederek numune-i imtisal olmalı.

Bundan da şu çıkıyor: Hiçbir ümmet, peygamberinin yapmış olduğu ibadetten daha ötesini yapmamıştır. Çünkü ümmet ibadet şeklini kendi peygamberinden öğreniyor. Peygamberinin öğretmediği şey ibadet değildir ki onu işlemekle ibadet etmiş ve peygamberini geçmiş olsun.

Bu da şu neticeyi veriyor: Madem ümmet-i Muhammed'e bütün ibadet şekillerini Hazreti Muhammed (a.s.m.) öğretmiştir. Hem kâlen öğretmiş hem de hâlen eda ederek numune-i imtisal olmuştur. O hâlde hakikat-i ubudiyet-i Ahmediye (a.s.m.) içinde bütün nev-i beşerin hülâsa-i ubudiyeti mevcuttur.

6. Hem mevcudat âyinelerinde cemallerini gösteren bütün esma-i kudsiye-i ilâhiye ile beraber istiyor. O esmadan şefaât talep ediyor: Cümlelerin mütalaasına şu soruyla başlayalım:

— Cemal ve kemal sahibi zat ne ister?

Elcevab: Kendi cemal ve kemalini görmek ve göstermek ister.

— Peki, cemal ve kemal sahibi zat ebedî ve sermedî ise ne ister?

Elcevab: Ebedî bir şekilde gözükmek ve daimî bir şekilde tezahür etmek ister.

— Peki, ebedî bir şekilde gözükmek için ne gerekir?

Elcevab: İki şey gerekir:

1. Cemalinin ve kemalinin gözükeceği memleketin ebedî olması.

2. Müştak seyircilerin baki olması.

Ebedî bir cemal ve sermedî bir kemal, fânî bir tecelliye ve fânî seyircilere razı olmaz. Tecelli etmek için baki bir memleket istediği gibi, cemalini ve kemalini seyredecek seyircilerin de bekasını ister. Zira seyirci olmazsa cemal ve kemalinin tezahürünün bir manası olmaz.

Şimdi bu dünyaya bakıyoruz: Bu dünya fânî olduğu gibi, içindeki seyirciler de fânîdir. Dünya o cemal ve kemalin tezahürüne ne hakkıyla mahal olabilmekte, ne de müştak seyirciler şu kısa ömürde o cemal ve kemali hakkıyla görebilmektedir. Bu durumda, bu cemal ve kemalin gözükeceği baki ve daimî bir memleket ve misilsiz cemali seyredecek baki seyirciler lazımdır. Bu da ahireti iktiza eder.

Üstadımız, özetini yaptığımız hakikati, **“Hem mevcudat âyinelerinde cemallerini gösteren bütün esma-i kudsiye-i İlahiye ile beraber istiyor. O esmadan şefaât talep ediyor.”** ifadesiyle beyan etti. Ahireti **bütün esma-i kudsiye-i İlahiye ile beraber** istemek, o isimlerin baki bir surette tecelli etmeyi istemesi ve bunun da ahireti iktiza etmesidir.

Yine **“O esmadan şefaât talep ediyor.”** ifadesi, Peygamberimiz (a.s.m.)’ın dua ederken o esma hürmetine ahireti istemesidir. Mesela “Ya Rabbi, Rahman ismin hürmetine, Rahim ismin hürmetine, esmâ-i hüsnan hürmetine istiyorum...” demesi gibi.

7. Nasıl ki onun risaleti, şu dâr-ı imtihanın açılmasına sebebiyet verdi, لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ

الْأَفْلَاكُ sırrına mazhar oldu: Hadis inkârcılarının iliştği mezkûr hadis-i şerif üzerine biraz konuşalım:

Bu hadis-i şerif ile kastedilen mana şudur:

- Cenab-ı Hak şu kâinatı gayet güzel bir şekilde yaratıp bir mescid-i zikir ve şükür yaptı.
- İçindeki her bir varlığa zâkir ve şâkir sıfatını verdi.
- Mevcudatı birbirine ahbap ve kardeş yaptı.
- Cansız varlıklar Allah’ın ayetlerini okuyan musahhar bir memur oldu.
- Her bir varlık Rabbânî bir mektup, İlahî isimlerin bir aynası ve âyât-ı tekviniyenin bir sayfası oldu.
- İnsan zelil ve âciz hayvanlar sırasından çıkıp hilafet ve hâkimiyetin zirvesine yükseldi.

Ve daha bunlar gibi, birçok kudsi hakikat şu âlemde tecelli etti ve bu âlemi güzelleştirdi.

Ancak bu manalar küfür gözüyle bakıldığında gizlendi ve saklandı. Hatta zaman-ı fetrette yaşayıp Allah’a iman etmiş olanlar bile bu manaları göremedi, okuyamadı. Çünkü bu hakikatlere ancak bir peygamberin irşadıyla ve talimiyle çıkılabilir. Bir peygamber bu dersi yapmazsa:

- Kâinat bir mâtemhâne şeklinde görünür.
- Bütün mevcudat birbirine karşı yabancı ve düşman vaziyeti alır.
- Dağlar ve yıldızlar gibi cansız varlıklar birer cenaze hükmünde görünür.

– Hayvan ve insanlar yetimler gibi olup, ölümün ve firakın korkusundan feryat ediyorlar şeklinde gözüktür.

– Kâinat bir oyuncak hükmünü alır. Hikmet gizlenir, her şey abesiyete inkılap eder.

– İnsanlar hayvanlardan daha aşağı, daha zelil ve hakir olur.

Şimdi sorumuz şu:

— Kâinatı en güzel şekilde yaratan Allahu Teâlâ, kâinatın böyle çirkin bir şekil almasına müsaade eder mi?

Elbette etmez.

Madem etmez, o hâlde peygamberler göndermeli ve peygamberlerin lisanıyla kâinatın bu güzel şeklini insanlara bildirmelidir. Bu olmazsa şu güzel kâinat dehşetengiz bir şekil alır ve bir vahşetgâha döner.

O hâlde diyebiliriz ki:

— Eğer peygamberler gönderilmeyecek olsaydı kâinat yaratılmazdı. Çünkü kâinatın güzelliği ancak peygamberlerin irşadıyla ortaya çıkar. Bu irşad olmazsa kâinat çirkinleşir; Allahu Teâlâ da çirkin gözüken bir kâinatı yaratmaz.

O hâlde şöyle dense:

— Allah peygamber göndermeyecek olsaydı kâinatı yaratmazdı.

Bu söz doğrudur.

— Peki, peygamberler içinde bu vazifeyi en ekmel şekilde yapan kimdir?

Elcevab: Hz. Muhammed (a.s.m.)’dır.

O hâlde şöyle dense:

— Eğer Hz. Muhammed (a.s.m.) olmasaydı âlem de olmazdı.

Bu söz haktır ve hakikattir. Bu sözde Peygamberimizin yaptığı vazifeye atıf vardır. Yani eğer bu vazife yapılmayacak olsaydı, kâinatın bir manası olmayacağından dolayı kâinat da yaratılmazdı. Ve yine bu vazifeyi en layık şekilde yapan Hz. Muhammed (a.s.m.) olmasaydı kâinat da olmazdı.

İşte لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْاَفْلَاقَ “Eğer sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.” manasındaki hadis-i kudsi bu hakikate işaret ediyor. Hadisin manasını biraz daha açsak şöyle ifade edebiliriz:

— Ey Habibim! Eğer sen âlemin manasını insanlara ders vermeyip kâinatın güzelliğini göstermeyecek olsaydın ben bu âlemi yaratmazdım. Çünkü âlem o zaman karanlığa düşerdi ve bir vahşetgâh olurdu. Âlemin güzelliği ancak senin irşad ve taliminle vücud buldu. Seni yaratıp bu vazifeyi sana yaptıracağım için âlemi yarattım. Seni yaratmayacak olsaydım âlemi de yaratmazdım...

İşte hadisin manası budur. Bu mana da ispat eder ki: Peygamberimizin risaletinin bir delili de kâinatın varlığıdır. Çünkü şu kâinat, Peygamberimiz (a.s.m.) gibi bir tarifatçı ve teşrifatçıyı iktiza eder.

8. Misilsiz cemal-i rububiyet: Rububiyetin manasını daha önce defaatle izah etmiştik. Ancak hakikatler, birkaç defa okumakla kişide meleke hâline gelmez. Bu sebeple, “Ne kadar çok tekrar edilse yine de azdır.” diyelim ve rububiyet kavramını tekrar izah edelim:

Rububiyet: Allah’ın mahlukatı yaratması, öldürmesi, beslemesi, suret vermesi, aza ve cihazlarla donatması, vazifesini öğretmesi, hâlden hâle şekilden şekle sokması; mahlukunu evirmesi, çevirmesi ve onda tasarrufta bulunmasıdır.

Biraz daha açalım: Cenab-ı Hakk’ın fiilî sıfatları vardır. Bu sıfatlar; tahlik (yaratma), terzik (rızk verme), inşa (ilk başta yaratma), ibda (eşsiz bir şekilde yaratma), ihya (diriltme), ifna (yok etme), tasvir (şekil verme), inma (büyütme), tezyin (süsleme), tanzim (nizama koyma), tekmil (kemale ulaştırma), ba’s (öldürdükten sonra diriltme), in’am (nimetlendirme), gufran (affetme), terbib (terbiye etme) gibi fiille ilgili olan sıfatlardır. Bütün bu sıfatların tecellisine Allah’ın rububiyeti denir.

“**Cemal-i rububiyet**” ise bu fiillerin en güzel şekilde tecelli etmesidir. En güzel şekilde yaratmak, en mükemmel şekilde beslemek, en güzel şekilde tezyin etmek gibi...

9. Arzın nısfı ve nev-i beşerin humsu, o zatın sıbgı ile sıbgalansa yani manevi rengiyle renklense: Sıbg “boya” manasındadır. Herhâlde Üstadımızın bu kelimeyi kullanma sebebi Kur’an’daki şu ayettir:

صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً

“Biz Allah’ın boyasıyla boyandık. Allah’tan daha güzel boyası olan kimdir?” (Bakara 138)

Ayetteki “sıbg” kelimesi “boya” manasında olup, bununla “İslam” kastedilmiştir.

Nev-i beşerin humsunun o zatın sıbgı ile sıbgalanması, insanların beşte birinin İslam dinine girmesi ve Müslüman olmasıdır. Üstadımız bu hakikati Mesnevî’de şöyle beyan ediyor:

“Tebliğ ettiği dini de harika bir süratle şark ve garbı ihata etmiş, nev-i beşerin beşte biri kabul etmiştir.” (Mesnevi-i Nuriye, Reşhalar)

“Arzın nısfı” ifadesi de şu manadadır: Peygamberimiz (a.s.m.)’ın getirdiği boyayla boyanan ve insanlığın beşte birini teşkil eden Müslümanlar, yeryüzünün yarısını işgal etmiştir. Yani yeryüzünün yarısı Müslümanların ikameti sayesinde İslam rengiyle boyanmıştır.

Hülasa: insanların beşte biri ve yeryüzünün yarısı, Efendimiz (a.s.m.)’ın manevi boyası olan İslam diniyle boyanmıştır.

10. Ekser enva-ı kâinat, o zatın birer meyve-i mucizesini taşımak suretiyle onun vazifesini ve memuriyetini alkışlasa: Üstad Hazretleri bu meseleyi On Dokuzuncu Mektup’ta şöyle izah ediyor:

“Resul-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâmın mucizâtı çok mütenevvidir. Risaleti umumi olduğu için, hemen ekser enva-ı kâinattan birer mucizeye mazhardır. Güya nasıl ki bir padişah-ı zîşanın bir yaver-i ekremi mütenevvi hediyelerle muhtelif akvamın mecmaı olan bir şehre geldiği vakit, her taife onun istikbaline bir mümessil gönderir; kendi taifesi lisanıyla ona hoşâmedî eder, onu alkışlar.

(Mütennevi: Çeşitli / Ekser enva-ı kâinat: Kâinatın nevlerinin çoğu / Akvam: Kavimler / Mecma: Toplanma yeri / İstikbal: Karşılama / Mümessil: Temsilci / Hoşâmedî: Hoş geldine gitme)

Öyle de Sultan-ı ezel ve ebed’in en büyük yaveri olan Resul-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâm, âleme teşrif edip ve küre-i arzın ahali olan nev-i beşere mebus olarak geldiği ve umum kâinatın Hâlık’ı tarafından umum kâinatın hakaikine karşı alâkadar olan envar-ı hakikat ve hedâyâ-yı maneviyeyi getirdiği zaman; taştan, sudan, ağaçtan, hayvandan, insandan tut ta Ay’dan, Güneş’ten, yıldızlara kadar her taife, kendi lisan-ı mahsusuyla ve ellerinde birer mucizesini taşımasıyla, onun nübüvvetini alkışlamış ve hoşâmedî demiş.” (19. Mektup)

(Küre-i arz: Yeryüzü / Mebus: Resul / Hakaik: hakikatler / Envar-ı hakikat: Hakikat nurları / Hedâyâ-yı maneviye: Manevi hediyeler / Hoşâmedî: Hoş geldine gitme)

İşte ekser enva-ı kâinatın, o zatın birer meyve-i mucizesini taşımak suretiyle onun vazifesini ve memuriyetini alkışlaması; taştan, sudan, ağaçtan, hayvandan, insandan tutun ta Ay’dan, Güneş’ten, yıldızlara kadar her taifenin, Peygamberimiz (a.s.m.)’ın bir mucizesine mazhar olmasıdır. Sanki her nevden bir fert vekil olmuş ve Peygamberimize -onun mucizesine mazhar olmak cihetiyle- hoş geldin demiştir.

11. Şu âlemin mutasarrıfı, bütün tasarrufatı bilmüşahede şuurâne, alîmane, hakîmane olduğu hâlde... hiçbir cihetle mümkün değildir ki o mutasarrıf, kendi masnuatı içinde en mümtaz bir ferdin harekâtına şuuru ve itilâı bulunmasın: Mesela bir sinek üzerinde biraz tefekkür edelim:

Sineğe kanat takmak, ona beş bin petekli göz vermek, uçmasını öğretmek, vurkaç tekniğini talim etmek, onu maddi ve manevi cihazat ve azalarla donatmak gibi fiiller, Allahu Teâlâ’nın şuurâne, alîmane ve hakîmane ef’alindendir. Sinekteki bu tasarrufa ve sineğin terbiyesine

bakan, bu işlerde Allah'ın ilmini, hikmetini, kudretini, sem'ini, basarını ve diğer sıfatlarını görür.

Şimdi sorumuz şu:

— Hiç mümkün müdür ki Allahu Teâlâ, en hakir mahlukunu görsün, bilsin, ona hikmetle muamele etsin; sonra bu âlemin en mümtaz ferdi olan Hazreti Muhammed (a.s.m.)'ı görmesin, bilmesin ve duasını işitmesin?

— Ya da işitsin de icabet etmemekle bir hikmetsizlik yapsın?

— Bütün tasarrufatında şuurâne, alîmane, hakîmane olduğu hâlde, kendi masnuatı içindeki en mümtaz ferdin harekâtına şuuru ve ıttılâı bulunmasın?

Yüz bin defa hâşâ ve kellâ...

12. Üç yüz bin kitap hükmünde olan muntazam enva-ı masnuatı, o tek sahifede kemal-i intizam ile yazıp dercetmek: Kitab-ı kâinat üzerine şöyle bir tefekkür yapabiliriz:

— Kâinat, kalem-i kudretle yazılmış bir kitaptır.

— Dünya bu kitabın bir babı ve bölümüdür.

— Yeryüzü bu kitabın bir sayfasıdır.

— Her bir nev tek başına bir kitaptır.

— Bir nevin tek bir ferdi -mesela tek bir elma ağacı- kendi kitabının bir kelimesidir.

— O ferdin bir uzvu -mesela ağaçtaki bir elma- kendi kitabının bir harfidir.

— Meyvenin çekirdeği ise bu kitabın noktasıdır. Bu öyle bir noktadır ki kâinat kitabının bütün manası bu noktada kaydedilmiştir.

Netice: Her bir nevi bir kitap kabul ettiğimizde, yeryüzü sayfasında üç yüz bin kitap yazılmıştır. (Bu rakamlar Üstad Hazretlerinin zamanına aittir. Şu andaki rakamlar milyonu aşmıştır.)

13. İnkılab-ı hakaik ittifaken muhaldir. Ve inkılab-ı hakaik içinde muhal-ender muhal, bir zıt kendi zıddına inkılâbıdır. Ve bu inkılab-ı ezdad içinde bi'l-bedahe bin derece muhal şudur ki zıt, kendi mahiyetinde kalmakla beraber, kendi zıddının aynı olsun. Mesela nihayetsiz bir cemal hakiki cemal iken, hakiki çirkinlik olsun. İşte şu misalimizde meşhud ve kat'ıyyü'l-vücut olan bir cemal-i rububiyet, cemal-i rububiyet mahiyetinde daim iken, ayn-ı çirkinlik olsun. İşte dünyada muhal ve batıl misallerin en acibidir:

İnkılab-ı hakaik, hakikatlerin zıtlarına dönmesi demektir. Mezkûr cümlede üç farklı muhalden bahsediliyor:

1. İnkılab-ı hakaikin muhal olması: Mesela bir aslanın, aslanlık vasıflarını kaybederek kaplana dönüşmesi inkılab-ı hakaiktir. Yine bir yunus balığının, kendi vasıflarını kaybederek köpek balığına dönüşmesi inkılab-ı hakaiktir.

İnkılab-ı hakaik muhaldir ve imkânsızdır. Bir varlık kendi zatını bırakarak başka bir varlığa dönüşemez.

2. İnkılab-ı hakaik içinde muhal-ender muhal, bir zıt kendi zıddına inkılâbıdır: Bu muhalin önceki muhalden farkı şudur: Öncekinde kendi benzerine inkılap ediyordu. Bunda ise zıddına inkılap ediyor. Mesela bir ceylanın, ceylanlık vasıflarını bırakarak aslana dönmesi ya da bir balığın, balıklık vasıflarını kaybederek kuşa dönmesi buna misaldir.

Bu muhalde, bir varlığın hem zatı hem de sıfatları zıddına inkılap etmektedir. Ceylan son derece korkak ve ürkektir. Aslana döndüğünde zatı aslana benzemekle birlikte, sıfatları da aslanın sıfatlarına dönüşecektir. Yani son derece korkak iken cesur olacak, şanı kaçmak iken kovalamaya başlamayacak...

Bu, inkılab-ı hakaik içinde muhal-ender muhal (muhal içinde muhal) olan bir inkılapdır.

3. Bu inkılab-ı ezdad içinde bi'l-bedahe bin derece muhal şudur ki zıt, kendi mahiyetinde kalmakla beraber, kendi zıddının aynı olsun: Bu da üçüncü muhaldir. Bu muhal şudur: Mesela ceylan, ceylan olarak kalacak ve kendi mahiyetini muhafaza edecek; bununla birlikte, aynı zamanda aslana dönecek. Yani hem ceylan hem aslan olacak. Ya da bir balık, balık olarak kalacak ve kendi mahiyetini muhafaza edecek; bununla birlikte, aynı zamanda kuşa inkılap edecek. Yani hem balık hem kuş olacak; iki zıddı kendinde cemedecek.

Bu muhal, diğer iki muhale kıyasla bin derece daha muhaldir.

Üstadımız bu muhalleri şu neticeye başlıyor: **Mesela nihayetsiz bir cemal hakiki cemal iken, hakiki çirkinlik olsun. İşte şu misalimizde meşhud ve kat'ıyyü'l-vücut olan bir cemal-i rububiyet, cemal-i rububiyet mahiyetinde daim iken, ayn-ı çirkinlik olsun. İşte dünyada muhal ve batıl misallerin en acibidir.**

Eğer ahiret gelmezse, âlemde meşhud olan (göz ile görünen) ve varlığı kati olan güzellik çirkinliğe, hikmet israfa, inayet istihzaya, adalet zulme, rahmet ve şefkat de merhametsizliğe inkılap eder. Göz önündeki şu cemal-i rububiyet, kendi güzelliğini muhafaza ederken aynı zamanda tam bir çirkinliğe dönüşür. Kendi güzelliğini muhafaza eder; çünkü göz önündeki ef'aliyle güzelliğini ispat ediyor. Aynı zamanda tam bir çirkinliğe dönüşür; çünkü ahireti getirmemek tam bir çirkinliktir.

İş sadece bununla da kalmaz. Aynı zamanda, bu fiillerin delaletiyle nihayetsiz hakîm olan, muîn olan, adil olan, rahim ve rauf olan Allahû Teâlâ'nın -hâşâ yüz bin defa hâşâ- müsrif, zalim, gaddar ve sefih olduğuna zehap edilir.

Demek ahireti inkâr etmek, mezkûr muhalleri kabul etmekle ve Allah hakkında böyle iftiralar atarak müthiş cinayetler işlemekle mümkündür.

Beşinci Hakikatte geçen -bir derece kapalı olan- ibare ve cümlelerin izahını tamamladık. Sıra geldi Beşinci Hakikati teenni ile okumaya. Eğer buraya kadar olan bilgilere iyi çalışıp tam kavradıysanız Beşinci Hakikati kolayca anlayabilirsiniz. Metni okurken paragraf paragraf ilerleyin. Önce bir paragrafı iyice anlayın, üzerinde tefekkür edin, sonra diğer paragrafa geçin. (Kelimelerin manasını bilmeyenler olabilir düşüncesiyle metni bölerek ve manayı altına yazarak ilerledik.)

BEŞİNCİ HAKİKAT

Bab-ı şefkat ve ubudiyet-i Muhammediyedir (a.s.m.). İsm-i Mucîb ve Rahîm'in cilvesidir.

(Mucîb: Dualara icabet eden)

Hiç mümkün müdür ki: En edna bir haceti, en edna bir mahlukundan görüp kemal-i şefkatle ummadığı yerden is'af eden... ve en gizli bir sesi, en gizli bir mahlukundan işitip imdat eden... lisan-ı hâl ve kâl ile istenilen her şeye icabet eden... nihayetsiz bir şefkat ve bir merhamet sahibi bir Rab... en büyük bir abdinden (Haşiye-1), en sevgili bir mahlukundan en büyük hacetini görüp bitirmesin, is'af etmesin; en yüksek duayı işitip kabul etmesin?

(Edna: Basit, küçük / İs'af: Yardım isteğini yerine getirme)

Evet, mesela hayvanatın zayıflarının ve yavrularının rızık ve terbiyeleri hususunda görünen lütuf ve suhuleti... gösteriyor ki şu kâinatın maliki, nihayetsiz bir rahmetle rububiyet eder... Rububiyetinde bu derece rahîmane bir şefkat, hiç kabil midir ki mahlukatın en efdalinin en güzel duasını kabul etmesin?.. Bu hakikati On Dokuzuncu Söz'de izah ettiğim vechile, şurada dahi mükerreren şöyle beyan edelim:

(Suhulet: Kolaylık / Efdal: En faziletli / Mükerreren: Tekrarla)

Ey nefsimle beraber beni dinleyen arkadaş! Hikâye-i temsiliyede demiştik: “Bir adada bir içtima var, bir yaver-i ekrem bir nutuk okuyor.” Onun işaret ettiği hakikat şöyledir ki: Gel! Bu zamandan tecerrüd edip fikren asr-ı saadete ve hayalen Ceziretü'l-Arab'a gidiyoruz... Ta ki Resul-i Ekrem (a.s.m.)'ı vazife başında ve ubudiyet içinde görüp ziyaret ederiz. Bak! O zat nasıl ki risaletiyle, hidayetiyle saadet-i ebediyenin sebab-i husulü ve vesile-i vusulüdür... Onun gibi, ubudiyetiyle ve duasıyla, o saadetin sebab-i vücudu ve cennetin vesile-i icadıdır.

(İçtima: Toplanma / Yaver-i ekrem: Yüksek rütbeli ve çok değerli memur / Tecerrüd: Uzaklaşma / Ceziretü'l-Arab: Arap yarımadası / Sebeb-i husul: Meydana gelme sebebi / Vesile-i vusul: Ulaşmanın vesilesi / Sebeb-i vücudu: Varlığının sebebi / Vesile-i icad: İcadının vesilesi)

İşte bak! O zat öyle bir salât-ı kübrada, bir ibadet-i ulyâda saadet-i ebediye için dua ediyor ki... güya bu cezire, belki bütün arz onun azametli namazıyla namaz kılar, niyaz eder... Çünkü ubudiyeti ise ona ittiba eden ümmetin ubudiyetini tazammun ettiği gibi... muvafakat sırrıyla bütün enbiyanın sırr-ı ubudiyetini tazammun eder.

(Salât-ı kübra: En büyük namaz / İbadet-i ulyâ: Pek yüce ibadet / Cezire: Yarımada / Tazammun: İçine alma)

Hem o salât-ı kübrayı öyle bir cemaat-i uzmada kılar, niyaz ediyor ki güya benî Âdem'in Hazreti Âdem'den asrımıza kadar, belki kıyamete kadar bütün nurani ve kâmil insanlar ona tebaiyetle iktida edip duasına âmin derler. (Haşiye-2)

(Salât-ı kübra: En büyük namaz / Cemaat-i uzma: Büyük cemaat / Tebaiyet: Tabi olmak / İktida: Uyma)

Bak, hem öyle beka gibi bir hâcet-i âmme için dua ediyor ki... değil ehl-i arz, belki ehl-i semavat, belki bütün mevcudat niyazına iştirak edip lisan-ı hâl ile "Oh, evet. Ya Rabbena, ver, duasını kabul et. Biz de istiyoruz." diyorlar... Hem bak! Öyle hazînane, öyle mahbubane, öyle müştakane, öyle tazarrukârane saadet-i bakiye istiyor ki bütün kâinatı ağılattırıp duasına iştirak ettiriyor.

(Hâcet-i âmme: Umumi ihtiyaç / Hazînane: Hüzünlü bir şekilde / Mahbubane: Sevimli bir şekilde / Müştakane: Şevkle, çok isteyerek / Tazarrukârane: Yakarışla / Saadet-i bakiye: Baki ve daimi saadet)

Bak, hem öyle bir maksat, öyle bir gaye için saadet isteyip dua ediyor ki... insanı ve bütün mahlukatı esfel-i safilîn olan fena-yı mutlaka sukuttan, kıymetsizlikten, faydasızlıktan, abesiyetten... a'lâ-yı illiyyîn olan kıymete, bekaya, ulvi vazifeye, mektubat-ı Samedaniye olması derecesine çıkarıyor.

(Esfel-i safilîn: Aşağıların en aşağısı / Fena-yı mutlak: Yokluk / Sukut: Düşme / A'lâ-yı illiyyîn: yücelerin en yücesi)

Bak, hem öyle yüksek bir fîzar-ı istimdadkârane ile istiyor... ve öyle tatlı bir niyaz-ı istirhamkârane ile yalvarıyor ki... güya bütün mevcudata, semavata, arşa işittirip vecde getirip duasına "Âmin Allahümme âmin!" dedirtiyor. (Haşiye-3)

(Fîzar-ı istimdadkârane: Yardım istercesine bir feryat / Niyaz-ı istirhamkârane: Rahmet dilercesine bir dua / Vech: Aşk)

Bak, hem öyle semî ve kerîm bir Kadîr'den, öyle basîr ve rahîm bir Alîm'den saadet ve bekayı istiyor ki... bilmüşahede en gizli bir zîhayatın en gizli bir arzusunu, en hafi bir niyazını görür, işitir, kabul eder, merhamet eder. Lisan-ı hâl ile de olsa icabet eder... Öyle suret-i hakîmane, basîrane, rahîmanede verir ve icabet eder ki... şüphe bırakmaz o terbiye ve tedbir öyle Semî ve Basîr'e mahsus, öyle bir Kerîm ve Rahîm'e hastır.

(Bilmüşahede: Görüldüğü gibi, gözlerimizle görüyoruz ki / Zîhayat: Hayat sahibi / Hafi: Gizli / Suret-i hakîmane, basîrane, rahîmane: Şefkat ederek, görerek ve hikmetli bir surette)

Acaba bütün benî Âdem'i arkasına alıp... şu arz üstünde durup... Arş-ı A'zama müteveccihen el kaldırıp... nev-i beşerin hülâsa-i ubudiyetini câmi hakikat-i ubudiyet-i Ahmediye (a.s.m.) içinde dua eden... şu şeref-i nev-i insan ve ferîd-i kevn ü zaman olan Fahr-i kâinat (a.s.m.) ne istiyor, dinleyelim... Bak, kendine ve ümmetine saadet-i ebediye istiyor, beka istiyor, cennet istiyor... Hem mevcudat âyinelerinde cemallerini gösteren bütün esma-i kudsiye-i İlahiye ile beraber istiyor. O esmadan şefaât talep ediyor, görüyorsun.

(Hülâsa-i ubudiyet: İbadetin özü / Câmi: İçine alan / Ferîd-i kevn ü zaman: Bütün varlıkların en değerlisi ve bütün zamanlarda biricik ve tek olan)

Eğer ahiretin hesapsız esbab-ı mûcibesi, delâil-i vücudu olmasa idi; yalnız şu zatın tek duası, baharımızın icadı kadar Hâlık-ı Rahîm'in kudretine hafif gelen şu cennetin binasına sebebiyet verecekti. (Haşiye-4)

(Esbab-ı mûcibe: Gerektirici sebepler / Delâil-i vücud: Varlığının delilleri)

Evet, baharımızda yeryüzünü bir mahşer eden, yüz bin haşir numunelerini icad eden Kadîr-i Mutlak'a, cennetin icadı nasıl ağır olabilir?

(Kadîr-i Mutlak: Sonsuz kudret sahibi)

Demek, nasıl ki onun risaleti, şu dâr-ı imtihanın açılmasına sebebiyet verdi, لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْآفَلَآكَ sırrına mazhar oldu. Onun gibi, ubudiyeti dahi öteki dâr-ı saadetin açılmasına sebebiyet verdi.

(Mana: Eğer sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.)

Acaba hiç mümkün müdür ki bütün akılları hayrette bırakan şu intizam-ı âlem... ve geniş rahmet içinde kusursuz hüsn-ü sanat... misilsiz cemal-i rububiyet... o duaya icabet etmemekle böyle bir çirkinliği, böyle bir merhametsizliği, böyle bir intizamsızlığı kabul etsin?.. Yani en cüz'î, en ehemmiyetsiz arzuları, sesleri ehemmiyetle işitip îfa etsin, yerine getsin; en ehemmiyetli, lüzumlu arzuları ehemmiyetsiz görüp işitmesin, anlamasın, yapmasın? Hâşâ ve kellâ, yüz bin defa hâşâ! Böyle bir cemal, böyle bir çirkinliği kabul edip çirkin olamaz. (Haşiye-5)

(Hüsn-ü sanat: Güzel sanat / Misilsiz: Benzersiz /

Demek, Resul-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâm, risaletiyle dünyanın kapısını açtığı gibi, ubudiyetiyle de ahiretin kapısını açar. (10. Söz)

عَلَيْهِ صَلَوَاتُ الرَّحْمَنِ مِلْءُ الدُّنْيَا وَدَارِ الْجَنَّةِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى عَبْدِكَ وَرَسُوْلِكَ ذٰلِكَ الْحَبِيْبِ الَّذِى هُوَ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَ فَخْرُ الْعَالَمَيْنِ وَ حَيَاتُ الدَّارَيْنِ وَ وَسِيْلَةُ السَّعَادَتَيْنِ وَ ذُو الْجَنَاحَيْنِ وَرَسُوْلُ الثَّقَلَيْنِ وَ عَلٰى اٰلِهِ وَ صَحْبِهِ اَجْمَعَيْنِ وَ عَلٰى اِخْوَانِهِ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِيْنَ اٰمِيْنَ

(Mana: Rahman'ın salavatı, dünya ve cennetler dolusu onun üzerine olsun. Ey Allah'ımız! Kulun ve resulün olan, iki cihanın efendisi ve iki âlemin medar-ı iftihar ve iki dünyanın hayatı ve iki cihan saadetine vesilesi ve zülcenâheyn ve cin ve insanın peygamberi olan şu Habibine, bütün âl ve ashabına ve nebî ve resul kardeşlerine salât ve selâm et. Âmin.)

Haşiye-1: Evet, bin üç yüz elli sene saltanat süren... ve saltanatı devam eden... ve ekser zamanda üç yüz elli milyondan ziyade raiyeti bulunan... ve her gün bütün raiyeti onunla tecdid-i biat eden... ve onun kemalâtına şehadet eden... ve kemal-i itaatle evamirine inkiyad eden... ve arzın nısfı ve nev-i beşerin humsu, o zatın sıbgı ile sıbgalansa yani manevi rengiyle renklense... ve o zat onların mahbub-u kulûbü... ve mürebbi-i ervahı olsa... elbette o zat, şu kâinatta tasarruf eden Rabbin en büyük abdidir.

(Raiyet: Halk / Tecdid-i biat: Bağlılık sözünü yenileme / Evamir: Emirler / Nısf: Yarı / Hums: Beşte bir / Sıbg: Boya / Mahbub-u kulûb: Kalplerin sevgilisi / Mürebbi-i ervah: Ruhların terbiye edicisi)

Hem ekser enva-ı kâinat, o zatın birer meyve-i mucizesini taşımak suretiyle onun vazifesini ve memuriyetini alkışlasa... elbette o zat, şu kâinat Hâlıkının en sevgili mahlukudur.

Hem bütün insanıyet, bütün istidadıyla istediği beka gibi bir haceti ki... o hacet ise insanı esfel-i safilînden a'lâ-yı illiyyîne çıkarıyor... Elbette o hacet, en büyük bir hacettir... ve en büyük bir abd, umumun namına onu Kâdiyü'l-Hâcat'tan isteyecek.

(Hâlık: Yaratıcı / İstidat: Kabiliyet / Esfel-i safilîn: Aşağıların en aşağısı / A'lâ-yı illiyyîn: yücelerin en yücesi / Kâdiyü'l-Hâcat: İhtiyaçları gideren Allah)

Haşiye-2: Evet, münacat-ı Ahmediye (a.s.m.) zamanından şimdiye kadar bütün ümmetin bütün salâtları ve salavatları onun duasına bir âmin-i daimî ve bir iştirak-i umumidir... Hatta ona getirilen her bir salavat dahi onun duasına birer âmindir... ve ümmetinin her bir ferdi, her bir namazın içinde ona salât ü selâm getirmek ve kametten sonra Şafiîlerin ona dua etmesi, onun saadet-i ebediye hususundaki duasına gayet kuvvetli ve umumi bir âmindir...

İşte bütün beşerin, fitrat-ı insanıyet lisan-ı hâliyle, bütün kuvvetiyle istediği beka ve saadet-i ebediye... o nev-i beşer namına Zat-ı Ahmediye (a.s.m.) istiyor... ve beşerin

nurani kısmı, onun arkasında âmin diyorlar... Acaba hiç mümkün müdür ki şu dua kabule karin olmasın?

(Fıtrat-ı insaniyet lisan-ı hâliyle: İnsanlığın yaratılışının ve tabiatının hâl lisanıyla / Karin: Yakın)

Haşiye-3: Evet, şu âlemin mutasarrıfı, bütün tasarrufatı bilmüşahede şuurâne, alîmane, hakîmane olduğu hâlde... hiçbir cihetle mümkün değildir ki o mutasarrıf, kendi masnuatı içinde en mümtaz bir ferdin harekâtına şuuru ve ittilai bulunmasın.

(Mutasarrıf: Tasarruf eden, idare eden / Bilmüşahede: Görüldüğü gibi / Şuurâne: Şuurlu bir şekilde / Alîmane: Bilerek / Hakîmane: Hikmetli bir şekilde / Masnuat: Sanatla yapılmış eserler / Mümtaz: Seçkin)

Hem hiçbir cihetle mümkün değildir ki o Mutasarrıf-ı Alîm, o ferd-i mümtazın harekâtına ve daavatına (dualarına) ittilai bulunduğu hâlde ona karşı lakayt kalsın, ehemmiyet vermesin.

(Mutasarrıf-ı Alîm: Alîm olan mutasarrıf / Ferd-i mümtaz: Seçkin fert / Ittilai: Bilgi)

Hem hiçbir cihetle mümkün değildir ki o Mutasarrıf-ı Kadîr-i Rahîm, onun dualarına lakayt kalmadığı hâlde, o duaları kabul etmesin.

(Mutasarrıf-ı Kadîr-i Rahîm: Son derece merhametli ve kudretli olan mutasarrıf)

Evet, Zat-ı Ahmediye'nin (a.s.m.) nuruyla âlemin şekli değişti... İnsan ve bütün kâinatın mahiyet-i hakikiyeleri o nur, o ziya ile inkişaf etti... ve göründü ki şu kâinatın mevcudatı; esma-i ilahiyeyi okutan birer mektubat-ı Samedaniye... birer muvazzaf memur... ve bekaya mazhar kıymettar ve manidar birer mevcuddurlar... Eğer o nur olmasa idi, mevcudat fena-yı mutlaka mahkûm ve kıymetsiz, manasız, faydasız, abes, karmakarışık, tesadüf oyuncağı bir zulmet-i evham içinde kalırdı.

(Mahiyet-i hakikiye: Bir şeyin içyüzü, aslı ve esası / Mektubat-ı Samedaniye: Samed olan Allah'ın mektupları / Fena-yı mutlak: Yokluk / Zulmet-i evham: Kuruntuların karanlığı)

İşte şu sırdandır ki: İnsanlar Zat-ı Ahmediye'nin (a.s.m.) duasına âmin dedikleri gibi... arş ve ferş ve seradan Süreyya'ya kadar bütün mevcudat onun nuruyla iftihar edip, alâkadarlık gösteriyorlar... Zaten ubudiyet-i Ahmediyenin (a.s.m.) ruhu duadır... Belki kâinatın harekâtı ve hidematı bir nevi duadır. Mesela bir çekirdeğin hareketi, Hâlıkından bir ağaç olmasına bir nevi duadır.

(Süreyya: Ülker takımyıldızı / Ferş: Yeryüzü / Sera: Yer)

Haşiye-4: Evet, ahirete nisbeten gayet dar bir sahife hükmünde olan rûy-i zeminde hadd ü hesaba gelmeyen harika sanat numunelerini... ve haşir ve kıyametin misallerini göstermek... ve üç yüz bin kitap hükmünde olan muntazam enva-ı masnuatı, o tek sahifede kemal-i intizam ile yazıp dercetmek... elbette geniş olan âlem-i ahirette latif ve muntazam

cennetin binasından ve icadından daha müşküldür... Evet, cennet bahardan ne kadar yüksek ise o derece bahar bahçelerinin hilkati, o cennetten daha müşküldür ve hayret-fezadır, denilebilir.

(Rûy-i zemin: Yeryüzü / Hayret-feza: Hayret verici)

Haşiye-5: Evet, inkılab-ı hakaik ittifaken muhaldır. Ve inkılab-ı hakaik içinde muhal-ender muhal, bir zıt kendi zıddına inkılâbıdır. Ve bu inkılab-ı ezdad içinde bi'l-bedahe bin derece muhal şudur ki zıt, kendi mahiyetinde kalmakla beraber, kendi zıddının aynı olsun. Mesela nihayetsiz bir cemel hakiki cemel iken, hakiki çirkinlik olsun. İşte şu misalimizde meşhud ve kat'ıyyü'l-vücut olan bir cemel-i rububiyet, cemel-i rububiyet mahiyetinde daim iken, ayn-ı çirkinlik olsun. İşte dünyada muhal ve batıl misallerin en acibidir.

(İnkılab-ı hakaik: Hakikatlerin zıtlarına inkılabı / İnkılab-ı ezdad: Zıtların inkılabı / Bi'l-bedahe: Apaçık bir şekilde / Meşhud: Gözle görülen / Kat'ıyyü'l-vücut: Varlığı kati olam)

Şimdi Beşinci Sureti okuyacağız. Beşinci Suret, Beşinci Hakikatin hikâyedeki karşılığıdır. Beşinci Hakikati anlayan Beşinci Sureti de anlar. Suretleri okuma sebebimiz, eserin tamamını okumuş olmak içindir. Yani suretleri mütalaa için değil, teberrük için okuyoruz. Zira asıl olan, Hakikatlerdeki manalardır. Suretler sadece Hakikatlere çıkmak için birer temsildir.

BEŞİNCİ SURET

Bak, bu işler içinde görünüyor ki o misilsiz zatın pek büyük bir şefkati vardır. Çünkü her musibetzedenin imdadına koşturuyor, her suale ve matluba cevap veriyor. Hatta bak, en edna bir hacet, en edna bir raiyetten görse şefkatle kaza ediyor. Bir çobanın bir koyunu, bir ayağı incinse ya merhem ya baytar gönderiyor.

Gel gidelim, şu adada büyük bir içtima var. Bütün memleket eşrafı orada toplanmışlar. Bak, pek büyük bir nişanı taşıyan bir yaver-i ekrem bir nutuk okuyor. O şefkatli padişahından bir şeyler istiyor. Bütün ahali: “Evet, evet biz de istiyoruz.” diyorlar. Onu tasdik ve teyid ediyorlar. Şimdi dinle, bu padişahın sevgilisi diyor ki:

“Ey bizi nimetleriyle perverde eden sultanımız! Bize gösterdiğin numunelerin ve gölgelerin asıllarını, menbalarını göster. Ve bizi makarr-ı saltanatına celbet. Bizi bu çöllerde mahvettirme. Bizi huzuruna al. Bize merhamet et. Burada bize tattırdığın leziz nimetlerini orada yedir. Bizi zeval ve teb'id ile tazip etme. Sana müştak ve müteşekkir şu muti raiyetini başıboş bırakıp idam etme.” diyor ve pek çok yalvarıyor. Sen de işitiyorsun.

Acaba bu kadar şefkatli ve kudretli bir padişah, hiç mümkün müdür ki en edna bir adamın en edna bir meramını ehemmiyetle yerine getirsin, en sevgili bir yaver-i ekreminin en güzel bir maksudunu yerine getirmesin? Hâlbuki o sevgilinin maksudu, umumun da maksududur. Hem padişahın marzîsi hem merhamet ve adaletinin muktezasıdır. Hem ona rahattır, ağır değil. Bu misafirhanelerdeki muvakkat nüzhetgâhlar kadar ağır gelmez. Madem

numunelerini göstermek için beş altı gün seyrangâhlara bu kadar masraf ediyor, bu memleketi kurdu. Elbette hakiki hazinelerini, kemalâtını, hünelerlerini makarr-ı saltanatında öyle bir tarzda gösterecek, öyle seyrangâhlar açacak ki akılları hayrette bırakacak. Demek, bu meydan-ı imtihanda olanlar başı boş değiller, saadet sarayları ve zindanlar onları bekliyorlar.

ALTINCI HAKİKAT VE ALTINCI SURET

Üstad Hazretleri Altıncı Hakikatte, ism-i Celil ve Bâki'nin ahireti iktizasını beyan ediyor. Aslında ism-i Celil bir derece Birinci Hakikatte ve ism-i Bâki de Dördüncü Hakikatte işlenmişti. Üstadımız burada farklı bir cihetten yine bu isimlerle ahirete bir pencere açıyor.

Delilin özü şu: Böyle haşmetli faaliyetler ve icraatlar ile celalini ve azametini gösteren bir Zat, hiç mümkün değildir ki sadece şu fâniler üzerinde dursun ve haşmet ve celalini hakkıyla göstereceği baki bir memleketi icat etmesin...

Şimdi, bu hakikatte zikredilen delilin genel mütalaasını yapacağız. Ancak şunu hemen ifade edelim ki: Yapacağımız mütalaa, metnin hakiki mütalaası değildir. Eğer bu metni cümle cümle izah etmeye kalksak ortaya kalın bir kitap çıkar. Bizim özet bir mütalaa ile yapmaya çalıştığımız şey, Üstadımızın tarz-ı ifadesine yabancı olanları Üstadımızın tarz-ı ifadesine bir derece yaklaştırmak ve meseleyi daha kolay anlamalarını sağlamaktır.

Şimdi, hakikatin özetine geçelim:

BİRİNCİ BASAMAK: KÂİNATTA GÖZÜKEN CELAL VE HAŞMET

Kim şu âleme dikkat ile baksa görür ki bu âlemde muhteşem bir saltanat ve rububiyet hükmediyor.

- Mevsimlerin değişmesi gibi haşmetli icraat,
- Yıldızların ve galaksilerin -tayyare misal- hareketleri gibi azametli harekât,
- Yeryüzünü içindeki mahlukata bir beşik; Ay'ı onlara bir kandil ve Güneş'i bir lamba yapmak gibi dehşetli teshirat,
- Kışın ölmüş ve kurumuş yeryüzünü baharda diriltmek ve süslendirmek gibi geniş tahvilat...

Bütün bunlar ve saymakla bitiremeyeceğimiz kadar çok haşmetli faaliyet her an gözümüz önünde cereyan etmekte ve seyredenleri hayrete düşürmektedir.

Bu faaliyetlerin tefekkürünü sizlere havale edip, şimdi ikinci basamağa geçiyoruz.

İKİNCİ BASAMAK: BU HAŞMETLİ FAALİYETİN FAİLİ OLAN ZAT-I CELİL KİMDİR?

Şimdi soruyoruz:

- Mevsimleri kim değiştiriyor? Yazdan sonra kışı, kıştan sonra yazı kim getiriyor? Bu haşmetli faaliyetin sahibi kimdir?
- Yıldızları ve galaksileri tesbih taneleri gibi kim çeviriyor? Onları emrine kim musahhar ediyor?
- Kim yeryüzünü içindeki mahlukata bir beşik yapmış? Kim Ay'ı onlara bir kandil ve Güneş'i bir lamba yapmış? Bu dehşetli teshiratın sahibi kimdir?
- Kışın ölmüş ve kurumuş yeryüzünü baharda diriltten kim?
- Yeryüzünü böyle antika sanat eserleriyle süsleyen kim?
- Bu geniş tahvilat kimin işidir?

Bütün bu "kim"lerin tek bir cevabı vardır, o da Allah'tır.

Şu âlemdeki haşmetli faaliyet, perde arkasındaki bir Zatın varlığını ispat eder ve O'nu bizlere Celil ismiyle tanıtır.

ÜÇÜNCÜ BASAMAK: CELİL VE BAKİ İSİMLERİNİN AHİRETİ GEREKTİRMESİ

Saydığımız ve saymakla bitiremeyeceğimiz bütün haşmetli faaliyetler gösteriyor ki perde arkasında muazzam bir rububiyet var, muhteşem bir saltanatla hükmediyor. Elbette böyle bir saltanat-ı rububiyet, kendine layık bir mahlukat, haşmetine yakışır bir halk ve celaline mazhar bir meşher ister.

Hâlbuki görüyoruz ki o Zatın en kıymetli misafirleri ve en makbul kulları olan insanlar şu misafirhane-i dünyada perişan bir surette, muvakkaten toplanıyorlar. Misafirhane ise her gün doluyor, boşalıyor; her saat tebeddül ediyor.

Hem bütün bu insanlar, celal sahibi O zatın kıymetli ihsanlarının numunelerini ve harika sanatının antikalarını şu çarşı-yı âlem sergilerinde, ticaret maksadıyla temaşa etmek için, şu dünya teşhircâhında birkaç dakika durup seyrediyorlar, sonra kayboluyorlar. Şu dünya meşheri ise her dakika değişiyor; gelen gidiyor ve giden gelmiyor.

İşte bu hâl ve şu vaziyet kati gösterir ki şu misafirhane ve şu meydan ve şu meşherlerin arkasında o ebedî saltanata mazhar olacak daimî saraylar, sabit meskenler ve şu dünyada gördüğümüz numunelerin ve suretlerin en halis ve en yüksek asıllarıyla dolu bağ ve hazineler vardır. Demek burada çabalamak onlar içindir. Burada çalıştırır, orada ücret verir. Herkesin istidadına ve ameline göre -eğer kaybetmezse- orada bir saadeti vardır.

Evet, hiç mümkün değildir ki böyle haşmetli bir saltanat sadece şu fâniler ve ölüme mahkûm zeliller üstünde dursun ve başka bir memleketi olmasın.

Şimdi, bu delili maddeleyerek pekiştirelim:

1. Şu âlemde; mevsimlerin tebeddülü, gece ve gündüzün tahavvülü, yıldızların harekâtı gibi haşmetli bir faaliyet ve dehşetli bir teshirat var.
2. Bu haşmetli faaliyet ve dehşetli teshirat, perde arkasındaki bir Zatın vücudunu ispat eder ve bu Zatı bizlere Celil ism-i şerifiyle tanıtır.
3. Madem o Zat hem celildir hem bakidir; öyleyse kendine layık bir mahlukat, haşmetine yakışır bir halk ve celaline mazhar bir meşher isteyecektir.
4. Madem görüyoruz ki o Zatın en kıymetli misafirleri olan insanlar şu misafirhane-i dünyada perişan bir surette, muvakkaten toplanıyorlar. Misafirhane ise her gün doluyor ve boşalıyor. Bu hâliyle de o Zatın celaline tam âyine ve haşmetine tam mazhar olamıyor.
5. İşte bu hâl kati ispat eder ki şu misafirhane ve meşherlerin arkasında, o ebedî saltanata mazhar olacak daimî saraylar ve sabit meskenler vardır. Haşmet ve celal onlarsız olamaz.

Hiç mümkün değildir ki böyle haşmetli bir saltanat sadece şu fâniler, ölüme mahkûm zeliller ve şu fâni memleket üstünde dursun ve başka bir memleketi olmasın.

Altıncı Hakikatin genel mütalaasını tamamladık. Şimdi, Altıncı Hakikatte geçen kavram ve ibarelerin izahını yapacağız. Üzerinde durmak istediğimiz 11 madde var:

1. Haşmet-i rububiyet: Rububiyetin manasını daha önce defaatle izah etmiştik. Ancak hakikatler, birkaç defa okumakla kişide meleke hâline gelmez. Bu sebeple, ne kadar çok tekrar edilse yine de azdır. Rububiyet kavramını tekrar hatırlayalım:

Rububiyet: Allah'ın mahlukatı yaratması, öldürmesi, beslemesi, suret vermesi, aza ve cihazlarla donatması, vazifesini öğretmesi, hâlden hâle şekilden şekle sokması; mahlukunu evirmesi, çevirmesi ve onda tasarrufta bulunmasıdır.

Biraz daha açalım: Cenab-ı Hakk'ın fiilî sıfatları vardır. Bu sıfatlar; tahlik (yaratma), terzik (rızk verme), inşa (ilk başta yaratma), ibda (eşsiz bir şekilde yaratma), ihya (diriltme), ifna (yok etme), tasvir (şekil verme), inma (büyütme), tezyin (süsleme), tanzim (nizama koyma), tekmil (kemale ulaştırma), ba's (öldürdükten sonra diriltme), in'am (nimetlendirme), gufran (affetme), terbib (terbiye etme) gibi fiille ilgili olan sıfatlardır. Bütün bu sıfatların tecellisine Allah'ın rububiyeti denir.

“Haşmet-i rububiyet” ise bu fiillerin en haşmetli bir şekilde tecelli etmesidir. Mesela tahlik sıfatı üzerine biraz düşünelim:

Saniyede 4 insan ve günde yaklaşık 350.000 insan yaratılıyor. Her birine göz, kulak, dil gibi onlarca cihaz takılıyor. Ve insanın yaratıldığı o saniyede mikroplardan, bakterilerden, karıncalardan, sineklerden, böceklerden tutun; kuşlara, balıklara ve diğer canlılara kadar hadsiz fertler aynı o saniyede yaratılıyor.

— Acaba bir saniyede kaç fert yaratılıyor?

Tahlik fiili nasıl da haşmetli tecelli ediyor değil mi?.. Rububiyetin diğer ef'alini tahlik fiiline kıyas edin ve **haşmet-i rububiyeti** bir nebze de olsa tefekkür edin!..

2. Ebedî, âlî bir medar-ı rububiyeti icad etmesin: Medar “sebeb, vesile, bir şeyin etrafında döneceği nokta, yörünge, dayanak, dönme, dönüş, yardımcı” gibi manalara gelmektedir. Cümlemize en uygun manası “dayanak”tır. Medar-ı rububiyet, “Allah’ın rububiyetinin dayanak noktası” manasındadır.

Mezkûr cümleye şu misal dürbünüyle bakabiliriz:

Bir katlı ev için bir temel kazılsa ve sonra bu temel üzerine on katlı bir bina dikilmek istense, bu durumda denilir ki: “Bu temel medar-ı bina olamaz.” Yani bu zayıf temel, bu binanın dayanak noktası olamaz. Bu bina için daha derin bir temel gerekir. Bu temel bu binayı çekmez...

Aynen bunun gibi, bu âlem-i şehadet de Allah’ın rububiyetine medar olamaz. Allah’ın haşmetli rububiyeti çok daha büyük, baki ve ebedî bir memleketi ister. Ancak o memleket medar-ı rububiyet olabilir.

Şu misal dürbünüyle de meseleye bakabiliriz:

Dünyanın en zengin insanını düşünelim. Mesela bu kişi Katar Şeyhi olsun... Katar Şeyhinin doğudaki bir köyümüzün muhtarı olduğunu farz ediyoruz. Küçük bir köye muhtar oldu. Bu durumda şöyle düşünürüz:

— Koca Katar Şeyhi... Dünyanın en zengin insanı... Serveti saymakla bitmez, harcamakla tükenmez... Bu koca şeyh bu köyde ne yapacak? Hazinesini nereye harcayacak? Bu köyün büyüklüğü topu topu kaç metre ki bu şeyhin zenginliğine mahal olabilsin? Hadi çeşme yaptı, köprü yaptı, onu yaptı, bunu yaptı; köy ağzına kadar eserle doldu. İyi de Katar Şeyhi daha servetinin binde birini harcamadı ki... Bu köy küçüklüğü sebebiyle bu servete mahal ve mazhar olamıyor. Bu durumda, servetinin kalan kısmını ne yapacak?

Verdiğimiz misal çok sönük bir misal... Zira Katar Şeyhi de olsa fânidir, zevale mahkûmdur; serveti sonlu ve zenginliği sınırlıdır. Allahu Teâlâ ise bakidir, ebedîdir; bitmez ve tükenmez hazinelerin sahibidir.

Katar Şeyhine nispetle bir köy neyse, Allah’a nispetle de şu kâinat ve dünya odur. Hatta o bile değildir. Böyle zail ve mütebeddil şeyler, Allah’ın ebedî saltanatına medar olamaz. Yani o haşmetli saltanatın tecellisine mahal ve mazhar olamaz. O saltanat bu dünyaya sığmaz.

— Dünyanın büyüklüğü nedir ki Allah'ın servetini içine alsın ve rububiyetinin haşmetine hakiki bir ayna olsun?

İşte bu hâl de ispat eder ki: Allah'ın rububiyetinin haşmetini gösterecek ve bu haşmete mahal olacak sabit mekânlar ve daimî menziller lazımdır. Bu mekân ve menziller de ahiret yurdundadır.

Üstadımız şu ifadeyle de aynı hakikate dikkat çekiyor: **Perde arkasında böyle muazzam bir rububiyet var, muhteşem bir saltanatla hükmediyor. Böyle bir saltanat-ı rububiyet, kendine layık bir raiyet ister ve şayeste bir mazhar ister.**

3. Hâlbuki görüyorsun, mahiyetçe en câmi ve mühim raiyeti ve bendeleri: Mühim raiyeti (halkı) ve bendeleri (hizmetkârları) ifadesiyle insan kastedilmiştir. İnsan, Allahu Teâlâ'nın en mühim riayeti ve bendesidir.

İnsanın “en câmi” olması ise, bütün âlemlerin zübdesini kendinde bulundurması ve âdeta küçük bir kâinat olmasıdır. Daha önce mütalaa ettiğimiz bu konuyu tekrar tahlil edelim:

Kâinatta ne varsa küçük bir numunesi insanda vardır:

- Yeryüzünün dörtte üçü sudur. İnsan vücudunun da dörtte üçü sudur.
- Toprakta demir, bakır, çinko, fosfor gibi elementler var. Bedenimizde de bu elementlerin hepsi mevcut.
- Yeryüzünde dağlar, toprak var. Buna mukabil bizde kemikler ve et var.
- Yeryüzünde nehirler var. Buna mukabil bizde kılcıl damarlar var.
- Yeryüzünde ormanlar var. Buna mukabil bizde saç ve kıllar var.
- Âlemde itme ve çekme kuvveti var. Bizde dâfia ve cazibe kuvveti var.
- Yeryüzünde kasırgalar, fırtınalar var. Bizde öfke var.
- Yeryüzünde bahar var, bizde neşe.
- Âlemde şeytan var, bizde nefis ve lümme-i şeytaniye.
- Âlemde melek var, bizde ilhamlar.
- Âlemde levh-i mahfuz var, bizde hafıza kuvveti.
- Âlemde Arş var, bizde kalp.
- Âlemde Kürsî var, bizde akıl.
- Âlemde misal âlemi var, bizde hayal kuvveti...

Bunlar ve daha birçok benzerlikler ispat eder ki insan şu kâinatın küçük bir misalidir. İnsanı büyütsek kâinat olur, kâinatı küçültsek insan olur.

Meseleye şöyle de bakabiliriz:

İnsan; hikmetli bir şekilde, belirli ölçülerle şu kâinattaki âlemlerden sağılmış bir damla veya noktadır. Yani mesela:

– Cenab-ı Hak levh-i mahfuzu sağdı, bir damlasını alıp insana koydu, o damla insanda hafıza oldu.

– Arş'ı sağıp bir damlasını insana koydu, o damla insanda kalp oldu.

– Kürsî'yi sağıp bir damlasını insana koydu, o damla insanda akıl oldu.

– Âlem-i misali sağıp bir damlasını insana koydu, o damla insanda hayal kuvveti oldu.

– Ormanları sağıp bir damlasını insana koydu, o damla insanda saç, sakal ve kıllar oldu.

– Dağları, toprakları sağıp bir damlasını insana koydu, o damla insanda kemik şeklini aldı.

Bunlarla insan âdeta kâinatın sağılmış bir özü oldu; bir damlası veya noktası oldu. İşte bu cihetten insanın mahiyeti câmiadır, yani çok şeyleri ve âlemleri kendinde cemetmiştir.

4. Hem anlarsın ki şu fâni masnuat fena için değil, bir parça görünüp mahvolmak için yaratılmamışlar. Belki vücudda kısa bir zaman toplanıp, matlub bir vaziyet alıp ta suretleri alınsın, timsalleri tutulsun, manaları bilinsin, neticeleri zapt edilsin. Mesela ehl-i ebed için daimî manzaralar nescedilsin. Hem âlem-i bekada başka gayelere medar olsun:

Ehl-i ebed için daimî manzaraların nescedilmesini -nâkıs bir tasvirle- şöyle hayal edelim:

Mesela merak ediyoruz:

— Hazreti Musa (a.s.) denizi nasıl yarıdı?

— Ashab-ı Kehf 300 küsur sene mağarada nasıl kaldı?

— Bedir Savaşı, Uhud Savaşı nasıl oldu?

— şu âlem nasıl yaratıldı?

Bunlar gibi, neyi merak ediyorsak, kasetini takıp televizyonda seyredeceğiz. Tabii kaset ve televizyon derken, dünya aklıyla konuşuyoruz. Cennette bu işler nasıl olur, bu görüntüler nasıl seyredilir; Allah bilir. Belki de seyrederken içine gireceğiz; üç boyutlu seyretmekten de öte, olay yaşanırken bizzat hazır olacağız.

Hülasa: Her şeyin kaydı alınıyor, ilahî kameralarla kaydediliyor; ta ehl-i cennet için ebedî filmler oluşsun, bununla da ehl-i cennet telezzüz etsin.

Yine Üstadımız, **“Hem âlem-i bekada başka gayelere medar olsun.”** dedi

Bu gayelerden biri hesaptır. Hesap anında bütün amellerimizin videosu önümüze konulacak, “Hadi seyret bakalım.” denilecek.

Yine başka bir gaye, hikmetini bilmediğimizden dolayı eleştirdiğimiz hadiselerin perde arkasını göstermek ve bununla ism-i Hakîm’in izzetini muhafaza etmektir.

Daha bilmediğimiz nice gayeler için her şeyin kaydı alınmakta ve neticeleri zapt edilmektedir.

5. Kudret kelimelerinden olan şu çiçeğe bak ki: Her bir varlık, kudret kalemiyle yazılmış mücessem bir kelimedir. Şöyle ki:

Cenab-ı Hakk’ın iki farklı kitabı vardır:

Birincisi: Kalam sıfatından gelen Kur’an’dır.

İkincisi: Tekvin sıfatından gelen kâinat olup kudret kalemiyle yazılmıştır.

Kalam sıfatından gelen Kur’an kitabının kelimeleri olduğu gibi, tekvin sıfatından gelen kâinat kitabının da kelimeleri vardır. Her bir mahluk bu kitabın bir kelimesidir. Kuş bir kelimedir, çiçek bir kelimedir, dağ bir kelimedir; deniz, güneş, yıldızlar ve her ne varsa, bu kitabın bir kelimesidir. Bu kâinat kitabı bütün kelimeleriyle, kâtibi olan Zat-ı Zülcelal’i tarif ve ilan etmektedir.

6. Kudret kelimelerinden olan şu çiçeğe bak ki vazifesi olan ifade-i mana bittikten sonra kendisi gider fakat onu gören her şeyin hafızasında zahirî suretini ve her bir tohumunda manevi mahiyetini bırakıp öyle gidiyor:

Çiçek, kudret kalemiyle yazılan mücessem bir kelimedir. Nasıl ki her kelimenin bir manası vardır ve söylendiğinde, manasını onu dinleyenlerin zihinlerinde bırakır, sonra fenaya gider; zahirde fena bulsa da çok zihinlerde baki kalır.

Aynen bunun gibi, kudretin bir kelimesi olan çiçek de manasını ifade ettikten sonra fenaya gider. Zahirde fena bulur, ancak çok cihetlerle baki kalır.

Çiçeğin manası, onda tecelli eden esmâ-i ilahiyedir. Dilerseniz bu makamda, çiçeğin manasını bir parça mütalaa edelim:

– Çiçek yoktan yaratılması cihetiyle, Allah’ın Hâlık, Mübdi, Mükevvin ve Mucid isimlerini gösterir.

– Güzelliğiyle Cemil ve Mücemmil ismini; ziynetiyle Müzeyyin ismini gösterir.

– Rızıklanması ve her ihtiyacının karşılanmasıyla Rahman, Rezzak, Mukîr, Mün’im ve Vehhab isimlerini gösterir.

– Rengiyle Mülevvin ismini; suretiyle Musavvir ismini gösterir.

- Kendisine takılan hikmetlerle Hakîm ismini; bütün programının tohumunda yazılmasıyla Hafîz ismini gösterir.
- Hayatıyla Muhyi ismini, ölümüyle Mümit ismini gösterir.
- Sanatıyla Sâni ismini, yavaş yavaş kemal bulmasıyla Mükemmil ismini gösterir.
- Çiçek olup açmasıyla Fettah ismini, şekilden şekle girmesiyle Muhavvil ve Mukallib ismini gösterir.
- Çiçeği yapan elbette bilecek, bununla Alîm ismini; gücü her şeye yetecek, bununla Kadîr ismini; iradesi onu yapmayı isteyecek, bununla Mürid ismini gösterir.

Daha bunlar gibi onlarca ismi gösterir.

İşte çiçeğin vazifesi bu manaları ifade etmektir. Bu manaları ifade ettikten ve vazifesini yaptıktan sonra ölür ve gider. Ancak çok cihetlerle baki kalır. Mesela:

1. Onu gören zîşuurun hafızalarında zahîrî suretini bırakır.
2. Tohumunda manevi mahiyetini ve tarihçe-i hayatını bırakır.
3. Ehl-i cennete baki manzaralar teşkil etmek için ilahî kameralarla kaydedilir. Bu cihetle tam bir bekaya mazhar olur.

İşte bu hâl ehl-i vicdana gösterir ki: Eşya fena için değil, beka için yaratılmıştır. Bir cihetten fenaya gitse de çok cihetlerle baki kalır.

7. Çiçekli ve meyveli koca nebatatın bir parça ruha benzeyen her birinin kanun-u teşekkülatı, timsal-i sureti; zerrecikler gibi tohumlarda kemal-i intizamla, dağdağlı inkılablar içinde ibka ve muhafaza edilmesiyle, gayet cemiyetli ve yüksek bir mahiyete malik, haricî bir vücud giydirilmiş, zîşuur, nurani bir kanun-u emrî olan ruh-u beşer; ne derece beka ile merbut ve alâkadar olduğu anlaşılır:

Üstad Hazretleri bu cümleyle ruhun bekasını ispata çalışıyor. Şöyle ki:

Bitkinin kanun-u teşekkülatı (programı) ve suretinin görüntüsü, onun bir nevi ruhu hükmündedir. Cenab-ı hak bu ruhu, bitkinin tohumunda ve çekirdeğinde muhafaza ediyor. Bitki öldüğünde ruhu sanki tohumuna ve çekirdeğine geçiyor ve bir nevi bekaya mazhar oluyor.

Bitki gibi en edna tabakadaki bir varlığın, ruhu hükmündeki kanun-u teşekkülatı ve timsal-i sureti böyle muhafaza edilirse; insan gibi en âlâ tabakadaki varlığın ruhu elbette muhafaza edilir.

Üstad Hazretleri ruhu şu vasıflarla tarif etti:

1. Gayet cemiyetli (kapsamlı)

2. Yüksek bir mahiyete malik

3. Haricî bir vücud giydirilmiş

4. Zîşuur (şuur sahibi)

5. Nurani bir kanun-u emrî

Bu maddelerden **“haricî bir vücud giydirilmiş”** ve **“nurani bir kanun-u emrî”** maddesi üzerine birkaç kelam edelim Diğer maddelerin manası zaten açık.

Ruhun mahiyeti hakkında Kur'an'da şöyle buyruluyor:

قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي “De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir.”

Üstad Hazretleri herhâlde bu ayetten iktibasla, ruhun mahiyetini **“kanun-u emrî”** olarak beyan ediyor. Bundan şunu anlıyoruz:

Ruh haricî vücud giydirilmiş, şuur sahibi, nurani bir kanun gibidir. Ruhun hayatı çıksa kanun olur, kanuna hayat ve şuur verilse ve haricî vücut giydirilse ruh olur.

Bu mesele çok derin izah edilebilir. Ancak makam bu derinliğe müsaade etmiyor; bu kadarla iktifa ediyoruz.

8. Hem anlarsın ki öyle bir Rahman, öyle bir âlemde, öyle has ibadına öyle ikramlar edecek; ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne kalb-i beşere hutur etmiştir: Bu cümleyi şu hadis-i şerif üzerinden tefekkür edebilirsiniz:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى أَعَدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، وَأَقْرَأُوا إِنَّ شَيْئَكُمْ، فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

Ebû Hüreyre (r.a.) Hazretlerinden nakledilmiştir. Resulullah (a.s.m.) şöyle buyurdu: “Allahu Teâlâ buyurdu ki: Ben salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir insanın hatırına ve hayaline gelmeyen nimetler hazırladım.”

Ebû Hüreyre (r.a.): “İsterseniz şu ayeti okuyun.” dedi: “Yapmakta olduklarına bir karşılık olarak onlar için göz aydınlığı olacak (nimetlerden) nelerin saklandığını hiç kimse bilmez.” (Secde 17)

9. Hem baharın her bir günü, her bir haftası, birer taife-i nebatatın birer bayramı

hükümünde olduğu için: Baharda bitkilerin uyanması ve çiçeklerin açması farklı vakitlerdedir.

Her bir nevin uyanma ve çiçek açma vakti, o nevin bir çeşit bayramıdır. Mesela:

– Nisan ayı çiğdem, manolya, nergis ve sümbüllerin bayramıdır.

– Mayıs ayı altın çanak, mavi kardelen, dağ lalesi ve kiraz çiçeklerinin bayramıdır.

– Haziran ayı güller, lavantalar, adaçayı ve yer minesinin bayramıdır.

Bunlar gibi, her bir taife-i nebatatın baharda bir bayram vakti vardır. O vakit geldiğinde o nev hadsiz efradıyla neşvünema bulur; ziynetleriyle süslenmiş bir şekilde kendini ehl-i şuura arz eder.

10. Belki her şeyin gayat-ı vücudu ve netaic-i hayatı üç kısımdır: Üstad Hazretleri bu ifadeyi üçüncü haşiyede izah ediyor. Ona bir ön hazırlık olsun diye meseleyi biraz mütalaa edelim:

Eşyanın varlık sebebi ve hayatlarının neticeleri üç kısımdır.

Birincisi ve en ulvisi Allahu Teâlâ'ya bakan cihettir. “Her cemel ve kemal sahibi, kendi cemel ve kemalini görmek ister.” sırrınca, Allahu Teâlâ da kendi cemel ve kemalini görmek istemiş, bu sebeple mahlukatı yaratmış ve onları cemel ve kemaline ayna yapmıştır. Mahlukatın kendisini Allah'ın nazarına arz etmesi, onların yaratılışının birinci ve en ulvi gayesidir.

Eşyanın ikinci varlık sebebi zîşuura bakan cihettir. Bu cihetle her bir varlık, bir mektub-u Rabbânî, bir kaside-i Sübhânî ve bir ayine-i esmâ-i İlahîdir. Bu makamdaki vazifesi, şuur sahibine ibret verici bir mütalaagâh olmak ve Allah'ın esmasını okutmaktır.

Eşyanın üçüncü varlık sebebi kendi nefesine bakan cihettir ki lezzet alma, gezinti yapma, rahatla yaşama gibi neticelerdir.

Üstad Hazretleri bu meseleyi üçüncü haşiyede detaylı bir şekilde izah ediyor. Biz sadece bir ön hazırlık olsun diye birkaç kelam ettik.

11. İşte bahar dahi mahşer-nüma bir meyvedar ağaçtır. Her asırdaki insan âlemi, ibret-nüma bir şeceredir. Arz dahi mahşer-i acayip bir şecere-i kudrettir. Hatta dünya dahi meyveleri ahiret pazarına gönderilen bir şecere-i hayret-nümadır:

Bu cümlelerden şöyle tefekkürler çıkar:

Bahar dahi mahşer-nüma bir meyvedar ağaçtır: Bahar mevsimi bir ağaç olsa, her bir nev bu ağacın bir dalı olur. O nevin fertleri de bu dalın meyve ve çiçekleri olur. Bu durumda, bahar ağacının üç yüz bin dalı var. (Bu rakam Üstad Hazretlerinin zamanına aittir. Şu anki rakamlar milyonlarla ifade ediliyor.) Her dalında da hadsiz meyve ve çiçekler var. Yani bir nevin ne kadar ferdi varsa, o dalda o kadar meyve ve çiçek var. Bu ağacın haşmetini tasavvur edebiliyor musunuz?

Her asırdaki insan âlemi, ibret-nüma bir şeceredir: Her asırdaki insan âlemi bir ağaç olsa, her bir ırk bu ağacın bir dalı olur. O ırkın fertleri de bu dalın meyve ve çiçekleri olur. Dünyada beş temel ırk var. Bu ırklar da otuz kadar alt gruba ayrılabilir. Bu durumda, her asırdaki insan âlemi ağacının otuz dalı var. Her dalında da hadsiz meyve ve çiçekler var. Yani bir ırkın ne kadar ferdi varsa, o dalda o kadar meyve ve çiçek var. Bu ağacın haşmetini tasavvur edebiliyor musunuz?

Arz dahi mahşer-i acayip bir şecere-i kudrettir: Şimdi de yeryüzüne bir ağaç gözüyle bakalım... Bu ağaç bahar mevsimi ağacından daha haşmetli, çünkü bütün zamanları içine alıyor. Yazda veya kışta, ilkbaharda veya sonbaharda yaratılan her bir nev, bu ağacın bir dalı hükmünde olur. O nevin fertleri de bu dalın meyve ve çiçekleri olur. Bu ağaç tam bir şecere-i kudrettir.

Dünya dahi meyveleri ahiret pazarına gönderilen bir şecere-i hayret-nümadır: Bu ağaç yeryüzü ağacından daha haşmetlidir. Çünkü işin içine denizler, ırmaklar, bulutlar gibi mahlukat da girdi. Yeryüzüne ait olmayan nice varlıklar bu ağacın bir parçası oldu; dalı oldu, meyvesi ve çiçeği oldu. Bu dünya ağacı tam bir şecere-i hayret-nümadır (hayret veren bir ağaçtır).

Böyle cümleler üzerinde farklı şekillerde mütalaa yapılmalı ve Allah'ın kudreti temaşa edilmelidir. Biz bir pencere açtık... Şimdi sizler de mezkûr cümleler üzerinde biraz düşünün; bakalım farklı tefekkür pencereleri açılacak mı?

Altıncı Hakikatte geçen -bir derece kapalı olan- ibare ve cümlelerin izahını tamamladık. Sıra geldi Altıncı Hakikati teenni ile okumaya. Aslında bu hakikatte izah edilmesi ve üzerinde tefekkür edilmesi gereken daha çok yer var. Bilhassa Dokuz Esasın her birine bir şerh yazılabilir. Buradaki her bir esas, âdeta bir kitabın özeti hükmündedir. Bizler mütalaayı çok uzatmamak için bu esasların mütalaasına girişmeyip, işi sizlere havale ettik.

Şimdi Altıncı Hakikati okuyacağız. Okurken her cümle üzerinde tefekkür ederek, hakikati kalbe ve ruha işletmeye çalışmalısınız. Biz işin sadece özetini yaptık ve meseleyi bütün üzerinden mütalaa ettik. Sizler her cümle üzerinde tefekkür etmeli ve bir dalgıç gibi her cümlenin derinine dalmalısınız. Hakikat incilerini ancak bu şekilde çıkarabilirsiniz. Esaslara dalmayı da unutmayın. Zira onların her biri bir bahr-i ummandır. (Kelimelerin manasını bilmeyenler olabilir düşüncesiyle metni bölerek ve manayı altına yazarak ilerledik.)

ALTINCI HAKİKAT

Bab-ı haşmet ve sermediyet olup ism-i Celil ve Bâki cilvesidir.

(Sermediyet: Sonsuzluk, ebedîlik)

Hiç mümkün müdür ki: Bütün mevcudatı güneşlerden, ağaçlardan zerrelere kadar emirber nefer hükmünde teshir ve idare eden bir haşmet-i rububiyet... şu misafirhane-i dünyada muvakkat bir hayat geçiren perişan fâniler üstünde dursun... sermedî, baki bir daire-i haşmet ve ebedî, âlî bir medar-ı rububiyeti icad etmesin?

(Emirber: Emir eri / Teshir: Emri altına alma / Muvakkat: Geçici olarak / Sermedî: Daimî)

Evet, şu kâinatta görünen mevsimlerin değişmesi gibi haşmetli icraat... ve seyyaratın tayyare-misal hareketleri gibi azametli harekât... ve arzı insana beşik, güneşi halka lamba

yapmak gibi dehşetli teshirat... ve ölmüş, kurumuş küre-i arzı diriltmek, süslendirmek gibi geniş tahvilat... gösteriyor ki perde arkasında böyle muazzam bir rububiyet var, muhteşem bir saltanatla hükmediyor. Böyle bir saltanat-ı rububiyet, kendine layık bir raiyet ister ve şayeste bir mazhar ister.

(Teshirat: Emir altına almalar / Tahvilat: Değişimler / Raiyet: Halk / Şayeste: Yaraşır, uygun)

Hâlbuki görüyorsun, mahiyetçe en câmi ve mühim raiyeti ve bendeleri, şu misafirhane-i dünyada perişan bir surette muvakkaten toplanmışlar... Misafirhane ise her gün dolar boşanır... Hem bütün raiyet, tecrübe-i hizmet için şu meydan-ı imtihanda muvakkaten bulunuyorlar... Meydan ise her saat tebeddül eder... Hem bütün o raiyet, Sâni-i Zülcelal'in kıymettar ihsanatının numunelerini ve harika sanat antikalarını çarşı-yı âlem sergilerinde, ticaret nazarında temaşa etmek için şu teşhîrgâhta birkaç dakika durup seyrediyorlar, sonra kayboluyorlar... Şu meşher ise her dakika tahavvül ediyor. Giden gelmez, gelen gider.

(Câmi: Toplayıcı, muhit olan / Bende: Hizmetkâr / Muvakkat: Geçici olarak / Tecrübe-i hizmet: Hizmet sınavı / Tebeddül: Değişme / Sâni-i Zülcelal: Celal sahibi sanatkâr / Çarşı-yı âlem: Âlem çarşısı / Temaşa: Hoşlanarak bakmak / Teşhîrgâh: Sergi yeri / Meşher: Teşhir yeri / Tahavvül: Değişme)

İşte bu hâl ve şu vaziyet kat'î gösteriyor ki şu misafirhane ve şu meydan ve şu meşherlerin arkasında, o sermedî saltanata medar ve mazhar olacak daimî saraylar, müstemir meskenler, şu dünyada gördüğümüz numunelerin ve suretlerin en halis ve en yüksek asıllarıyla dolu bağ ve hazineleri vardır... Demek burada çabalamak onlar içindir. Şurada çalıştırır, orada ücret verir... Herkesin istidadına göre -eğer kaybetmezse- orada bir saadeti vardır... Evet, öyle sermedî bir saltanat, muhaldir ki şu fâniler ve zail zeliller üstünde dursun.

(Sermedî: Daimî / Medar: Dayanak / Müstemir: Sabit / Muhal: İmkânsız / Zail: Yok olan)

Şu hakikate şu temsil dürbünüyle bak ki: Mesela sen yolda gidiyorsun, görüyorsun ki yol içinde bir han var... Bir büyük zat o hanı, kendine gelen misafirlerine yapmış... O misafirlerin bir gece tenezzüh ve ibretleri için o hanın tezyinatına milyonlar altınlar sarf ediyor... Hem o misafirler o tezyinattan pek azı ve az bir zamanda bakıp, o nimetlerden pek az bir vakitte, az bir şey tadıp doymadan gidiyorlar... Fakat her misafir kendine mahsus fotoğrafıyla o handaki şeylerin suretlerini alıyorlar... Hem o büyük zatın hizmetkârları da misafirlerin suret-i muamelelerini gayet dikkat ile alıyorlar ve kaydediyorlar... Hem görüyorsun ki o zat her günde, o kıymettar tezyinatın çoğunu tahrip eder. Yeni gelecek misafirlere yeni tezyinatı icad eder... Bunu gördükten sonra hiç şüphen kalır mı ki bu yolda bu hanı yapan zatın daimî pek âlî menzilleri... hem tükenmez, pek kıymetli hazineleri... hem müstemir, pek büyük bir sehaveti vardır... Şu handa gösterdiği ikram ile misafirlerini kendi yanında bulunan şeylere iştihalarını açıyor ve onlara hazırladığı hediyelere rağbetlerini uyandırıyor.

(Tenezzüh: Gezinti / Tezyinat: Süslemeler / Suret-i muamele: Davranış şekli / Menzil: Konak yeri / Müstemir: Sabit)

Aynen onun gibi, şu misafirhane-i dünyadaki vaziyeti sarhoş olmadan dikkat etsen şu dokuz esası anlarsın:

Birinci Esas: Anlarsın ki o han gibi bu dünya dahi kendi için değil... Kendi kendine de bu sureti alması muhaldir... Belki kabile-i mahlukatın gelip konmak ve göçmek için dolup boşanan, hikmetle yapılmış bir misafirhanesidir.

(Kabile-i mahlukat: Varlıklar kafilesi)

İkinci Esas: Hem anlarsın ki şu hanın içinde oturanlar misafirlerdir. Onların Rabb-i Kerîm'i, onları Dârü's-selâm'a davet eder.

(Rabb-i Kerîm: Çok cömert ve ikram sahibi olan Rab / Dârü's-selâm: Selam yurdu, cennet)

Üçüncü Esas: Hem anlarsın ki şu dünyadaki tezyinat, yalnız telezzüz veya tenezzüh için değil... Çünkü bir zaman lezzet verse firakıyla birçok zaman elem verir. Sana tattırır, iştihanı açar fakat doyurmaz. Çünkü ya onun ömrü kısa ya senin ömrün kısadır. Doymaya kâfi değil... Demek, kıymeti yüksek, müddeti kısa olan şu tezyinat; ibret içindir (Haşiye-1)... şükür içindir... usûl-ü daimîsine teşvik içindir... Başka gayet ulvi gayeler içindir.

(Tezyinat: Süslemeler / Telezzüz: Lezzetlenme / Tenezzüh: Gezinti / Firak: Ayrılık / Usûl-ü daimî: Daimî asıllar)

Dördüncü Esas: Hem anlarsın ki şu dünyadaki müzeyyenat ise (Haşiye-2) cennette ehl-i iman için, rahmet-i Rahman'la iddihar olunan nimetlerin numuneleri, suretleri hükmündedir.

(Müzeyyenat: Süslenmiş şeyler / İddihar olunan: Biriktirilen, yığılan)

Beşinci Esas: Hem anlarsın ki şu fâni masnuat fena için değil, bir parça görünüp mahvolmak için yaratılmamışlar... Belki vücudda kısa bir zaman toplanıp, matlub bir vaziyet alıp ta suretleri alınsın, timsalleri tutulsun, manaları bilinsin, neticeleri zapt edilsin... Mesela ehl-i ebed için daimî manzaralar nescedsin. Hem âlem-i bekada başka gayelere medar olsun.

(Masnuat: Sanat eserleri / Matlub: İstenilen)

Eşya beka için yaratıldığını, fena için olmadığını, belki sureten fena ise de tamam-ı vazife ve terhis olduğu bununla anlaşılıyor ki fâni bir şey bir cihetle fenaya gider, çok cihetlerle baki kalır.

Mesela kudret kelimelerinden olan şu çiçeğe bak ki kısa bir zamanda o çiçek tebessüm edip bize bakar, der-akab fena perdesinde saklanır... Fakat senin ağzından çıkan kelime gibi, o gider fakat binler misallerini kulaklara tevdi eder. Dinleyen akıllar adedince, manalarını akıllarda ibka eder... Çünkü vazifesi olan ifade-i mana bittikten sonra... kendisi gider fakat

onu gören her şeyin hafızasında zahirî suretini ve her bir tohumunda manevi mahiyetini bırakıp öyle gidiyor... Güya her hafıza ile her tohum, hıfz-ı ziynet için birer fotoğraf ve devam-ı bekası için birer menzildirler.

(Der-akab: Hemen akabinde / İbka: Bakileştirmek / Hıfz-ı ziynet: Süsün korunması ve saklanması)

En basit mertebe-i hayatta olan masnu böyle ise en yüksek tabaka-i hayatta ve ervah-ı bakiye sahibi olan insan, ne kadar beka ile alâkadar olduğu anlaşılır... Çiçekli ve meyveli koca nebatatın bir parça ruha benzeyen her birinin kanun-u teşekkülatı, timsal-i sureti; zerrecikler gibi tohumlarda kemal-i intizamla, dağdağalı inkılablar içinde ibka ve muhafaza edilmesiyle... gayet cemiyetli ve yüksek bir mahiyete malik, haricî bir vücut giydirilmiş, zîşuur, nurani bir kanun-u emrî olan ruh-u beşer; ne derece beka ile merbut ve alâkadar olduğu anlaşılır.

(Masnu: Sanat eseri / Kanun-u teşekkülat: Meydana geliş kanunu / Timsal-i suret: Suretinin örneği / Merbut: Bağlı)

Altıncı Esas: Hem anlarsın ki insan, ipi boğazına sarılıp istediği yerde otlamak için başıboş bırakılmamıştır. Belki bütün amellerinin suretleri alınıp yazılır ve bütün fiillerinin neticeleri muhasebe için zapt edilir.

Yedinci Esas: Hem anlarsın ki güz mevsiminde yaz, bahar âleminin güzel mahlukatının tahribatı idam değil. Belki vazifelerinin tamamıyla terhisatıdır. (Haşiye-3)... Hem yeni baharda gelecek mahlukata yer boşaltmak için tefrîgattır ve yeni vazifedarlar gelip konacak ve vazifedar mevcudatın gelmesine yer hazırlamaktır ve ihzarattır... Hem zîşuura vazifesini unutturan gafletten ve şükürünü unutturan sarhoşluktan ikazat-ı Sübhaniyedir.

(Tefrîgat: Yer açma / İhzarat: Hazırlıklar)

Sekizinci Esas: Hem anlarsın ki şu fânî âlemin sermedî Sâni için başka ve baki bir âlemi var ki ibadını oraya sevk ve ona teşvik eder.

(Sermedî: Ebedî / İbad: Kullar)

Dokuzuncu Esas: Hem anlarsın ki öyle bir Rahman... öyle bir âlemde... öyle has ibadına... öyle ikramlar edecek... ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne kalb-i beşere hutur etmiştir. Âmennâ... (10. Söz)

(Hutur: Hatıra gelme)

Haşiye-1: Evet, madem her şeyin kıymeti ve dekaik-ı sanatı gayet yüksek ve güzel olduğu hâlde müddeti kısa, ömrü azdır... Demek, o şeyler numunelerdir, başka şeylerin suretleri hükmündedirler... Ve madem müşterilerin nazarlarını, asıllarına çeviriyorlar gibi bir vaziyet vardır; öyle ise elbette şu dünyadaki o çeşit tezyinat, bir Rahman-ı Rahîm'in rahmetiyle, sevdiği ibadına hazırladığı niam-ı cennetin numuneleridir, denilebilir ve denilir ve öyledir.

(Dekaik-ı sanat: Sanatın incelikleri / Tezyinat: Süslemeler / İbad: Kullar / Niam-ı cennet: Cennet nimetleri)

Haşiye-2: Evet, her şeyin vücudunun müteaddid gayeleri ve hayatının müteaddid neticeleri vardır. Ehl-i dalaletin tevehhüm ettikleri gibi dünyaya, nefislerine bakan gayelere münhasır değildir. Ta abesiyet ve hikmetsizlik içine girebilsin. Belki her şeyin gayat-ı vücudu ve netaic-i hayatı üç kısımdır:

(Müteaddid: Çeşitli, birçok / Münhasır: Mahsus / Gayat-ı vücudu: Varlığının gayeleri / Netaic-i hayatı: Hayatının neticeleri)

Birincisi ve en ulvisi, Sâniine bakar ki o şeye taktığı harika-i sanat murassaatını, Şahid-i Ezelî'nin nazarına resmigeçit tarzında arz etmektir ki o nazara bir ân-ı seyyale yaşamak kâfi gelir... Belki vücuda gelmeden bi'l-kuvve niyet hükmünde olan istidadı yine kâfidir... İşte seriü'z-zeval latif masnuat ve vücuda gelmeyen yani sümbül vermeyen birer harika-i sanat olan çekirdekler, tohumlar şu gayeyi bitamamiha verir. Faydasızlık ve abesiyet onlara gelmez... Demek, her şey hayatıyla, vücuduyla Sâniinin mucizat-ı kudretini ve âsâr-ı sanatını teşhir edip Sultan-ı Zülcelal'in nazarına arz etmek, birinci gayesidir.

(Sâni: Sanatkâr / Harika-i sanat murassaatı: Sanat harikası olan süslemeler / Ân-ı seyyale: Bir anda akıp giden zaman dilimi / Bi'l-kuvve: Düşünce ve fikir hâlinde, fiil durumunda olmayan / Seriü'z-zeval: Hızla kaybolup giden / Mucizat-ı kudret: Kudretin mucizleri / Âsâr-ı sanat: Sanat eserleri)

İkinci kısım gaye-i vücud ve netice-i hayat zîşuura bakar... Yani her şey Sâni-i Zülcelal'in birer mektub-u hakaik-nüma... birer kaside-i letafet-nüma... birer kelime-i hikmet-eda hükmündedir ki... melaike ve cin ve hayvanın ve insanın enzarına arz eder, mütalaaya davet eder. Demek, ona bakan her zîşuura ibret-nüma bir mütalaagâhtır.

(Gaye-i vücud: Varlık sebebi / Zîşuur: Şuur sahibi / Mektub-u hakaik-nüma: Hakikatleri gösteren mektup / Kaside-i letafet-nüma: Güzellik ve incelik gösteren kaside / Kelime-i hikmet-eda: Hikmetli kelime / İbret-nüma: İbret veren)

Üçüncü kısım gaye-i vücud ve netice-i hayat o şeyin nefsine bakar ki telezzüz ve tenezzüh ve beka ve rahatla yaşamak gibi cüz'î neticelerdir... Mesela azîm bir sefine-i sultaniyede bir hizmetkârın dümencilik ettiğinin gayesi, sefine itibarıyla yüzde birisi kendisine, ücret-i cüz'iyesine ait, doksan dokuzu sultana ait olduğu gibi... her şeyin nefsine ve dünyaya ait gayesi bir ise Sâniine ait doksan dokuzdur.

(Telezzüz: Lezzetlenme / Tenezzüh: Gezinti / Sefine: Gemi)

İşte bu taaddüd-ü gayattandır ki birbirine zıt ve münafi görünen hikmet ve iktisat, cûd u seha ve bilhassa nihayetsiz seha ile sırr-ı tevfiği şudur ki:

(Taaddüd-ü gayat: Gayelerin çokluğu / Cûd u seha: Cömertlik ve eli açıklık)

Birer gaye nokta-i nazarında cûd u seha hükmeder, ism-i Cevvad tecelli eder. Meyveler, hubublar, o tek gaye nokta-i nazarında bigayr-ı hisabdır, nihayetsiz cûdu gösteriyor... Fakat umum gayeler nokta-i nazarında hikmet hükmeder, ism-i Hakîm tecelli eder. Bir ağacın ne kadar meyveleri var, belki her meyvenin o kadar gayeleri vardır ki beyan ettiğimiz üç kısma tefrik edilir.

(Cûd u seha: Cömertlik ve eli açıklık / Cevvad: Son derece cömert olan / Bigayr-ı hisab: Hesapsız)

Şu umum gayeler, nihayetsiz bir hikmeti ve iktisadı gösteriyor. Zıt gibi görünen nihayetsiz hikmet, nihayetsiz cûd ile seha ile içtima ediyor. Mesela asker ordusunun bir gayesi, temin-i asayıştır. Bu gayeye göre ne kadar asker istersen var ve hem pek fazladır. Fakat hıfz-ı hudut ve mücahede-i a'da gibi sair vazifeler için bu mevcud ancak kâfi gelir, kemal-i hikmetle muvazenededir. İşte hükümetin hikmeti, haşmet ile içtima ediyor. O hâlde o askerlikte fazlalık yoktur, denilebilir.

(Mücahede-i a'da: Düşmanla cihat)

Haşiye-3: Evet, rahmetin erzak hazinelerinden olan bir şecerenin uçlarında ve dallarının başlarındaki meyveler, çiçekler, yapraklar ihtiyar olup vazifelerinin hitama ermesiyle gitmelidirler. Ta arkalarından akıp gelenlere kapı kapanmasın. Yoksa rahmetin vüs'atine ve sair ihvanlarının hizmetine set çekilir. Hem kendileri gençlik zevaliyle hem zelil hem perişan olurlar.

(Şecere: Ağaç / Hitama erme: Son bulma / İhvan: Kardeşler / Zeval: Sona erme)

İşte bahar dahi mahşer-nüma bir meyvedar ağaçtır... Her asırdaki insan âlemi, ibret-nüma bir şeceredir... Arz dahi mahşer-i acayip bir şecere-i kudrettir... Hatta dünya dahi meyveleri ahiret pazarına gönderilen bir şecere-i hayret-nümadır.

(Mahşer-nüma: Mahşer gibi, mahşeri andıran / İbret-nüma: İbret veren / Mahşer-i acayip: Hayret verici hadiselerin toplandığı yer / Şecere-i hayret-nüma: Hayret veren ağaç)

Şimdi Altıncı Sureti okuyacağız. Altıncı Suret, Altıncı Hakikatin hikâyedeki karşılığıdır. Altıncı Hakikati anlayan Altıncı Sureti de anlar. Suretleri okuma sebebimiz, eserin tamamını okumuş olmak içindir. Yani suretleri mütalaa için değil, teberrük için okuyoruz. Zira asıl olan, Hakikatlerdeki manalardır. Suretler sadece Hakikatlere çıkmak için birer temsildir.

ALTINCI SURET

İşte gel, bak, bu muhteşem şimendiferler, tayyareler, teçhizatlar, depolar, sergiler, icraatlar gösteriyorlar ki perde arkasında pek muhteşem bir saltanat vardır, hükmediyor. (Haşiye) Böyle bir saltanat, kendisine layık bir raiyet ister. Hâlbuki görüyorsun, bütün raiyet bu misafirhanede toplanmışlar. Misafirhane ise her gün dolar, boşanır. Hem bütün raiyet,

manevra için bu meydan-ı imtihanda bulunuyorlar. Meydan ise her saat tebdil ediliyor. Hem bütün raiyet, padişahın kıymettar ihsanatının numunelerini ve harika sanatlarının antikalarını sergilerde temaşa etmek için şu teşhircâhta birkaç dakika durup seyrediyorlar. Meşher ise her dakika tahavvül ediyor. Giden gelmez, gelen gider.

İşte bu hâl, şu vaziyet kat'î gösteriyor ki şu misafirhane ve şu meydan ve şu meşherlerin arkasında daimî saraylar, müstemir meskenler, şu numunelerin ve suretlerin halis ve yüksek asıllarıyla dolu bağ ve hazineler vardır. Demek, burada çabalamak onlar içindir. Şurada çalıştırır, orada ücret verir. Herkesin istidadına göre orada bir saadeti var. (10. Söz)

Haşiyeye: Mesela, nasıl şu zamanda manevra meydanında harp usulünde “Silah al, süngü tak!” emriyle koca bir ordu baştanbaşa dikenli bir meşegâha benzediği gibi... her bir bayram gününde resmigeçit için “Formalarınızı takıp nişanlarınızı asınız!” emrine karşı ordugâh, serâser rengârenk çiçek açmış müzeyyen bir bahçeyi temsil ettiği misillü... öyle de rûy-i zemin meydanında, Sultan-ı Ezelî'nin nihayetsiz enva-ı cünudundan melek ve cin ve ins ve hayvanlar gibi... şuursuz nebatat taifesi dahi hıfz-ı hayat cihadında “Emr-i kün feyekûn” ile “Müdafaa için silahlarınızı ve cihazlarınızı takınız!” emr-i ilâhîyi aldıkları vakit, zemin baştan aşağıya, bütün ondaki dikenli ağaçlar ve nebatlar süngücüklerini taktıkları zaman, aynen süngülerini takmış muhteşem bir ordugâha benziyor.

(Manevra: Tatbikat / Meşegâh: Meşelik / Serâser: Baştan başa / Müzeyyen: Süslü / Misillü: Gibi / Rûy-i zemin: Yeryüzü / Enva-ı cünud: Çeşitli ordular / Hıfz-ı hayat: Hayatı muhafaza / Emr-i kün feyekûn: Allah'ın yaratmayı dilediği şeye ol demesi ve o şeyin yaratılması emri)

Hem baharın her bir günü, her bir haftası, birer taife-i nebatatın birer bayramı hükmünde olduğu için... her bir taifesi dahi kendi Sultanının o taifeye ihsan ettiği güzel hediyeleri teşhir için... ona taktığı murassa nişanları birer resmigeçit tarzında o Sultan-ı Ezelî'nin nazar-ı şuhud ve işhadına arz ettiğinden ve öyle bir vaziyet gösterdiğinden... bütün nebatat ve eşcar güya “Sanat-ı Rabbaniye murassaatinı ve çiçek ve meyve denilen fitrat-ı ilahiyenin nişanlarını takınız, çiçekler açınız!” emr-i Rabbaniyeyi dinliyorlar ki... rûy-i zemin dahi gayet muhteşem bir bayram gününde, şahane resmigeçitte, sürmeli formaları ve murassa nişanları parlayan bir ordugâhı temsil ediyor.

(Murassa: Süslü / Nazar-ı şuhud ve işhad: Görmek ve başkalarına göstermek isteyen bakış / Eşcar: Ağaçlar / Murassaat: Süsler)

İşte şu derece hikmetli ve intizamlı teşhizat ve tezyinat, elbette nihayetsiz kadîr bir Sultanın, nihayet derecede hakîm bir Hâkimin emriyle olduğunu kör olmayanlara gösterir.

YEDİNCİ HAKİKAT VE YEDİNCİ SURET

Üstad Hazretleri bu Yedinci Hakikatte, âlemde gözüken hafiziyeti ahiretin delili yapıyor. Bizler yine meseleyi üç basamakta mütalaa edeceğiz. Mütalaa ederken de cümle cümle ilerlemeyip bütün üzerinde bir mütalaa yapacağız.

BİRİNCİ BASAMAK: KÂİNATTA GÖZÜKEN HAFİZİYET

Şu âleme dikkat ile bakıldığında görülüyor ki: Küçük-büyük, kıymetli-kıymetsiz her şeyin amelleri muhafaza edilip hıfzediliyor.

Mesela çiçeklerin bütün programları ve tarihçe-i hayatları küçücük tohumlarında saklanıyor. O tohum âdeta o çiçeğe bir sandıkça oluyor. Bir sonraki baharda o tohum yarıyor ve o tohumdan çiçeğin bütün amelleri neşrediliyor.

Bütün ağaçların program ve amelleri ise küçücük çekirdeklerinde muhafaza ediliyor. O küçücük çekirdek ağacının bütün amelini ve programını saklıyor. Ne zaman toprağa atılsa, ağacının amel defterini neşrediyor.

Bir kısım hayvanatın programı ve tarihçe-i hayatları ise yumurtalarında muhafaza ediliyor. Âdeta o küçücük yumurtalar o hayvan için bir amel defteri oluyor ve o hayvanın bütün özellikleri o yumurtada saklanıyor.

İnsanların ve bir kısım hayvanatın plan ve programları ise bir damla suda muhafaza ediliyor. Nutfe denilen o suda insanın ve hayvanın bütün planı ve programı saklanıyor; bütün özellikleri bir damla suda kaydediliyor.

Ya insanın DNA'larına ne demeli? Bir tek hücrede bulunan DNA molekülleri, her biri 20.000 sayfayı ihtiva eden 46 ciltlik dev bir ansiklopediye benziyor ve bu kadar bilgiyi ihtiva ediyor. İnsanda ise 60 bin milyar hücre vardır!

Bir de insanın hafızasına bakın! Nohut kadar bir yerde, insanın başından geçen her şey, bütün tarihçe-i hayatı ve öğrendiği her bilgi saklanıyor ve muhafaza ediliyor.

Şu âlemdeki hafîziyet tecellisini öyle uzun uzadıya anlatmaya herhâlde gerek yoktur. Zira şu âciz insan bile o hafîziyet kanunundan istifade ederek her şeyi kayıt altına almaktadır. Kameralar, bilgisayarlar, ses kayıt cihazları, flash bellekler, hard diskler ve diğer bütün kayıt cihazları âlemdeki bu hafîziyet kanunundan istifade edilerek yapılmış cihazlardır.

İKİNCİ BASAMAK: BU HAFİZİYETİN SAHİBİ OLAN HAFİZ KİMDİR?

Şimdi soruyoruz:

— Acaba çiçeklerin bütün plan ve programlarını, amellerini ve tarihçe-i hayatlarını küçücük tohumlarda muhafaza eden kimdir?

— Kim en basit bir çiçeğin amellerini dahi muhafaza ediyor ve sonraki baharda o amelleri neşrediyor?

— Allah’tan başka kimin haddi var ki hadsiz çiçeklerin plan ve programlarını küçücük tohumlarda saklasın ve bahar mevsimi geldiğinde -birbirine karıştırmaksızın- o tohumlardan o çiçekleri çıkartsın?

— Kimdir koca incir ağacını küçücük çekirdeğinde saklayan ve o çekirdeği o ağaca bir sandıkça yapan?

— Kimdir bütün ağaçların plan ve programlarını küçücük çekirdeklerine yerleştiren ve o ağaçların amel defterlerini çekirdeklerinin ellerine veren?

— Kimdir bütün yumurtaları hayvanlara birer amel defteri yapan ve o hayvanın bütün programını o yumurtalarda saklayan?

— Kimdir bir damla suyu bir kütüphane hükmüne getiren ve o suda insanı yazan?

— Kimdir her bir DNA’yı dev bir ansiklopedi yapan ve içinde bir milyon sayfalık bilgiyi muhafaza eden?

Bütün bu hikmetli fiillere Allah’tan başka bir fail gösterebilir misiniz?

Hayır, gösteremeyiz. Zira O’ndan başka hiçbir şeyin gücü buna yetmez. Çünkü muhafaza etmek, nihayetsiz bir ilmi, hadsiz bir kudreti, sonsuz bir hikmeti, kayıtsız bir iradeyi ve diğer uluhiyet sıfatlarını iktiza etmektedir. Bu sıfatları olmayanın bu fiillere fail olması mümkün değildir. Bu nihayetsiz sıfatlar da sadece Allahu Teâlâ’ya mahsustur.

Demek, şu göz önündeki hafîziyet -yani her mahlukun planının, programının, tarihçe-i hayatının ve amellerinin son derece dikkat ve ihtimamla muhafaza edilmesi ve kayıt altına alınması- perde arkasındaki bir Zatı, “Hafîz” ismiyle bizlere tanıtır ve bildirir.

ÜÇÜNCÜ BASAMAK: HAFİZ İSMİNİN AHİRETİ GEREKTİRMESİ

Hiç mümkün müdür ki gökte, yerde, karada ve denizde; yaş-kuru, küçük-büyük, adi-âli her şeyi kemal-i intizam ve mizanla muhafaza eden ve bir türlü muhasebe içinde neticelerini eleyen bir hafîziyet; insan gibi, büyük bir fitratta yaratılan, yeryüzünün halifeliği gibi bir rütbede bulunan ve emanet-i kübra gibi büyük bir vazifesi olan beşerin amellerini ve fiillerini muhafaza etmesin, muhasebe eleğinden geçirmesin, adalet terazisinde tartmasın, ona layık bir ceza ve mükâfat vermesin? Hâşâ ve kellâ.

Bu âlemin sahibi olan Zat son derece hafîzdır ve mülkünde cereyan eden her şeyi muhafaza ediyor.

— Acaba geçici, adi, bekasız ve ehemmiyetsiz şeylerde muhafaza böyle olursa; hiç mümkün müdür ki şu âlemin en kıymetli misafiri, Allah’ın yeryüzündeki halifesi ve emanetinin taşıyıcısı olan insanın amelleri hıfz edilmesin ve bu hıfza göre bir muhasebe görmesin?

Âlemdeki şu hafîziyet tecellisinden anlaşılıyor ki:

- Şu mevcudatın sahibi olan Zat, mülkünde cereyan eden her şeyin kaydına büyük bir ihtimam gösteriyor.
- Hem hâkimiyetine nihayet derecede dikkat ediyor.
- Hem saltanatının rububiyetine gayet ihtimam gözetiyor.
- O derece ki en küçük bir hadiseyi, en ufak bir hizmeti yazıyor, yazdırıyor; mülkünde cereyan eden her şeyin suretini müteaddit şeylerde hıfz ediyor.

İşte şu hafiziyet işaret eder ki ehemmiyetli bir muhasebe-i amel defteri açılacak ve bilhassa mahiyetçe en büyük, en mükerrem, en müşerref mahluk olan insanın amelleri mühim bir hesap ve mizana girecek, amel sahifeleri neşredilecek.

— Acaba bir ağacın ruha benzeyen programını, bir nokta gibi en küçük çekirdeğinde dercedip muhafaza eden Zat-ı Hafız için, “Vefat edenlerin ruhlarını nasıl muhafaza edecek?” denilir mi ve bundan şüphe edilir mi?

— Acaba hiç mümkün müdür ki insan şu dünyada hilafet ve emanetle mükerrem olsun da sonra kabre girip rahatla yatsın ve uyandırılmasın; küçük büyük her amelinden sual edilmesin; mahşere gidip mahkeme-i kübrayı görmesin; yokluğa kaçınsın ve toprağa girip saklansın? Hâşâ ve kellâ.

Şimdi, bu delili şöylece maddeleyerek pekiştirelim:

1. Bu âlemdeki her şeyin plan ve suretlerinin -yani bir cihette amellerinin- tohumlarda, çekirdeklerde, nutfe denilen su damlacıklarında, hafızalarda, DNA’larda vs. muhafaza edilip saklanması ispat eder ki perde arkasında bir Zat var ve mülkünde cereyan eden her şeyi muhafaza ediyor.
2. Çiçek gibi, ağaç gibi en basit ve kıymetsiz şeylerin plan ve programlarının hıfzedilmesi ispat eder ki insanın amelleri de hıfz ediliyor. Zira insan bu âlemde hilafet makamının mazharı, emanet-i kübranın taşıyıcısı ve Allahu Teâlâ’nın has muhatabıdır. Cenab-ı Hakk’ın en basit eşyanın amellerini muhafaza edip, rububiyetin saltanatına dokunan insanın amellerini muhafaza etmemesi mümkün değildir.
3. Madem insanın amelleri muhafaza ediliyor, elbette bu muhafaza bir muhasebe ve hesap içindir. Hâlbuki bu dünyada insan hiçbir hesap görmemekte ve suale çekilmemektedir. İşte bu hâl ispat eder ki başka bir âlem olmalıdır. Orada bir mahkeme-i kübra olmalı ve insan amellerinin hesabını orada vermelidir. İşte orası da ahirettir.
4. O hâlde diyebiliriz ki: Ahireti inkâr edebilmek için, ilk önce Cenab-ı Hakk’ın “Hafız” ismini inkâr edebilmek gerekir. Zira “Hafız” ismini inkâr edemeyen, insanın amellerinin muhafaza edildiğini kabul etmek zorunda kalır. Bu muhafaza da elbette bir muhasebe için olacağından ve bu muhasebe bu dünyada olmadığından ahiretin varlığı mecburen kabul edilir.

5. Demek, ahireti inkâr edebilmek için, Allah'ın "Hafîz" ismini inkâr edebilmek gerekiyor. "Hafîz" ismini inkâr edebilmek için de şu kâinatı inkâr edip akıldan istifa etmek gerekiyor. Zira tohumlardan çekirdeklere, hafıza kuvvetinden yumurtalara, DNA'lardan hücreye kadar, her şeyde bir hafîziyet vardır. "Fiiller failsiz olamaz." kaidesince, bu hafîziyetin de bir faili olmak zorundadır. Göz önündeki bu hafîziyeti inkâr edemeyen, faili olan Hafîz-i Zülcelâl'i de inkâr edemez. Hafîziyeti inkâr etmek ise ancak akıldan ve insanlıktan istifayla mümkündür. İnsanlığını bırakıp akıldan vazgeçenlere ise zaten söyleyecek bir sözümüz yoktur!

Yedinci Hakikatin genel mütalaasını tamamladık. Şimdi, Yedinci Hakikatte geçen kavram ve ibarelerin izahını yapacağız. Üzerinde durmak istediğimiz 13 madde var:

1. Bab-ı hıfz ve hafîziyet olup ism-i Hafîz ve Rakîb'in cilvesidir: Cümlede geçen "hıfz", "hafîziyet", "Hafîz" ve "Rakîb" kelimeleri Arapça kökenli kelimelerdir. Bu kelimelerin manası şöyledir:

"Hıfz" kelimesi حَفِظَ kelimesinin mastarıdır. "Korumak, saklamak, kaydetmek, zapt etmek" gibi manalara gelir.

"Hafîz" kelimesi حَفِظَ kelimesinden türemiş mübaalaga-i ism-i faildir. Mübaalaga-i ism-i fail: Bir varlıkta bir özelliğin çok fazla bulunduğunu ve bir kimsenin bir şeyi çok fazla yaptığını gösteren isimlerdir. Bu itibarla Hafîz ismi "her şeyi saklayan, çok kaydeden..." manasındadır.

"Hafîziyet" kelimesi حَفِيزَةً kelimesinden türemiş masdar-ı ca'lîdir. Masdar-ı ca'lî: Sıfat manası ifade eden mastarlardır. Hafîziyet kelimesi "hıfz edicilik, koruyuculuk, koruma vasfına sahip olma" manalarına gelir.

"Rakîb" kelimesi رَقِبَ kelimesinden türemiş mübaalaga-i ism-i faildir. "Çok koruyan, çok gözetken" manasındadır. Bu ism-i şerife Kur'an'dan bir örnek verelim:

إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا

"Şüphesiz Allah üzerinize rakîbtir." (Nisa 1)

2. Hilafet-i kübra gibi bir rütbede: İnsanın yeryüzünde Allah'ın halifesi olması Kur'an'da şöyle geçmektedir:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً

"Bir vakit Rabbin meleklerle dedi ki: Şüphesiz ben yeryüzünde bir halife yaratacağım." (Bakara 30)

Başka bir ayette de şöyle geçiyor:

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ

“O Allah ki sizi yeryüzünde halifeler yaptı.” (Fatır 39)

Bir kısım âlime göre, insanın halife olması, insanlar arasında Allah adına hükmetmesi sebebiyledir.

İbni Mesud’un görüşüne göre, Hazreti Âdem ve insan yeryüzüne hükmettiği için Allah’ın halifesi olmuştur. Şu ayet-i kerime bu manayı kuvvetlendirmektedir:

يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ

“Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O hâlde insanlar arasında adaletle hükmet” (Sâd 26)

İmam Gazzâlî Hazretleri, insanın Allah tarafından üflenlen bir ruh taşıması ve Allah’ın Hazreti Âdem’i kendi suretinde yaratması hasebiyle Allah ile insan arasında manevi mahiyette özel bir münasebetin bulunduğunu söyler ve insanın Allah’ın halifesi olmasını bu münasebete bağlar. Yine İmam Gazzâlî, Allah’ın Hazreti Âdem’e isimlerini öğretmiş olması sebebiyle, Hazreti Âdem’in Allah’ın halifesi olmaya hak kazandığını belirtir.

3. Emanet-i kübra gibi büyük vazifesi olan beşerin: İnsanın emanet-i kübranın taşıyıcısı olması şu ayet-i kerimede zikredilir:

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

“Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler ve ondan korktular. Onu insan yükledi. Gerçekten o, pek zalim ve çok cahildir.” (Ahzab 72)

Üstad Hazretlerinin beyanına göre, bu emanet insandaki “ene”dir. Allahu Teâlâ insana “ene” namıyla bir benlik vermiştir. “Ene”nin vazifesi, Cenab-ı Hakk’ın isim ve sıfatlarını keşfetmektir. Yani “ene” bir vâhid-i kıyasîdir. Şöyle ki:

İnsan, sonsuz ve sınırsız olan bir şeyi kavrayamaz ve mahiyetini anlayamaz. Mesela balığa sormuşlar:

— Sen denizi hiç gördün mü?

Balık cevap vermiş:

— Yıllardır onu ararım ama hâlâ bulamadım.

Evet, balık denizdedir ama ondan gafildir. Buna “şiddet-i zuhur” denir. Denizin, balığın üzerindeki şiddeti zuhurundan dolayı balık denizi bilmez ve mahiyetini kavrayamaz.

Yine mesela güneşi sema kadar büyütsek ve gökyüzüne baktığımızda güneşten başka bir şey görmesek, bu durumda, güneşin varlığını bilemeyiz. Zira sınırsız ve sonsuz olan bir şeyin varlığı bilinemez.

Aynı şey Allahu Teâlâ’nın isim ve sıfatları için de geçerlidir. Uluhiyet sıfatları sonsuz ve sınırsız olduğu için insan bunları bilemez ve mahiyetini kavrayamaz. İşte burada devreye “ene” girer. “Ene” **uluhiyet sıfatlarını fehmetmek üzere bir vâhid-i kıyasî vazifesini görür**. Şöyle ki:

Mesela bir ev yapan kimse der ki:

— Bu ev benim; evi ben yaptım. Kâinat evi ise Allah’ındır; kâinatı Allah yarattı.

Bu, vehmî bir çizgidir. Zira ev de kendisi de Allah’ın mülküdür. Zaten bu vehmî çizgiyi de sahiplik iddiası için çizmemiştir. Bu vehmî çizgiyi çizmesinin sebebi, Allah’ın isim ve sıfatlarını keşfetmektir. Ne zaman ki uluhiyet sıfatlarını keşfeder, meseleyi anlar; sonra bu mevhum haddi bozup her şeyi Allah’a teslim eder. Şöyle ki:

Evi yapan ilk önce şöyle düşünmeye başlar:

— Ben bu evi irademle yaptım. Evi yapmak istedim ve evin varlığını yokluğuna tercih ettim. Eğer irade sahibi olmasaydım bu ev olmazdı. Demek, Allah’ın da bir iradesi var. Allahu Teâlâ bu kayıtsız iradesiyle kâinat evinin varlığını yokluğuna tercih etmiş ve âlemi yaratmıştır.

— Yine ben bu evi kudretimle yaptım. Eğer kuvvetim olmasaydı -mesela felçli olsaydım- evi yapamazdım Demek, Allahu Teâlâ’nın da bir kudreti var. Bu sınırsız kudretiyle kâinat evini yaratmış ve bizler için bir mesken yapmış.

— Yine ben bu evi ilmimle yaptım. Eğer mimarlık ve mühendislik ilimlerine vakıf olmasaydım bu evi yapamazdım. Demek, Allah’ın da bir ilmi var. Bu sınırsız ilmi ile kâinatı yaratmış. Eğer Allah’ın böyle sonsuz bir ilmi olmasaydı bu kâinat evi de olmazdı.

— Yine ben bu evi yaparken yaptığım işi görüyordum. Eğer âmâ olsaydım ve göremeseydim bu evi yapamazdım. Demek, Allah’ın da -mahiyetini bilemediğimiz- bir görmesi var; Allah basirdir. Eğer basir olmasaydı şu âlemi icat edemez ve böyle intizamla idare edemezdi.

Sizler uluhiyetin diğer sıfatlarını bunlara kıyas edin...

İşte insan “ene”yi bir vâhid-i kıyasî yaparak Allah’ın isim ve sıfatlarını böyle keşfeder. En sonunda da şöyle der:

— Ya Rabbi! Ben de senin mülkünüm, evim de senin mülkündür. Ben vehmî bir had çizip kendimi hayalî bir surette evin sahibi kabul ettim ki seni tanıyım; senin isim ve sıfatlarını

keşfedeyim. Şimdi seni bir derece tanıdım, isim ve sıfatlarını keşfettim; bu vehmî haddi de şu an itibarıyla yok ettim. Her şey senindir ve senin mülkündür.

“Ene” hakkında daha detaylı bilgiyi, Otuzuncu Söz’ün “ene bahsine” havale ediyoruz.

4. Rububiyet-i âmmeye temas eden amelleri ve fiilleri: Rububiyet, Allahu Teâlâ’nın fiilî sıfatlarıyla âlemde tecelli etmesidir. Bu sıfatlardan bir kısmı şunlardır:

Tahlik (yaratma), terzik (rızkı verme), inşa (ilk başta yaratma), ibda (eşsiz bir şekilde yaratma), ihya (diriltme), ifna (yok etme), tasvir (şekil verme), inma (büyütme), tezyin (süsleme), tanzim (nizama koyma), tekmil (kemale ulaştırma), ba’s (öldürdükten sonra diriltme), in’am (nimetlendirme), gufran (affetme), terbib (terbiye etme)...

“Rububiyet-i âmme” ise bu sıfatların bütün âlemde gözükmesi ve umum eşyayı ihata etmesidir.

Elbette insan, âlemi ihata eden bu rububiyetin haricinde kalamaz. İnsanın amelleri ve fiilleri, bu rububiyet-i âmmeye temas etmektedir. Mesela:

– Allahu Teâlâ terbib sıfatıyla bütün eşyayı terbiye ettiği gibi, şariat-ı İslamiye ile beşeri de terbiye etmiştir.

– Tanzim sıfatıyla bütün âlemi nizama koyduğu gibi, insanı da Kur’an’ın ahkâmıyla nizama koymuştur.

– Tekmil sıfatıyla her bir eşyaya kemal verdiği gibi, insana da sünnet-i seniyyenin düsturlarıyla bir kemal vermiştir.

– Tezyin sıfatıyla bütün eşyayı süslediği gibi, insanı da madden ve manen süslemiştir.

– Tavzif sıfatıyla her mahluka bir vazife verdiği gibi, insana da hilafet vazifesini vermiştir. Ve hakeza...

İnsan-ı kâfir ise rububiyete temas eden bu fiillerde haddi aşmış ve Allah’a isyan etmiştir. Mesela:

– Allah’ın terbib sıfatıyla tecellisine mukabil, şariat-ı İslamiyeyi terk ederek terbiyesizliği seçmiş.

– Tanzim sıfatıyla tecellisine mukabil, nizamı çiğnemiş.

– Tekmil sıfatıyla tecellisine mukabil, sünnet-i seniyyeden yüz çevirerek kemali terk etmiş.

– Tezyin sıfatıyla tecellisine mukabil, Allah’ın kendisine taktığı bütün süsleri -küfür vasıtasıyla- zıtlarına tebdil etmiş.

– Tavzif sıfatıyla tecellisine mukabil, vazifesini terk etmiş hatta inkâr etmiş.

– İn’am sıfatıyla tecellisine mukabil, kendine verilen nimetleri esbaba taksim etmiş...

Ve bunlarla da büyük bir cinayet işlemiş; bütün eşyanın itaat ettiği rububiyetin kanunlarını delmiş ve geçmiş.

Yine Cenab-ı Hak:

– Terzik sıfatıyla tecellisine mukabil şükür isterken, insan nankörlükle mukabele etmiş.

– Tezyin sıfatıyla âlemde tecellisine mukabil methüsenâ isterken, insan istikrah ile mukabele etmiş.

– Tahlik sıfatıyla tecellisine mukabil kendisine iman isterken, insan küfürle mukabele etmiş.

– Gufran sıfatıyla tecellisine mukabil günahlardan tövbe isterken, insan günahın kendisini inkâr etmiş...

Bunlarla da rububiyetin hukukuna tecavüz etmiş.

Elbette insanın rububiyet-i âmmeye temas eden ve rububiyetin hukukunu çiğneyen amelleri muhafaza edilecek, muhasebe eleğinden geçirilecek, adalet terazisinde tartılacak, şayeste bir ceza ve mükâfat verilecek.

5. Evet, şu kâinatı idare eden Zat, her şeyi nizam ve mizan içinde muhafaza ediyor. Nizam ve mizan ise ilim ile hikmet ve irade ile kudretin tezahürüdür: Şöyle bir misalden yola çıkalım:

Faraza Türkçe kayboluyor; siz de Türkçedeki bütün kelimeleri muhafaza etmek için bir sözlük hazırlayacaksınız. Şimdi, bu sözlüğü hazırlayabilmeniz için hangi sıfatlara sahip olmanız gerektiğini düşünelim:

1. İradeniz olmalı. İradeniz olmalı ki sözlüğün varlığını yokluğuna tercih edebilin. İradeniz olmazsa, sözlüğü yazmaya meyledemez ve neticede sözlüğü yazamazsınız.
2. İlminiz olmalı. Yani yazmayı bilmeli ve kelimeleri tanımalısınız. Okuma-yazma bilmiyorsanız bu sözlüğü hazırlayamazsınız.
3. Kudretiniz olmalı. Eğer felçli olur ve kalemi tutamazsanız ya da bilgisayarın tuşlarına basamazsanız bu sözlüğü hazırlayamazsınız.
4. Hikmetiniz olmalı. Yani sözlüğü hazırlarken bir faydayı takip etmeli ve insanların istifade edeceği bir usulle hazırlamalısınız. Hikmetiniz olmazsa sözlüğü hazırlayamaz; faraza hazırlarsanız da kimseye faydası olmaz.

O hâlde diyebiliriz ki: Hazırlanmış bir sözlük, onu hazırlayan zatın iradesini, ilmini, kudretini ve hikmetini ispat eder.

Aynen bunun gibi, Cenab-ı Hak da kelime hükmünde olan varlıkları yumurtalarında, nutfelerinde, tohum ve çekirdeklerinde nizam ve mizan içinde muhafaza ediyor. Böyle bir muhafaza; iradenin, ilmin, kudretin ve hikmetin bir tezahürüdür.

Dolayısıyla diyebiliriz ki: İradesi olmayan, ilmi bulunmayan, kudreti ve hikmeti yok olan esbab, eşyayı böyle nizam ve mizan içinde muhafaza edemez. Böyle bir muhafaza ancak ve ancak iradesi mutlak, ilmi nihayetsiz, kudreti sonsuz ve hikmeti sınırsız olan Allah'ın faaliyeti ve O'nun esmasının tezahürü olabilir.

6. Zahir ve bâtın âyinelerinde ibka ediyor: Cenab-ı Hak mülkünde cereyan eden her şeyi zahir ve bâtın aynalarda muhafaza ediyor.

Zahir aynalar: Çekirdek, tohum, nutfе ve yumurta gibi aynalardır. Ağaçların plan ve programları çekirdeklerinde, çiçeklerin plan ve programı tohumlarında, hayvanatın plan ve programları ise nutfе ve yumurtalarda muhafaza edilmektedir.

Hafîziyetin tecellisine mazhar olan bu aynaları göz gördüğü için, Üstadımız bunlara “zahir aynalar” demiş.

Bâtın aynalar: Beşerin hafızası, levh-i mahfuz ve insanın amellerinin yazıldığı amel defterleri gibi aynalardır. Bunları göz görmediği için, Üstadımız bunlara “bâtın aynalar” demiş.

Gerek zahir aynalar gerekse bâtın aynalar, her şeyin muhafaza edildiğini ve kanun-u hafîziyetin azamet-i ihatasını göstermektedir.

7. Rububiyetin külliyyat-ı şuuuna şahit olarak kesret dairelerinde, vahdaniyet-i ilâhiyenin dellâllığını ilan etmekle: Rububiyeti üçüncü maddede izah etmiştik. Bilgileri ne kadar çok tekrar etsek o kadar iyidir. Bu sebeple manasını tekrar kaydediyoruz:

Rububiyet, Allahu Teâlâ'nın fiilî sıfatlarıyla âlemde tecelli etmesidir. Bu sıfatlardan bazıları şunlardır:

Tahlik (yaratma), terzik (rızk verme), inşa (ilk başta yaratma), ibda (eşsiz bir şekilde yaratma), ihya (diriltme), ifna (yok etme), tasvir (şekil verme), inma (büyütme), tezyin (süsleme), tanzim (nizama koyma), tekmil (kemale ulaştırma), ba's (öldürdükten sonra diriltme), in'am (nimetlendirme), gufran (affetme), terbib (terbiye etme)...

Rububiyetin külliyyat-ı şuuunu ise mezkûr fiillerin her şeyi kuşatması ve zerreden şemse kadar her yerde tecelli etmesidir.

“Kesret dairelerinde” ifadesiyle “geniş daire” ve “büyük mahlukat” kastedilmiştir. Bunun zıddı **“cüz'iyat dairesi”** dir. Cüz'iyat dairesi ifadesiyle “dar daire” ve “küçük mahlukat” kastedilir. Mesela:

– “Deniz” kesrete, “balık” cüz'iyata dâhildir.

– “Dağ” kesrete, “ağaç” cüz’iyata dâhildir.

– “Yeryüzü” kesrete, “çiçek” cüz’iyata dâhildir.

Bunlar gibi, büyük varlıklar kesrete, küçük varlıklar cüz’iyata dâhildir. Hem kesrette hem cüz’iyatta, hem nevde hem fertte, hem zerrede hem şemste, çiçekten galaksilere kadar her şeyde Allah’ın vahdaniyeti tecelli eder.

İnsanın bu makamdaki vazifesi, ilk önce Allahu Teâlâ’nın rububiyetinin kesret dairelerindeki icraatına şahit olmak, daha sonra da Allah’ın birliğini ilan etmektir.

8. Ekser mevcudatın tesbihat ve ibadetlerine müdahale edip zabıtlık ve müşahitlik

derecesine çıksın: Kur’an-ı Hakîm’de bütün mevcudatın Allah’ı tesbih ettiği bildirilir; bu cihetle her bir mahlukun bir zâkir ve müsebbih olduğuna dikkat çekilir. Bu ayetlerden bazıları şunlardır:

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ

“Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah’ı tesbih ederler. O’nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir varlık yoktur. Fakat siz onların tesbihlerini anlayamazsınız.” (İsra 44)

Başka bir ayette şöyle buyrulur:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ صَافَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ

“Göklerde ve yerde bulunanların ve saf saf olmuş kuşların Allah’ı tesbih ettiklerini görmedin mi? Her biri duasını ve tesbihi bilmıştır.” (Nur 41)

Bir başka ayet de şöyledir:

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ وَالطَّيْرُ مَحْشُورَةٌ كُلٌّ لَهُ أَوَّابٌ

“Şüphesiz biz dağları (Davud’a) boyun eğdirdik. Akşam-sabah onunla birlikte tesbih ederlerdi. Kuşları da toplu olarak onun emrine verdik. Hepsi onunla zikir ve tesbih ederdi.” (Sâd 18-19)

Bu makamda insanın vazifesi, mevcudatın tesbihat ve ibadetlerine nazır olmak, şahit olmak ve onların ibadetini “Ettehiyyâtü lillâh” diyerek Allah’a takdim etmektir.

Üstadımız, **“Mevcudatın tesbihat ve ibadetlerine müdahale edip...”** dedi. Buradaki “müdahale” ifadesi “girmek, dâhil olmak” manasındadır. Yoksa “karşı gelmek” manasında değildir. İnsan, mahlukatın tesbihatını ve ibadetini keşfetmeli, o da onlara dâhil olup onlarla beraber saf tutmalı ve o saffın serzâkiri olmalıdır.

9. Hem bütün gelecek zamanda olan mümkünata kadir olduğuna, bütün geçmiş zamandaki mucizat-ı kudreti olan vukuatı şahadet eden: Cenab-ı Hakk'ın geçmişte yaptığı icraat, ahireti getirmeye muktedir olduğuna delildir. Bu delili Kur'an da birçok ayetiyle işler. Mesela der:

أَأَنْتُمْ أَشَدُّ خُلُقًا أَمْ السَّمَاءُ بَنَاهَا

“Sizi yaratmak mı daha zor yoksa göğü yaratmak mı? Allah onu bina etti.” (Naziat 27)

Allahu Teâlâ bu ayet-i kerimede, semayı bina etmesini, insanı öldükten sonra yaratacağına delil yapmıştır. Yani buyurmuş ki: Semayı bina etmeye muktedir olan bir kudrete, insanı öldükten sonra yaratmak çok kolaydır.

Yine Kur'an der:

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ

“Yaratılışını unutarak bize bir misal getirdi ve ‘Çürümüş kemikleri kim diriltecek?’ dedi. De ki: ‘Onları ilk defa yaratan diriltecek.’” (Yasin 78-79)

Allahu Teâlâ bu ayet-i kerimede, insanın ilk yaratılışını ikinci yaratılışına delil yapmıştır.

Yine Kur'an der:

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُخْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ نُخْرِجُكَ

“Allah ölüden diriyi çıkarır, diriden de ölüyü çıkarır ve yeryüzünü ölümünden sonra diriltir. İşte siz de böyle çıkarılacaksınız.” (Rum 19)

Allahu Teâlâ bu ayet-i kerimede; ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkarmasını ve yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesini, insanı öldükten sonra diriltileceğine delil yapmıştır.

Daha Kur'an'da böyle çok ayet-i kerime var. Herhâlde Üstadımız, **“Hem bütün gelecek zamanda olan mümkünata kadir olduğuna, bütün geçmiş zamandaki mucizat-ı kudreti olan vukuatı şahadet eden...”** ifadesini, Kur'an'ın bu tarz-ı beyanından istifade ederek söylemiş.

Bu da aynı zamanda Risale-i Nurlarda Kur'anî bir yolun takip edildiğine delildir.

10. Zaman-ı hâzırdan ta iptida-i hilkat-i âleme kadar olan zaman-ı mazi, umumen vukuattır. Vücuda gelmiş her bir günü, her bir senesi, her bir asrı birer satırdır, birer sahifedir, birer kitaptır ki kalem-i kader ile tersim edilmiştir. Dest-i kudret, mucizat-ı âyâtını onlarda kemal-i hikmet ve intizam ile yazmıştır: Böyle uzun metinleri anlamamanın en iyi yolu metni bölerek okumak ve sonra özetini çıkarmaktır. Şimdi metni, bölünmesi gereken yerlerden üç noktayla bölelim. Metni okurken yapmamız gereken şey, önce üç noktaya kadar olan kısmı iyice anlamak, metne sonra devam etmektir. Şimdi metni bu usulle okuyalım:

Zaman-ı hazırda... ta iptida-i hilkat-i âleme kadar olan zaman-ı mazi... umumen vukuattır... Vücuda gelmiş her bir günü... her bir senesi... her bir asrı birer satırdır... birer sahifedir... birer kitaptır ki... kalem-i kader ile tersim edilmiştir... Dest-i kudret, mucizat-ı âyâtını... onlarda kemal-i hikmet ve intizam ile yazmıştır.

(İptida-i hilkat-i âlem: Kâinatın yaratılışının başlangıcı / Tersim: Resimlemek / Dest-i kudret: Allah'ın kudret eli / Mucizat-ı âyât: Mucizevî ayetler)

Şimdi de metni maddeleyerek özetini çıkaralım:

1. Zaman-ı mazi: Hazır zamandan iptida-i hilkat-i âleme (kâinatın yaratılışının başlangıcına) kadar olan zamandır.
2. Bu zaman dilimi umumen vukuattır. Yani bu zaman diliminde, “olacak” şeylerden değil, “olmuş” şeylerden bahsedilir. Mazideki hadisat olmuş ve bitmiştir.
3. Zaman-ı mazinin her bir günü, her bir senesi ve her bir asrı birer satırdır, birer sahifedir ve birer kitaptır. Gün bir satır, sene bir sayfa ve asır bir kitaptır. Bu satırlar, sahifeler ve kitaplar yazılmış; mürekkebi kurumuş ve kalem kaldırılmıştır.
4. Mezkûr satırlar, sahifeler ve kitaplar kader kalemiyle tersim edilmiş yani hadisatın vukua geliş şekilleri kader ile tayin edilmiştir.
5. Dest-i kudret (Allah'ın kudret eli) ise kaderin tersim ettiği bu satır, sayfa ve kitaplarda, mucizat-ı âyâtını (mucizevî ayetlerini) kemal-i hikmet ve intizam ile yazmıştır. Yani kader yazmış, kudret ise icat etmiştir. Yazılar kalem-i kadere, icat ise dest-i kudrete aittir.

Gördünüz mü başta anlaşılması zor gibi görünen cümle doğru usulle okunduğunda nasıl da açıldı. Peki, iş bitti mi?

Hayır, bitmedi. Bundan sonra yapılması gereken şey, metnin üzerinde tefekkür etmektir.

Kardeşlerim, makam münasebetiyle şunu ifade edeyim: Bu fakir kardeşiniz otuz yılı aşkın bir zamandır Risale-i Nurları mütalaa ediyor. İnanın bir defa bile Risaleleri kalemsiz okumadı. Hep yazarak-çizerek çalıştı. Okuma değil, mütalaa yaptı.

Hatta inanın, yazacak kâğıdım olmadığı zaman cetvel ve kalemle okur, birbiriyle alakadar kelimeleri çizgiyle birbirine bağlar, çizginin de düzgün olması için cetvel kullanırdım. Bir sayfaya çalıştığımda o sayfanın özetini ezberden yapacak derecede metni hazmetmedikçe diğer sayfaya geçmezdim.

Elhamdülillah, bu usulün çok faydasını gördüm; sizlere de tavsiye ediyorum.

11. Nasıl ki bir elmayı halk edecek, elbette dünyada bütün elmaları halk etmeye ve koca baharı icad etmeye muktedir olmak gerektir: Bu hakikati biraz tefekkür edelim:

Herhangi bir sebep, bir elmaya malikiyet iddiasında bulunup “Seni ben yaptım, sen benimsin.” dese, elma ona der ki:

— Bana sahip olabilmek için nevime ve bütün kardeşlerime sahip olman lazım. Çünkü bizler, bütün elmalar, birbirimize benziyoruz. Aramızda bir misliyet var. Eğer senin beni yapmaya gücün varsa kardeşlerim olan diğer elmaları yapmaya da gücün vardır. Yok, onları yapmaya gücün yoksa beni yapmaya da gücün yoktur. Öyleyse eğer bana sahiplik iddiasında bulunacaksan önce nevime sahip olduğunu ispat et. Çünkü ancak nevimi yaratan, beni yaratabilir.

Eğer elmaya sahiplik iddiasında bulunan sebep, ferdi bırakıp neve gitse ve neve: “Ben sizin sahibinizim.” dese, bu sefer de nev ona diyecek ki:

— Beni yaratan, yeryüzünü yaratandır. Çünkü ben yeryüzü tarlasında yaratılmışım. Yeryüzünün toprağına, havasına, suyuna sahip olamayan, bana sahip olamaz. Çünkü varlığım için bunlara muhtacım. İhtiyacımı karşılayamayan, bana nasıl sahip olabilir? Sen önce yeryüzüne sahip olduğunu ispat et, sonra gel, bana sahiplik iddiasında bulun.

Eğer neve sahiplik iddiasında bulunan sebep, nevi bırakıp yeryüzüne gitse ve “Senin sahibin benim, seni ben yaptım.” dese, yeryüzü ona diyecek ki:

— Benim ile sema arasında bir alışveriş var. Mesela benden semaya buhar çıkıyor; semadan bana yağmur, dolu ve kar gönderiliyor. Yine üzerimdeki nebatatı güneş pişiriyor, ahalimi aydınlatıyor ve ısıtıyor. Benim ile sema arasında bir tesanüd ve bir yardımlaşma var. Sema benden ilgisini bir kesse, üzerimde hayat olmaz. O zaman bana sahip olabilmek için önce semaya sahip olman lazım. Kâinatı yaratabilecek; Güneş’e, Ay’a ve yıldızlara sahip olabilecek; bulutlarda tasarruf edip suyu bana gönderebilecek bir kudretin varsa göster; sonra bana sahiplik iddiasında bulun.

İşte yeryüzü kendisine sahiplik iddia edene böyle der.

Netice: Bir elmaya sahip olabilmek için kâinata sahip olmak gerekir. Kâinatı yed-i tasarrufunda tutamayan, bir elmaya malikiyet iddiasında bulunamaz.

Üstadımız bu delili daha geniş bir surette, Otuz İkinci Söz’ün Birinci Mevkifinde izah ediyor. Bu bölümü mutlaka okumalısınız. Bu ders tam bir tevhid dersidir.

12. Bir elma; bir ağacın, belki bir bahçenin, belki bir kâinatın misal-i musaggarıdır: Meyve, ağacın misal-i musaggarıdır (küçültülmüş bir misalidir). Ağaçta ne varsa meyvede o vardır; ağaçta hangi maddeler bulunuyorsa meyvede o maddeler bulunur. Ağacı küçültsek meyve olur; meyveyi büyütsek ağaç olur.

Bu durumda, yaratılış bakımından ikisi için de aynı kudret lazımdır. Bu da ispat eder ki: Cüze sahip olabilmek için küll’e hâlik olmak gerekir. Küll’e hâlik olmayan, cüze sahip olamaz.

Aynı şey elma ile bahçe ve elma ile kâinat arasında da geçerlidir. İş şuraya bağlanır: Elmaya sahip olabilmek için kâinata sahip olmak gerekir. Kâinatı halk edemeyen, bir elmayı icat edemez.

Üstadımız aynı hakikate metnin devamında şu cümleyle işaret ediyor: **“Her şeyi yapamayan hiçbir şeyi yapamaz ve bir tek şeyi halk eden, her şeyi yapabilir.”**

13. Hem eşyanın icadı bir tek zata verilse bütün eşya bir tek şey gibi kolay olur ve suhulet peyda eder. Eğer müteaddid esbaba verilse ve kesrete isnad edilse bir tek şeyin icadı, bütün eşyanın icadı kadar müşkülâtlı olur ve imtina derecesinde suubet peyda eder:

Üstad Hazretleri bu hakikati Mesnevî’de şöyle beyan ediyor: **“Çok adamlar tarafından yapılan bir semerenin terbiyesi için lazım olan cihazat ve âlât ve edevat ve saire, bir adam tarafından yapılan semeredar şecerenin terbiye ve yapılması için de aynen o kadar malzeme lazımdır. Yalnız keyfiyetçe fark olabilir.”**

Metin üzerine biraz mütalaa yapalım:

Bir ağaç yapılacak diyelim... Bu ağacın yapılabilmesi için toprak lazım, hava lazım, su lazım, güneş lazım. Meyveleri üzerinde bir terbiye lazım. Yani boyanacak, tat verilecek, vazifesi öğretilecek ve hakeza... Bunlar bir ağacın yapılması için lazım olan şeyler.

Şimdi de bir meyvenin yapılması için lazım olan şeyleri sayalım: Yine toprak lazım, hava lazım, su lazım, güneş lazım. Üzerinde bir terbiye lazım. Yani boyanacak, tat verilecek, vazifesi öğretilecek ve hakeza...

Bakın, ağaca ne lazımsa tek bir meyveye de o lazım. O zaman diyebiliriz ki: Eğer ağaç tek bir merkezden yapılırsa, bir ağaç bir meyve kadar kolay olur. Eğer merkezler farklı olursa, ağacın icadında, meyveleri adedince zahmetler ve meşakkatler olur.

Yine bir askerin teçhizatı üzerine düşünelim:

Askere elbise lazım, bot lazım, silah lazım, karavana lazım, eğitilmesi lazım ve bunlar gibi pek çok şeyler lazım. Tek bir askere bunları temin etmek için; elbisenin dokunduğu bir fabrika lazım, botun üretilceği bir tezgâh lazım, karavana için mutfak lazım, silah için bir fabrika lazım, askeri eğitecek komutanlar lazım ve hakeza...

Bir asker için bunları yaptınız mı bin askeri de aynı şekilde tedbir ve terbiye edebilirsiniz. Bu durumda, bin askerin idaresi bir asker kadar kolay olur.

Eğer böyle yapmayıp, her bir askeri farklı merkezlere havale ederseniz, bu durumda, her bir asker için, orduya lazım olan fabrikalar ve tezgâhlar lazımdır. Bu durumda da bir askerin idaresi bir ordunun idaresi kadar zor olur. İşte tevhiddeki kolaylık ve kesretteki zorluk!..

Şimdi de meseleyi kitap örneği üzerinden mütalaa edelim:

Bir kitabı basmak için birçok alet ve edevat lazımdır. Bunları temin ettikten sonra bin kitabı bir kitap kolaylığında basabilirsiniz. Böyle yapmayıp her bir kitabı farklı bir merkeze havale ederseniz, bir kitap bin kitap kadar zor olur.

Üstad Hazretleri bu meseleyi, Mesnevi-i Nuriye'deki Lem'alar Risalesi'nin Onuncu Lem'asında izah etmiş. Dileyenler orada yaptığımız mütalaayı mezkûr cümlelerin şerhi makamında okuyabilir.

Yedinci Hakikatte geçen -bir derece kapalı olan- ibare ve cümlelerin izahını tamamladık. Sıra geldi Yedinci Hakikati teenni ile okumaya. Eğer buraya kadar olan bilgilere iyi çalışıp tam kavradıysanız Yedinci Hakikati kolayca anlayabilirsiniz. Metni okurken paragraf paragraf ilerleyin. Önce bir paragrafı iyice anlayın, üzerinde tefekkür edin, sonra diğer paragrafa geçin. (Kelimelerin manasını bilmeyenler olabilir düşüncesiyle metni bölerek ve manayı altına yazarak ilerledik.)

YEDİNCİ HAKİKAT

Bab-ı hıfz ve hafîziyet olup ism-i Hafîz ve Rakîb'in cilvesidir.

(Hıfz: Saklama, muhafaza etme / Hafîziyet: Cenab-ı Hakk'ın her şeyi muhafaza etmesi / Hafîz: Çokça muhafaza eden / Rakîb: Gözetleyen)

Hiç mümkün müdür ki gökte, yerde, karada, denizde... yaş kuru, küçük büyük, âdi âlî... her şeyi kemal-i intizam ve mizan içinde muhafaza edip bir türlü muhasebe içinde neticelerini eleyen bir hafîziyet... insan gibi büyük bir fıtratta, hilafet-i kübra gibi bir rütbede, emanet-i kübra gibi büyük vazifesi olan beşerin... rububiyet-i âmmeye temas eden amelleri ve fiilleri muhafaza edilmesin, muhasebe eleğinden geçirilmesin, adalet terazisinde tartılsın, şayeste ceza ve mükâfat çekmesin? Hayır, asla!

(Kemal-i intizam: Tam ve mükemmel düzen / Mizan: Ölçü, denge / Hilafet-i kübra: En büyük hilafet / Şayeste: Layık)

Evet, şu kâinatı idare eden Zat, her şeyi nizam ve mizan içinde muhafaza ediyor... Nizam ve mizan ise ilim ile hikmet ve irade ile kudretin tezahürüdür... Çünkü görüyoruz her masnu vücudunda, gayet muntazam ve mevzun yaratılıyor... Hem hayatı müddetince değiştirdiği suretler dahi birer intizamlı olduğu hâlde, heyet-i mecmuası da bir intizam tahtındadır.

(Masnu: Sanatlı yapılmış eser / Mevzun: Ölçülü / Heyet-i mecmua: Bir şeyin bütününe gösterdiği hâl ve manzara)

Zira görüyoruz ki vazifesinin bitmesiyle ömrüne nihayet verilen ve şu âlem-i şehadetten göçüp giden her şeyin Hafîz-i Zülcelal, birçok suretlerini elvah-ı mahfuza hükmünde olan hafızalarda ve bir türlü misalî âyinelerde hıfzedip... ekser tarihçe-i hayatını çekirdeğinde,

neticesinde nakşedip yazıyor... Zahir ve bâtın âyinelerde ibka ediyor... Mesela beşerin hafızası, ağacın meyvesi, meyvenin çekirdeği, çiçeğin tohumu, kanun-u hafîziyetin azamet-i ihatasını gösteriyor.

(Elvah-ı mahfuza: Her türlü değişiklik ve bozulmalardan muhafaza edilmiş levhalar)

Görmüyor musun ki koca baharın hep çiçekli, meyveli bütün mevcudatı... ve bunların kendilerine göre bütün sahaif-i a'mali... ve teşkilatının kanunları... ve suretlerinin timsalleri... mahdud bir miktar tohumcuklar içlerinde yazarak muhafaza ediliyor... İkinci bir baharda, onlara göre bir muhasebe içinde sahife-i amellerini neşredip, kemal-i intizam ve hikmet ile koca diğer bir bahar âlemini meydana getirmekle, hafîziyetin ne derece kuvvetli ihata ile cereyan ettiğini gösteriyor.

(Sahaif-i a'mal: Amel sayfaları / Timsal: Tasvir, resim / Mahdud: Sınırlı / İhata: Kuşatma)

Acaba geçici, âdi, bekasız, ehemmiyetsiz şeylerde böyle muhafaza edilirse... âlem-i gaybda, âlem-i ahirette, âlem-i ervahta, rububiyet-i âmmede mühim semere veren beşerin amelleri, hıfz içinde gözetilmek suretiyle ehemmiyetle zapt edilmemesi kabil midir? Hayır ve asla!

(Semere: Meyve)

Evet, şu hafîziyetin bu surette tecellisinden anlaşılıyor ki şu mevcudatın maliki, mülkünde cereyan eden her şeyin inzibatına büyük bir ihtimamı var... Hem hâkimiyet vazifesinde nihayet derecede dikkat eder... Hem rububiyet-i saltanatında gayet ihtimamı gözetir... O derece ki en küçük bir hadiseyi, en ufak bir hizmeti yazar, yazdırır. Mülkünde cereyan eden her şeyin suretini müteaddid şeylerde hıfzeder.

(İnzibat: Asayiş, düzen / Müteaddid: Çeşitli)

Şu hafîziyet işaret eder ki ehemmiyetli bir muhasebe-i a'mal defteri açılacak... ve bilhassa mahiyetçe en büyük, en mükerrem, en müşerref bir mahluk olan insanın büyük olan amelleri, mühim olan fiilleri, mühim bir hesap ve mizana girecek, sahife-i amelleri neşredilecek.

(Muhasebe-i a'mal: Amellerin muhasebesi)

Acaba hiç kabil midir ki insan, hilafet ve emanetle mükerrem olsun... rububiyetin külliyat-ı şuununa şahit olarak kesret dairelerinde, vahdaniyet-i ilâhiyenin dellâllığını ilan etmekle... ekser mevcudatın tesbihat ve ibadetlerine müdahale edip zabıtlık ve müşahitlik derecesine çıksın da... sonra kabre gidip rahatla yatsın ve uyandırılmasın? Küçük büyük her amellerinden sual edilmesin? Mahşere gidip mahkeme-i kübrayı görmesin? Hayır ve asla!

(Külliyat-ı şuun: Allah'ın her şeyi kuşatan işleri ve icraatları / Kesret: Çokluk / Vahdaniyet-i ilâhiye: Allah'ın birliği / Dellâl: İlan edici)

Hem bütün gelecek zamanda olan (Haşiye) mümkünata kadir olduğuna, bütün geçmiş zamandaki mucizat-ı kudreti olan vukuatı şahadet eden... ve kıyamet ve haşre pek benzeyen kış ile baharı her vakit bilmüşahede icad eden... bir Kadîr-i Zülcelal'den, insan nasıl ademe gidip kaçabilir, toprağa girip saklanabilir?

(Mümkinat: Mümkün olan, olabilir veya kabul edilebilir şeyler / Mucizat-ı kudret: Allah'ın kudretinin mucizeleri / Bilmüşahede: Görüldüğü gibi / Adem: Yokluk)

Madem bu dünyada ona layık muhasebe görülüp hüküm verilmiyor. Elbette bir mahkeme-i kübra, bir saadet-i uzma gidecektir. (10. Söz)

(Saadet-i uzma: En büyük saadet)

Haşiye: Evet, zaman-ı hazırdan ta iptida-i hilkat-i âleme kadar olan zaman-ı mazi, umumen vukuattır... Vücuda gelmiş her bir günü, her bir senesi, her bir asrı birer satırdır, birer sahifedir, birer kitaptır ki kalem-i kader ile tersim edilmiştir... Dest-i kudret, mucizat-ı âyâtını onlarda kemal-i hikmet ve intizam ile yazmıştır.

(İptida-i hilkat-i âlem: Kâinatın yaratılışının başlangıcı / Vukuat: Meydana gelmiş olaylar / Dest-i kudret: Kudret eli / Mucizat-ı âyât / Ayetlerin mucizeleri)

Şu zamandan ta kıyamete, ta cennete, ta ebede kadar olan zaman-ı istikbal umumen imkânattır... Yani mazi vukuattır, istikbal imkânattır... İşte o iki zamanın iki silsilesi birbirine karşı mukabele edilse... nasıl ki dünkü günü halk eden ve o güne mahsus mevcudatı icad eden zat, yarınki günü mevcudatıyla halk etmeye muktedir olduğu hiçbir vecihle şüphe getirmez... Öyle de şüphe yoktur ki şu meydan-ı garaib olan zaman-ı mazinin mevcudatı ve harikaları, bir Kadîr-i Zülcelal'in mucizatıdır... Kat'î şahadet ederler ki o Kadîr, bütün istikbalin bütün mümkünatın icadına, bütün acayibinin izharına muktedirdir.

(İmkanat: Mümkün olan, olabilir veya kabul edilebilir şeyler / Mukabele: İki şeyi karşı karşıya koyma)

Evet, nasıl ki bir elmayı halk edecek, elbette dünyada bütün elmaları halk etmeye ve koca baharı icad etmeye muktedir olmak gerektir... Baharı icad etmeyen, bir elmayı icad edemez. Zira o elma o tezgâhta dokunuyor... Bir elmayı icad eden, bir baharı icad edebilir... Bir elma; bir ağacın, belki bir bahçenin, belki bir kâinatın misal-i musaggarıdır... Hem sanat itibarıyla koca ağacın bütün tarih-i hayatını taşıyan elmanın çekirdeği itibarıyla öyle bir harika-i sanattır ki onu öylece icad eden, hiçbir şeyden âciz kalmaz.

(Halk: Yaratma / Misal-i musaggar: Küçültülmüş misal)

Öyle de bugünü halk eden, kıyamet gününü halk edebilir... ve baharı icad edecek, haşrin icadına muktedir bir zat olabilir... Zaman-ı mazinin bütün âlemlerini zamanın şeridine kemal-i hikmet ve intizam ile takıp gösteren, elbette istikbal şeridine dahi başka kâinatı takıp gösterebilir ve gösterecektir.

Kaç Sözlere bilhassa Yirmi İkinci Söz’de gayet kat’î ispat etmişiz ki her şeyi yapamayan hiçbir şeyi yapamaz ve bir tek şeyi halk eden, her şeyi yapabilir... Hem eşyanın icadı bir tek zata verilse bütün eşya bir tek şey gibi kolay olur ve suhulet peyda eder... Eğer müteaddid esbaba verilse ve kesrete isnad edilse bir tek şeyin icadı, bütün eşyanın icadı kadar müşkülâtlı olur ve imtina derecesinde suubet peyda eder.

(Esbab: Sebepler / Kesret: Çokluk / İmtina: İmkânsızlık / Suubet: Zorluk, güçlük)

Şimdi Yedinci Sureti okuyacağız. Yedinci Suret, Yedinci Hakikatin hikâyedeki karşılığıdır. Yedinci Hakikati anlayan Yedinci Sureti de anlar. Suretleri okuma sebebimiz, eserin tamamını okumuş olmak içindir. Yani suretleri mütalaa için değil, teberrük için okuyoruz. Zira asıl olan, Hakikatlerdeki manalardır. Suretler sadece Hakikatlere çıkmak için birer temsildir.

YEDİNCİ SURET

Gel, bir parça gezelim, şu medeni ahali içinde ne var, ne yok görelim. İşte bak her yerde, her köşede, müteaddid fotoğraflar kurulmuş, suret alıyorlar. Bak, her yerde müteaddid kâtipler oturmuşlar, bir şeyler yazıyorlar. Her şeyi kaydediyorlar. En ehemmiyetsiz bir hizmeti, en âdi bir vukuatı zapt ediyorlar. Hâ, şu yüksek dağda padişaha mahsus bir büyük fotoğraf kurulmuş ki (Haşiye) bütün bu yerlerde ne cereyan eder, suretini alıyorlar. Demek, o zat emretmiş ki mülkünde cereyan eden bütün muamele ve işler zapt edilsin. Demek oluyor ki o zat-ı muazzam bütün hadisatı kaydettirir, suretini alır. İşte şu dikkatli hıfz ve muhafaza elbette bir muhasebe içindir.

Şimdi, en âdi raiyetin en âdi muamelelerini ihmal etmeyen bir Hâkim-i Hafız, hiç mümkün müdür ki raiyetin en büyüklerinden en büyük amellerini muhafaza etmesin, muhasebe etmesin, mükâfat ve mücazat vermesin? Hâlbuki o zatın izzetine ve gayretine dokunacak ve şe’n-i merhameti hiç kabul etmeyecek muameleler, o büyüklerden sudur ediyor. Burada cezaya çarpmıyor. Demek, bir mahkeme-i kübraya bırakılıyor. (10. Söz)

Haşiye: Şu suretin işaret ettiği manaların bir kısmı Yedinci Hakikatte beyan edilmiş. Yalnız burada padişaha mahsus bir büyük fotoğraf işareti ve hakikati “levh-i mahfuz” demektir. Levh-i mahfuzun tahakkuk-u vücudu Yirmi Altıncı Söz’de şöyle ispat edilmiş ki: Nasıl küçük küçük cüzdanlar, büyük bir kütüğün vücudunu ihsas eder ve küçük küçük senetler, bir defter-i kebirin bulunduğunu iş’ar eder ve küçük kesretli tereşsuhatlar, büyük bir su menbaini işmam eder; aynen öyle de küçük küçük cüzdanlar hükmünde, hem birer küçük levh-i mahfuz manasında, hem büyük levh-i mahfuzu yazan kaleminden tereşsuh eden küçük küçük noktalar suretinde olan benî beşerin kuvve-i hafızaları, ağaçların meyveleri, meyvelerin çekirdekleri, tohumları; elbette bir hafıza-i kübrayı, bir defter-i ekberi, bir levh-i mahfuz-u a’zamı ihsas eder, iş’ar eder ve ispat eder, belki keskin akıllara gösterir.

SEKİZİNCİ HAKİKAT - SEKİZİNCİ VE DOKUZUNCU SURET

Bu başlıkta; Sekizinci Suret, Dokuzuncu Suret ve bu suretlerin hakikat karşılığı olan Sekizinci Hakikatin mütalaasını yapacağız.

Üstadımız bu Sekizinci Hakikatte, Cenab-ı Hakk'ın vaadinden dönmeyeceğini ahiretin delili yapıyor. Bizler metni mütalaa ederken cümle cümle ilerlemeyip bütün üzerinde bir mütalaa yapacağız. Mütalaa başlıyoruz:

— Hiç mümkün müdür ki nihayetsiz bir ilmin ve hadsiz bir kudretin sahibi olan şu âlemin Rabbi, emirlerine itaat eden kullarına cenneti vadetsin, isyan edenleri ise cehennemle korkutsun ve bu vaat ve korkutmayı da bütün peygamberleri ve bütün kitaplarıyla yapsın da daha sonra o vadettiği şeyleri yerine getirmeyip -hâşâ- cehlini ve aczini gösterebilir? Bu hiç mümkün müdür?

Hâlbuki vadettiği şeyler O'nun kudretine hiç ağır gelmez. Bilakis O'na pek hafif ve pek kolaydır. Geçmiş baharın hadsiz mevcudatını gelecek baharda icat edip iade etmek kadar kolaydır. Bir çiçeği yaratmak kadar kolaydır. Bir sineğin ihyası kadar kolaydır.

Hem vadettiği şeyler öyle şeylerdir ki bütün peygamberler tevatürle onları haber vermiş ve bütün evliya icma ile onların vukuuna şehadet etmiştir.

Hem Allah'ın vaadini yerine getirmemesi ve sözünden dönmesi kudretinin izzetine zıttır ve zatına yakışmaz!

— Acaba hiç mümkün müdür ki Cenab-ı Hak tekraren vadettiği ve kendisiyle korkuttuğu şeyleri getirmeyerek -hâşâ- hem kendi cehlini ve aczini gösterebilir hem de peygamberlerini ve evliyasını yalancı çıkartsın?

Hayır, asla olamaz!

Şimdi, şu sorunun cevabını bulmaya çalışalım:

— Acaba vadedilen veya kendisiyle korkutulan bir şeyin yerine getirilmemesi -yani sözden dönülmesinin- sebepleri nelerdir?

Bu sebepleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Cehalet: Bir şeyi vadeden eğer vadettiği şeyi nasıl yapacağını bilmiyorsa -yani söz verdiği şey hususunda cahilse- vadettiği şey vukua gelmez. Demek cehalet, vadedilen şeyin vukuuna mâni olan bir sebeptir.

2. Âcizlik: Eğer vadeden kimse vadettiği şeyi yapma hususunda âciz veya fakirse, gücü ve zenginliği yetmiyorsa, vadettiği şey yine vukua gelmez. Demek âcizlik de vadedilen şeyin ifa edilememesine bir sebeptir.

3. Yalancılık: Eğer vadeden kişi yalancıysa ve sözünü kolayca yiyebiliyorsa, vadedilen şey yine yerine gelmez. Demek yalancılık da vadedilen şeyin yerine getirilmemesine bir sebeptir.

O hâlde şöyle bir misal versek:

Birisi bize dese ki:

— Senin için muhteşem bir çiftlik kurup, hiç görmediğin ziyafetler hazırlayacağım.

Bizim bu sözden şüphe edebilmemiz için şunlardan birisinin olması gerekir:

1. Eğer bu vaadi yapan kişi cahilse -yani bir çiftliğin nasıl kurulacağından habersizse- o kişinin bu vaadine şüphe ile bakılabilir.

Yok, eğer o kişi bu hususta son derece mahir ve bilgili ise vaadinden hemen şüphe edilmez. Bu durumda, ikinci şıkka bakılır.

2. Eğer o kişi âciz ve fakirse -yani bir çiftliği kurabilecek güce ve maddi imkâna sahip değilse- yine o kişinin vaadine şüphe ile bakılabilir.

Yok, eğer o kişi son derece kuvvetli ve zengin ise hatta vadettiği çiftlikler gibi yüzlercesi göz önünde ise artık bu cihetten şüphe edilemez. Bu cihet de geçildiğinde üçüncü şıkka bakılır.

3. Bu kişi sözünde sadık mıdır, yalan söyler mi, sözünden cayar mı?

Eğer hiçbir yalanı gözükmemiş ve yalana asla tenezzül etmeyecek birisi ise o zaman bu kişinin sözünden şüphe edilmez.

Bir daha ifade edecek olursak: Bize çiftliği ve içindeki ziyafeti vadeden kişi,

— Eğer işinde son derece âlim,

— Kudret ve zenginlikte son derece yüksek,

— Doğru söylemede son derece titiz olsa,

— Bir de bize kıymet verse ve kıymet verdiğini de hissettirse artık onun sözünden şüphe edilmez ve onun vaadine şüphe ile bakılmaz.

Artık bundan sonra onun sözünden şüphe etmek onu ya cehaletle, ya âcizlik ve fakirlikle, ya da sözünde durmamak ve yalancılıkla ithamdır.

Aynen bu misal gibi, Cenab-ı Hak da müminlere cenneti ve kâfirlere cehennemi vadetmiştir. Bu vaadi gerçekleştirmemek Allahu Teâlâ hakkında düşünülemez. Zira ifade ettiğimiz gibi, sözünü yerine getirmemek ya cehaletten, ya âcizlikten, ya da yalan söylemektendir. Hâlbuki bütün bunlar Cenab-ı Hakk'ın kudretinin izzetine zıt, ilminin ihatasına münafi ve zatının sıdkına muhaliftir.

Şimdi ey kâfir! Küfür ve inkârınla ne kadar ahmakça bir cinayet işlediğinin farkında mısın? Kendi yalancı vehmini, hezeyancı aklını ve aldatici nefsin tasdik edip, hiçbir cihetle yalan söylemek ve sözden dönmek kendisine yakışmayan bir Zatı tekzib ediyorsun. Hâlbuki şu âlemdeki her şey O'nun sıdkına şehadet ediyor ve O'nun nihayetsiz ilim ve kudretini ispat ediyor.

İşte cehennem hadsiz derecede dehşetli olmasının bir sebebi de insanın işlediği bu büyük cinayetlerdir. Zira insan nihayetsiz küçüklüğü içinde nihayetsiz büyük cinayetler işler. Ahireti inkâr ederek, Allahu Teâlâ'yı cehaletle, âcizlikle ve yalancılıkla itham eder. Bu cinayeti sebebiyle de ebedî cezaya elbette müstahak olur.

Şimdi, bu çok önemli ve son derece kuvvetli olan delili maddeleyerek pekiştirelim:

1. Cenab-ı Hak müminlere cenneti ve kâfirlere cehennemi vadetmiştir.
2. Cenab-ı Hak bu vaadini bizlere peygamberleri ve kitapları aracılığı ile bildirmiştir.
3. Ahireti getirmemek, bütün peygamberleri yalancı çıkarmak ve bütün kitapları tekzib etmek demektir. Elbette Allahu Teâlâ o en sadık kullarını yalancı çıkarmaktan ve kendi kitaplarını tekzib etmekten son derece münezze ve mukaddestir.
4. Sözünden caymak ve vaadinden dönmek ya cehalet, ya âcizlik, ya da yalancılık sebebiyledir. Madem Allahu Teâlâ hakkında cehalet, âcizlik ve yalan düşünülemez, öyleyse ahiretin varlığı da inkâr edilemez.
5. Demek ahiretin varlığını inkâr edenler, Cenab-ı Hakk'ı cehaletle, âcizlikle ve yalancılıkla itham etmektedirler ki bu azim cinayetin cezası da elbette ebedî cehennem olacaktır.

Sekizinci Hakikatin genel mütalaasını tamamladık. Şimdi, Sekizinci Hakikatte geçen kavram ve ibarelerin izahını yapacağız. Üzerinde durmak istediğimiz dört madde var:

1. “Vaad” ve “vaîd” arasındaki fark: Üstadımız Sekizinci Hakikatin girişinde “**Bab-ı vaad ve vaiddir.**” diyor. Vaad ile vaîdin manası şudur:

Vaad: Allahu Teâlâ'nın müminlere cenneti ve saadet-i ebediyeyi söz vermesidir.

Vaîd ise: Kâfirlere cehennemi söz vermesi ve onları azapla tehdit etmesidir.

Kelamcılar arasında “vaad” ile “vaîd”in ne olduğu hususunda ihtilaf edilmiş ve bu konuda çok sözler söylenmiştir. Üstadımızın Sekizinci Hakikatteki beyanına baktığımızda, “vaad” ile “vaîd” ifadeleri üstte belirttiğimiz manalara uygun düşüyor.

Makam, “vaad” ve “vaîd” hususunda kelamcılarının ihtilafını tahlil etmek olmadığından bu kapıyı açmıyor, bu kadarla yetiniyoruz.

2. “Mutlak” lafzının manası: Üstadımız Allahu Teâlâ hakkında “**Alîm-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak**” diyor. “Mutlak” lafzı üzerine biraz konuşalım:

Mutlak: Sınırlandırılmamış, ıtlak olunmuş, kayıtsız ve sınırsız demektir. Bir şey mutlak olmaktan çıkarsa “mukayyed”e döner.

Cenab-ı Hakk’ın bütün isim ve sıfatları mutlaktır. Mahlukatın isim ve sıfatları ise mukayyedir.

Buna göre, “Alîm-i Mutlak” demek, “İlmi kayıtsız ve sınırsız olan, her şeyi bilen, cehaletin kendisine asla ârız olamayacağı alîm” demektir. Bununla da Allahu Teâlâ kastedilir.

Yine “Kadîr-i Mutlak” demek, “Gücü her şeye yeten, sınırsız kudret sahibi olan, güç ve kuvvetinde bir kayıt olmayan kadîr” demektir. Böyle bir kudret de sadece Allah’a mahsus olup mahlukatın böyle bir kudreti yoktur.

Demek, Allah’ın isim ve sıfatlarının peşinde zikredilen “mutlak” lafzıyla o ismin ve sıfatın nihayetsizliği ve kayıtsızlığı kastedilmiştir.

3. İfa-yı vaad ise hem bize hem her şeye hem kendisine hem saltanat-ı rububiyetine pek çok lazımdır: “İfa-yı vaad” Allah’ın sözünü yerine getirmesi yani söz verdiği ahiret âlemini yaratmasıdır.

Ahiretin icadının “hem bize hem her şeye hem kendisine hem de saltanat-ı rububiyetine lazım olması” meselesini Beşinci Hakikatte uzunca mütalaa etmiştik. Dileyenler bu cümlenin şerhi olarak Beşinci Hakikatin mütalaaasını tekrar okuyabilir.

4. Madem şu mevcudat, hak söyleyen sadık kelimeleri; şu hâdisat-ı kâinat, doğru söyleyen nâtık ayetleri olan Cenab-ı Hak: Daha önce izahını yaptığımız bu meseleyi tekrar izah edelim:

Cenab-ı Hakk’ın iki farklı kitabı vardır:

Birincisi: Kelam sıfatından gelen Kur’an’dır.

İkincisi: Tekvin sıfatından gelen kâinat olup kudret kalemiyle yazılmıştır.

Kelam sıfatından gelen Kur’an’ın, kelime ve ayetleri olduğu gibi, tekvin sıfatından gelen kâinat kitabının da kelime ve ayetleri vardır.

Üstadımızın, “**Şu mevcudat, hak söyleyen sadık kelimeleri**” ifadesine göre, her bir mevcud bu ikinci kitabın bir kelimesidir. Kuş bir kelimedir, çiçek bir kelimedir, dağ bir kelimedir; deniz, güneş, yıldızlar ve her ne varsa, bu kitabın hak söyleyen bir kelimesidir. Bu kâinat kitabı bütün kelimeleriyle, kâtibi olan Zat-ı Zülcelal’i tarif ve ilan etmektedir.

Yine Üstadımızın, “**Şu hâdisat-ı kâinat, doğru söyleyen nâtık ayetleri olan Cenab-ı Hak**” ifadesine göre, şu âlemdeki her bir hadise bu ikinci kitabın nâtık bir ayetidir. Mesela gecenin ve gündüzün ihtilafı, mevsimlerin tebeddülü, rüzgârların tasarrufu gibi hadiseler kâinat kitabının nâtık ayetleridir.

Sekizinci Hakikatte geçen -bir derece kapalı olan- ibare ve cümlelerin izahını tamamladık. Sıra geldi Sekizinci Hakikati teenni ile okumaya. Eğer buraya kadar olan bilgilere iyi çalışıp tam

kavradıysanız Sekizinci Hakikati kolayca anlayabilirsiniz. Metni okurken paragraf paragraf ilerleyin. Önce bir paragrafı iyice anlayın, üzerinde tefekkür edin, sonra diğer paragrafa geçin. (Kelimelerin manasını bilmeyenler olabilir düşüncesiyle metni bölerek ve manayı altına yazarak ilerledik.)

SEKİZİNCİ HAKİKAT

Bab-ı vaad ve vaiddir. İsm-i Cemil ve Celil'in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Alîm-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak olan şu masnuatın Sâni, bütün enbiyanın tevatürle haber verdikleri... ve bütün siddikîn ve evliyanın icma ile şehadet ettikleri... mükerrer vaad ve vaîd-i ilahîsini yerine getirmeyip -hâşâ- acz ve cehlîni gösterebilir?

(Masnuat: Sanat eserleri / Sâni: Sanatkâr / Mükerrer: Tekrarlanmış)

Hâlbuki vaad ve vaîdinde bulunduğu emirler, kudretine hiç ağır gelmez; pek hafif ve pek kolay... Geçmiş baharın hesapsız mevcudatını, gelecek baharda kısmen aynen (Haşiye-1) kısmen mislen (Haşiye-2) iadesi kadar kolaydır.

Îfa-yı vaad ise hem bize hem her şeye hem kendisine hem saltanat-ı rububiyetine pek çok lazımdır... Hulfü'l-vaad ise hem izzet-i iktidarına zıttır... hem ihata-yı ilmiyesine münafidir... Zira hulfü'l-vaad, ya cehilden ya aczden gelir.

(Îfa-yı vaad: Sözünü yerine getirme / Hulfü'l-vaad: Vâdini yerine getirmeme / İhata-yı ilmiye: İlmin her şeyi kuşatması / Münafi: Zıt)

Ey münkir! Bilir misin ki küfür ve inkârın ile ne kadar ahmakça bir cinayet işliyorsun ki... kendi yalancı vehmini, hezeyancı aklını, aldatıcı nefsinin tasdik edip... hiçbir vechile hulf ve hilafa mecburiyeti olmayan... ve hiçbir vecihle hilaf, onun izzetine, haysiyetine yakışmayan... ve bütün görünen şeyler ve işler, sıdkına ve hakkaniyetine şehadet eden bir zatı tekzip ediyorsun! Nihayetsiz küçüklük içinde nihayetsiz büyük cinayet işliyorsun! Elbette ebedî büyük cezaya müstahak olursun. Bazı ehl-i cehennem bir dişî dağ kadar olması, cinayetinin büyüklüğüne bir mikyas olarak haber verilmiş.

(Hulf: Sözünü bozma / Hilaf: Yalan)

Misalin şu yolcuya benzer ki: Güneşin ziyasından gözünü kapar, kafası içindeki hayaline bakar. Vehmi -bir yıldız böceği gibi- kafa fenerinin ışığıyla dehşetli yolunu tenvir etmek istiyor.

(Vehim: Zan / Tenvir: Aydınlatma)

Madem şu mevcudat, hak söyleyen sadık kelimeleri; şu hâdisat-ı kâinat, doğru söyleyen nâtık ayetleri olan Cenab-ı Hak vaad etmiş, elbette yapacaktır. Bir mahkeme-i kübra açacaktır, bir saadet-i uzma verecektir. (10. Söz)

(Hâdisat-ı kâinat: Kâinattaki hadiseler / Nâtık: Konuşan / Mahkeme-i kübra: En büyük mahkeme / Saadet-i uzma: En büyük saadet)

Haşıye-1: Ağaç ve otların kökleri gibi.

Haşıye-2: Yapraklar, meyveler gibi.

Şimdi Sekizinci ve Dokuzuncu Suretleri okuyacağız. Sekizinci ve Dokuzuncu Suretler, Sekizinci Hakikatin hikâyedeki karşılığıdır. Sekizinci Hakikati anlayan, Sekizinci ve Dokuzuncu Suretleri de anlar. Suretleri okuma sebebimiz, eserin tamamını okumuş olmak içindir. Yani suretleri mütalaa için değil, teberrük için okuyoruz. Zira asıl olan, Hakikatlerdeki manalardır. Suretler sadece Hakikatlere çıkmak için birer temsildir.

SEKİZİNCİ SURET

Gel, ondan gelen bu fermanları sana okuyacağım. Bak, mükerrer vaad ediyor ve şiddetli tehdit ediyor ki: Sizleri oradan alıp makarr-ı saltanatıma getireceğim ve mutîleri mesud, asileri mahpus edeceğim. O muvakkat yeri harap edip müebbed sarayları, zindanları hâvi diğer bir memleket kuracağım.

Hem o vaad ettiği şeyler, ona gayet rahattır. Raiyetine gayet mühimdir. Vaadinde hulf ise izzet-i iktidarına gayet zıttır.

İşte bak ey sersem! Sen yalancı vehmini, hezeyancı aklını, aldatıcı nefsini tasdik ediyorsun. Ve hiçbir vechile hulf ve hilafa mecburiyeti olmayan ve hiçbir cihetle hilaf haysiyetine yakışmayan ve bütün görünen işler sıdkına şehadet eden bir zatı tekzip ediyorsun. Elbette büyük bir cezaya müstahak olursun.

Misalin şuna benzer ki: Bir yolcu, güneşin zıyasından gözünü kapıyor, hayaline bakıyor; vehmi -bir yıldız böceğı gibi- kafa fenerinin ışığıyla dehşetli yolunu tenvir etmek istiyor. Madem vaad etmiş, yapacaktır. Hâlbuki îfası ona çok rahat ve bize ve her şeye ve ona ve saltanatına pek çok lazımdır. Demek bir mahkeme-i kübra, bir saadet-i uzma vardır. (10. Söz)

DOKUZUNCU SURET

Şimdi gel! Bu dairelerin ve cemaatlerin bazı rüesalarına ki (Haşıye) her biri bizzat padişahla görüşecek hususi birer telefonu var; hem bazı onun huzuruna çıkmışlar. Ne diyorlar bak: Bunlar ittifakla ihbar ediyorlar ki o zat, mükâfat ve mücazat için pek muhteşem ve dehşetli

bir yer ihzar etmiş. Gayet kavî vaad ve şiddetli tehdit ediyor. Hem onun izzet ve celaleti hiçbir vecihle hulfü'l-vaade tenezzül edip tezellülü kabul etmez.

Hâlbuki o muhbirler hem tevatür derecesinde çok hem icma kuvvetinde bir ittifakla haber veriyorlar ki şu bazı âsârı görünen saltanat-ı azîmenin medarı ve makarrı, buradan uzak bir başka memlekettedir ve şu meydan-ı imtihanda binalar muvakkattırlar. Sonra daimî saraylara tebdil edilecek. Bu yerler değişecekler. Çünkü eserleriyle azameti anlaşılan şu muhteşem, zevalsiz saltanat; böyle geçici, devamsız, bîkarar, ehemmiyetsiz, mütegayyir, bekasız, nakıs, tekemmülsüz umurlar üzerinde kurulmaz, durulmaz. Demek ona layık, daimî, müstekar, zevalsiz, müstemir, mükemmel, muhteşem umurlar üzerinde duruyor. Demek bir diyar-ı âher var, elbette o makarra gidilecektir.

Haşiye: Şu suretin ispat ettiği manalar Sekizinci Hakikatte görünecek. Mesela dairelerin reisleri şu temsilde enbiya ve evliyaya işaretler. Ve telefon ise ma'kes-i vahiy ve mazhar-ı ilham olan kalpten uzanan bir nisbet-i Rabbaniyedir ki kalp o telefonun başıdır ve kulağı hükmündedir. (10. Söz)

DOKUZUNCU HAKİKAT - ONUNCU SURET

Üstad Hazretleri Dokuzuncu Hakikatte ahiretin varlığına farklı pencereler açıyor. Bunlar:

1. Muhyi isminin tecellisini gösterip ahiretin icadındaki suhuleti ispat ediyor.
2. Allah'ın ahireti vadettiğini ve vaadinden dönmenin Allah için muhal olduğunu beyanla ahireti ispat ediyor.
3. Allah'ın azamet-i rububiyetinin ahireti iktiza ettiğini nazara veriyor.
4. Allah'ın insana ehemmiyet verdiğini ispat edip, bu ehemmiyeti ahiretin varlığına delil yapıyor.
5. Allah'ın ilmindeki sonsuzluğu bir misalle gösterip bunu ahiretin varlığına delil yapıyor.
6. Allah'ın kudretindeki sonsuzluğu iki misalle gösterip bunu ahiretin varlığına delil yapıyor.
7. Haşrin numunelerini sayıp bunları ahiretin varlığına delil yapıyor.
8. Enbiyanın ve evliyanın haberlerini ahiretin varlığına delil yapıyor.
9. Küfrün büyük bir cinayet olduğunu ve affının mümkün olmadığını beyanla ahiretin gelmesi gerektiğini ispat ediyor.

Bütün bu maddeleri de birbirini içinde işliyor; ondan buna, bundan ona geçiyor.

Bizler bu maddelerin birçoğunu önceki derslerde mütalaa etmiştik. Herhâlde Üstadımızın buradaki tekrarı tekit içindir.

Bizler bu dersimizde sadece Muhyi ismi ile açılan pencereyi mütalaa edeceğiz. Diğer maddeleri kendi Suret ve Hakikatlerine havale ediyoruz.

Haşır meselesi, akıldan uzak görülecek ve emsali olmayan bir mesele değildir. Zira Allahu Teâlâ her vakit haşrin ve neşrin yüzlerce misalini göstermektedir. İşte bazıları:

1. Kışın ölen mahlukat baharda kısmen aynen ve kısmen mislen yaratılır.
2. Her gün, gecenin gelmesiyle öldürülür ve ertesi sabah tekrar yaratılır.
3. Uyku ile insanlar öldürülür, sabah tekrar diriltilerek neşredilir.
4. Bulutlar semada toplanır, sonra dağıtılır ve sonra tekrar bir araya getirilerek haşrin numuneleri gösterilir.
5. Kışın ölen ağaçlar baharda cennet hurileri tarzında süslenir ve onlara hayat verilir.
6. Bazı hayvanlar kış boyunca uyutulur yani bir nevi öldürülür, sonra bahar geldiğinde tekrar diriltilir.
7. Hatta hayalen kendimizi bin sene evvel farz etsek, sonra zamanın iki cenahı olan mazi ile müstakbeli birbirine karşılaştırsak; asırlar, günler adedince haşrin ve kıyametin misallerini ve numunelerini görebiliriz.

Hiç mümkün müdür ki:

- Allahu Teâlâ, kışın ölmüş ve kurumuş koca arzı bahar mevsiminde ihya etsin,
- O ihya içinde, her biri insanın haşri gibi acip, üç yüz binden fazla mahlukat nevilerini haşr ve neşredip kudretini göstere,
- Bahar mevsiminin nihayet derecedeki karışıklığı içinde, tam bir imtiyaz ve tefrik ile mahlukatını yaratıp ilminin ihatasını göstere,
- Ve sonra o Zat-ı Zülcelal haşri yapmasın ve yapamasın, beşeri öldükten sonra ihya etmesin veya edemesin, mahkeme-i kübrayı açmasın ve açamasın, cennet ve cehennemi yaratamasın?

Hâşâ ve kellâ!

Meseleyi biraz tefekkür edelim:

Gözümüzle görüyoruz ki şu âlemin sahibi olan Zat-ı Zülcelal her asırda, her senede hatta her günde bu dar ve fâni zemin yüzünde, öldükten sonra dirilmenin pek çok emsalini ve numunelerini icat ediyor.

Mesela bahar mevsiminde görüyoruz ki beş-altı gün zarfında, hayvanat ve nebatattan üç yüz binden fazla nev tekrar diriltiliyor; kışın ölen mahlukata tekrar hayat veriliyor. Bütün

ağaçların ve otların kökleri ve bir kısım hayvanlar aynen ihya edilip iade ediliyor. Bir kısmı ise neredeyse ayniyet derecesinde bir misliyetle icat ediliyor. Yaratılan bu varlıklar neredeyse bir önceki kışta ölen emsallerinin aynısı oluyor.

Madde cihetiyle farkları pek az olan tohumcuklar, birbirleriyle ve toprak ile o kadar karışmışken, tam bir imtiyaz ve şahsiyet ile yaratılıyor. Hem o kadar süratle birlikte, tam bir kolaylıkla, intizam ve denge içinde, altı gün veya altı hafta zarfında ihya ediliyor. Ve bu ihya yeryüzünün her yerinde, aynı anda cereyan ediyor. Hiçbiri diğerine karıştırılmıyor, hiçbirinin aza ve cihazları unutulmuyor.

— Acaba hiç mümkün müdür ki bu işleri yapan Zata bir şey ağır gelebilsin, semavat ve arzı bir tek emri ile yaratamasın, insanı bir sayha ile haşredemesin?

Üstadımız bu hakikate şu misaller dürbünüyle baktırıyor:

Acaba mucizekâr bir kâtip bulunsa; harfleri bozulmuş veya mahvolmuş üç yüz bin kitabı tek bir sayfada; karıştırmaksızın, hatasız, kusursuz, noksansız, hepsini beraber, gayet güzel bir surette, bir saatte yazsa. Sonra birisi dese ki:

— Şu kâtip -kendi yazdığı- senin suya düşmüş olan kitabını yeniden bir dakika zarfında hafızasından yazacak.

Sen diyebilir misin ki:

— Yapamaz ve inanmam.

Elbette diyemezsin! Zira üç yüz bin kitabı tek bir sayfada yazabilen bir zata, senin suya düşmüş kitabını yazmak çok kolaydır. Zaten suya düşmüş kitabını da evvelce o yazmıştır. Yani kitabının bütün yazıları onun ezberindedir.

Aynen bu misal gibi, şu yeryüzü de bir sayfadır. Her nevi bir kitap kabul etsek, bahar mevsiminde üç yüz bin nev yaratılmakta yani bir sayfada üç yüz bin kitap yazılmaktadır. Bu yazımda hiçbir kitap diğeri ile karıştırılmamakta; hiçbir hata, hiçbir kusur ve hiçbir karışıklık gözükmemektedir.

— Acaba hiç mümkün müdür ki bahar sayfasında üç yüz bin kitabı karıştırmaksızın yazabilen bir Zat, bizim suya düşmüş olan kitabımızı tekrar yazamasın? Hâlbuki bu kitabı da daha önce O yazmıştı.

— Acaba tek bir sayfada yazılan üç yüz bin kitabı gözle gördükten sonra, kendi hayat kitabımızın bir daha yazılacağından şüphe etmek akıl kârı mıdır?

Diğer misal:

Bir sultan-ı mucizekârın hadsiz bir kudreti vardır. Kudretini göstermek için bir işaretiyle dağları kaldırır, memleketleri tebdil eder ve denizi karaya çevirir. Biz bunu görsek...

Sonra bu sultan bizi ziyafetine davet etse de bir taş yolumuzu kapamış olsa. Sonra biri dese:

— O zat, bir işaretiyle o taşı kaldıracak veya dağıtacak, misafirlerini yolda bırakmayacak.

Sen diyebilir misin ki:

— Kaldıramaz ve inanmam.

Elbette diyemezsin! Zira bir işaretiyle dağları kaldırabilen bir zata, küçücük bir kayayı kaldırmak ve misafirlerinin yolundan çekmek çok kolay bir iştir.

Aynen bu misal gibi, Allahu Teâlâ da ehl-i imanı, ziyafetgâhı olan cennete davet etmektedir. Dünya ise bu yolu kapayan bir taş hükmündedir ki kıyametin kopmasıyla önümüzden kalkacak ve ahalisi ahiret diyarına geçecektir.

— Yıldızları sapan taşı gibi çeviren bir Kadir-i Zülcelal’e, dünya taşını kaldırmak ve misafirlerinin önünden çekmek zor mudur?

Elbette değildir!

Diğer bir misal:

Bir zatın sadece bir günde büyük bir orduyu teşkil ettiğini görsek... Sonra biri dese:

— O zat bir boru sesiyle, fertleri istirahat için dağılmış olan taburları toplayacak.

Sen desen ki:

— İnanmam, toplayamaz.

Ne kadar divanece hareket ettiğini anlarsın!

Aynen bu misal gibi, her bir insan bir taburdur. Atom ve zerreler ise bu taburun askerleridir. Bu taburun kumandanı olan Cenab-ı Hak atom ve zerreleri bir araya getirerek insanı yaratmıştır. Elbette bu taburu yoktan yaratan Zat, ölüm ile istirahata çekilen, bu taburun askerleri hükmündeki zerreleri bir boru sesiyle toplayacak ve insan taburunu tekrar teşkil edecektir.

— Acaba bahar mevsiminde, üç yüz bin milletten oluşan büyük bir orduyu, kemal-i intizamla yoktan teşkil eden bir Zata, bir insanın vücudundaki zerreleri bir araya getirmek zor mudur?

Elbette değildir!

Kur’an-ı Hakîm bu hakikate şu ayetiyle şehadet eder:

كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ شِمْدِ بAK ALLAH'İN RAHMET ESERLERİNE, فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ

yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor! إِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَى ۚ Bunu yapan elbette ölüleri de diriltecektir. وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۚ Çünkü O, her şeye gücü yetendir. (Rum 50)

Şimdi, bu delili maddeleyerek toparlayalım:

1. Bahar mevsiminde yaratılan üç yüz bin nev -başka bir ifadeyle, bahar mevsimindeki üç yüz bin haşır ve neşir- perde arkasındaki bir Zatı, “Muhyi, Mûcid, Hâlık” isimleriyle bizlere tanıtır ve bildirir. (Üç yüz bin rakamı Üstad Hazretlerinin zamanına aittir. Şu andaki rakam milyonu geçmiştir.)

2. Tek bir bahar sayfasında üç yüz bin kitabı yazan Zata, bizim kitabımızı tekrar yazmak elbette zor gelmez. Zaten kitabımızı da evvelce O yazmıştır.

3. Haşri aklına sığdıramayan kimse şu âleme dikkat ile baksa görür ki: Beşerin haşrinden daha acip haşır ve neşirler her vakit göz önünde cereyan etmektedir. Bir kısım misallerini başta zikrettiğimizden tekrarına gerek duymuyoruz.

Hülasa: Haşri inkâr eden bahar mevsimine baksın! Eğer nefsi bahardaki onca haşri ve neşri gördükten sonra hâlâ insanın haşrini inkâr ediyorsa artık kendi nefesine levmet sin!

Dokuzuncu Hakikatin genel mütalaasını tamamladık. Şimdi, Dokuzuncu Hakikatte geçen kavram ve ibarelerin izahını yapacağız. Üzerinde durmak istediğimiz 11 madde var:

1. (Bahardaki) o haşır ve neşir içinde nihayet derecede karışık ve ihtilat içinde, nihayet derecede imtiyaz ve tefrik ile ihata-i ilmiyesini gösteren: Küçük bir bahçeye baksanız, çiçek ve bitkilerin birbirine girdiğini görürsünüz. Bir papatya... Hemen onun yanı başında bir gül... Gülün neredeyse yapraklarına dolanmış bir zambak...

O bahçede onlarca çiçek ve onlarca bitki birbirine girmiş. Böyle bir karışıklık...

Bu karışıklık içinde tam bir imtiyaz ve tefrik var. Yani çiçek ve bitkilerin şekilleri farklı, renkleri farklı, elbiseleri farklı, kokuları farklı ve bütün hususiyetleri birbirinden tamamen farklı. Hiçbiri birbirine benzemiyor.

—Peki, aynı olan şey ne?

Toprakları aynı, güneşleri aynı, havası aynı, suyu aynı ve menşeleri olan tohum ve çekirdeklerin maddeleri aynı.

İşte bu ayniyet ve karışıklık içinde, birbirinden farklı hadsiz bitkiyi icat etmek... icat ederken birbiriyle karıştırmamak, mesela gül tohumundan papatya çıkarmamak, laleye sümbülün yaprağını takmamak... renklerini, kokularını, şekillerini ve elbiselerini tam bir imtiyazla yaratmak... hatasız ve yanlışsız icat edip her birine kendisine mahsus şekil ve sıfatları vermek

öyle bir faaliyet-i acibedir ki bu işin faili ve bu icadın mucidi ancak ve ancak kudreti sonsuz, ilmi muhit ve bütün isim ve sıfatları nihayetsiz olan Allah olabilir; O'nun ihata-i ilmiyesini ve hadsiz kudretini gösterir.

2. Şu âlemin Mutasarrıf-ı Zîşan'ı, her asırda her senede her günde bu dar, muvakkat rûy-i zeminde haşr-i ekberin ve meydan-ı kıyametin pek çok emsalini ve numunelerini ve işaretini icad ediyor: Başta zikrettiğimiz bu numuneleri tekrar edelim:

1. Kışın ölen mahlukat baharda kısmen aynen ve kısmen mislen yaratılır.
2. Her gün, gecenin gelmesiyle öldürülür ve ertesi sabah tekrar yaratılır.
3. Uyku ile insanlar öldürülür, sabah tekrar diriltilerek neşredilir.
4. Bulutlar semada toplanır, sonra dağıtılır ve sonra tekrar bir araya getirilerek haşrin numuneleri gösterilir.
5. Kışın ölen ağaçlar baharda cennet hurileri tarzında süslenir ve onlara hayat verilir.
6. Bazı hayvanlar kış boyunca uyutulur yani bir nevi öldürülür, sonra bahar geldiğinde tekrar diriltilir.
7. Hatta hayalen kendimizi bin sene evvel farz etsek, sonra zamanın iki cenahı olan mazi ile müstakbeli birbirine karşılaştırsak; asırlar, günler adedince haşrin ve kıyametin misallerini ve numunelerini görebiliriz.

3. Haşre mâni hiçbir şey yoktur. Muktezi ise her şeydir: Haşrin muktezilerini (haşri gerektiren esbabı) Beşinci Hakikatte mütalaa etmiştik. Dileyenler bu cümlenin şerhi olarak Beşinci Hakikatin mütalaasını bir daha okuyabilirler.

4. Bu derece muhteşem ve sermedî rububiyeti ve bu derece muazzam ve muhit hâkimiyeti elbette yalnız böyle geçici, devamsız, bîkarar, ehemmiyetsiz, mütegayyir, bekasız, nakıs, tekemmülsüz umur-u dünya üzerinde kurulmaz ve durmaz: Muhteşem ve sermedî rububiyetin ve muazzam ve muhit hâkimiyetin ahireti iktizasını Altıncı Hakikatte mütalaa etmiştik. Dileyenler bu meselenin izahı makamında Altıncı Hakikatin mütalaasını bir daha okuyabilir. Altıncı Hakikat bu cümlenin tam bir şerhidir.

5. Bizi oraya nakledeceğine; zahirden hakikate geçen ve kurb-u huzuruna müşerref olan bütün ervah-ı neyyire ashabı, bütün kulûb-ü münevvere aktabı, bütün ukûl-ü nuraniye erbabı şehadet ediyorlar: Üstad Hazretleri burada üç cemaatten bahsediyor. Bu cemaatlerin karşılığı şu şekildedir:

Ervah-ı neyyire ashabı “nurlu ruh sahipleri” manasında olup, bununla peygamberler kastedilmiştir.

Kulûb-ü münevvere aktabı “kalpleri nurlanmış kutuplar” manasında olup, bununla evliyaullah kastedilmiştir.

Ukûl-ü nuraniye erbabı “nuranî akıl sahipleri” manasında olup, bununla asfiya ve ulema kastedilmiştir.

6. Hulfü'l-vaad ise hem zillet hem tezellüldür. Hiçbir cihetle celal ve kudsiyetine yanaşamaz. Hulfü'l-vaîd ise ya aftan, ya aczden gelir: Bu meseleyi Sekizinci Hakikatte uzunca mütalaa etmiştik. Dileyenler bu bahsin şerhi olarak Sekizinci Hakikatin mütalaasını tekrar okuyabilir.

7. Küfür cinayet-i mutlakadır, affa kabil değil: Üstad Hazretleri -bu cümlelerin haşiyesinde- küfrün niçin cinayet-i mutlaka olup affı mümkün olmadığını izah ediyor. Bizler haşiyeye bir hazırlık olsun diye meseleyi biraz tahlil edelim:

— Kâfir neden cehennemde ebedî kalacak?

— Allah'ın sonsuz rahmeti kâfirin ebedî cehennemde kalmasına nasıl müsaade ediyor?

— Kâfir kısa bir süre dünyada kalır ve bu süre zarfında günah işler. Kısa bir zamanda işlenen günahlara ebedî ceza vermek adalet ve hikmete uygun mudur?

Bu soruların aklımıza gelme sebebi, kâfirin işlediği cinayetleri bilmememizdir. Evet, kâfir kısa bir süre yaşar ama bu kısa sürede nihayetsiz cinayetler işler. Nihayetsiz cinayetlerin cezası da nihayetsiz azaptır.

Kâfirin birçok cinayeti vardır. Bu cinayetlerden birisi, mahlukatın Allah'ın varlığına dair yaptıkları şهادeti tekzip etmek ve mahlukatı yalancılıkla itham etmektir. Şöyle ki:

Şu âlemde gördüğümüz her bir varlık Allah'ın varlığına ve birliğine şهادet etmektedir. Allah'ı inkâr eden kâfir ise varlıkların bu şهادetini yalanlamaktadır. İşte bu yalanlama öyle büyük bir cinayettir ki affı mümkün olmadığı gibi, ebedî bir hapse mahkûm edilmesi tam bir adalet ve hikmettir.

Bizler ilk önce, mahlukatın bu şهادetini dinleyelim. Ta ki inkâr ile onları yalanlamanın ne büyük bir cinayet ve onların hukukuna ne büyük bir tecavüz olduğunu daha iyi anlayalım:

Varlıkların lisan-ı hâl ve lisan-ı kâl olmak üzere iki türlü konuşması vardır. Lisan-ı hâl "hâliyle konuşmak"tır. Yani hâliyle muhataba bir şeyler anlatmaktır. Lisan-ı kâl ise "sözle konuşmak"tır. Şu âlemdeki her bir varlık ya lisan-ı hâl ile ya da lisan-ı kâl ile Allah'ın varlığını ve birliğini ilan etmektedir.

Bizler mahlukatın lisan-ı hâl ile konuşmalarını kendi fehmimizle tam keşfedemesek de Kur'an bu lisanları bizlere tercüme etmiştir. Bizler Kur'an'ın haber vermesiyle biliyoruz ki her bir mahluk Allah'ı tesbih eden bir müsebbih, zikreden bir zâkir ve varlığına şahitlik eden bir şahittir.

Bu mana Sâd suresinde şöyle beyan buyrulur:

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ وَالطُّيُورُ مَحْشُورَةٌ كُلُّ لَهُ أَوَّابٌ

"Şüphesiz biz dağları (Davud'a) boyun eğdirdik. Akşam-sabah onunla birlikte tesbih ederlerdi. Kuşları da toplu olarak onun emrine verdik. Hepsi onunla zikir ve tesbih ederdi." (Sâd 18-19)

Yine İsra suresinde şöyle buyrulur:

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ

"Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tesbih ederler. O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir varlık yoktur. Fakat siz onların tesbihlerini anlayamazsınız." (İsra 44)

Kur'an'da bu manada birçok ayet-i kerime vardır. Bu ayetlerin beyanından anlıyoruz ki her bir mahluk kendine mahsus bir lisanla konuşur, Allah'ı tesbih eder ve O'nun varlığına şهادet eder.

Şimdi dilerseniz, bir çiçeğin lisan-ı hâl ile yaptığı şهادete kulak verelim. Çiçek lisan-ı hâliyle şöyle der:

— Ey insan bana bak! Bir kâğıda çizilen bir çiçek bile onu çizen ressamın varlığını ispat eder. Hâl böyle iken, hiç mümkün müdür ki benim gibi hakiki, hayattar ve sanatlı çiçekler sahipsiz olsun? Benim de bir sahibim var.

— Benim varlığıma sebep olan tohuma, toprağa, havaya, suya, güneşe bak, bir de bana bak... Onların hiçbirinin hayatı yok. O hayatsız sebepler nasıl bana usta olabilir? Nasıl beni icat edebilir?

— Hem benim var olmam için, beni yaratanın hayat sahibi olması da yeterli değildir. İlmi de olmalıdır. Benim ve diğer çiçeklerin programını bildiği gibi, şu âlemi de bilmelidir. Çünkü ben şu âlem sayfasında yazılmışım. Böyle bir ilmi hangi sebebe vererek benim varlığımı izah edebilirsin?

— Ey insan! Bilirsin ki kudreti olmayan iş göremez. Peki, benim varlığım için güneşi çevirecek, yağmuru yağdıracak, topraktaki elementlere hükmedecek ve hava sayfasını benim var olacağım tarzda icat edecek kudretin sahibi kimdir?

— Hem bana dikkatle bak! Benim varlığım, şeklim, kokum, kısacası her şeyim, bir iradenin ve tercihin neticesi değil mi? Var olmamı olmamaya, şeklimi başka bir şekle, kokumu başka bir kokuya tercih eden iradeyi gör! Bana sahiplik iddia eden hangi sebep bu iradeye maliktir?

— Hem şu süslenmiş şeklime ve suretime bak... Üzerindeki elbiseyi dahi sanatkâr bir terzinin maharetine veren sen, nasıl olur da bir kalıptan çıkmış gibi intizamlı suretimin ve mükemmel

elbisemin sahibini görmezsin? Hayatı olmayan sebepleri bir kenara koy, acaba tüm terziler bir araya gelse bana şu sureti verip bu elbiseyi dikebilir mi?

— Hem dalıma, yaprağıma, tohumuma, şeklime bak... Ben yeryüzü sayfasında icat edilen diğer çiçeklere benziyorum ve sistemimiz aynı. Demek beni yaratan kimse onları yaratan da odur.

— Hem aynı cinsteki çiçeklere rengim ve şeklim benzese de bizler birbirimizin aynı değiliz. Tohum, dal, yaprak gibi esas azalarımızda birbirimize benzesek de şekillerimiz farklıdır. Beni milyonlarca çiçek kardeşime benzetmemek için tüm çiçekleri bilmek lazımdır. Demek beni yaratan, yeryüzündeki tüm çiçekleri yaratandır.

— Hem sen de bilirsin ki tarla kiminse mahsul onundur. Zerreler âlemini geniş bir tarla hükmüne getiren kim ise benim gibi milyarlarca mahluku burada ekip biçen de odur. Ben şu yeryüzü tarlasının bir mahsulüyüm. Demek sahibim, bu yeryüzünün sahibidir.

— Sadece yeryüzüyle alakam da yok! Gökyüzünde gördüğün güneş benim varlığım için en büyük sebeptir. Demek beni kim yarattıysa güneşi dahi o yaratmıştır. Güneşi kim yarattıysa elbette güneş sistemindeki gezegenleri ve galaksileri de o yaratmıştır. Kısacası benim sahibim kâinatın sahibidir.

Bu çiçek gibi tüm mahlukat, zerrelere tutun güneşlere kadar her biri Allah'ı birçok dille tespih edip, Allah'ın varlığını ve birliğini tüm âleme haykırmaktadır.

Kâfir ise Allah'ı inkâr etmekle kâinattaki tüm bu şahitlerin şahadetini yalanlamış ve kâinat kadar büyük ve içindeki mahlukat kadar çok cinayetler işlemiştir.

Şimdi, kâfirin küfür ile geçirdiği ömrü değil, bir dakikayı nazara alalım... Kâfirin bir dakikada işlemiş olduğu cinayetler ve yalanladığı şahitler o kadar çoktur ki bunları hesaplamak mümkün değildir. Zerrelerden güneşlere, hayvanlardan nebatata, insanlardan meleklerle, geçmişten bu ana kadar, varlık âlemine çıkmış tüm mahlukatı yalanlamak aklın ihata edemeyeceği bir zulümdür.

Kâfirin bu konuda hiçbir itirazı da geçerli değildir. Zira kendisine akıl, şuur ve irade verilmiş; varlıklar da bir kitap gibi tevhid mühürleriyle donatılmış ve onun görüp okuyacağı tarzda nazarına arz edilmiştir.

Eğer kâfir, "Benim yalanlamam onlara ne zarar verir?" derse, biz de ona deriz ki:

Sen doğru bildiğin ve doğru olduğun bir meselede yalanlansan kalben istersin ki doğrular ortaya çıksın ve sana yalancı diyenlerden hesap sorulsun. İşte seni yalanlayana karşı hissettiğin bu öfkeyi tüm mahlukat sana karşı hissediyor. Çünkü sen onların tamamına yalancı diyor ve şahadetlerini tekzip ediyorsun!

Hem şunu bil ki: Cezanın büyüklüğü suçun büyüklüğü nispetinde olduğu gibi, cezanın sonsuzluğu da suçun sonsuzluğu nispetindedir. Hadsiz lisanlarla kendini sana tanıttıran,

bildiren ve sevdiren bir Zatı inkâr etmek ve O'nun varlığını âleme ilan eden sonsuz şahitleri tekzip etmek öyle bir cinayettir ki elbette seni sonsuz bir cezaya mahkûm eder.

Eğer sen cehennemde ebedî kalmazsan:

- Hukukuna tecavüz edilen ve yalanlanan bu varlıkların hakları ne olacak?
- Allah'ın varlığına şahit olan mahlukat senden haklarını istemeyecekler mi?
- Allah'ın hikmet, rahmet ve adaleti bu zulme nasıl müsaade edecek?

Etmez ve etmeyecektir!

Kâfiri ebedî kalmak üzere cehennemde hapsetmek hikmetin ve adaletin ta kendisi olduğu gibi, yalanlanan mahlukatın hukukunu muhafaza cihetinde rahmetinin de gereğidir.

Bu meselenin daha çok cihetleri var. Bir kısmı haşiyede zikredilecek.

Şunu da hatırlatalım: Bizler bu konuda hususi bir video çalışması yaptık. Dileyenler bu videoları feyyaz.tv sitemizden seyredebilir. Videolar "Cehennem neden ebedî?" başlığı altındadır.

8. Şahitler, muhbirler ise mesleklerinde, meşreplerinde, mezheplerinde muhtelif oldukları hâlde, kemal-i ittifak ile şu meselenin esasında müttehiddirler: “Mesleklerinde, meşreplerinde, mezheplerinde muhtelif oldukları hâlde” ifadesinde şöyle bir nükte vardır:

Aynı meslekte, aynı meşrepte ve aynı mezhepte olan kişilerin fikirleri birbirine benzeyebilir. Aynı dersleri almaları, aynı muhitte yaşamaları ve aynı kültürü paylaşmaları sebebiyle aynı düşünebilirler.

Meslekler, meşrepler ve mezhepler farklılaştığında, muhit ve kültür de farklılaşmakta; bunlar da fikir ayrılıklarına sebep olmaktadır.

Hâl böyle iken, ahiretin geleceği hususunda müttehid olan şahit ve muhbirlerin (başta peygamberler, evliya ve asfiyanın) meslekleri birbirinden farklı, meşrepleri birbirinden farklı, mezhepleri birbirinden farklı, yaşadıkları coğrafya birbirinden farklı, yaşadıkları zaman dilimi birbirinden farklı, kültürleri birbirinden farklı...

Bu kadar farklılık içinde farklı olmayan tek şey var; o da ahiret inançları...

İşte Üstadımız bu manaya işaret için, **“mesleklerinde, meşreplerinde, mezheplerinde muhtelif oldukları hâlde”** ifadesini kullanıyor; bununla da bu ittifakın kuvvetine işaret ediyor.

9. Kesretçe tevatür derecesindedirler, keyfiyetçe icma kuvvetindedirler: Önce tevatürün manası üzerine konuşalım:

Tevatür: Yalan üzerine birleşmesi mümkün olmayan bir topluluğun aynı hadiseyi haber vermesidir. Bir haberin tevatür olabilmesi için üç şart gerekir:

1. Haberi nakledenlerin -yalan üzerinde kasten veya tesadüfen birleşmeleri tasavvur olunamayacak kadar- çok sayıda olması. Mesela çarşıda bir adam öldürüldüğüne şahit olan bir topluluk olay mahallinden ayrılıp yanımıza gelse ve bize bu haberi verse, birinci kişinin haberi zannımızı harekete geçirir. İkinci ve üçüncü kişilerin haberi bunu pekiştirir. Haber verenlerin sayısı arttıkça zannımız iyice pekişir ve neticede artık şüphe duymayacağımız zaruri bir bilgi hâline gelir.

2. Haberi nakledenlerin haberin içeriğini duyulara dayalı olarak bilmeleri şarttır. Zanna dayalı olarak veya akıl yürütme yoluyla ulaşılan bilginin haber verilmesiyle mütevatir ilim oluşmaz.

3. Eşitlik şartıdır. Bununla yukarıda zikredilen iki şartın bütün tabakalarda mevcut olması kastedilmektedir. Mesela Hz. Ali'nin imameti konusunda nas bulunduğu ilişkin haber bütün tabakalarda tevatürün şartlarını taşımadığı için mütevatir ilim oluşturmamıştır.

Bazı âlimler bu şartlara başka şartlar da eklemişlerdir. Mesela:

1. Tevatür ehlinin sayılamayacak veya bir beldeye sığmayacak kadar çok olması.
2. Haber veren kişilerin neseplerinin, bölgelerinin, din ve mezheplerinin farklı olması.
3. Haber verenlerin Müslüman ve adil olması.
4. Tevatüre katılanların haber vermeye zorlanmış olmamaları.

Biraz da icmanın manası üzerine konuşalım:

İcma: İslam âlimlerinin dinî bir meselenin hükmü üzerinde fikir birliği etmeleri ve bütün Müslümanların ortaklaşa bu fikri benimsemeleridir.

İcma fıkhi hükümlerde şer'î bir delildir. Malumunuz şer'î deliller: Kitap, sünnet, icma ve kıyastır.

İcma konusunda özel eserler kaleme alınmış ve hususi kitaplar yazılmıştır. Bizler detayı ilgili kitaplara havale ediyoruz.

Üstadımız diyor ki: **Şahitler, muhbirler ise mesleklerinde, meşreplerinde, mezheplerinde muhtelif oldukları hâlde, kemal-i ittifak ile şu meselenin esasında müttehiddirler. Kesretçe tevatür derecesindedirler, keyfiyetçe icma kuvvetindedirler.**

Böyle kesretçe (çokluk cihetiyle) tevatür derecesinde bulunan ve keyfiyetçe (nitelik bakımından) icma kuvvetinde olan şahit ve muhbirlerin verdiği haberlerden şüphe etmek, ilimden değil ancak kişinin nefsindendir.

10. Bir fende veya bir sanatta iki ehl-i ihtisas, binler başkalardan müreccahtırlar: Bir fende veya sanatta, ihtilaf edilen bir meselede, o fennin ve sanatın dâhilerinin sözü geçer. O fenden ve sanattan olmayan birisi ne kadar dâhi de olsa sözü orada geçmez ve onun sözüne itibar edilmez. Bir meselede ancak ehli konuşur.

Mesela küçük bir hastalığın keşfinde büyük bir mühendisin sözüne bakılmaz. Tıp konusunda söz doktorlarındır ve basit bir doktorun sözü, bu fenden olmayan büyük bir dâhinin sözüne tercih edilir.

Dinî meselelerde ise söz hakkı peygamberlerin, âlimlerin, müçtehidlerin ve bu silsilenindir. Dolayısıyla ahiret var mı yok mu meselesinde bir filozofun sözüne değil, bu cemaat-i uzmanın sözüne bakılır.

11. İhbarda iki müsbit (ispat eden), binler nâfilere (inkâr edenlere) tercih edilir: Bu mesele çok önemli bir meseledir. Bu sebeple biraz detaylı mütalaa edelim:

İspat edenin sözü inkâr edenin sözüne tercih edilir. Bunun sebebi şudur: İspat eden harice bakar, nefsine göre hükmetmez. İnkâr eden ise harice değil nefsine bakar ve zannına göre hükmeder. Bir misalle meseleyi kavrayalım:

Mesela birisi “Gökte yıldız var.” der, diğer ise “Yoktur.” der. “Yıldız var.” diyen, “Bana göre var.” demiyor ve kendi zannına göre hükmetmiyor. Bilakis gökyüzüne bakıyor ve gördüğünü söylüyor. Yani nefsü’l-emre (işin hakikatine) göre hükmediyor.

“Yıldız yoktur.” diyen ise gökyüzüne bakmıyor ve zannına göre hükmediyor. Bundan dolayı da “Hakikatte yıldız yoktur.” diyemiyor; “Bana göre yoktur.” diyor.

Zira görmemenin farklı farklı sebepleri vardır. Mesela:

- Uyumuş ve bundan dolayı görmemiş olabilir.
- Hava bulutlu olduğundan görememiş olabilir.
- Gözleri bozuk olduğundan görememiş olabilir.
- Belki evinde pencere yoktur; bundan dolayı görmemiş olabilir.
- Ya da gökyüzünün farklı bir yerine bakmış ve bu sebeple görememiş olabilir.

Yıldızı görmeyen “Hakikatte yoktur.” diyemiyor; ancak “Bana göre yoktur.” diyebiliyor.

Bu meseleye şu misalle de bakabiliriz:

Bir cinayet işlense ve iki kişi “Biz gördük. Bu kişiyi falanca öldürdü.” dese, bütün şehir ahalisi “Yok, biz görmedik, o öldürmedi.” dese, “Gördük.” diyen iki kişinin sözü bir şehir ahalisine tercih edilir. Çünkü “Gördük.” diyenler nefislerine göre hükmetmiyor; hakikate göre hükmedip gördüklerini söylüyor.

“Görmedik.” diyenler ise nefislerine ve zanlarına göre hükmediyorlar ve “Bana göre o öldürmedi.” diyorlar. Bakın, “Hakikatte öldürmedi.” diyemiyorlar; “Bana göre öldürmedi.” diyorlar.

“Bana göre öldürmedi.” diyenlerin bir kısmı o saatte uykuda, bir kısmı başka bir yerde, bir kısmının gözü bozuk ve hakeza hepsinin farklı farklı sebepleri var. Sebepleri farklı olduğundan ve harice bakmadıklarından dolayı inkârları birbirine kuvvet vermiyor ve “Gördük.” diyen iki kişinin sözü, yüz bin kişiye tercih ediliyor. Hâkim de bu iki kişinin sözünü esas alıp buna göre hüküm veriyor.

Şimdi, bu kaideyi ahiretin varlığı üzerinde uygulayalım:

“Ahiret vardır.” diyen kimse nefesine ve zannına göre hükmetmiyor. Sözünü peygamberlere, semavi kitaplara ve Allah’ın isimlerinin ahireti iktiza etmesi gibi delillere dayandırıyor.

“Ahiret yoktur.” diyen kimse ise nefesine ve zannına göre hükmediyor. Çünkü harice bakamıyor ve sözünü bir delile dayandıramıyor.

— Peki, ahireti inkâr edenler niçin harice bakamaz?

Çünkü hususi olmayan ve has bir yere bakmayan bir inkâr ispat edilemez.

Mesela bir kimse, “Dünyada elma vardır.” dese, tek bir elmayı göstermekle davasını ispat edebilir. “Dünyada elma yoktur.” diyen kimse ise sözünü ispat edebilmek için bütün dünyayı gezmeli ve bize gezdirmeli ki davasını ispat edebilsin. Hatta tek bir taşın altını bize gösteremese davasını ispat etmiş olmaz. Zira belki de o taşın altında elma vardır...

Aynen bunun gibi, “Cennet yoktur. Cehennem yoktur.” diyen kimse de bütün kâinatı gezmek ve bizi gezdirmek zorundadır. Bu da mümkün olmayacağına göre, kâfirler davalarını ispat edemezler ve harice bakamadıkları için birbirlerine kuvvet veremezler.

Yine mesela “Melek yoktur.” diyen kimse davasını ispat edebilmek için bütün kâinatı gezmeli ve bize gezdirmelidir. Bakılmadık tek bir yer kalsa davasını ispat etmiş olmaz.

Bu, diğer iman hakikatleri için de geçerlidir.

Üstad Hazretleri bu meseleyi Yedinci Şua’da izah ediyor. Şimdi aynı meseleyi, Yedinci Şua’da geçen şekliyle teenni ile okuyalım:

“Umumi meselelerde ispata karşı nefyin kıymeti yoktur ve kuvveti pek azdır. Mesela ramazan-ı şerifin başında hilali görmek hususunda, iki âmî şahit hilali ispat etseler ve binlerle eşraf ve âlimler “Görmedik.” deyip nefyetseler onların nefiyleri kıymetsiz ve kuvvetsizdir. Çünkü ispatta birbirine kuvvet verir, birbirine tesanüd ve icma var. Nefiyde ise bir olsa bin olsa farkları yoktur; herkes kendi başına kalır, infiradî olur.

Çünkü ispat eden harice bakar ve nefsü’l-emre göre hükmeder. Mesela misalimizde olduğu gibi biri dese: “Gökte ay vardır.” Diğer arkadaşı parmağını oraya basar, ikisi birleşip kuvvetleşirler.

Nefiy ve inkârda ise nefsü'l-emre bakmaz ve bakamaz. Çünkü "Hususi olmayan ve has bir yere bakmayan bir nefiy ispat edilmez." meşhur bir düsturdur. Mesela bir şeyi, dünyada var diye ben ispat etsem, sen de "Dünyada yok." desen; benim bir işaretimle kolayca ispat edilebilen o şeyin sen nefyini yani ademini ispat etmek için bütün dünyayı aramak ve taramak ve göstermek, belki geçmiş zamanların her tarafını dahi görmek lazım geliyor. Sonra "Yoktur, vuku bulmamıştır." diyebilirsin.

Madem nefiy ve inkâr edenler nefsü'l-emre bakmazlar, belki kendi nefislerine ve akıllarına ve gözlerine bakıp hükmediyorlar. Elbette birbirine kuvvet veremezler ve zahîr olmazlar. Çünkü görmeye ve bilmeye mâni olan perdeler, sebepler ayrı ayırdılar. Herkes "Ben görmüyorum, benim yanımda ve itikadında yoktur." diyebilir. Yoksa "Vakide yoktur." diyemez. Eğer dese, hususan umum kâinata bakan iman meselelerinde dünya kadar büyük bir yalan olur ki doğru diyemez ve doğrultulmaz.

Elhasıl: İspatta netice birdir, vâhiddir, tesanüd olur. Nefiyde ise bir değildir, müteaddiddir. Ya "yanımda ve nazarımda" veya "itikadında" gibi kayıtların herkese göre taaddüdü ile neticeler dahi taaddüd eder, daha tesanüd olmaz.

İşte bu hakikat noktasında imana karşı gelen kâfirlerin ve münkirlerin kesretinin ve zahiren çokluğunun kıymeti yoktur. Ve müminin yakînine ve imanına hiç tereddüt vermemek lazım iken, bu asırda Avrupa feylesoflarının nefiy ve inkârları, bir kısım bedbaht meftunlarına tereddüt verir, yakınlerini izale ve saadet-i ebediyelerini mahvetmiş." (Yedinci Şua)

Kardeşlerim, bu mesele çok önemli bir meseledir ve birçok yaranın merhemidir. Bu meseleyi çok iyi kavramalı ve iyice hazmetmeliyiz. Ben Risale-i Nurların mütalaasına yaklaşık 30 sene evvel başladım. İlk okuduğum eser de Yedinci Şua idi. Üstte kaydettiğim bölümü ilk okuduğumda bir hazine bulmuş gibi sevinmiş; vesvese ve şüphelerin dağ gibi yükünden kurtulmuştum. Rabbime bu ihsanından dolayı sonsuz hamdüsena olsun ve Allahu Teâlâ Üstadımızdan ebeden razı olsun.

Dokuzuncu Hakikatte geçen -bir derece kapalı olan- ibare ve cümlelerin izahını tamamladık. Sıra geldi Dokuzuncu Hakikati teenni ile okumaya. Eğer buraya kadar olan bilgilere iyi çalışıp tam kavradıysanız Dokuzuncu Hakikati kolayca anlayabilirsiniz.

Okumaya geçmeden önce, başta zikrettiğim bir meseleyi -önemine binaen- tekrar edeyim:

Üstad Hazretleri, Dokuzuncu Hakikatte çok delilleri birbiri içinde zikrediyor. Mesela:

1. Muhyi isminin tecellisini gösterip ahiretin icadındaki suhuleti ispat ediyor.
2. Allah'ın ahireti vadettiğini ve vaadinden dönmenin Allah için muhal olduğunu beyanla ahireti ispat ediyor.
3. Allah'ın azamet-i rububiyetinin ahireti iktiza ettiğini nazara veriyor.

4. Allah'ın insana ehemmiyet verdiğini ispat edip, bu ehemmiyeti ahiretin varlığına delil yapıyor.
5. Allah'ın ilmindeki sonsuzluğu bir misalle gösterip bunu ahiretin varlığına delil yapıyor.
6. Allah'ın kudretindeki sonsuzluğu iki misalle gösterip bunu ahiretin varlığına delil yapıyor.
7. Haşrin numunelerini sayıp bunları ahiretin varlığına delil yapıyor.
8. Enbiyanın ve evliyanın haberlerini ahiretin varlığına delil yapıyor.
9. Küfrün büyük bir cinayet olduğunu ve affının mümkün olmadığını beyanla ahiretin gelmesi gerektiğini ispat ediyor.

Bütün bu maddeleri de birbirini içinde işliyor; ondan buna, bundan ona geçiyor.

Dolayısıyla bu hakikat tam bir teenni ve tefekkürle okunmalı, her cümlemin hangi delile ait olduğu tespit edilmeli hatta şeması çıkarılarak, "Bu cümle şu delilin, bu paragraf şu delilin..." denilmeli ve üzerinde ciddi bir çalışma yapılmalı. Bu çalışmayı sizlere havale ediyorum.

Metni okurken paragraf paragraf ilerleyin. Önce bir paragrafı iyice anlayın, üzerinde tefekkür edin, sonra diğer paragrafa geçin. (Kelimelerin manasını bilmeyenler olabilir düşüncesiyle metni bölerek ve manayı altına yazarak ilerledik.)

DOKUZUNCU HAKİKAT

Bab-ı ihya ve imatedir. İsm-i Hayy-ı Kayyum'un, Muhyi ve Mümit'in cilvesidir.

(İhya: Hayat verme / İmate: Öldürme / Hayy: Hayat sahibi olan / Kayyum: Varlığı kendinden olup mahkukatı varlıkta tutan / Hayy-ı Kayyum: Kayyum olan Hayy / Muhyi: Hayat veren / Mümit: Öldüren)

Hiç mümkün müdür ki: Ölmüş, kurumuş koca arzı ihya eden... ve o ihya içinde her biri beşer haşri gibi acib, üç yüz binden ziyade enva-ı mahlukatı haşir ve neşredip kudretini gösteren... ve o haşir ve neşir içinde nihayet derecede karışık ve ihtilat içinde, nihayet derecede imtiyaz ve tefrik ile ihata-i ilmiyesini gösteren... ve bütün semavi fermanlarıyla beşerin haşrini vaad etmekle bütün ibadının enzarını saadet-i ebediyeye çeviren... ve bütün mevcudatı baş başa, omuz omuza, el ele verdirip emir ve iradesi dairesinde döndürüp birbirine yardımcı ve musahhar kılmakla azamet-i rububiyetini gösteren... ve beşeri, şecere-i kâinatın en câmi ve en nazik ve en nazenin en nazdar en niyazdar bir meyvesi yaratıp... kendine muhatap ittihaz ederek... her şeyi ona musahhar kılmakla... insana bu kadar ehemmiyet verdiğini gösteren bir Kadîr-i Rahîm, bir Alîm-i Hakîm, kıyameti getirmesin? Haşri yapmasın ve yapamasın? Beşeri ihya etmesin veya edemesin? Mahkeme-i kübrayı açamasın? Cennet ve cehennemi yaratamasın? Hâşâ ve kellâ!

(Enva-ı mahlukat: Mahlukat nevileri / Haşir: Ölümden sonra dirilip bir araya toplanma / Neşir: Öldükten sonra tekrar diriltmek / İhtilat: Karışıklık / İmtiyaz: Ayrıcalık, farklılık / Tefrik: Ayırt etme / İbad: Kullar / Enzar: Bakışlar, nazarlar / Şecere-i kâinat: Kâinat ağacı / Câmî: Cemedin, toplayıcı / Nazenin: İnce, latif, nazlı / Nazdar: Nazlı / Niyazdar: Dua eden, yalvarıp yakaran / Mahkeme-i kübra: En büyük mahkeme)

Evet, şu âlemin Mutasarrıf-ı Zîşan'ı, her asırda her senede her günde... bu dar, muvakkat rûy-i zeminde... haşr-i ekberin ve meydan-ı kıyametin pek çok emsalini ve numunelerini ve işaretini icad ediyor. Ezcümle:

(Mutasarrıf-ı Zîşan: Şan sahibi olup her şeyde istediği gibi tasarruf eden Allah / Rûy-i zemin: Yeryüzü / Haşr-i ekber: En büyük haşir, öldükten sonra tekrar diriltilip Allah'ın huzurunda toplanma / İşarat: İşaretler)

Haşr-i baharîde görüyoruz ki beş altı gün zarfında... küçük ve büyük hayvanat ve nebatattan üç yüz binden ziyade envaı haşredip neşrediyor... Bütün ağaçların, otların köklerini ve bir kısım hayvanları aynen ihya edip iade ediyor... Başkalarını aynıyet derecesinde bir misliyet suretinde icad ediyor... Hâlbuki maddeten farkları pek az olan tohumcuklar o kadar karışmışken... kemal-i imtiyaz ve teşhis ile... o kadar sürat ve vüs'at ve suhulet içinde... kemal-i intizam ve mizan ile... altı gün veya altı hafta zarfında ihya ediliyor... Hiç kabil midir ki bu işleri yapan zata bir şey ağır gelebilsin, semavat ve arzı altı günde halk edemesin, insanı bir sayha ile haşredemesin? Hâşâ!

(Haşr-i baharî: Bahardaki diriliş / Enva: Neviler / Kemal-i imtiyaz: Tam bir ayrıcalık / Teşhis: Birbirinden ayırmak / Vüs'at: Genişlik / Suhulet: Kolaylık / Sayha: Çılgılık)

Acaba muciznüma bir kâtip bulunsa... hurufları ya bozulmuş veya mahvolmuş üç yüz bin kitabı... tek bir sahifede... karıştırmaksızın, galatsız, sehivsiz, noksansız... hepsini beraber... gayet güzel bir surette bir saatte yazarsa... birisi sana dese: “Şu kâtip kendi telif ettiği senin suya düşmüş olan kitabını, yeniden bir dakika zarfında hafızasından yazacak.” Sen diyebilir misin ki “Yapamaz ve inanmam.”

(Muciznüma: Mucize gösteren / Huruf: Harfler / Galatsız: Hatasız / Sehivsiz: Yanılmadan)

Veyahut bir sultan-ı mucizekâr... kendi iktidarını göstermek için veya ibret ve tenezzüh için... bir işaretle dağları kaldırır, memleketleri tebdil eder, denizi karaya çevirdiğini gördüğün hâlde... sonra görsen ki büyük bir taş dereye yuvarlanmış, o zatın kendi ziyafetine davet ettiği misafirlerin yolunu kesmiş, geçemiyorlar... Biri sana dese: “O zat, bir işaretle o taşı, ne kadar büyük olursa olsun kaldıracak veya dağıtacak, misafirlerini yolda bırakmayacak.” Sen desen ki: “Kaldırmaz veya kaldıramaz.”

(Sultan-ı mucizekâr: Mucize gösteren sultan)

Veyahut bir zat bir günde, yeniden büyük bir orduyu teşkil ettiği hâlde... biri dese: “O zat bir boru sesiyle, efradı istirahat için dağılmış olan taburları toplar. Taburlar, nizamı altına girerler.” Sen desen ki: “İnanmam.” Ne kadar divanece hareket ettiğini anlarsın.

(Efrad: Fertler)

İşte şu üç temsili fehmettin ise bak: Nakkaş-ı Ezelî, gözümüzün önünde kışın beyaz sahifesini çevirip bahar ve yaz yeşil yaprağını açıp... rûy-i arzın sahifesinde üç yüz binden ziyade envai, kudret ve kader kalemiyle ahsen-i suret üzere yazar... Birbiri içinde birbirine karışmaz; beraber yazar, birbirine mâni olmaz... Teşkilce, suretçe birbirinden ayrı; hiç şaşırtmaz, yanlış yazmaz.

(Fehmetme: Anlama, kavrama / Nakkaş-ı Ezelî: Her şeyi nakış nakış süsleyen ve ezelî olan Allah / Rûy-i arz: Yeryüzü / Ahsen-i suret: En güzel suret)

Evet, en büyük bir ağacın ruh programını... bir nokta gibi en küçük bir çekirdekte dercedip muhafaza eden Zat-ı Hakîm-i Hafîz... vefat edenlerin ruhlarını nasıl muhafaza eder denilir mi?

(Zat-ı Hakîm-i Hafîz: Her şeyi hıfzeden ve son derece hikmetli olan Allah)

Ve küre-i arzı bir sapan taşı gibi çeviren Zat-ı Kadîr... ahirete giden misafirlerinin yolunda nasıl bu arzı kaldıracak veya dağıtacak, denilir mi?

Hem hiçten, yeniden bütün zîhayatın ordularını... bütün cesetlerinin taburlarında... kemal-i intizamla zerratı “Emr-i kün feyekûn” ile kaydedip yerleştiren, ordular icad eden Zat-ı Zülcelal... tabur-misal cesedin nizamı altına girmekle birbiriyle tanışan zerrat-ı esasiye ve ecza-yı asliyesini bir sayha ile nasıl toplayabilir, denilir mi?

(Emr-i kün feyekûn: Allah'ın yaratmayı dilediği şeye ol demesi ve o şeyin hemen oluvermesi / Zerrat-ı esasiye: Asıl ve temel zerreler, hücreler, atomlar / Ecza-yı asliye: Vücuttaki el, ayak, göz gibi asıl cüzler / Sayha: Çılgılık)

Hem bu bahar haşrine benzeyen... dünyanın her devrinde, her asrında... hatta gece gündüzün tebdilinde... hatta cev-v-i havada bulutların icad ve ifnasında... haşre numune ve misal ve emare olacak ne kadar nakışlar yaptığını gözünle görüyorsun... Hatta eğer hayalen bin sene evvel kendini farz etsen, sonra zamanın iki cenahı olan mazi ile müstakbeli birbirine karşılaştırsan; asırlar, günler adedince misal-i haşir ve kıyametin numunelerini göreceksin... Sonra bu kadar numune ve misalleri müşahade ettiğin hâlde, haşr-i cismanîyi akıldan uzak görüp istib’ad etmekle inkâr etsen, ne kadar divanelik olduğunu sen de anlarsın.

(Cevv-i hava: Gökyüzü, hava boşluğu / İfna: Yok etme / Haşr-i cismanî: Ölümden sonra bedenlerle diriliş / İstib’ad: Olmasını uzak sayma, mümkün görmeme)

Bak, Ferman-ı A'zam, bahsettiğimiz hakikate dair ne diyor:

فَإَنْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

(Ferman-ı A'zam: En büyük ferman olan Kur'an)

(Mana: "Allah'ın rahmetinin eserlerine bak; yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor? Şüphesiz O, elbette ölüleri de diriltecektir. Çünkü O, her şeye güç yetirendir." (Rum 50))

Elhasıl: Haşre mâni hiçbir şey yoktur. Muktezi ise her şeydir... Evet, mahşer-i acayip olan şu koca arzı adi bir hayvan gibi imate ve ihya eden... ve beşer ve hayvana hoş bir beşik, güzel bir gemi yapan... ve güneşi onlara şu misafirhanede ışık verici ve ısındırıcı bir lamba eden... seyyaratı meleklerine tayyare yapan bir Zatın... bu derece muhteşem ve sermedî rububiyeti... ve bu derece muazzam ve muhit hâkimiyeti... elbette yalnız böyle geçici, devamsız, bîkarar, ehemmiyetsiz, mütegayyir, bekasız, nakıs, tekemmülsüz umur-u dünya üzerinde kurulmaz ve durmaz.

(Muktezi: Gerektiren / İmate: Öldürme / İhya: hayat verme / Seyyarat: Yıldızlar / Tayyare: Uçak / Sermedî: Ebedî / Muhit: Kuşatan / Bîkarar: Kararsız / Mütegayyir: Değişen / Nakıs: Noksan / Tekemmülsüz: Mükemmel duruma gelmemiş / Umur-u dünya: Dünya işleri)

Demek, ona şayeste, daimi, berkarar, zevalsiz, muhteşem bir diyar-ı âher var. Başka baki bir memleketi vardır... Bizi onun için çalıştırır. Oraya davet eder... ve oraya nakledeceğine; zahirden hakikate geçen ve kurb-u huzuruna müşerref olan bütün ervah-ı neyyire ashabı, bütün kulûb-ü münevvere aktabı, bütün ukûl-ü nuraniye erbabı şahadet ediyorlar... Ve bir mükâfat ve mücazat ihzar ettiğini müttefikan haber veriyorlar. Ve mükerreren pek kuvvetli vaad ve pek şiddetli tehdit eder, naklederler.

(Şayeste: Layık / Berkarar: Yerinde duran / Diyar-ı âher: Başka bir memleket / Kurb-u huzur: Allah'ın yüce huzuruna yakınlık / Ervah-ı neyyire ashabı: Nurlu ruh sahipleri / Kulûb-ü münevvere aktabı: Kalpleri nurlanmış veliler / Ukûl-ü nuraniye erbabı: Nuranî akıl sahipleri)

Hulfü'l-vaad ise hem zillet hem tezellüldür... Hiçbir cihetle celal ve kudsiyetine yanaşamaz... Hulfü'l-vaîd ise ya aftan, ya aczden gelir... Hâlbuki küfür, cinayet-i mutlakadır, (Haşiye) affa kabil değil... Kadîr-i Mutlak ise aczden münezzeh ve mukaddestir.

(Hulfü'l-vaad: Mükâfat vermeyi vaat ettiği hâlde bu vadini yerine getirmemek / Tezellül: Zillete katlanmak / Hulfü'l-vaîd: Emrine karşı gelenleri tehdit ettiği hâlde bu tehdidin icabını yapmamak)

Şahitler, muhbirler ise mesleklerinde, meşreplerinde, mezheplerinde muhtelif oldukları hâlde, kemal-i ittifak ile şu meselenin esasında müttehiddirler... Kesretçe tevatür derecesindedirler, keyfiyetçe icma kuvvetindedirler... Mevkice her biri nev-i beşerin bir yıldızı, bir taifenin gözü, bir milletin azizidirler... Ehemmiyetçe şu meselede hem ehl-i ihtisas hem ehl-i ispattırlar... Hâlbuki bir fende veya bir sanatta iki ehl-i ihtisas, binler

başkalardan müreccahtırlar... ve ihbarda iki müsbit, binler nâfilere tercih edilir. Mesela ramazan hilalinin sübutunu ihbar eden iki adam, binler münkirlerin inkârlarını hiçe atarlar.

(Şahitler ve muhbirler: Peygamberler, evliya ve asfiya kastedilmiştir / Müttehid: Birleşmiş / Müreccah: Üstün tutulan / Müsbit: İspat eden / Nâfi: Nefyeden, inkâr eden /

Elhasıl: Dünyada bundan daha doğru bir haber, daha sağlam bir dava, daha zahir bir hakikat olamaz... Demek, şüphesiz dünya bir mezraadır... Mahşer ise bir beyderdir, harmandır... Cennet, cehennem ise birer mahzendir. (10. Söz)

(Mezraa: Tarla / Beyder: Ekin harmanı)

Haşiye: Evet küfür, mevcudatın kıymetini iskat ve manasızlıkla ittiham ettiğinden bütün kâinata karşı bir tahkir... ve mevcudat âyinelerinde cilve-i esmayı inkâr olduğundan bütün esma-i İlahiyeye karşı bir tezyif... ve mevcudatın vahdaniyete olan şهادetlerini reddettiğinden bütün mahlukata karşı bir tekzip olduğundan... istidad-ı insanîyi öyle ifsad eder ki salah ve hayrı kabule liyakati kalmaz... Hem bir zulm-ü azimdir ki umum mahlukatın ve bütün esma-i İlahiyenin hukukuna bir tecavüzdür... İşte şu hukukun muhafazası... ve nefs-i kâfir hayra kabiliyetsizliği... küfrün adem-i affını iktiza eder. إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ şu manayı ifade eder.

(Iskat: Düşürme / Tezyif: Aşağılama / Tekzip: Yalanlama / İstidad-ı insanî: İnsanın kabiliyet ve yetenekleri / İfsad: Bozma / Salah: Dindarlık / Nefs-i kâfir: Kâfirin nefsi / Adem-i af: Affedilmeme)

(Mana: “Şüphesiz şirk elbette büyük bir zulümdür.” (Lokman 13))

Şimdi Onuncu Sureti okuyacağız. Onuncu Suret, Dokuzuncu Hakikatin hikâyedeki karşılığıdır. Dokuzuncu Hakikati anlayan Onuncu Sureti de anlar. Suretleri okuma sebebimiz, eserin tamamını okumuş olmak içindir. Yani suretleri mütalaa için değil, teberrük için okuyoruz. Zira asıl olan, Hakikatlerdeki manalardır. Suretler sadece Hakikatlere çıkmak için birer temsildir.

ONUNCU SURET

Gel, bugün nevrüz-u sultanîdir. (Haşiye) Bir tebeddülât olacak, acib işler çıkacak. Şu baharın şu güzel gününde, şu güzel çiçekli olan şu yeşil sahraya gidip bir seyran ederiz. İşte bak, ahali de bu tarafa geliyorlar. Bak, bir sihir var; o binalar birden harap oldular, başka bir şekil aldı. Bak, bir mucize var; o harap olan binalar, birden burada yapıldı. Âdeta bu hâlî bir çöl, bir medeni şehir oldu. Bak, sinema perdeleri gibi her saat başka bir âlem gösterir, başka bir şekil alır. Buna dikkat et ki o kadar karışık, süratli, kesretli, hakiki perdeler içinde ne kadar mükemmel bir intizam vardır ki her şey yerli yerine konuluyor. Hayalî sinema perdeleri dahi bunun kadar muntazam olamaz. Milyonlar mahir sihirbazlar dahi bu sanatları yapamazlar. Demek, bize görünmeyen o padişahın çok büyük mucizeleri vardır.

Ey sersem! Sen diyorsun: “Nasıl bu koca memleket tahrip edilip başka yere kurulacak?”

İşte görüyorsun ki her saat, senin aklın kabul etmediği o tebdil-i diyar gibi çok inkılablar, tebdiller oluyor. Şu toplanmak, dağılmak ve şu hâllerden anlaşıyor ki bu görünen süratli içtimalar, dağılmalar, teşkiller, tahripler içinde başka bir maksat var. Bir saatlik içtima için on sene kadar masraf yapılıyor. Demek, bu vaziyetler maksud-u bizzat değiller. Bir temsildir, bir taklittirler. O zat mucize ile yapıyor; ta suretleri alınıp terkip edilsin ve neticeleri hızzedilip yazılsın. Nasıl ki manevra meydan-ı imtihanının her şeyi kaydediliyordu ve yazılıyordu...

Demek, bir mecma-ı ekberde muamele, bunlar üzerine devam edip dönecek. Hem bir meşher-i a’zamda daimî gösterilecek. Demek, şu geçici, kararsız vaziyetler; sabit suretler, baki meyveler veriyorlar. Demek, bu ihtifalat; bir saadet-i uzma, bir mahkeme-i kübra, bilmediğimiz ulvi gayeler içindir.

Haşiye: Bu suretin remzini Dokuzuncu Hakikatte göreceksin. Mesela nevruz günü, bahar mevsimine işarettir. Çiçekli yeşil sahra ise bahar mevsimindeki rûy-i zemindir. Değişen perdeler, manzaralar ise fasl-ı baharın iptidasından yazın intihasına kadar Sâni-i Kadîr-i Zülcelal’in, Fâtır-ı Hakîm-i Zülcemal’in kemal-i intizam ile değiştirdiği ve kemal-i rahmet ile tazelandirdiği ve birbiri arkasında gönderdiği mevcudat-ı bahariye tabakatına ve masnuat-ı sayfiye taifelerine ve erzak-ı hayvaniye ve insaniyeye medar olan mat’umata işarettir. (10. Söz)

ONUNCU HAKİKAT - ON BİRİNCİ SURET

Üstad Hazretleri Onuncu Hakikatte gerçekten de muhteşem bir izah yapıyor ve bu hakikate kadar anlatılan bütün delilleri -neredeyse- bu Onuncu Hakikatte cemediyor. Üstadımız bu Onuncu Hakikatte, ahiretin varlığını şu başlıklarla ispat ediyor:

1. Âlemdeki hikmetin ahireti iktizası
2. Âlemdeki inayet ve keremin ahireti iktizası
3. Âlemdeki rahmetin ahireti iktizası
4. Âlemdeki adaletin ahireti iktizası
5. Âlemde cereyan eden azametli fiil ve tecellilerin ahireti iktizası
6. İnsana verilen kıymetin ahireti iktizası
7. İnkılab-ı hakaikin muhal olması ve bunun ahireti iktizası

Bizler bu maddelerin hepsini önceki derslerimizde mütalaa etmiştik. Şöyle ki:

- Hikmetin ve adaletin ahireti iktizasını Üçüncü Hakikatte,
- İneyet ve keremin ahireti iktizasını Dördüncü Hakikatte,
- Rahmetin ahireti iktizasını İkinci Hakikatte,
- Âlemde cereyan eden azametli fiillerin ahireti iktizasını Altıncı Hakikatte
- İnkilab-ı hakaikin muhal olması ve bunun ahireti iktiza etmesini Beşinci Hakikatte mütalaa etmiştik.

İnsana verilen kıymetin ahireti iktizasını da On Birinci Hakikatte mütalaa edeceğiz. Bu sebeple, bu bahsin izahına burada girişmiyor, meseleyi sonraki hakikate havale ediyoruz.

Dolayısıyla bu makamda yapacak bir şerh ve izahımız yok. Zira her delili kendi başlığında mütalaa ettik, onda geçen ibare ve cümlelerin izahını kendi makamında yaptık.

Metni okumaya geçmeden önce şu ikazı da yapmak istiyorum: Üstad Hazretleri mezkûr hakikatleri birbirini içinde işliyor; ondan buna, bundan ona geçiyor. Dolayısıyla bu Onuncu hakikat tam bir teenni ve tefekkürle okunmalı, her cümlenin hangi delile ait olduğu tespit edilmeli hatta şeması çıkarılarak, “Bu cümle şu delilin, bu paragraf şu delilin...” denilmeli ve üzerinde ciddi bir çalışma yapılmalı. Bu çalışmayı sizlere havale ediyorum.

Şimdi Onuncu Hakikati okuyacağız. Metni okurken paragraf paragraf ilerleyin. Önce bir paragrafı iyice anlayın, üzerinde tefekkür edin, sonra diğer paragrafa geçin. (Kelimelerin manasını bilmeyenler olabilir düşüncesiyle metni bölerek ve manayı altına yazarak ilerledik.)

ONUNCU HAKİKAT

Bab-ı hikmet, inayet, rahmet, adalettir. İsm-i Hakîm, Kerîm, Âdil, Rahîm’in cilvesidir.

(Hikmet: Her işte menfaatlara riayet edilmesi, boş ve abes bir işin yapılmaması / İneyet: Allah’ın, kuluna yardım etmesi, lütuf ve ihsanda bulunması / Hakîm: Hikmet sahibi / Kerîm: Lütuf ve ihsanı bol olan)

Hiç mümkün müdür ki: Şu bekasız misafirhane-i dünyada... ve şu devamsız meydan-ı imtihanda... ve şu sebatsız teşhîrgâh-ı arzda... bu derece bahir bir hikmet... bu derece zahir bir inayet... ve bu derece kahir bir adalet... ve bu derece vâsi bir merhametin âsârını gösteren Mâlikü’l-mülki Zülcelal’in daire-i memleketinde... ve âlem-i mülk ve melekûtunda daimî meskenler, ebedî sakinler, baki makamlar, mukim mahluklar bulunmayıp şu görünen hikmet, inayet, adalet, merhametin hakikatleri hiçe insin?

(Teşhîrgâh: Sergi yeri / Teşhîrgâh-ı arz: Yeryüzü sergisi / Bahir: Açık / Kahir: Ezici, galebe eden / Vâsi: Geniş / Âsâr: Eserler / Âlem-i mülk: Beş duyu organıyla idrak edilebilen âlem, âlem-i şehadet / Âlem-i melekût: Zaman ve madde mevzubahis olmaksızın Cenab-ı Hakk’ın “kûn” (ol) emri ile yarattığı âlem)

Hem hiç kabil midir ki o Zat-ı Hakîm, şu insanı bütün mahlukat içinde kendine küllî muhatap... ve câmi bir âyine yapıp... bütün hazain-i rahmetinin müştemilatını ona tattırsın hem tartırsın hem tanıttırsın... kendini bütün esmasıyla ona bildirsin... onu sevsin ve sevdırsin... sonra o biçare insanı o ebedî memleketine göndermesin, o daimî saadetgâha davet edip mesud etmesin?

(Zat-ı Hakîm: Hikmet sahibi zat / Saadetgâh: Saadet yeri)

Hem hiç makul mudur ki hatta çekirdek kadar her bir mevcuda bir ağaç kadar vazife yükü yüklesin... çiçekleri kadar hikmetleri bindirsin... semereleri kadar maslahatları taksın da... bütün o vazifeye, o hikmetlere, o maslahatlara dünyaya müteveccih yalnız bir çekirdek kadar gaye versin, bir hardal kadar ehemmiyeti olmayan dünyevi bekasını gaye yapsın ve bunları, âlem-i manaya çekirdekler ve âlem-i ahirete bir mezraa yapmasın; ta hakiki ve layık gayelerini versinler... Ve bu kadar mühim ihtifalat-ı mühimmeyi gayesiz, boş, abes bıraksın, onların yüzünü âlem-i manaya, âlem-i ahirete çevirmesin; ta asıl gayeleri ve layık meyvelerini gösterebilir.

(Semere: Meyve / Maslahat: Menfaat / Mezraa: Tarla / İhtifalat-ı mühimme: Önemli merasimler ve törenler)

Evet, hiç mümkün müdür ki bu şeyleri böyle hilaf-ı hakikat yapmakla kendi evsaf-ı hakikiyesi olan Hakîm, Kerîm, Âdil, Rahîm'in zıtlarıyla -hâşâ sümme hâşâ- muttasıf gösterip... hikmet ve keremine, adl ve rahmetine delalet eden bütün kâinatın hakaikini tekzip etsin... bütün mevcudatın şهادetlerini reddetsin... bütün masnuatın delaletlerini iptal etsin?

(Hilaf-ı hakikat: Gerçeğe ve hakikate zıt / Evsaf-ı hakikiye: Hakiki vasıflar / Muttasif: Vasıflanmış)

Hem hiç akıl kabul eder mi ki insanın başına ve içindeki havassına saçları adedince vazifeler yükletsin de yalnız bir saç hükmünde ona bir ücret-i dünyeviye versin... adalet-i hakikiyesine zıt olarak ve hikmet-i hakikiyesine münafi, manasız iş yapsın?

(Havas: Duygular / Münafi: Zıt)

Hem hiç mümkün müdür ki bir ağaca taktığı neticeler, meyveler miktarınca her bir zihayata, belki lisan gibi her bir uzvuna, belki her bir masnua o derece hikmetleri, maslahatları takmakla kendisinin bir Hakîm-i Mutlak olduğunu ispat edip gösterebilir... sonra bütün hikmetlerin en büyüğü... ve bütün maslahatların en mühimi... ve bütün neticelerin en elzemi.. ve hikmeti hikmet, nimeti nimet, rahmeti rahmet eden... ve bütün hikmetlerin, nimetlerin, rahmetlerin, maslahatların membaı ve gayesi olan... beka ve likayı ve saadet-i ebediyeyi vermeyip terk ederek, bütün işlerini abesiyet-i mutlaka derekesine düşürsün... ve kendini o zata benzetsin ki öyle bir saray yapar, her bir taşında binlerce nakışlar, her bir tarafında binler ziynetler ve her bir menzilinde binler kıymettar âlât ve levazimat-ı beytiye

bulundursun da sonra ona dam yapmasın, her şey çürüsün, beyhude bozulsun?.. Hâşâ ve kellâ! Hayr-ı Mutlak'tan hayır gelir, Cemil-i Mutlak'tan güzellik gelir, Hakîm-i Mutlak'tan abes bir şey gelmez.

(Masnu: Sanatla yapılmış eser / Maslahat: Menfaat / Lika: Kavuşma / Levazımat-ı beytiye: Eve gerekli olan şeyler / Hayr-ı Mutlak: Her yönüyle hayırlı olan)

Evet, her kim fikren tarihe binip mazi cihetine gitse, şu zaman-ı hazırda gördüğümüz menzil-i dünya, meydan-ı ibtila, meşher-i eşya gibi seneler adedince vefat etmiş menziller, meydanlar, meşherler, âlemler görecek... Suretçe, keyfiyetçe birbirinden ayrı oldukları hâlde; intizamca, acayıpçe, Sâniin kudret ve hikmetini göstermekçe birbirine benzer.

(Meydan-ı ibtila: İmtihan meydanı / Meşher-i eşya: Eşyanın sergilendiği yer)

Hem görecek ki o sebatsız menzillerde, o devamsız meydanlarda, o bekasız meşherlerde o kadar bahir bir hikmetin intizamı... o derece zahir bir inayetin işaratı... o mertebe kahir bir adaletin emaratı... o derece vâsi bir merhametin semeratını görecek... Basiretsiz olmamak şartıyla yakînen bilecek ki o hikmetten daha ekmel bir hikmet olamaz... ve o âsârı görünen inayetten daha ecmel bir inayet kabil değil... ve o emaratı görünen adaletten daha ecell bir adalet yoktur... ve o semeratı görünen merhametten daha eşmel bir merhamet tasavvur edilmez.

(Bahir: Açık / İşarat: İşaretler / Kahir: Ezici, galebe eden / Vâsi: Geniş / Ekmel: Kusursuz / Âsâr: Eserler / Ecmel: Daha güzel / Ecell: Daha büyük / Eşmel: Daha kaplayıcı)

Eğer farz-ı muhal olarak şu işleri çeviren, şu misafirleri ve misafirhaneleri değiştiren Sultan-ı Sermedî'nin daire-i memleketinde daimî menziller, âlî mekânlar, sabit makamlar, baki meskenler, mukim ahali, mesud ibadî bulunmazsa... ziya, hava, su, toprak gibi kuvvetli ve şümüllü dört anasır-ı maneviye olan hikmet, adalet, inayet, merhametin hakikatlerini nefyetmek ve o anasır-ı zahiriye gibi görünen vücudlarını inkâr etmek lâzım gelir... Çünkü şu bekasız dünya ve mâfiha, onların tam hakikatlerine mazhar olamadığı malumdur.

(Sultan-ı Sermedî: Ebedî Sultan / İbad: Kullar / Anasır-ı maneviye: Manevi unsurlar / Nefyetmek: İnkâr etmek / Anasır-ı zahiriye: Görünen unsurlar; toprak, ateş, hava, su / Dünya ve mâfiha: Dünya ve içinde olan her şey)

Eğer başka yerde dahi onlara tam mazhar olacak mekân bulunmazsa, o vakit gündüzü dolduran ziyayı gördüğü hâlde, güneşin vücudunu inkâr etmek derecesinde bir divanelikle, şu her şeyde bulunan gözümüz önündeki hikmeti inkâr etmek... şu nefsimizde ve ekser eşyada her vakit müşahede ettiğimiz inayeti inkâr etmek... ve şu pek kuvvetli emaratı görünen adaleti inkâr etmek... (Haşiye-1) ve şu her yerde gördüğümüz merhameti inkâr etmek lazım geldiği gibi... şu kâinatta gördüğümüz icraat-ı hakîmane... ve ef'al-i kerîmane... ve ihsanat-ı rahîmanenin sahibini... -hâşâ sümme hâşâ- sefih bir oyuncu, gaddar bir zalim olduğunu kabul etmek lazım gelir ki nihayetsiz muhal bir inkılab-ı hakaiktir... Hatta her

şeyin vücudunu ve kendi nefsinin vücudunu inkâr eden ahmak sofestaîler dahi bunun tasavvuruna kolay kolay yanaşamazlar.

(İcraat-ı hakîmane: Hikmetli icraat / Ef'al-i kerîmane: Cömertçe işler / Muhal: İmkânsız / İnkılab-ı hakaik: Hakikatlerin zıtlarına inkılabı / Sofestaî: Varlığı ve kendilerini inkâr eden felsefeciler)

Elhasıl: Şu görünen şuunat... dünyadaki vüs'atli içtimaat-ı hayatiye ve süratli iftirakat-ı mevtiye... ve haşmetli toplanmalar ve çabuk dağılmalar... ve azametli ihtifalat ve büyük tecelliyat ile... ve onların bu âleme ait bu dünya-yı fânide kısa bir zamanda malumumuz olan semerat-ı cüz'iyeleri, ehemmiyetsiz ve muvakkat gayeleri mabeyninde hiç münasebet olmadığından... âdeta küçük bir taşın bir büyük dağ kadar hikmetler, gayeler takmak; bir büyük dağa, bir küçük taş gibi muvakkat bir gaye-i cüz'iyeye vermeye benzer ki hiçbir akıl ve hikmete uygun gelemes.

(Şuunat: İşler / Vüs'atli: Geniş / İçtimaat-ı hayatiye: Hayata dair toplanmalar / İftirakat-ı mevtiye: Ölümle gelen ayrılıklar / İhtifalat: Merasimler / Semerat-ı cüz'iyeye: Cüz'î meyveler / Mabeyninde: Arasında)

Demek, şu mevcudat ve şuunat ile ve dünyaya ait gayeleri ortasında bu derece nisbetsizlik, kat'iyen şehadet eder ki bu mevcudatın yüzleri âlem-i manaya müteveccihdir... münasip meyveleri orada veriyor... ve gözleri esma-i kudsiyeye dikkat ediyorlar... gayeleri o âleme bakıyor... Ve özleri dünya toprağı altında, sümbülleri âlem-i misalde inkişaf ediyor.... İnsan, istidadı nisbetinde burada ekiyor ve ekiliyor, ahirette mahsul alıyor.

(Şuunat: İşler / Müteveccih: Yönelmiş)

Evet, şu eşyanın esma-i ilahiyeye ve âlem-i ahirete müteveccih yüzlerine baksan göreceksin ki... mucize-i kudret olan her bir çekirdeğin bir ağaç kadar gayesi var... Kelime-i hikmet olan her bir çiçeğin (Haşiye-2) bir ağaç çiçekleri kadar manaları var... ve o harika-i sanat ve manzume-i rahmet olan her bir meyvenin, bir ağacın meyveleri kadar hikmetleri var... Bizlere rızık olması ise o binler hikmetlerinden bir tek hikmettir ki vazifesi biter, manasını ifade eder, vefat eder, midemizde defnedilir.

(Mucize-i kudret: Allah'ın kudretinin mucizesi / Kelime-i hikmet: Allah'ın hikmetinin kelimesi)

Madem bu fânî eşya, başka yerde baki meyveler verirler... ve daimî suretler bırakır... ve başka cihette ebedî manalar ifade eder... sermedî tesbihat yapar.... Ve insan ise onların şu cihetine bakan yüzlerine bakmakla insan olur, fânide bakiye yol bulur.

(Sermedî: Ebedî)

Demek, bu hayat ve mevt içinde yuvarlanan, toplanıp dağılan mevcudat içinde başka maksat var... Temsilde kusur yoktur; şu ahval, taklit ve temsil için teşkil ve tertip edilen ahvale benzer... Nasıl büyük masrafla kısa içtimalar, dağılmalar yapılıyor; ta suretler

alınsın, terkip edilsin, sinemada daim gösterilsin... Onun gibi, bu dünyada kısa bir müddet zarfında hayat-ı şahsiye ve hayat-ı içtimaiye geçirmenin bir gayesi şudur ki suretler alınıp terkip edilsin, netice-i amelleri alınıp hıfzedilsin... Ta bir mecma-ı ekberde muhasebesi görülsün... ve bir meşher-i a'zamda gösterilsin... ve bir saadet-i uzma istidadı gösterilsin... Demek, hadis-i şerifte "Dünya ahiret mezraasıdır." diye bu hakikati ifade ediyor.

(Mevt: Ölüm / Ahval: Hâller / İçtima: Toplanma / Mecma-ı ekber: En büyük toplanma yeri / Meşher-i a'zam: En büyük sergi / Saadet-i uzma: En büyük saadet)

Madem dünya var. Ve dünya içinde bu âsârıyla hikmet ve inayet ve rahmet ve adalet var... Elbette dünyanın vücudu gibi kat'î olarak ahiret de var... Madem dünyada her şey bir cihette o âleme bakıyor; demek, oraya gidiliyor... Ahireti inkâr etmek, dünya ve mâfihayı inkâr etmek demektir... Demek, ecel ve kabir insanı beklediği gibi, cennet ve cehennem de insanı bekliyor ve gözlüyor. (10. Söz)

(Âsâr: Eserler / Dünya ve mâfihâ: Dünya ve içinde olan her şey)

Haşiyeye-1: Evet, adalet iki şıktır. Biri müsbet, diğeri menfidir. Müsbet ise hak sahibine hakkını vermektir... Şu kısım adalet, bu dünyada bedahet derecesinde ihata vardır. Çünkü Üçüncü Hakikatte ispat edildiği gibi, her şeyin istidat lisaniyla ve ihtiyac-ı fıtrî lisaniyla ve ıztırar lisaniyla... Fâtır-ı Zülcelal'den istediği bütün matlubatını... ve vücud ve hayatına lazım olan bütün hukukunu... mahsus mizanlarla, muayyen ölçülerle bilmüşahede veriyor. Demek adaletin şu kısmı, vücud ve hayat derecesinde kat'î vardır.

(Bedahet: Aşıkâr / İhata: Kuşatma / İstidat: Kabiliyet / Matlubat: İstekler / Muayyen: Belirli)

İkinci kısım menfidir ki haksızları terbiye etmektir. Yani haksızların hakkını, tazip ve tecziye ile veriyor... Şu şık ise çendan tamamıyla şu dünyada tezahür etmiyor. Fakat o hakikatin vücudunu ihsas edecek bir surette hadsiz işaret ve emarat vardır... Ezcümle, kavm-i Âd ve Semud'dan tut, ta şu zamanın mütemerrid kavimlerine kadar gelen sille-i te'dib ve tâziyane-i tazip... gayet âlî bir adaletin hükümran olduğunu hads-i kat'î ile gösteriyor.

(Tazip: Azap etme / Tecziye: Ceza verme / Çendan: Her ne kadar / Ezcümle: Mesela / Mütemerrid: İnatçı / Sille-i te'dib: Edeplendirme tokadı / Tâziyane-i tazip: Azap kırbacı)

Haşiyeye-2: Sual: Eğer dense: Neden en çok misalleri çiçekten ve çekirdekten ve meyveden getiriyorsun?

Elcevab: Çünkü onlar hem mucizat-ı kudretin en antikaları en harikaları en nâzeninleridirler. Hem ehl-i tabiat ve ehl-i dalalet ve ehl-i felsefe, onlardaki kalem-i kader ve kudretin yazdığı ince hattı okuyamadıkları için onlarda boğulmuşlar, tabiat bataklığına düşmüşler.

Şimdi On Birinci Sureti okuyacağız. On Birinci Suret, Onuncu Hakikatin hikâyedeki karşılığıdır. Onuncu Hakikati anlayan On Birinci Sureti de anlar. Suretleri okuma sebebimiz, eserin tamamını okumuş olmak içindir. Yani suretleri mütalaa için değil, teberrük için okuyoruz. Zira asıl olan, Hakikatlerdeki manalardır. Suretler sadece Hakikatlere çıkmak için birer temsildir.

ON BİRİNCİ SURET

Gel, ey muannid arkadaş! Bir tayyareye, ya şarka veya garba yani mazi ve müstakbele giden bir şimendifere binelim. Şu mucizekâr zatın, sair yerlerde ne çeşit mucizeler gösterdiğini görelim. İşte bak, gördüğümüz menzil ve meydan ve meşher gibi acayıpler her tarafta bulunuyor. Lakin sanatça, suretçe birbirinden ayırırlar. Fakat buna iyi dikkat et ki o sebatsız menzillerde, o devamsız meydanlarda, o bekasız meşherlerde; ne kadar bahir bir hikmetin intizamâtı, ne derece zahir bir inayetin işaretatı, ne mertebe âlî bir adaletin emaratı, ne derece vâsi bir merhametin semeratı görünüyor. Basiretsiz olmayan herkes yakînen anlar ki onun hikmetinden daha ekmel bir hikmet ve inayetinden daha ecmel bir inayet ve merhametinden daha eşmel bir merhamet ve adaletinden daha ecell bir adalet olamaz ve tasavvur edilemez.

Eğer faraza tevehhüm ettiğin gibi daire-i memleketinde daimî menziller, âlî mekânlar, sabit makamlar, baki meskenler, mukim ahali, mesud raiyeti bulunmazsa şu hikmet, inayet, merhamet, adaletin hakikatlerine şu bekasız memleket mazhar olamadığı malum ve onlara mazhar olacak, başka yerde de bulunmazsa o vakit gündüz ortasında güneşin ışığını gördüğümüz hâlde güneşi inkâr etmek derecesinde bir ahmaklıkla, şu gözümüz önündeki hikmeti inkâr etmek ve şu müşahede ettiğimiz inayeti inkâr etmek ve şu gördüğümüz merhameti inkâr etmek ve şu pek kuvvetli emaratı, işaretatı görünen adaleti inkâr etmek lazım gelir. Hem bu gördüğümüz icraat-ı hakîmane ve ef'al-i kerîmane ve ihsanat-ı rahîmanenin sahibini -hâşâ sümme hâşâ!- sefih bir oyuncu, gaddar bir zalim olduğunu kabul etmek lazım gelir. Bu ise hakikatlerin zıtlarına inkılabıdır. Hâlbuki inkılab-ı hakaik, bütün ehl-i aklın ittifakıyla muhaldır, mümkün değildir. Yalnız, her şeyin vücudunu inkâr eden sofestaî eblehler hariçtir.

Demek, bu diyardan başka bir diyar vardır. Onda bir mahkeme-i kübra, bir ma'dele-i ulyâ, bir mekreme-i uzma vardır ki ta şu merhamet ve hikmet ve inayet ve adalet tamamen tezahür etsinler.

ON BİRİNCİ HAKİKAT - ON İKİNCİ SURET

Üstad Hazretleri On Birinci Hakikatte, insanın kıymetini ve ona verilen aza ve cihazatı ahiretin varlığına delil yapıyor. İnsanın mahiyetine dair de tam 23 madde sayıyor. Bu maddeler şunlar:

1. İnsan, Allahu Teâlâ'nın kâinat içindeki rububiyet-i mutlakasına ve umum âlemlere rububiyet-i âmmesine karşı en ehemmiyetli bir abddir.

2. Hitabat-ı Sübhâniyeye en mütefekkir bir muhataptır.
3. Allah'ın esmasına en câmi bir aynadır.
4. İsm-i a'zâmın ve her isimde bulunan ism-i a'zamlık mertebesinin tecellisine mazhar olan ve böyle bir ahsen-i takvimde yaratılan bir mucize-i kudrettir.
5. Rahmet hazinelerini tartmak ve tanımak için en ziyade mizan ve aletlere malik bir müdakkiktir.
6. Nihayetsiz nimetlere en ziyade muhtaçtır.
7. Fenadan (yokluktan) en ziyade müteellimdir.
8. Bekaya en ziyade müştaktır.
9. Hayvanat içinde en nazik, en nazdar, en fakir ve en muhtaçtır.
10. Hayat-ı dünyeviyece en müteellim ve en bedbahttır.
11. İstidatça (kabiliyet cihetiyle) en ulvi ve en yüksek bir mahiyettedir.
12. Yer, gök ve dağların tahammülünden çekindiği emanet-i kübranın taşıyıcısıdır.
13. En nazik, nazenin, nazdar, âciz, zayıf bir mahluktur.
14. Yeryüzünün nebatî ve hayvanî olan mahlukatına bir nevi tanzimat memurudur.
15. Mahlukatın tarz-ı tesbihat ve ibadetlerine müdahildir.
16. Rububiyet-i Sübhaniyeyi fiilen ve kâlen kâinatta ilan etmekle vazifedardır. Allahu Teâlâ insana, kâinattaki icraat-ı ilahiyeye dair küçük mikyasta bir temsil gösterir, bununla rububiyetini ilan ettirir.
17. Meleklerle tercih edilmiş ve kendisine hilafet rütbesi verilmiş.
18. Letaifi, duyguları ve cihazatı tamamen ve müttefikan saadet-i ebediyeye müteveccihdir.
19. Ebede uzanmış emelleri vardır.
20. Kâinatı ihata etmiş fikirleri vardır.
21. Ebedî saadetlerinin envaina yayılmış arzuları vardır.
22. Ebed için halk edilmiştir ve ebede gidecektir.
23. Dünya ona bir misafirhane ve ahiretin bir bekleme salonudur.

Bazı maddeler tekrar edilmiş. Üstadımız tekit için tekrar ettiğinden biz de -aynı hikmet sebebiyle- maddelerken tekrar ettik.

Bu maddelerin hepsi üzerinde konuşmaya kalksak bir kitap yazmak gerekir ki ne bu kadar vaktimiz var ne de ilmimiz... Bu sebeple, bir kısmını biz izah edelim, diğerlerini de sizler bulun.

1. İnsan şu kâinat içinde, Cenab-ı Hakk'ın rububiyet-i mutlakasına ve umum âlemlere olan rububiyet-i âmmesine karşı en ehemmiyetli bir abddir:

Rububiyet, Allahu Teâlâ'nın fiilî sıfatlarıyla âlemde tecelli etmesidir. Bu sıfatlardan bir kısmı şunlardır:

Tahlik (yaratma), terzik (rızk verme), inşa (ilk başta yaratma), ibda (eşsiz bir şekilde yaratma), ihya (diriltme), ifna (yok etme), tasvir (şekil verme), inma (büyütme), tezyin (süsleme), tanzim (nizama koyma), tekmil (kemale ulaştırma), ba's (öldürdükten sonra diriltme), in'am (nimetlendirme), gufran (affetme), terbib (terbiye etme)...

Rububiyet-i mutlaka, Allah'ın sınırsız rububiyetidir. **Rububiyet-i âmme** ise bu sıfatların bütün âlemde gözükmesi ve umum eşyayı ihata etmesidir.

İnsan, Allahu Teâlâ'nın umumi rububiyetinin odak noktasıdır. Bütün eşya insanın istifadesine verilmiş, âdeta şu âlem insan için yaratılmış ve onun istifadesine imkân verecek şekilde terbiye edilmiştir. Bitkilerden hayvanlara, çiçeklerden ağaçlara, Güneş'ten Ay'a kadar her bir mahluk insana musahhardır ve insana hizmet eder.

İşte bu durum ispat der ki insan, bu âlemin sahibinin en kıymetli ve en ehemmiyetli misafiridir.

2. İnsan, Cenab-ı Hakk'ın hitabat-ı Sübhaniyesine en mütefekkir bir muhataptır.

Allahu Teâlâ bu âlemde insan ile konuşmuş ve semavi kitaplarıyla insanı kendisine muhatap kabul etmiştir. Bu durum -yani insanın ilahî kelama mazhariyeti- ispat der ki insan, bu âlemin sahibinin en mütefekkir muhatabıdır.

3. İnsan, mazhariyet-i esmaya en câmi bir âyinedir:

İnsan âdeta bir kitâb-ı Samedânî, bir mektûb-u Rabbânî ve bir ayine-i esmâ-i ilahiyedir. Allah'ın isimlerine öyle geniş bir aynadır ki neredeyse kâinatın tamamında tecelli eden isimler insanda tecelli etmekte ve insan âdeta bu tecelliye mazhariyetle koca bir âlem olmaktadır. Mesela insan:

– Hayatı ile Allah'ın “Muhyî” ismine aynadır.

– Azalarına takılan faydalarla “Hakîm” ve “Nâfi” ismine aynadır.

– Kusursuzluğu ile “Sübhan” ismine aynadır.

– Sanatlı vücuduyla “Sânî” ismine; güzelliği ile “Cemil” ismine; imanı ile “Mümin” ismine aynadır.

- Yoktan yaratılmasıyla “Hâlık” ve “Mükevvin” ismine; kendine yapılan yardımlarla “Muavvin” ismine; suretiyle “Musavvir” ismine aynadır.
- Bir işte birinci olmakla “Mukaddim” ismine; sonda kalmakla “Muahhir” ismine; üzerindeki tedbirlerle “Müdebbir” ismine aynadır.
- Sıklıkla “Kâbız” ismine; sevinciyle “Bâsıt” ismine; zenginliği ile “Muğnî” ismine aynadır.
- Hidayetiyle “Hâdî” ismine; hastalıktan şifa bulmakla “Şâfî” ve “Tabîb” ismine; hayatının devamıyla “Kayyum” ismine aynadır.

Daha bunlar gibi, onlarca isme aynadır ve mazhardır. Bu cihetle de esmâ-i hüsnaya en câmi bir aynadır.

4. İsm-i a’zâmın tecellisine ve her isimde bulunan ism-i a’zamlık mertebesinin tecellisine mazhar bir ahsen-i takvimde en güzel bir mucize-i kudrettir: Önce ism-i a’zâm üzerine konuşalım:

Esmâ-i hüsnâ ile ilgili kitaplarda bahsi geçen konulardan biri de ism-i a’zâm meselesidir. İsm-i a’zâm “Allah’ın en büyük ismi” demektir. Hangi ismin ism-i a’zâm olduğunu belirleme çabası daha ilk dönemlerden itibaren başlamıştır.

İmam Taberî, İmam Eş’arî ve Bâkılânî Hazretleri başta olmak üzere bir kısım âlimler, belirli bir isme “en büyük” nitelemesini yapabilmek için naklî veya akli bir delil bulunmadığı görüşündedirler. Bu âlimlere göre, bir ism-i a’zâmdan bahsedilemez.

Diğer âlimler ise Allah’ın isimleri arasında bir ism-i a’zâm olduğunu söylemişler ve hangi ismin ism-i a’zâm olduğu hakkında on dört farklı isim beyan etmişler. Bu on dört farklı ismin söylenmesi de aslında bu mevzuda bir belirsizliğin olduğu ve konuyla ilgili kesin bir delilin bulunmadığını göstermektedir. Mesela:

- Hazreti Ali Efendimize göre, ism-i a’zâm tek bir isim değildir. Ferd, Hayy, Kayyum, Hakem, Adl, Kuddûs isimlerinden ibaret altı isimdir.
- İmam-ı Azam Hazretlerine göre, Hakem ve Adl olmak üzere iki isimdir.
- Şeyh Geylânî Hazretlerine göre, Hayy isimdir.
- İmam-ı Rabbânî Hazretlerine göre ise Kayyum isimdir.

Görüldüğü gibi, İslam âlimleri ism-i a’zâmı farklı isimlerde bulmuştur. Belki de her birinin hususî âleminde tecelli eden ism-i a’zâm değişik olmuş ve bu sebeple her biri kendi hususî âleminde tecelli eden ism-i şerifi ism-i a’zâm kabul etmiştir.

Şimdi de “her isimde bulunan ism-i a’zamlık mertebesi” üzerine konuşalım:

“Yetmiş bin perde” tabiriyle de ifade edilen bu mesele, her ismin tecellisinde binler mertebe olduğu hakikatine işaret etmektedir.

İlk önce sıfat ve esma-i İlahiyeye dair olan “yetmiş bin perde” tabirini tahlil edelim. Daha sonra da “her ismin mertebe-i a’zamını” izah edelim:

Her bir eser, ustasını kendi kabiliyeti nispetinde gösterir. Bu itibarla her bir eser bir perde olup arkasındaki ustasını tarif ve tavsif eder.

Meselenin birinci misali: Bir zatın ilmini onun yaptığı bisiklette tefekkür eden bir adam, aynı zatın yaptığı arabayı gördüğünde onun ilmine ait yeni bir perde açılmış ve o perdenin arkasından o zatın ilmini daha geniş manada seyretmiş olur. Aynı zatın bir de gemi yaptığını işiten ve gidip o gemiyi seyreden kişi, önceki eserlere kıyasla o zatın ilmini daha geniş olarak anlamaya başlar. Eğer bu zatın uçak ve füze de yaptığını farz edersek, o şahıs bunları da görmekle beş perde arkasından sanatkârın ilmini seyir ve tefekkür etmiş olur.

İkinci misal: Bir zatın zenginliğine alamet olarak onun bir fabrikasını gördüğünüz takdirde, o fabrika perdesi arkasından o zatın zenginliğini bir derece anlamış olursunuz. Size bu zatın böyle yüzlerce fabrikası olduğu söylense ve bu fabrikalar size gösterilse, zenginliğini daha geniş bir perdeden temaşaya muvaffak olursunuz. Daha sonra bu zatın arazi ve çiftliklerini de gezdiğinizde, her bir kademedede bir öncekine nazaran daha geniş perdeler arkasından onun zenginliğini seyretmiş olursunuz. Bu şekilde her bir perdeden geçtikçe görüş ufkunuz daha genişlemiş ve nihayet o zatın servetini kâmil manada anlamış olursunuz. Burada sahip olduğu her bir mal bir perde hükmünde olup perdelerin açılmasıyla bu zatın zenginliği daha büyük ölçekte anlaşılmış olur.

Üçüncü misal: Birisini bir çocuğun hastalığını tedavi ederken görseniz, ondaki merhametin tecellisini bir perdede seyretmiş olursunuz. Aynı kişinin bir eczanesi olduğunu ve oradan fakirlere ilaçlar dağıttığını gördüğünüzde, o kişinin şefkat ve merhametini daha geniş bir perdede tefekkür etmiş olursunuz. Yine aynı kişinin büyük bir hastanesi olduğunu ve burada hastaları ücretsiz tedavi ettiğini görseniz, bu sefer aynı kişinin şefkatini farklı ve daha geniş bir pencereyle seyretmiş ve neticede üç farklı perdede o şefkatli zatın merhametini görmüş olursunuz.

İşte Allah’ın isim ve sıfatları için kullanılan “her birinin yetmiş bin perdesinin olması” ifadesi bu isim ve sıfatların farklı tecellileri olduğu manasındadır. Buradaki “yetmiş bin tabiri” bir sınır ve hudut değil, çokluktan kinayedir. Yetmiş bin değil, yetmiş milyon bile o isim ve sıfatların tecellisini ifade etmekte azdır.

Mesela Allah’ın “rızık veren” manasındaki Rezzak ismini tefekkür eden birisi için tek bir canlının rızıklanması bir perde olduğu gibi, bütün insan nevinin rızıklanması da farklı bir perdedir. Sadece kendi rızıkının verildiğini düşünerek Rezzak ismini tefekkür eden birisinin marifeti çok dar ve kısadır. Buna karşılık, Allah’ın şu anda yeryüzünde bulunan bütün insanları rızıklandığını düşünen bir kimse yüzler perde aşmış ve dolayısıyla tefekkür

merdiveni daha yükselmiş olur. Bununla birlikte, eğer geçmişteki insanların da rızıklandırıldığını düşünürse, daha geniş bir perde arkasından Rezzak ismini tefekkür etmiş olur. Bundan sonra, hayvanların ve bitkilerin her bir ferdinin rızıklandırılması tefekkürüyle Rezzak isminin hakikatine yaklaşır ve birçok perdeyi daha geçer. Ve daha sonra, meleklerin ibadet denilen manevi gıdalarını düşünmekle Rezzak isminin perdelerini teker teker yırtmaya başlar ve arkasındaki Zat-ı Akdes olan Allah’a yakınlaşmış olur. Ve nihayet, cennette umum hayat sahiplerinin ebediyen rızıklandırılmasını tefekkürle yeni perdeleri açar. Bu hayalî seyahat sırasında binler perdede Cenab-ı Hakk’ın Rezzak ismini tefekkür eder.

Yine mesela “yaratıcı” manasındaki Hâlık ismini tefekkür eden bir kimse ilk önce bir karıncaya bakar. Onun ilâhî bir sanatla yoktan yaratılışını düşünür, Hâlık isminin bir perdesini açar. Daha sonra, yeryüzündeki bütün karıncaları hayaliyle görür. Hepsinin aynı anda ve aynı tarzda yaratılışlarını düşünerek Hâlık ismini tefekkür etmekte farklı perdeler açar. Daha sonra, kendisinin ve insan nevinin ve sonra da gücü yetiyorsa kâinattaki her bir mahlukun, canlı ve cansız her şeyin yoktan icadını düşünür. Bu sayede her bir mahluk Hâlık isminin bir perdesi olur. Ve perdeler açıldıkça marifetullah nurları o kalbe dökülmeye başlar.

Yine mesela “terbiye eden” manasındaki Rab ismini tefekkür eden bir kimse ilk önce bir sineğin terbiyesine bakar ve onda gözüken Rab ismini tefekkür eder. Sonra diğer sinekleri de fikrine misafir eder ve daha geniş bir perdede Rab ismini tefekküre başlar. Daha sonraysa bu tefekküre diğer böcek ve hayvanları da katar. Âdeta her bir mahluk Rab isminin bir perdesi olur. Onlarda tecelli eden Rab ismi tefekkür edilerek perdeler yırtılmış ve Rabbü’l-âlemin olan Allahu Teâlâ’ya biraz daha yaklaşmış olur.

Öyleyse denilebilir ki: Buradaki “yetmiş bin” tabiri çokluktan kinayedir. Her bir sıfat ve ismin yetmiş bin değil, yüz milyonlarca tecelliyatı vardır. O ismin cilvesine ayna olan her bir mahluk bir perdedir ki onda tecelli eden ismin tefekkür edilmesiyle perdeler açılmış olur.

Şimdi de **“her isimde bulunan ism-i a’zamlık mertebesi”** üzerine konuşalım:

Yaptığımız izahtan anlaşıldı ki her bir ismin binler değil, milyonlar farklı şekilde tecellileri ve perdeleri vardır. Elbette bir karıncanın beslenmesinde gözüken Rezzak ismiyle, bir insanın beslenmesinde gözüken Rezzak isminin mertebesi aynı değildir. Yine dünyadaki mahlukların beslenmesinde gözüken Rezzak ismiyle, ehl-i cennetin cennette beslenmesiyle gözüken Rezzak ism-i şerifi de aynı değildir. Bu, güneşin bir okyanustaki tecellisi ile bir zerredeki tecellisi gibidir. Evet, ikisi de güneş tendir ve aynı ışığın aksidir ama okyanustaki akis, zerredeki akisten daha büyük ve daha azametlidir.

Yine bir karıncanın yaratılmasında gözüken Hâlık ismiyle, kâinatın yaratılmasında gözüken Hâlık ismi aynı mertebede değildir. Elbette iki ismin müsemması da Allahu Teâlâ’dır. Ancak Hâlık ism-i şerifi kâinatın yaratılmasında -karıncanın yaratılmasına kıyasla- daha haşmetli ve azametli gözükmektedir.

Bu iki misali diğer isimlere kıyas edebilirsiniz. O hâlde diyebiliriz ki: Her bir ismin milyonlar mertebe tecellisi vardır ve bu tecelliler arasında büyüklük ve küçüklük mevzubahistir. Bir ismin en geniş ve yüksek manadaki tecellisine o ismin “**meretebe-i a’zamı**” ya da “**ism-i a’zamlık meretebesi**” denir.

İnsan ise **ism-i a’zamin tecellisine ve her isimde bulunan ism-i a’zamlık meretebesinin tecellisine mazhar bir ahsen-i takvimde en güzel bir mucize-i kudrettir.**

5. İnsan, hazain-i rahmetin müştemilatını tartmak, tanımak için en ziyade mizan ve aletlere malik bir müdakkiktir: Cenab-ı Hak insanı, rahmet hazinelerinin bir müfettişi suretinde yaratmış ve rahmet hazinelerini tartması ve tanınması için en ziyade cihaz ve aletlerle donatmıştır. Dilden göze, kulaktan akla, burundan ele kadar her bir cihaz âdeta bir terazi hükmünde olup; insan bu terazilerle -hiçbir mahlukun tartamadığı şekilde- rahmet hazinelerindeki nimetleri tartmaktadır.

Bu durum ve vaziyet ispat eder ki insan, bu âlemin sahibinin en nazlı ve nazdar bir misafiridir.

6. İnsana öyle bir istidat verip, yer ile gökler ve dağlar tahammülünden çekindiği emanet-i kübrayı tahammül edip yani küçücük cüz’î ölçüleriyle, sanatçılarıyla hâlıkının muhit sıfatlarını, küllî şuunatını, nihayetsiz tecelliyatını ölçerek bilip:

İnsanın emanet-i kübranın taşıyıcısı olması şu ayet-i kerimede zikredilir:

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

“Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler ve ondan korktular. Onu insan yükledi. Gerçekten o, pek zalim ve çok cahildir.” (Ahzab 72)

Üstad Hazretlerinin beyanına göre, bu emanet insandaki “ene”dir. Allahu Teâlâ insana “ene” namıyla bir benlik vermiştir. “Ene”nin vazifesi, Cenab-ı Hakk’ın isim ve sıfatlarını keşfetmektir. Yani “ene” bir vâhid-i kıyasîdir. Şöyle ki:

İnsan, sonsuz ve sınırsız olan bir şeyi kavrayamaz ve mahiyetini anlayamaz. Buna “şiddet-i zuhur” denir. Denizin, balığın üzerindeki şiddeti zuhurundan dolayı balığın denizi bilmemesi ve mahiyetini kavrayamaması gibi...

Yine mesela güneşi sema kadar büyütsek ve gökyüzüne baktığımızda güneşten başka bir şey görmesek, bu durumda, güneşin varlığını bilemeyiz. Zira sınırsız ve sonsuz olan bir şeyin varlığı bilinemez.

Aynı şey Allahu Teâlâ'nın isim ve sıfatları için de geçerlidir. Uluhiyet sıfatları sonsuz ve sınırsız olduğu için insan bunları bilemez ve mahiyetini kavrayamaz. İşte burada devreye “ene” girer. “Ene” **uluhiyet sıfatlarını fehmetmek üzere bir vâhid-i kıyasî vazifesini görür**. Şöyle ki:

Mesela bir ev yapan kimse der ki:

— Bu ev benim; evi ben yaptım. Kâinat evi ise Allah'ındır; kâinatı Allah yarattı.

Bu, vehmî bir çizgidir. Zira ev de kendisi de Allah'ın mülküdür. Zaten bu vehmî çizgiyi de sahiplik iddiası için çizmemiştir. Bu vehmî çizgiyi çizmesinin sebebi, Allah'ın isim ve sıfatlarını keşfetmektir. Ne zaman ki uluhiyet sıfatlarını keşfeder, meseleyi anlar; sonra bu mevhum haddi bozup her şeyi Allah'a teslim eder.

Evi yapan ilk önce şöyle düşünmeye başlar:

— Ben bu evi irademle yaptım. Evi yapmak istedim ve evin varlığını yokluğuna tercih ettim. Eğer irade sahibi olmasaydım bu ev olmazdı. Demek, Allah'ın da bir iradesi var. Allahu Teâlâ bu kayıtsız iradesiyle kâinat evinin varlığını yokluğuna tercih etmiş ve âlemi yaratmıştır.

— Yine ben bu evi kudretimle yaptım. Eğer kuvvetim olmasaydı -mesela felçli olsaydım- evi yapamazdım Demek, Allahu Teâlâ'nın da bir kudreti var. Bu sınırsız kudretiyle kâinat evini yaratmış ve bizler için bir mesken yapmış.

— Yine ben bu evi ilmimle yaptım. Eğer mimarlık ve mühendislik ilimlerine vakıf olmasaydım bu evi yapamazdım. Demek, Allah'ın da bir ilmi var. Bu sınırsız ilmi ile kâinatı yaratmış. Eğer Allah'ın böyle sonsuz bir ilmi olmasaydı bu kâinat evi de olmazdı.

— Yine ben bu evi yaparken yaptığım işi görüyordum. Eğer âmâ olsaydım ve göremeseydim bu evi yapamazdım. Demek, Allah'ın da -mahiyetini bilemediğimiz- bir görmesi var; Allah basirdir. Eğer basir olmasaydı şu âlemi icat edemez ve böyle intizamla idare edemezdi.

Sizler uluhiyetin diğer sıfatlarını bunlara kıyas edin...

İşte insan “ene”yi bir vâhid-i kıyasî yaparak Allah'ın isim ve sıfatlarını böyle keşfeder. En sonunda da şöyle der:

— Ya Rabbi! Ben de senin mülkünüm, evim de senin mülkündür. Ben vehmî bir had çizip kendimi hayalî bir surette evin sahibi kabul ettim ki seni tanıyım; senin isim ve sıfatlarını keşfedeyim. Şimdi seni bir derece tanıdım, isim ve sıfatlarını keşfettim; bu vehmî haddi de şu an itibarıyla yok ettim. Her şey senindir ve senin mülkündür.

“Ene” hakkında daha detaylı bilgiyi, Otuzuncu Söz'ün “ene bahsine” havale ediyoruz.

7. Yeryüzünün nebatî ve hayvanî olan mahlukatına bir nevi tanzimat memurudur: İnsan, öküzü alır tarlasında çalıştırır. Deveyi çölde kendine binek yapar. Kuşları postacı vazifesinde kullanır. Tavuğu yumurtası için kümeste, ineği sütü için ahırda besler. Ve hakeza...

Hayvanatta yaptığı bu tanzimi bitkilerde de yapar. Bahçesine ağaç eker, çiçek eker, bitki eker; dilediği şekil ve tarzda istihdam eder.

İşte insan bu cihetle, **nebatî ve hayvanî olan mahlukata bir nevi tanzimat memurudur.**

8. İnsanın mahlukatın tarz-ı tesbihat ve ibadetlerine müdahil olması: Kur'an-ı Hakîm'de bütün mevcudatın Allah'ı tesbih ettiği bildirilir; bu cihetle her bir mahlukun bir zâkir ve müsebbih olduğuna dikkat çekilir. Bu ayetlerden bazıları şunlardır:

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ

“Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tesbih ederler. O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir varlık yoktur. Fakat siz onların tesbihlerini anlayamazsınız.” (İsra 44)

Başka bir ayette şöyle buyrulur:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ صَافَّاتٍ كُلُّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ

“Göklerde ve yerde bulunanların ve saf saf olmuş kuşların Allah'ı tesbih ettiklerini görmedin mi? Her biri duasını ve tesbihi bilmıştır.” (Nur 41)

Bir başka ayet de şöyledir:

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ وَالطَّيْرِ مَحْشُورَةً كُلُّ لَهُ أَوَّابٌ

“Şüphesiz biz dağları (Davud'a) boyun eğdirdik. Akşam-sabah onunla birlikte tesbih ederlerdi. Kuşları da toplu olarak onun emrine verdik. Hepsî onunla zikir ve tesbih ederdi.” (Sâd 18-19)

Bu makamda insanın vazifesi, mevcudatın tesbihat ve ibadetlerine nazır olmak, şahit olmak ve onların ibadetini “Ettehiyyâtü lillâh” diyerek Allah'a takdim etmektir.

Üstadımız, **“Onların tarz-ı tesbihat ve ibadetlerine müdahale ettirip...”** dedi. Buradaki “müdahale” ifadesi “iştirak etme, dâhil olma” manasındadır. Yoksa “karşı gelme” manasında değildir. İnsan, mahlukatın tesbihatını ve ibadetini keşfetmeli, o da onlara dâhil olup onlarla beraber saf tutmalı ve o saffın serzâkiri olmalıdır.

9. İnsanın meleklere tercih edilip kendisine hilafet rütbesi verilmesi: İnsanın yeryüzünde Allah'ın halifesi olması Kur'an'da şöyle geçmektedir:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً

“Bir vakit Rabbin meleklere dedi ki: Şüphesiz ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.” (Bakara 30)

Başka bir ayette de şöyle geçiyor:

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ

“O Allah ki sizi yeryüzünde halifeler yaptı.” (Fatır 39)

Bir kısım âlime göre, insanın halife olması, insanlar arasında Allah adına hükmetmesi sebebiyledir.

İbni Mesud’un görüşüne göre, Hazreti Âdem ve insan yeryüzüne hükmettiği için Allah’ın halifesi olmuştur. Şu ayet-i kerime bu manayı kuvvetlendirmektedir:

يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ

“Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O hâlde insanlar arasında adaletle hükmet” (Sâd 26)

İmam Gazzâlî Hazretleri, insanın Allah tarafından üflenlen bir ruh taşıması ve Allah’ın Hazreti Âdem’i kendi suretinde yaratması hasebiyle Allah ile insan arasında manevi mahiyette özel bir münasebetin bulunduğunu söyler ve insanın Allah’ın halifesi olmasını bu münasebete bağlar. Yine İmam Gazzâlî, Allah’ın Hazreti Âdem’e isimlerini öğretmiş olması sebebiyle, Hazreti Âdem’in Allah’ın halifesi olmaya hak kazandığını belirtir.

10. İnsanın letaifi, duyguları ve cihazatı tamamen ve müttefikane saadet-i ebediyeye

müteveccihdir: Farzımuhal, Karadeniz'den daha büyük bir balık görseniz, hemen anlarsınız ki bu balık bu denizin balığı değildir; o denizden çok daha büyük başka bir denize aittir.

Aynen bunun gibi, insanın istidatları da bu dünyaya sığmamakta ve bu dünya denizi insanı tatmin edememektedir. O halde bu insan balığı başka bir denize namzettir ki o da ahirettir.

Hem insandaki akıl, hafıza, dil, kulak gibi terazilerle, bunların tarttıkları şeyleri mukayese edersek, terazilerin, tartılan şeylerden daha kıymetli olduğunu görürüz. Demek ki bu teraziler yalnız bu fani dünyayı kazanmak için verilmemiştir.

Evet, insandaki zahirî ve bâtinî duyguların her biri bu dünyadan daha kıymetlidir. İnsan ne işitmesini, ne görmesini, ne aklını, ne hafızasını, ne sevgisini, ne de herhangi bir hissini dünya saltanatı ile hatta cennetle bile değişmez.

Mesela bize şöyle denseydi: "Aklını bize ver, sana cenneti vereceğim." Ya da "Bana hafıza kuvvetini ver, cennete gir." Acaba aklımızı ve hafızamızı cennete mukabil satar mıydık?

Elbette satmazdık. Zira akıl ve hafıza olmazsa cennetten istifade mümkün olmaz. O hâlde diyebiliriz ki: Bizdeki cihazlar cennetten daha kıymetli ve pahalıdır.

Öyleyse insana bu cihazat, yalnız bu dünyanın cüz'î meselelerine sarf etmesi için verilmemiştir. **İnsanın letaifi, duyguları ve cihazatı tamamen ve müttefikane saadet-i ebediyeye müteveccihdir.**

On maddenin kısaca mütalaasını yaptık; manaya bir pencere açtık. Bizler bu kadarla iktifa ediyor, diğer maddelerin mütalaasını sizlere havale ediyoruz.

Şimdi sıra geldi On Birinci Hakikati teenni ile okumaya. Metni okurken paragraf paragraf ilerleyin. Önce bir paragrafı iyice anlayın, üzerinde tefekkür edin, sonra diğer paragrafa geçin. (Kelimelerin manasını bilmeyenler olabilir düşüncesiyle metni bölerek ve manayı altına yazarak ilerledik.)

ON BİRİNCİ HAKİKAT

Bab-ı insaniyettir. İsm-i Hak'ın cilvesidir.

(İsm-i Hak: "Varlığı kesin olan, ezelî ve ebedî olan, mevcudiyeti ve uluhiyeti gerçek olan" manalarında Allah'ın bir ismi)

Hiç mümkün müdür ki: Cenab-ı Hak ve Mabud-u Bi'l-hak, insanı şu kâinat içinde rububiyet-i mutlakasına ve umum âlemlere rububiyet-i âmmesine karşı en ehemmiyetli bir abd... ve hitabat-ı Sübhâniyesine en mütefekkir bir muhatap... ve mazhariyet-i esmasına en câmi bir âyine... ve onu ism-i a'zâmın tecellisine ve her isimde bulunan ism-i a'zamlık mertebesinin tecellisine mazhar bir ahsen-i takvimde en güzel bir mucize-i kudret... ve hazain-i rahmetinin müstemilatını tartmak, tanımak için en ziyade mizan ve aletlere malik bir müdakkik... ve nihayetsiz nimetlerine en ziyade muhtaç... ve fenadan en ziyade müteallim... ve bekaya en ziyade müştak... ve hayvanat içinde en nazik ve en nazdar ve en fakir ve en muhtaç... ve hayat-ı dünyeviyece en müteallim ve en bedbaht... ve istidatça en ulvi ve en yüksek surette, mahiyette yaratsın da... onu müstaid olduğu ve müştak olduğu ve layık olduğu bir dâr-ı ebedîye göndermeyip, hakikat-i insaniyeyi iptal ederek... kendi hakkaniyetine taban tabana zıt ve hakikat nazarında çirkin bir haksızlık etsin?

(Mabud-u Bi'l-hak: Hakkıyla ibadete layık olan Allah / Rububiyet-i mutlaka: Sınırsız rububiyet / Rububiyet-i âmme: Allahu Teâlâ'nın bütün mahlukatı idaresi ve terbiyesi / Hitabat-ı Sübhâniye: Her türlü kusur ve noksanlıktan uzak olan Allah'ın kendine has hitap ve konuşmaları / Mazhariyet-i esma: Allah'ın isimlerine mazhar olma / Câmi: Cemedan, toplayan / Ahsen-i takvim: En güzel kıvam, en güzel mahiyet / Hazain-i rahmet: Rahmet hazineleri / Müstemilat: Bir şeyin içinde bulunanlar / Müdakkik: İnceden inceye tetkik eden / Fena: Yokluk / Müteallim: Elemlî, kederli / Müştak: Çok arzulu / Nazdar: Nazlı / İstidat: Kabiliyet / Müstaid: Kabiliyetli / Dâr-ı ebedî: Ebedi yurt, ahiret)

Hem hiç kabil midir ki: Hâkim-i Bi'l-hak, Rahîm-i Mutlak... insana öyle bir istidat verip, yer ile gökler ve dağlar tahammülünden çekindiği emanet-i kübrayı tahammül edip yani küçücük cüz'î ölçülerıyla, sanatçılarıyla hâlıkının muhit sıfatlarını, küllî şuunatını,

nihayetsiz tecelliyatını ölçerek bilip... hem yerde en nazik, nazenin, nazdar, âciz, zayıf yaratıp... hâlbuki bütün yerin nebatî ve hayvanî olan mahlukatına bir nevi tanzimat memuru yapıp... onların tarz-ı tesbihat ve ibadetlerine müdahale ettirip... kâinattaki icraat-ı ilahiyeye küçücük mikyasta bir temsil gösterip rububiyet-i Sübhaniyeyi fiilen ve kâlen kâinatta ilan ettirmek... meleklerine tercih edip hilafet rütbesini verdiği hâlde... ona bütün bu vazifelerinin gayesi ve neticesi ve semeresi olan saadet-i ebediyeyi vermesin? Onu bütün mahlukatının en bedbaht, en biçare, en musibetzedede, en dertmend, en zelil bir derekeye atıp... en mübarek, nurani ve alet-i tes'îd bir hediye-i hikmeti olan akıllı o biçareye en meş'um ve zulmanî bir alet-i tazip yapıp... hikmet-i mutlakasına büsbütün zıt ve merhamet-i mutlakasına külliyyen münafi bir merhametsizlik etsin? Hâşâ ve kellâ!

(Hâkim-i Bi'l-hak: Hak ismiyle müsemma olan Hakîm / Rahîm-i Mutlak: Sınırsız merhamet sahibi / Tahammül: Yüklenme / Muhit: Kuşatan, ihata eden / Küllî: Kapsamlı / Tanzimat: Nizama koymalar, düzenlemeler / Kâlen: Sözle / Dertmend: Dertli / Alet-i tes'îd: Mutlu etme aleti / Meş'um: Uğursuz / Zulmanî: Karanlıklılı / Alet-i tazip: Azap aleti / Hikmet-i mutlaka: Sınırsız hikmet / Merhamet-i mutlaka: Sınırsız merhamet / Külliyyen: Tamamen / Münafi: Zıt)

Elhasıl: Nasıl hikâye-i temsilîyede bir zabitin cüzdanına ve defterine bakıp görmüş idik ki hem rütbesi hem vazifesi hem maaşı hem düstur-u hareketi hem cihazatı bize gösterdi ki o zabıt, o muvakkat meydan için değil, belki müstekar bir memlekete gidecek de ona göre çalışıyor.

(Müstekar: Sabit, değişmeyen)

Aynen onun gibi, insanın kalp cüzdanındaki letaif... ve akıl defterindeki havas... ve istidadındaki cihazat... tamamen ve müttefikan saadet-i ebediyeye müteveccih... ve ona göre verilmiş ve ona göre teçhiz edilmiş olduğuna ehl-i tahkik ve keşif müttefiktirler.

Ezcümle:

(Letaif: İnsanda ilahî hakikatleri idrak ve müşahade eden kalp, ruh, sır, hafî, ahfâ vb. manevi melekeler / Havas: Hasseler, duygular / Müttefikan: Hep birlikte / Müteveccih: Yönelmiş)

Mesela aklın bir hizmetkârı ve tasvircisi olan kuvve-i hayaliyeye denilse ki: “Sana bir milyon sene ömür ile saltanat-ı dünya verilecek fakat âhirde mutlaka hiç olacaksın.”

(Âhirde: Sonunda)

Tevehhüm aldatmamak, nefis karışmamak şartıyla “oh” yerine “ah” diyecek ve teessüf edecek.

Demek en büyük fânî, en küçük bir alet ve cihazat-ı insaniyeyi doyuramıyor. İşte bu istidattandır ki insanın ebede uzanmış emelleri... ve kâinatı ihata etmiş efkârları... ve ebedî saadetlerinin envainına yayılmış arzuları gösterir ki... bu insan ebed için halk edilmiş ve ebede gidecektir. Bu dünya ona bir misafirhanedir ve ahiretine bir intizar salonudur. (10. Söz)

(Efkâr: Fikirler / Enva: Neviler, çeşitler / İntizar: Bekleme)

Şimdi On İkinci Sureti okuyacağız. On İkinci Suret, On Birinci Hakikatin hikâyedeki karşılığıdır. On Birinci Hakikati anlayan On İkinci Sureti de anlar. Suretleri okuma sebebimiz, eserin tamamını okumuş olmak içindir. Yani suretleri mütalaa için değil, teberrük için okuyoruz. Zira asıl olan, Hakikatlerdeki manalardır. Suretler sadece Hakikatlere çıkmak için birer temsildir.

ON İKİNCİ SURET:

Gel şimdi döneceğiz. Şu cemaatlerin reisleriyle ve zabitleriyle görüşeceğiz ve teçhizatlarına bakacağız ki o teçhizat, yalnız o meydandaki kısa bir müddet içinde geçinmek için mi verilmiştir yahut başka yerde uzun bir saadet hayatı tahsil etmek için mi verilmiştir, görelim. Herkese ve her teçhizata bakamayız. Fakat numune için şu zabitin cüzdan ve defterine bakacağız:

Bu cüzdanda zabitin rütbesi, maaşı, vazifesi, matlubatı, düstur-u harekâtı vardır. Bak, bu rütbe birkaç günlük için değil; pek uzun bir zaman için verilebilir. “Şu maaşı hazine-i hâssadan filan tarihte alacaksın.” yazılıdır. Hâlbuki o tarih, çok zaman sonra ve bu meydan kapandıktan sonra gelir. Şu vazife ise şu muvakkat meydana göre değil, belki padişahın kurbünde daimî bir saadeti kazanmak için verilmiştir. Şu matlubat ise birkaç günlük bu misafirhanede geçinmek için olamaz. Belki uzun ve mesudane bir hayat için olabilir. Şu düstur ise bütün bütün açığa verir ki cüzdan sahibi başka yere namzettir, başka âleme çalışır.

Bak şu defterlerde, aletler teçhizatının suret-i istimali ve mesuliyetler vardır. Hâlbuki eğer yalnız bu meydandan başka âlî, daimî bir yer bulunmazsa şu muhkem defter, o kat’î cüzdan, bütün bütün manasız olur. Hem şu muhterem zabıt ve mükerrem kumandan ve muazzez reis; bütün ahaliden aşağı, herkesten daha bedbaht, daha biçare, daha zelil, daha musibetli, daha fakir, daha zayıf bir derekeye düşer. İşte buna kıyas et. Hangi şeye dikkat etsen şehadet eder ki bu fâniden sonra bir baki var.

Ey arkadaş! Demek, bu muvakkat memleket bir tarla hükmündedir, bir talimgâhtır, bir pazardır. Elbette arkasında bir mahkeme-i kübra, bir saadet-i uzma gelecektir. Eğer bunu inkâr etsen bütün zabıtlardaki cüzdanları, defterleri, teçhizatları, düsturları belki şu memleketteki bütün intizamı, hatta hükümeti inkâr etmeye mecbur olursun ve bütün vaki olan icraatın vücudunu tekzip etmek lazım gelir. O vakit sana insan ve zişuur denilmez. Sofestaîlerden daha akılsız olursun.

ON İKİNCİ HAKİKAT - ON İKİNCİ SURET

On İkinci Hakikat ile On İkinci Suretten kalan kısmın mütalaasını yaparken -önceki mütalaalara kıyasla- farklı bir usul takip edeceğiz. Şöyle ki:

Eserin başından buraya kadar: Önce temsilî hikâyeciği mütalaa ettik. Sonra ikinci makamın mukaddimesini mütalaa ettik. Daha sonra da 11 hakikati mütalaa edip On İkinci Hakikate geldik.

Buraya kadar bir parça tecrübe kazandınız ve hakikatler bir nebze de olsa ruhunuzda rûsuh peyda etti; mana açıldı ve cümleleri anlamak kolaylaştı. Yine kelime hazneniz çoğaldı.

Bu sebeplerden dolayı On İkinci Hakikatin mütalaasını şöyle yapacağız:

Önce metni sizler okuyacak, üzerinde çalışacak ve anladıklarınızı bir deftere yazacaksınız. Sonra metnin üzerinden ben kısaca geçeceğim. Bakalım, Risale-i Nurlar size ne kadar açılmış ve anlayışınız ne kadar gelişmiş.

Ayrıca bu sefer metni üç noktayla bölmeyeceğim ve orijinal şekliyle kaydedeceğim. Yine paragrafın altına kelimelerin manasını yazmayacağım. Yani bu mütalaada kendi başıyorsunuz.

Bu testi şundan yapıyorum: Benim bu risaleyi mütalaadaki tek amacım Onuncu Söz'ün anlaşılması değil. Yine farklı risaleleri mütalaa ederken sadece o risalenin anlaşılmasını gözetmiyorum. Asıl amacım Risale-i Nurların kişiye açılması ve doğru okuma usulünü öğrenmeleri...

Dolayısıyla Risaleler size ne kadar açıldı ve okuma usulünü ne kadar öğrendiniz, bunu test etmenin vaktimiz geldi. Şimdi metni teenni ve tefekkürle okuyun:

ON İKİNCİ HAKİKAT

Babu'r-Risaleti ve't-Tenzil'dir. "Bismillahirrahmanirrahîm" in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Bütün enbiya mucizelerine istinad ederek sözünü teyid ettikleri ve bütün evliya keşif ve kerametlerine istinad edip davasını tasdik ettikleri ve bütün asfiya tahkikatına istinad ederek hakkaniyetine şehadet ettikleri Resul-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem tahakkuk etmiş bin mucizatının kuvvetine istinad edip bütün kuvvetiyle hem kırk vecihle mucize olan Kur'an-ı Hakîm binler âyât-ı kat'îyesine istinad ederek, bütün kat'îyetle açtıkları ahiret yolunu ve küşad ettikleri cennet kapısını, sinek kanadı kadar kuvveti bulunmayan vâhî vehimler, ne haddi var ki kapatabilsin?

Geçen hakikatlerden anlaşıldı ki haşir meselesi öyle râsih bir hakikattir ki küre-i arzı yerinden kaldıracak, kırıp atacak bir kuvvet o hakikati sarsamaz. Zira o hakikati Cenab-ı Hak bütün esma ve sıfatının iktizası ile tesbit ediyor ve Resul-i Ekremi bütün mucizat ve berahiniyle tasdik ediyor ve Kur'an-ı Hakîm bütün hakaik ve âyâtıyla onu ispat ediyor ve şu kâinat bütün âyât-ı tekviniye ve şuunat-ı hakîmanesi ile şehadet ediyor.

Acaba hiç mümkün müdür ki haşir meselesinde Vâcibü'l-vücut ile bütün mevcudat -kâfirler müstesna olarak- ittifak etmiş olsun; kıl kadar kuvveti olmayan şüpheler, şeytanî vesveseler o dağ gibi hakikat-i râsiha-i âliyyeyi sarssın, yerinden kaldırsın? Hâşâ ve kellâ!

Sakın zannetme, delail-i haşriye, bahsettiğimiz on iki hakikate münhasırdır. Hayır, belki yalnız Kur'an-ı Hakîm, geçen şu on iki hakikatleri bize ders verdiği gibi, daha binler vücuha işaret edip her bir vecih kavî bir emaredir ki Hâlîkımız bizi bu dâr-ı fâniden bir dâr-ı bakiye nakledecektir.

Hem sakın zannetme ki haşri iktiza eden esma-i İlahiye, bahsettiğimiz gibi yalnız Hakîm, Kerîm, Rahîm, Âdil, Hafîz isimlerine münhasırdır. Hayır, belki kâinatın tedbirinde tecelli eden bütün esma-i İlahiye, ahireti iktiza eder, belki istilzam eder.

Hem zannetme ki haşre delalet eden kâinatın âyât-ı tekviniyesi, şu geçen bahsettiğimize münhasırdır. Hayır, belki ekser mevcudatta sağa sola açılır perdeler gibi vecih ve keyfiyetleri vardır ki bir vechi Sânie şehadet ettiği gibi, diğer vechi de haşre işaret eder. Mesela insanın ahsen-i takvimdeki hüsn-ü masnuiyeti, Sâni gösterdiği gibi; o ahsen-i takvimdeki kabiliyet-i câmasıyla kısa bir zamanda zeval bulması, haşri gösterir.

Bazı kere bir vecihle iki nazarla bakılsa hem Sâni hem haşri gösterir. Mesela ekser eşyada görünen hikmetin tanzimi, inayetin tezyini, adaletin tevezini ve rahmetin taltifi; nasıl ki mahiyetlerine bakılsa, bir Sâni-i Hakîm, Kerîm, Âdil, Rahîm'in dest-i kudretinden çıktığını gösterirler. Onun gibi, bunların kuvveti ve hadsizlikleriyle beraber, şunların mazharları olan şu fâni mevcudatın ehemmiyetsiz ve az yaşamasına bakılsa, ahiret görünür.

Demek ki her şey lisan-ı hâl ile **أَمِنْتُ بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ** okuyor ve okutturuyor. (10. Söz)

Şimdi On İkinci Sureti okuyacağız. On İkinci Suret, On İkinci Hakikatin hikâyedeki karşılığıdır. On İkinci Hakikati anlayan On İkinci Sureti de anlar. Suretleri okuma sebebimiz, eserin tamamını okumuş olmak içindir.

ON İKİNCİ SURET

Sakın zannetme, tebdil-i memleket delilleri bu On İki Surete münhasırdır. Belki hadd ü hesaba gelmez emareler, deliller var ki: Şu kararsız mütegayyir memleket; zevalsiz, müstekar bir memlekete tahvil edilecektir. Hem hadd ü hesaba gelmez işaretler, alametler var ki: Bu ahali, şu muvakkat misafirhanelerden alınacak, saltanatın makarr-ı daimisine gönderilecek.

Bahusus, gel sana On İki Suret kuvvetinden daha kuvvetli bir burhan daha göstereceğim:

İşte gel, bak, şu uzaktaki görünen cemaat-i azîme içinde, evvel adada gördüğümüz büyük nişan sahibi Yaver-i Ekrem bir tebligatta bulunuyor. Gidelim, dinleyelim. Bak, o parlak yaver-i ekrem, bak o yüksekte ta'lik edilmiş ferman-ı a'zamı ahaliye bildiriyor ve diyor ki:

“Hazırlanınız; başka, daimî bir memlekete gideceksiniz. Öyle bir memleket ki bu memleket ona nisbeten bir zindan hükmündedir. Padişahımızın makarr-ı saltanatına gidip merhametine, ihsanlarına mazhar olacaksınız. Eğer güzelce bu fermanı dinleyip itaat

etseniz. Yoksa isyan edip dinlemezseniz müthiş zindanlara atılacaksınız.” gibi tebligatta bulunuyor.

Sen de görüyorsun ki o ferman-ı a’zamda öyle i’caz-kâr bir turra var ki hiçbir vechile kabil-i taklit değil. Senin gibi sersemlerden başka herkes, o ferman, padişahın fermanı olduğunu kat’î bilir. Ve o parlak yaver-i ekremde öyle nişanlar var ki senin gibi körlerden başka herkes o zatı, padişahın pek doğru tercüman-ı evamiri olduğunu yakînen anlar.

Acaba o yaver-i ekrem, o ferman-ı a’zamla beraber bütün kuvvetiyle dava edip tebliğ ettikleri şu tebdil-i memleket meselesi, hiç kabil midir ki itiraz kabul etsin? Evet, kabil değil. İlla ki bütün bu gördüğümüz her şeyi inkâr edesin.

Şimdi ey arkadaş! Söz senindir, söyle. Ne diyorsan de!

— Ben ne diyeceğim, daha buna karşı bir şey denebilir mi? Gündüz ortasında güneşe karşı söz söylenir mi? Yalnız derim ki: Elhamdülillah, yüz bin defa şükür olsun ki vehim ve heva tahakkümünden, nefis ve heves esaretinden kurtulup daimî hapis ve zindandan halas oldum ve inandım ki: Bu karmakarışık, kararsız misafirhanelerden başka ve kurb-u şahanede bir diyar-ı saadet vardır, biz de ona namzediz.

İşte haşir ve ahiretten kinaye ve ibaret olan şu hikâye-i temsiliye burada tamam oldu.

Şimdi tevfik-i İlahî ile hakikat-i ulyâya geçeceğiz. Geçmiş On İki Surete mukabil On İki mütesanid Hakikat ile bir Mukaddime beyan edeceğiz. (10. Söz)

Şimdi On İkinci Hakikatin bir özetini yapalım:

Üstadımız bu Hakikatte yine geniş bir pencere açtı. Açılan pencereleri şöylece maddeleyelim:

1. İlk önce Peygamberimiz (a.s.m.)’ın nübüvvetini ahiretin delili yaptı. Bu hususta kalbe gelebilecek şüphelere mâni olabilmek için de meseleyi beş delille teyit etti:

A. Bütün enbiya mucizelerine istinad ederek Onun (a.s.m.) sözünü teyid etmiştir.

B. Bütün evliya keşif ve kerametlerine istinad edip Onun (a.s.m.) davasını tasdik etmiştir.

C. Bütün asfiya tahkikatına istinad ederek Onun (a.s.m.) hakkaniyetine şehadet etmiştir.

D. O Zat-ı Muhterem (a.s.m.) sözlerini bin mucizatının kuvvetine istinad ettirmiştir.

E. Yine sözlerini, kırk vecihle mucize olan Kur’an-ı Hakîm’in binler âyât-ı kat’iyesine istinad ettirmiştir.

Üstad Hazretleri bütün bunları ahiretin varlığına delili yaptı ve şöyle dedi:

“Hiç mümkün müdür ki: Bütün enbiya mucizelerine istinad ederek sözünü teyid ettikleri ve bütün evliya keşif ve kerametlerine istinad edip davasını tasdik ettikleri ve bütün asfiya tahkikatına istinad ederek hakkaniyetine şehadet ettikleri Resul-i Ekrem sallallahu aleyhi

ve sellemin tahakkuk etmiş bin mucizatının kuvvetine istinad edip bütün kuvvetiyle hem kırk vecihle mucize olan Kur'an-ı Hakîm binler âyât-ı kat'îyesine istinad ederek, bütün kat'îyetle açtıkları ahiret yolunu ve küşad ettikleri cennet kapısını, sinek kanadı kadar kuvveti bulunmayan vâhî vehimler, ne haddi var ki kapatabilsin?"

Bu maddelerin her birine uzunca bir şerh yazılabilir. Bizler mütalaayı uzatmamak için şerhi terk ediyor ve tefekkürünü sizlere havale ediyoruz.

2. Cenab-ı Hakk'ın esmâ-i hüsnasını ahiretin varlığına delil yaptı. Zira Cenab-ı Hakk'ın bütün esmâ-i hüsnası ve sıfat- ulyâsı haşri iktiza etmektedir. Bizler bu iktizayı önceki Hakikatlerde mütalaa etmiştik.

Bu manayı şöyle ifade etti:

"Zira o hakikati Cenab-ı Hak bütün esma ve sıfatının iktizası ile tesbit ediyor."

"Hem sakın zannetme ki haşri iktiza eden esma-i İlahiye, bahsettiğimiz gibi yalnız Hakîm, Kerîm, Rahîm, Âdil, Hafîz isimlerine münhasırdır. Hayır, belki kâinatın tedbirinde tecelli eden bütün esma-i İlahiye, ahireti iktiza eder, belki istilzam eder."

3. Kur'an-ı Hakîm'i ahiretin varlığına delil yaptı. Zira Kur'an, bütün hakaik ve âyâtıyla haşri ispat ediyor.

Bu manayı şöyle ifade etti:

"Kur'an-ı Hakîm bütün hakaik ve âyâtıyla onu ispat ediyor."

"Kırk vecihle mucize olan Kur'an-ı Hakîm binler âyât-ı kat'îyesine istinad ederek, bütün kat'îyetle açtıkları ahiret yolunu ve küşad ettikleri cennet kapısını..."

4. Kâinatın bütün âyât-ı tekviniyesini ve şununat-ı hakîmânesini ahiretin varlığına delil yaptı. Zira bütün bu âyât-ı tekviniye ve şununat-ı hakîmâne haşri iktiza ediyor.

Bu manayı şöyle ifade etti:

"Hem zannetme ki haşre delalet eden kâinatın âyât-ı tekviniyesi, şu geçen bahsettiğimize münhasırdır. Hayır, belki ekser mevcudatta sağa sola açılır perdeler gibi vecih ve keyfiyetleri vardır ki bir vechi Sânie şahadet ettiği gibi, diğer vechi de haşre işaret eder."

5. İnsanın ahsen-i takvimdeki kabiliyet-i câmiyasını ve bu kabiliyetin kısa bir zamanda zeval bulmasını ahiretin varlığına delil yaptı.

Bu manayı şöyle ifade etti:

"İnsanın ahsen-i takvimdeki hüsn-ü masnuiyeti, Sâni gösterdiği gibi; o ahsen-i takvimdeki kabiliyet-i câmiyasıyla kısa bir zamanda zeval bulması, haşri gösterir."

6. Cenab-ı Hakk'ın esmasına mazhar olan eşyanın ehemmiyetsizliğini ve az bir zamanda yaşamasını ahiretin varlığına delil yaptı.

Bu manayı şöyle ifade etti:

“Mesela ekser eşyada görünen hikmetin tanzimi, inayetin tezyini, adaletin tevizini ve rahmetin taltifi; nasıl ki mahiyetlerine bakılsa, bir Sâni-i Hakîm, Kerîm, Âdil, Rahîm’in dest-i kudretinden çıktığını gösterirler. Onun gibi, bunların kuvveti ve hadsizlikleriyle beraber, şunların mazharları olan şu fâni mevcudatın ehemmiyetsiz ve az yaşamasına bakılsa, ahiret görünür.”

Bu maddelerin her biri üzerinde düşünmek ve derinden derine tefekkür etmek gerekir. Bizler sadece şu madde üzerinde biraz mütalaa yapacağız:

“Hem sakın zannetme ki haşrı iktiza eden esma-i İlahiye, bahsettiğimiz gibi yalnız Hakîm, Kerîm, Rahîm, Âdil, Hafîz isimlerine münhasırdır. Hayır, belki kâinatın tedbirinde tecelli eden bütün esma-i İlahiye, ahireti iktiza eder, belki istilzam eder.”

Evet, kâinatın tedbirinde tecelli eden bütün İlahî isimler ahireti iktiza ve ispat eder. Yani hangi ismin kapısını çalsak ve ondan ahireti sorsak, bize “Ahireti vardır.” der.

Mesela “Selam” isminin kapısını çalıp ahireti ondan sorsak, bize diyecek ki:

— Benim tecellime bak ve dikkat et! Bak, nasıl bütün mahlukat benim tecellim ile selamete çıkarılmış... İşte bütün selamet verilen işler, benim tecellim ile. Selameti selamet yapan ise ancak ahiretin gelmesidir. Eğer ahiret gelmez ve benim tecellim sadece şu kısacık hayata münhasır olursa, bütün güzelliğim hiçe iner ve âdeta tecellim alaya ve istihzaya döner.

Demek, Selam ism-i şerifi, insanları fenadan, yokluktan, hiçlikten kurtarıp onları selamet yurdu olan cennete sokmakla da gözükecektir ki bu, Selam isminin en büyük tecellisidir.

Yine mesela, “hibe eden” manasındaki “Vehhab” isminin kapısını çalıp ahireti ondan sorsak, bize şöyle diyecektir:

— Yokluktan varlık âlemine çıkışınızdan tutun size verilen cihazata kadar, ağaçlara takılan yapraklardan tutun sobanız olan güneşe kadar bütün hibeler benim tecellim ile. Ancak hibeyi hibe yapan, devamıdır. Eğer ahiret gelmez ve ölüm bir son olursa, bütün bu hibeler manasını kaybeder ve bir istihzaya döner. Demek, tecellimin bir manasının olabilmesi ancak ahiretin gelmesi ile. Zaten ben en azami mertebede cennette tecelli edeceğim...

Bunlar gibi her bir isim ahiretin varlığını ispat eder.

On İkinci Hakikatin mütalaaasını tamamladık. Şimdi On İkinci Hakikati tekrar okumalı ve her cümle üzerinde tefekkür ederek hakikatleri kalbe işletmeye çalışmalıyız.

HATİME

İlk önce Hatimede geçen meselelerin mütalaasını yapalım, daha sonra Hatimeyi okuyalım.

Üstad Hazretleri eserin Hatime bölümünde, kudret-i İlahiyenin nihayetsizliğinden bahsediyor ve bu hususta deliller sunuyor. İlk önce nuraniyet, şeffafiyet, intizam, imtisal ve muvazene sırlarını nazara veriyor. Bu sırları kısaca mütalaa edelim:

1. Nuraniyet sırrı: Üstad Hazretleri, kudret-i İlahiyenin her şeye aynı anda taalluk etmesine ve bunda hiçbir zahmetin olmamasına nuraniyet sırrını misal veriyor. Şöyle ki:

Ortaya bir lamba koyup etrafını binler aynayla donatsak, lamba bütün aynalarda aynı anda gözükür; bir aynada gözükmesi başka bir aynada gözükmesine mâni olmaz ve bunda hiçbir zahmet bulunmaz.

Aynen bunun gibi, kudret-i ezeliye de lamba gibi latif, nur ve nurların nurudur. Eşyanın hakikati, mahiyeti ve melekûtiyet ciheti ise lamba gibi şeffaf olup, kudret-i İlahiyeye mukabildir. Nuraniyet sırrıyla, kudret-i ezeliye hadsiz eşyada aynı anda tasarrufta bulunabilir; tedbir ve icat edebilir. Bir iş bir işe mâni olmaz ve hiçbir zahmet bulunmaz.

Tabii bu misal ve gelecek diğer misaller, hakikati akla yaklaştırmak için sönük birer dürbün ve kudret-i İlahiyenin nihayetsizliğini anlamak için basit birer misaldir. Yoksa bizler o kudret-i İlahiyenin mahiyetini anlamaktan ve nihayetsizliğini kavramaktan son derece âciziz. Âciz olduğumuz için de hakikate ancak misallerle bakabiliyoruz.

2. Şeffafiyet sırrı: Bu mütalaada şu maddeler üzerinde düşünelim:

1. Güneş Nur isminin zayıf bir aynasıdır. Buna rağmen hadsiz şeffaf eşyada ve semanın yıldızlarında aynı anda tecelli edip tasarrufta bulunabiliyor.

2. Yine ağızdan çıkan nurani bir kelam aynı anda yüz binler kulağa girebiliyor. Bir kulağa girmesi başka bir kulağa girmesine mâni olmuyor.

3. Yine nurani varlıklar olan melekler aynı anda binler yerde temessül edip tasarrufta bulunabiliyor.

4. Hatta bir derede nuraniyet kesbeden evliyaullah aynı anda birçok yerde temessül edip gözükebiliyor. Her bir temessül de aslın vasıflarına sahip oluyor.

5. Kudret-i İlahiye ise en latif ve en has bir nur olup, bütün nurların nurudur. Güneşin nuru bu nur yanında bir hiç hükmündedir.

6. Eşyanın mahiyeti, hakikati ve melekûtiyet ciheti ise şeffaf bir ayna hükmündedir.

7. Bu durumda, güneş nuraniyet ve şeffafiyet sırrıyla, hadsiz âyinelerde aynı anda tecelli edip tasarruf ettiği gibi, kudret-i ezeliye de hadsiz eşyada aynı anda tecelli edip tasarrufta bulunabilir. Güneşe zor gelmeyen, kudret-i İlahiyeye asla zor gelmez.

8. Zor gelmeyince de bütün eşyayı aynı anda icat edip onlarda tasarruf edebilir. O kudrete nispeten, koca âlemi icat etmek, bir sineği icat etmek kadar kolaydır. Baharı yaratmak, bir çiçeği yaratmak kadar; öldükten sonra bütün insanları haşretmek, bir ağacı diriltmek kadar kolaydır.

Şeffaflıyet ve nuraniyet sırları birbiri içine girmiş iki hakikattir. Mesela lamba ve ayna misalini ele alalım: Eğer bu misale lamba odaklı bakarsak “nuraniyet” sırrına misal olur. Aynadaki akis odaklı bakarsak “şeffaflıyet” sırrına misal olur. Üstteki izahlara bu canipten bakılmalı; nuraniyet sırrında şeffaflıyet hakikati ve şeffaflıyet sırrında nuraniyet hakikati görülmelidir.

3. İntizam sırrı: İntizam sayesinde, çok kuvvet gereken işler kolayca yapılabilir. Bir gemiyi bir çocuğun sevk ve idare etmesi; bir uçağı bir kişinin uçurması; bir trenin bir kişi tarafından kolayca hareket ettirilmesi; bir astronotun roketle uzaya gitmesi buna misaldir.

Hatta bu hakikati ticaretle de görüyoruz. Bir firmanın dünyanın bütün ülkelerinde binlerce şubesi oluyor; bütün bu şubeleri tek bir şube gibi idare edebiliyor. İdaredeki bu kolaylık intizam sırrından geliyor. Bazen de bir dükkânda intizam olmuyor; onun idaresi bin dükkân kadar zor oluyor.

Sözün özü: İntizam idareyi kolaylaştıran bir unsurdur ve intizam sayesinde az bir kuvvetle çok işler yapılabilir.

Şu âlemde de bir intizam vardır. Zerrattan seyyarata kadar her şey bu intizama tabidir. İntizam sayesinde atomların sevk ile seyyaratın sevk aynı kolaylıktadır. Bir zerreyi sevk etmek ile yıldızları sevke etmek arasında hiçbir fark yoktur. Allahu Teâlâ bir yıldızı döndürdüğü gibi, aynı kanunla galaksileri de döndürür; hepsini sapan taşı gibi çevirir.

Yine intizam sayesinde bir yaprağı beslemek ile ağacın bütün yapraklarını beslemek aynı kolaylıktadır. Çünkü bütün yapraklar aynı kanunlara ve aynı intizama tabidir.

Yine bir çiçeği yaratmakla bir baharı yaratmak müsavidir. Çünkü intizam vardır. Çiçek hangi kanunla yaratılıyorsa bahar da aynı kanunla yaratılmaktadır.

Biraz evvel beyan ettiğimiz hakikate tekrar dikkat çekelim: İntizam misali sadece hakikati akla yaklaştırmak içindir. Yani “İntizam sırrı olduğu için Allahu Teâlâ eşyayı kolayca idare ediyor; eğer bu intizam olmasaydı böyle kolay idare edemezdi.” gibi bir şey Allah hakkında söylenemez ve düşünülemez. Eğer Allah dileseydi intizamı kaldırır, her bir eşyayı farklı bir kanuna tabi kılar ve eşyayı son derece karışıklık içinde idare ederdi. Bu misaller, Allah’ın kudretine her şeyin kolay geldiğini akla yaklaştırmak için verilen misallerdir. İntizam olsun veya olmasın Allah’a her şey kolaydır. Kudretinde bir nihayet yoktur ki O’na bir şey zor gelsin. Çünkü kudreti zatîdir; bir şey zatî olsa zıddı ona ârız olamaz.

4. Muvazene sırrı: Bir terazinin iki kefesinde iki ceviz olsa, bu cevizler ağırlıkça birbirine müsavî olsa, hangi kefeye ufakık bir şey -mesela bir nohut- ilave edilse o kefe ağır basar. Bu durumda, nohut kadar küçük bir şey bir cevizi kaldırmış olur.

Şimdi aynı muhakemeyi iki güneş üzerine yapalım:

Bir terazinin iki kefesinde iki güneş olsa, bu güneşler ağırlıkça birbirine müsavi olsa, hangi kefeye ufacak bir şey -mesela bir nohut- ilave edilse o kefe ağır basar. Bu durumda, nohut kadar küçük bir şey bir güneşi kaldırmış olur.

Aynen bu misaller gibi, varlık ve yokluk da terazinin iki kefesinde bulunmaktadır. Mesela terazinin bir kefesinde bir kuşun var olması, diğer kefesinde ise yok olması vardır. Kuşun varlığı yokluğuna tercih edilip o kefeye kudret-i ilahiye taalluk ettiğinde kuş yoktan var olmakta; kuşun yokluğu tercih edilip o kefeye kudret-i ilahiye taalluk ettiğinde kuş vardan yok olmaktadır.

Şimdi aynı muhakemeyi kâinat üzerine yapalım:

Kâinatın varlığı ve yokluğu terazinin iki kefesinde bulunmaktadır. Terazinin bir kefesinde kâinatın var olması, diğer kefesinde ise yok olması vardır. Kâinatın varlığı yokluğuna tercih edilip o kefeye kudret-i ilahiye taalluk ettiğinde kâinat bir anda yoktan var olur. Kıyamet günü kâinatın yokluğu tercih edilip o kefeye kudret-i ilahiye taalluk ettiğinde ise bir anda vardan yok olur.

Bu hakikat bütün eşya için geçerlidir. Tabii bu sadece bir misaldir. İcattaki kolaylığı anlayabilmemiz için verilmiş bir misaldir. Yoksa Allahu Teâlâ için icatta zorluk ve kolaylık yoktur. Yani “Muvazene sırrı olduğu için Allahu Teâlâ eşyayı kolayca yaratıyor; eğer bu sır olmasaydı böyle kolay yaratamazdı.” gibi bir şey Allah hakkında söylenemez ve düşünülemez. Bu misaller sadece hakikati akla yaklaştırmak için sönük birer dürbündür. Misallere bu açıdan bakmak gerekir.

5. İmtisal sırrı: Emre itaat eden bir askeri idare etmekle emre itaat eden yüz bin askeri idare etmek aynı şeydir. Hepsi bir “Arş” emriyle hareket ederler, sultanlarına itaat ederler.

Aynen bunun gibi, şu mevcudat da emr-i ilahiyeye karşı muti birer nefer gibidir. Tamamının sevk ve idaresi, bir neferin sevk ve idaresi gibi kolaydır.

Hatimedede bahsi geçen beş sırrı kısaca mütalaa ettik. Şimdi ikinci meseleye geçelim:

Üstadımız diyor ki: **Bir şeyin kuvvet ve zaafça meratibi, o şeyin içine zıddının müdahalesidir. Mesela hararetin derecatı, soğuşun müdahalesidir. Güzelliğin meratibi, çirkinliğin müdahalesidir. Zıyanın tabakatı, karanlığın müdahalesidir. (Hatime)**

Bir şeyde mertebenin olabilmesi için, o şeyin bir zıttı olmalı ve zıttı o şeye karşı gelmelidir. Bu kaideyi şu misallerle anlayabiliriz:

– Işığın mertebeleri, zıddı olan karanlığın müdahalesiyledir. Eğer karanlık olmasaydı ışıktaki bir mertebe olmazdı.

- Sıcaklığın mertebeleri, zıddı olan soğğun müdahalesiyledir. Eğer soğuk olmasaydı sıcaklığın mertebesi olmazdı.
- Güzelliğın mertebeleri, zıddı olan çirkinliğın müdahalesiyledir. Eğer çirkinlik olmasaydı güzellikte mertebe bulunmazdı.
- Tokluğın mertebeleri, zıddı olan açlığın müdahalesiyledir. Eğer açlık olmasaydı toklukta mertebe olmazdı.
- Kuvvetin mertebeleri, zıddı olan diğeri bir kuvvetin müdahalesiyledir. Eğer karşı bir kuvvet olmasaydı kuvvette mertebe olmazdı.

Eğer bir şeyin zıttı yoksa ve bir şeye zıddı müdahale etmezse o şeyde mertebe olmaz. Bu kaideden şu neticeleri çıkabiliriz:

1. Allah'ın zıttı yoktur.
2. Madem Allah'ın zıttı yoktur, o hâlde Allah'ın fiillerine müdahale eden de yoktur.
3. Madem müdahale yoktur, o hâlde Allah'ın kudretinde bir mertebe olmaz. Kudreti nihayetsiz olur.
4. Kudreti nihayetsiz olunca da bir çiçeği yaratmakla bir baharı yaratmak, bir sineğe hayat vermekle öldükten sonra bütün mahlukatı haşretmek o kudrete müsavidir. Hiçbir şey ona zor değildir.

Şimdi üçüncü meseleye geçelim:

Üstadımız diyor ki: **Zatî olan bir şeyde meratib yoktur. Madem Kadîr-i Mutlak'ın kudreti zatîdir, mümkinat gibi ârızî değildir ve kemal-i mutlaktır. Onun zıddı olan acz ise muhaldir ki tedahül etsin. (Hatime)**

Metnin izahına geçmeden önce şu iki kelimenin manasını öğrenelim. Çünkü bu kelimeleri izah boyunca çok kullanacağız.

Zatî: Kendisi ile var olup sonradan takılmayan, zatına ait demektir.

Ârız: Sonradan takılan, sonradan olan şey demektir.

Şu âlemdeki hiçbir varlığın hiçbir sıfatı zatî değildir. Hepsi Cenab-ı Hakk'ın ihsanıdır ve bir hediyesidir. Zatî sıfatlar sadece Allah'a mahsustur. Zira kâinat sonradan yaratılmış ve içindeki varlıklar da sonradan icat edilmiştir. Yani varlıklar ezeli değildir. Kendisi ezeli olmayanın, sıfatları elbette ezeli ve zatî olamaz. Lakin biz Üstadımızın mezkûr ifadesini anlayabilmek için bazı şeyleri zatî kabul edeceğiz. Her ne kadar bu sıfatlar sonradan yaratılmışsa da yaratıldığı anda o eşyaya takıldığı için bir derece zatî kabul edilebilir.

Mesela güneşin sıcaklığı bir derece zatîdir. Güneş, yaratılmasıyla birlikte bu sığata sahip olmuştur. Sıcaklığı bir derece zatî olduğundan dolayı sıcaklığın zıttı olan soğukluk güneşe ârız olamıyor, ona yaklaşamıyor ve yanaşamıyor.

— Çünkü kaidemiz neydi?

Bir şey zatî olduğunda onun zıddı ona ârız olamaz.

Sobanın sıcaklığına gelince, onun sıcaklığı zatî değildir. Yani soba “sıcak olma” sıfatına içinde bir maddenin yakılmasıyla sonradan sahip olmuştur. İşte bu sebepten dolayı, sıcaklığın zıttı olan soğukluk sobaya ârız olabiliyor. Odunu biten soba bir müddet sonra soğuyor.

Misaller çoğaldıkça meseleyi daha iyi anlayacağız. İkinci misalimiz:

Güneşin ışığı bir derece zatîdir. Yaratılmasıyla beraber ışığa sahip olmuştur. Işığı bir derece zatî olduğundan dolayı ışığın zıttı olan karanlık ona ârız olamıyor yani karanlık güneşe yaklaşamıyor. Çünkü bir şey zatî olduğunda onun zıddı ona ârız olamaz.

Fakat lambanın ışığı zatî olmayıp ârızî olduğundan -yani o cam parçasına sonradan takıldığından- ışığın zıttı olan karanlık lambaya ârız olabiliyor. Düğmeyi kapattığınızda lamba karanlık oluyor. Hâlbuki güneşe karanlık ârız olamıyordu.

Üçüncü misalimiz:

Altın ve elmas gibi maddelerin parlaklığı bir derece zatî olduğundan dolayı solma onlara ârız olamıyor. Zira bir şey zatî olduğunda onun zıddı ona ârız olamaz.

Cilalanmış bir eşyanın parlaklığı ise ârızî olduğundan -yani parlaklık o eşyaya sonradan takıldığından- parlaklığın zıttı olan matlık o eşyaya ârız oluyor ve onu solduruyor. Demek ki bir sıfat sonradan kazanılmışsa zıttı olan sıfat o eşyaya ârız olabiliyor. Ama bir sıfat zatî ise zıttı olan sıfat ona ârız olamıyor.

Son bir misal daha verelim:

Dünyamızın hareket etmesi ve kendi etrafında dönmesi bir derece zatî olduğundan hareketin zıttı olan sükûnet ve yerinde durmak dünyaya ârız olamıyor. Dünya devamlı dönüyor.

Fakat bir topacın hareketi ârızî olduğundan -yani dönme sıfatı onun zatî bir sıfatı olmadığından- hareketsizlik topaca ârız olabiliyor. Dönen topaç bir müddet sonra duruyor.

Şu kaideyi dört misalle anlamaya çalıştık: Bir sıfat zatî olursa zıttı olan sıfat o şeye ârız olamaz. Çünkü iki zıt aynı anda bir arada bulunamaz.

Şimdi, bu kaidenin Allah’ın kudretine bakan cihetini tahlil edelim:

Allah'ın kudret ve kuvveti zatîdir, kendindendir yani varlığı ile kaimdir. Başkasından alınmış veya sonradan kazanılmış değildir. Allah ezelî olduğu gibi sıfatları da ezelîdir. Bu durumun neticelerini şöyle maddeleyebiliriz:

1. Madem kudret sıfatı Allah'ın zatî bir sıfatıdır, o hâlde zıttı olan âcizlik Allah'a ârız olamaz. Çünkü bir sıfat zatî olduğunda zıttı ona ârız olamıyordu.
2. Madem âcizlik Allah'a ârız olamaz, o hâlde Allah'ın kudretinde mertebeler olmaz ve bulunmaz.
3. Madem kudretinde mertebeler olmaz ve bulunmaz, o hâlde eğer hikmeti müsaade ederse her an binlerce kâinatı yaratabilir. Güneşin ışık verme fiilinde bir damla ile deryanın veya bir çiçek ile yıldızların farkı olmadığı gibi, Allah'ın kudretine nispeten de az-çok, büyük-küçük hepsi birdir. İcat ve tasarrufta yıldızlar atomlara eşittir. Bir sineğe hayat vermekle bütün ölüleri diriltmek aynıdır. Bir çiçeği yarattığı gibi, aynı kolaylıkla baharı yaratır. Cenneti dahi aynı kolaylıkla icat eder. Çünkü kudretinde mertebe yoktur. Mertebe olmadığı için de her şey O'na müsavidir.

Bu kaideden şu neticeleri de çıkabiliriz:

1. Hayat Allah'ın zatî bir sıfatıdır. Bu sebepten, bu sıfatın zıttı olan ölüm Allah'a ârız olamaz ve Allah ebedî olur.
2. Görmek Allah'ın zatî bir sıfatıdır. Bu sebepten, bu sıfatın zıttı olan görmemek Allah'a ârız olamaz ve Allah her şeyi aynı anda müşahede eder; hiçbir şey nazarından saklanamaz.
3. İşitmek Allah'ın zatî bir sıfatıdır. Bu sebepten, bu sıfatın zıttı olan işitmemek Allah'a ârız olamaz ve Allah bütün sesleri hatta kalpten geçenleri dahi aynı anda işitir.
4. Güzellik Allah'ın zatî bir sıfatıdır. Bu sebepten, güzelliğin zıttı olan çirkinlik Allah'a ârız olamaz.
5. İlim Allah'ın zatî bir sıfatıdır. Bu sebepten, bu sıfatın zıttı olan cehalet yani bilmemek Allah'a ârız olamaz. Ârız olamayınca da şu gibi neticeler çıkar:

- Allah denizin dibindeki bir balığın yüzmesini bilir.
- Gecenin karanlığında saklanmış bir karıncayı bilir.
- Hiçbir yaprak O'nun bilgisi olmadan düşemez.
- Allah bütün kalplerden geçenleri bilir...

Bütün bunlar ilim sıfatının Allah'ın zatî bir sıfatı olmasının neticesidir. Zira bunlardan birini bilmemek cahilliktir. İlim sıfatı zatî olduğundan dolayı zıttı olan cehalet Allah'a ârız olamıyor. Olamayınca da Allah her şeyi biliyor. Cenab-ı Hakk'ın diğer sıfatlarına bu kaideyle bakabilirsiniz.

Hatimenin mütalaasını tamamladık. Şimdi Hatimeyi teenni ile ve tefekkür ede ede okuyalım:

HATİME

Geçen on iki hakikat birbirini teyid eder, birbirini tekml eder, birbirine kuvvet verir. Bütün onlar birden ittihat ederek neticeyi gösterir. Hangi vehmin haddi var, şu demir gibi belki elmas gibi on iki muhkem surları delip geçebilsin, ta hısn-ı hasînde olan haşr-i imanîyi sarssın?

مَا خَلَقُكُمْ وَلَا بَعَثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ ayet-i kerimesi ifade ediyor ki bütün insanların halk olunması ve haşredilmesi, kudret-i İlahiyeye nisbeten bir tek insanın halkı ve haşri gibi âsandır. Evet, öyledir. “Nokta” namında bir risalede haşir bahsinde şu ayetin ifade ettiği hakikati tafsilen yazmışım. Burada yalnız bir kısım temsilatıyla hülasasına bir işaret edeceğiz. Eğer istersen o “Nokta”ya müracaat et.

Mesela وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى -temsilde kusur yok- nasıl ki “nuraniyet” sırrıyla, güneşin cilvesi kendi ihtiyarıyla olsa da bir zerreye suhuletle verdiği cilveyi, aynı suhuletle hadsiz şeffafata da verir.

Hem “şeffafiyet” sırrıyla, bir zerre-i şeffafenin küçük göz bebeği güneşin aksini almasında, denizin geniş yüzüne müsavidir.

Hem “intizam” sırrıyla, bir çocuk parmağıyla gemi suretindeki oyuncağını çevirdiği gibi, kocaman bir dritnotu da çevirir.

Hem “imtisal” sırrıyla, bir kumandan bir tek neferi bir “Arş!” emriyle tahrik ettiği gibi, bir koca orduyu da aynı kelime ile tahrik eder.

Hem “muvaazene” sırrıyla, cevvi-i fezada bir terazi ki öyle hakiki hassas ve o derece büyük farz edelim ki iki ceviz terazinin iki gözüne konulsa hisseder ve iki güneşi de istiab edip tartar. O iki kefesinde bulunan iki cevizi birini semavata, birini yere indiren aynı kuvvetle, iki şems bulunsa birini arşa, diğerini ferşe kaldırır, indirir.

Madem şu âdi, nakıs, fâni mümkünatta nuraniyet ve şeffafiyet ve intizam ve imtisal ve muvazene sırlarıyla, en büyük şey en küçük şeye müsavi olur. Hadsiz hesapsız şeyler, bir tek şeye müsavi görünür. Elbette Kadîr-i Mutlak’ın zatî ve nihayetsiz ve gayet kemalde olan kudretinin nurani tecelliyatı ve melekûtiyet-i eşyanın şeffafiyeti ve hikmet ve kaderin intizamı ve eşyanın evamir-i tekviniyesine kemal-i imtisali ve mümkünatın vücud ve ademinin müsavatından ibaret olan imkânındaki muvazenesi sırlarıyla; az çok, büyük küçük ona müsavi olduğu gibi, bütün insanları bir tek insan gibi bir sayha ile haşre getirebilir.

Hem bir şeyin kuvvet ve zaafça meratibi, o şeyin içine zıddının müdahalesidir. Mesela hararetin derecatı, soğğun müdahalesidir. Güzelliğın meratibi, çirkinliğın müdahalesidir. Zıyanın tabakatı, karanlığın müdahalesidir. Fakat bir şey zatî olsa, ârızî olmazsa onun zıddı ona müdahale edemez. Çünkü cem-i zıddeyn lazım gelir. Bu ise muhaldır. Demek asıl, zatî olan bir şeyde meratib yoktur. Madem Kadîr-i Mutlak'ın kudreti zatîdir, mümkünat gibi ârızî değildir ve kemal-i mutlaktır. Onun zıddı olan acz ise muhaldır ki tedahül etsin.

Demek, bir baharı halk etmek, Zat-ı Zülcelal'ine bir çiçek kadar ehvendir. Eğer esbaba isnad edilse bir çiçek bir bahar kadar ağır olur. Hem bütün insanları ihya edip haşretmek, bir nefsin ihyası gibi kolaydır.

Mesele-i haşrin başından buraya kadar olan temsil suretlerine ve hakikatlerine dair olan beyanatımız, Kur'an-ı Hakîm'in feyzindendir. Nefsi teslime, kalbi kabule ihzardan ibarettir. Asıl söz ise Kur'an'ındır. Zira söz odur ve söz onundur. Dinleyelim:

فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ ﴿١﴾ فَانْظُرْ إِلَىٰ آثارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخْرِجُ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُخْبِى الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢﴾ قَالَ مَنْ يُخْرِجُ الْعِطَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٣﴾ قُلْ يُخْبِئُهَا الَّذِى أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٤﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿٥﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمَلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٦﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَ بَيْنَكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا ﴿٧﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفَىٰ نَعِيمٍ ﴿٨﴾ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفَىٰ جَحِيمٍ ﴿٩﴾ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١٠﴾ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿١١﴾ وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ﴿١٢﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿١٣﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿١٤﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ﴿١٥﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿١٦﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿١٧﴾ الْقَارِعَةُ ﴿١٨﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿١٩﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٢٠﴾ يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٢١﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعُفُوسِ ﴿٢٢﴾ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٢٣﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٢٤﴾ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿٢٥﴾ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٢٦﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا هِيَةٌ ﴿٢٧﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿٢٨﴾ وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Daha bunlar gibi âyât-ı beyyinat-ı Kur'aniyeyi dinleyip "Âmennâ ve saddaknâ" diyelim.

أَمَنْتُ بِاللَّهِ وَمَلَيْكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَىٰ وَالْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ وَأَنَّ الشَّفَاعَةَ حَقٌّ وَأَنَّ مُنْكَرًا وَنَكِيرًا حَقٌّ وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ أَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى الْطَّيِّفِ وَاشْرَفِ وَاكْمَلِ وَاَجْمَلِ ثَمَرَاتِ طُوبَا رَحْمَتِكَ الَّذِي ارْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِيْنَ وَ وَسِيْلَةً
لِّوُصُوْلِنَا اِلَى اَرْزِيْنِ وَاَحْسَنِ وَاَجْلَى وَاَعْلَى ثَمَرَاتِ تِلْكَ الطُّوبَا الْمُتَدَلِّيَةِ عَلَى دَارِ الْاٰخِرَةِ اَيِ الْجَنَّةِ اَللّٰهُمَّ اَجِرْنَا
وَاَجِرْ وَاَلْدِيْنَا مِنَ النَّارِ وَاَدْخِلْنَا وَاَدْخِلْ وَاَلْدِيْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْاَبْرَارِ بِجَاهِ نَبِيِّكَ الْمُخْتَارِ اٰمِيْنَ

Ey şu risaleyi insaf ile mütalaa eden kardeş!

Deme, niçin bu Onuncu Söz'ü birden tamamıyla anlayamıyorum ve tamam anlamadığının için sıkılma! Çünkü İbni Sina gibi bir dâhî-yi hikmet, اَلْحَشْرُ لَيْسَ عَلَى مَقَايِيسِ عَقْلِيَّةٍ demiş.

“İman ederiz fakat akıl bu yolda gidemez.” diye hükmetmiştir. Hem bütün ulema-i İslam “Haşir, bir mesele-i nakliyedir, delili nakildir, akıl ile ona gidilmez.” diye müttefikan hükmettikleri hâlde, elbette o kadar derin ve manen pek yüksek bir yol, birdenbire bir cadde-i umumiye-i akliye hükmüne geçemez.

Kur'an-ı Hakîm'in feyziyle ve Hâlık-ı Rahîm'in rahmetiyle, şu taklidi kırılmış ve teslimi bozulmuş asırda, o derin ve yüksek yolu şu derece ihsan ettiğinden bin şükür etmeliyiz. Çünkü imanımızın kurtulmasına kâfi gelir. Fehmettiğimiz miktarına memnun olup tekrar mütalaa ile izdiyadına çalışmalıyız.

Haşre akıl ile gidilmemesinin bir sırrı şudur ki: Haşr-i a'zam, ism-i a'zamın tecellisiyle olduğundan Cenab-ı Hakk'ın ism-i a'zamının ve her ismin a'zamî mertebesindeki tecellisiyle zahir olan ef'al-i azîmeyi görmek ve göstermekle, haşr-i a'zam bahar gibi kolay ispat ve kat'î iz'an ve tahkikî iman edilir. Şu Onuncu Söz'de feyz-i Kur'an ile öyle görülüyor ve gösteriliyor. Yoksa akıl, dar ve küçük düsturlarıyla kendi başına kalsa âciz kalır, taklide mecbur olur. (Hatime)

Onuncu Söz'ün mütalaası burada tamamlandı. Rabbimize sonsuz hamdüsena olsun, bizlere böyle kıymetli bir eseri mütalaa ettirdi, yaralarımıza merhem sürdü. Cenab-ı Hak, bu risalede bahsi geçen hakikatlere bizleri vasıl eylesin. Bizi kendine kul, Habibine ümmet etsin. Âmin.